

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**MOLLÂ CÂMÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ
MESNEVÎSİNİN ŞÂRİHİ BİLİNMEYEN BİR
ŞERHİ
(220^b-274^a VARAKLARI ARASI
TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME)**

Yüksek Lisans Tezi

Kübra KIRAN

Danışman

Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

Erzincan/2021

TEZ BİLDİRİMİ

“Mollâ Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (220b-274a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)” isimli “Yüksek Lisans” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Kübra KIRAN

**MOLLÂ CÂMÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVÎSİNİN ŞÂRİHİ
BİLİNMEYEN BİR ŞERHİ**

(220b-274a VARAKLARI ARASI TRANSKRİPSİYONLU

METİN-İNCELEME)

Kübra KIRAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2021

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

ÖZET

Bu çalışmada, Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin, şârihi bilinmeyen bir şerhinin 220b-274a varakları, transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarılmış, metin çeşitli yönlerden incelenmiş, Mollâ Câmi ve *Yûsuf ile Züleyha* mesnevileri hakkında bilgi verilmiştir.

Transkripsiyonlu metin oluşturulurken İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY No: 3516'da kayıtlı tespit edilebilen tek el yazma nüsha esas alınmıştır. Metnin doğru anlaşılması amacıyla çalışmanın sonuna sözlük eklenmiştir. Bu eser üzerinde daha önce belli varak araları dört kişi tarafından çalışılmış olup bu çalışma ile Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin şerhi tamamlanmış olacaktır. Çalışmalar bir bütün hâline getirildiği zaman, Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* isimli eseri üzerine yapılan çalışmalara ışık tutacağı ve kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mollâ Câmi, *Yûsuf u Züleyhâ*, şârih, şerh.

**A COMMENTARY WHOSE COMMENTATOR IS UNKNOWN ON YÛSUF
AND ZÛLEYHÂ OF MOLLÂ CÂMÎ**

(AN ANALYSIS-THE TEXT WITH ITS TRANSCRIPTION)

Kübra KIRAN

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

M.A. Thesis, December 2021

Thesis Supervisor: Associate Prof. Bülent ŞİĞVA

ABSTRACT

In this study, the commentary –whose annotation is unknown- of Mollâ Câmi's masnavi named *Yûsuf u Züleyhâ* the leafs 220b-274a has been transcribed into Latin letters, the text has been analyzed from various aspects and information was given about Mollâ Câmi's *Yûsuf u Züleyhâ* masnavi.

While creating the transcribed text, the only identifiable manuscript copy registered in Istanbul University Library, TY No: 3516 was taken as basis. A dictionary has been added at the end of the study in order to understand the text correctly. This work has been worked on by four people between certain pages before, and with this study, the commentary of Mollâ Câmi's *Yûsuf u Züleyhâ* masnavi will be completed. When the studies are brought together as a whole, it is thought that the studies on Mollâ Câmi's *Yûsuf u Züleyhâ* will shed light and be a source.

Key words: Mollâ Câmi, *Yûsuf u Züleyhâ*, commentator, commentary.

ÖN SÖZ

Fars şiirinin önemli şairlerinden biri olan Mollâ Câmi'nin Arapça ve Farsça olmak üzere kırk beşin üzerinde eseri olduğu bilinmektedir. Bu eserlerden en önemlisi şüphesiz *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisidir. *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerinden bahsolunduğunda Mollâ Câmi'nin eseri her zaman zikredilmiştir.

Çalışma, Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisine yapılan şerhin Latin harflerine aktarılması ve incelenmesinden meydana gelmektedir. Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY No: 3516'da kayıtlı olan nüsha esas alınarak yapılmıştır. Bu nüshanın 220^b-274^a varakları arasını kapsayan çalışma, ön söz, giriş, üç ana bölüm, sonuç, sözlük ve dizinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde *Yûsuf u Züleyhâ*'nın Doğu edebiyatındaki yerine değinilmiştir. Sırasıyla Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki *Yûsuf u Züleyhâ*lar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Birinci bölüm, Mollâ Câmi ile ilgili başlıkları içermektedir. Mollâ Câmi'nin hayatı, edebi kişiliği, eserleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler, Mollâ Câmi'nin Fars ve Türk edebiyatındaki yerinin iyi anlaşılmasında büyük önem taşır.

İkinci bölümde Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi hakkında genel bilgiler verilerek, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisine yapılan şerhler sıralanmış ve incelenen nüsha hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Bu ana bölümde eser, ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Burada şârihin anlamını verdiği kelimeler, bunlara ait alıntı yapılan beyitlere ve vezinlerine yer verilmiş, eserde adı geçen sözlükler hakkında bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın daha iyi anlaşılması için eserde yer alan başlıklara değinilmiş, böylece her başlık kendi içinde özetlenmiştir. Eserde geçen telmih ve iktibaslara ayrı bir başlıkta yer verilerek eserin edebi yönüne ışık tutulmak istenilmiştir.

Üçüncü bölümde eserin nüsha tavsifi yapılmış ve eser transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarılmıştır. Eser, Latin harflerine aktarılırken birtakım hatalar ve eksiklikler tespit edilmiştir. Bunları gidermek için yer yer metin tamerine

başvurularak düzeltmeler yapılmıştır. Eksik olan kısımlar metnin içine eklenirken “[]” işareti ile gösterilmiş; nüshada mevcut olan ama metin içine yapılan değişiklikler ise dipnotlar vasıtasıyla belirtilmiştir. Sayfa kenarlarında yer alan der-kenarlar, unutulup sonradan eklenen kısımlar metnin içinde “ ” işareti ile aktarılmıştır. Yapılan düzeltmelerde vezin, anlam ve mesnevinin “Ganjoor” adlı internet sitesinden iktibas edilen orijinalinden faydalanılmıştır. Metnin içinde yapılan hatalara “*İmlâ Hususiyeti*” başlığında ayrıca değinilmiştir. Eserde yer alan ayetler metin içinde eski harflerle yazılmış, dipnotlarda ise anlamları verilmiştir.

Sonuç bölümünde, genel bir değerlendirme yapılarak ulaşılan bilgiler sıralanmıştır. Sonuç bölümünü, eserin daha iyi anlaşılması için eklenen sözlük takip etmektedir. Çalışma özel isimler dizini ile sonlanmaktadır.

Çalışmamın tespitinde, hazırlanma aşamasında, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca engin bilgileri ile yoluma ışık olan, maddi ve manevi desteğini bizden hiç esirgemediği için değerli danışmanım Doç. Dr. Bülent Şığva’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yine öğrenim hayatımda bilgilerinden, tecrübelerinden, rehberliğinden istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Turgut Karabey ve Prof. Dr. Selçuk Çıkla’ya teşekkürü bir borç bilirim. Her koşulda yanımda olan beni bugünlere getiren canım aileme, nazımı çekip beni her defasında cesaretlendiren canım kardeşlerim Alican Kıran ve Gülşah Kaya’ya binlerce kez teşekkür ederim. Bu süreçte desteği ve sevgisi ile hep yanımda olan gücüme güç katan sevgili Aydın Kalkan’a çok teşekkür ederim.

Kübra KIRAN

Erzincan, 2021

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR.....	IX
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	X
GİRİŞ	1
DOĞU EDEBİYATINDA YÛSUF U ZÜLEYHÂ.....	1
A. Arap Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	3
B. Fars Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	3
C. Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	5

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLÂ CÂMÎ

A. Hayatı	7
B. Edebi Şahsiyeti	9
C. Eserleri.....	11
1. Manzum Eserleri	11
a. Divanları.....	11
a.1. Fâtihatü’ş- Şebâb/ Gençliğin Başlangıcı.....	12
a.2. Vâsîtatü’l-Ikd/ Gerdanlığın Orta İncisi	12
a.3. Hâtîmetü’l-Hayât/ Hayatın Sonu	12
b. Heft Evreng	12
b.1. Silsiletü’z-Zeheb	12
b.2. Salâmân u Absâl	13
b.3. Tuhfetü’l-Ahrâr.....	13

b.4. Subhatü'l-Ebrâr.....	14
b.5. Yûsuf u Züleyhâ.....	14
b.6. Leylâ vü Mecnûn	15
b.7. Hirednâme-i İskenderî	15
c. Terceme-i Erba'în Hadîs	15
d. Risâle-i Sagîr Der Muamma	15
2. Mensur Eserleri	16
a) Nefehâtü'l-Üns.....	16
b) Bahâristân.....	16
c) Şevâhidü'n-Nübüvve	16
d) Levâiyih.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

(ŞERH-İ YÛSUF U ZÜLEYHÂ)

A. Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi	18
B. Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsine Yapılan Şerhler	19
1. Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî, Şerh-i Dibâce-i Yûsuf u Züleyhâ.....	19
2. (-) (XVII. Yüzyıl), Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ	19
3. (XVII-XIX. Yüzyıl) Hacı Sâlihzâde Halil Hâcibî, Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ....	20
C. Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi .	21
D. Şârihin Anlamını Verdiği Kelimeler	22
E. Şârihin Anlamını Verdiği Kelimeye Ait Alıntı Yaptığı Beyitler ve Vezinleri.	23
F. Eserde Adı Geçen Sözlükler	28
1. Lugat-ı Deşîşe	28
2. Ahterî-yi Kebîr	28
G. Mesnevinin Bölümleri ve Eserde Yer Alan Başlıklar	29
H. Eserde İşaret Edilen Telmih ve İktibaslar	35
1. Telmih.....	35
2. İktibas.....	38
İ. İmlâ Hususiyeti.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

A. Nüsha Tavsifi	42
B. 220b-274a Varaklarının Transkripsiyonlu Metni.....	43
SONUÇ	245
KAYNAKLAR	247
İNTERNET KAYNAKLARI	254
SÖZLÜK.....	255
DİZİN.....	285

KISALTMALAR

a.	: Arapça
a.s.	: Aleyhisselâm
B.	: Beyit
bs.	: Baskı, basım
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA.	: Diyânet İslâm Ansiklopedisi
f.	: Farsça
haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazret
No.	: Numara
ö.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallâhu Anh
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
t.	: Türkçe
vr.	: Varak
Yay.	: Yayını, yayınları.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e
آ	Ā, ā
ء	ʾ
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṭ, ṭ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	Ḥ, ḥ
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ḍ, ḍ, Ž, ž
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Z, z
ع	ʿ
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, u, ü, ū
ه	H, h, a, e
ی	Y, y, i, î, ī

GİRİŞ

DOĞU EDEBİYATINDA YÛSUF U ZÜLEYHÂ

Kaynağını kutsal kitaplardan alan *Yûsuf u Züleyhâ*, başta Fars ve Türk edebiyatı olmak üzere Keşmir, Afgan ve Urdu edebiyatlarında *Yûsuf ve Züleyhâ*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Yûsuf ile Zeliâ* gibi adlandırmalar ile manzum ve mensur olarak kaleme alınmıştır. Kutsal kitaplarda da geçen kıssa; *Tevrat*'ta “Tekvin, bab 37-50”, *İncil*'de “Resullerin İşleri 7/9-14” ve *Kur’ân-ı Kerîm*'de on ikinci sûre olan Yûsuf Sûresinde 111 ayette anlatılmaktadır. *Kur’ân-ı Kerîm*'de “ahsenü'l-kasas (kıssaların en güzeli)”¹ şeklinde anılan bu kıssa müstakil bir surede kesintisiz anlatılmıştır.² “Yûsuf Kıssası, *Tevrat*'ta kabile merkezli ve detaylı bir anlatımla ifade edilirken *Kur’ân*'da tevhid merkezli ve özlü bir anlatım tercih edilmiştir. *Kur’ân* tefsirlerinde ise kıssada olmayan birçok olay çeşitli râvilere dayandırılarak zikredilmiştir.”³ Kıssanın edebiyata yansması ise kutsal kitaplardaki hadiselerden yola çıkılarak ve aşk ile harmanlanarak olmuştur.

Yûsuf u Züleyhâ, kurgusu itibariyle çok sevilmiş ve şairlerce çok işlenmiştir. “Mevzularını *Kur’ân*'dan alarak bu hikâyeyi yazan şark edipleri de güzellik tasvirlerindeki monotonluktan dışarı çıkmamışlarsa bile vak’alara ait detaylarda birbirleriyle âdetâ yarış etmişlerdir. Hatta o kadar ki hikâyeye kendi inaniş, muhayyile ve zekalarının mahsulü olarak ilave ettikleri dinî, ahlakî, felsefî ve içtimaî fikirlerle müslüman şark edebiyatları nüshaları hiç şüphesiz ki örnek tuttukları versiyondan çok daha güzel yazılmış birer şaheserdirler.”⁴

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi genel hatlarıyla şöyle özetlenebilir: Hz. Yakub, on iki oğluyla birlikte Ken’an ilinde yaşamaktadır. Yûsuf isimli oğlu bir gece rüyasında güneş, ay ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini görür. Yûsuf, rüyasını babasına

¹ “Sana bu Kur’ân’ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz.” Yusuf Sûresi, 12/3.

² Hanife Koncu, “Yûsuf u Züleyhâ”, DİA., C. 44, İstanbul 2013, s. 38-40

³ Selim Ümütlü, *Bir Kur’an-ı Kerim Kıssasının Romana Dönüşü: Yûsuf Kıssası Örneği*, [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi], Hitit Üniversitesi SBE, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Çorum 2018, s. I.

⁴ Halide Cemil Dolu, Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar, *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, C. 4, S. 4, 1952, s. 419-445.

anlatınca babası rüyanın manasını anlayarak bu rüyadan kimseye söz etmemesi gerektiğini söyler. Yûsuf, babasının uyarısına rağmen rüyasından kardeşlerine bahseder. Kardeşler başından beri babalarının Yûsuf'a olan ilgilerini fark ettikleri için Yûsuf'u kıskanmaktadır. Bu rüya ile de kıskançlığın esiri olan kardeşler, Yûsuf için kötü planlar yapmaya karar verirler. Yûsuf'u eğlendirmek bahanesiyle babalarından izin alıp hep birlikte kıra giderler. Yûsuf'tan kurtulmak için Yûsuf'u kuyuya atarlar ve babalarına da Yûsuf'un öldüğünü söylerler. Hz. Yakub, bu acı haber üzerine çok ağlar ve Hz. Yakub'un gözlerine perde iner. Kuyuya atılan çaresiz Yûsuf'a Cebrâil arkadaşlık yapar. Mısır'a giden bir kervan kuyuda Yûsuf'u bulur ve Yûsuf'u satmak için köle pazarına götürür. Mısır Azizi'nin eşi Züleyhâ, yıllardır rüyalarında gördüğü kişinin bu köle olduğunu anlar. Züleyhâ'nın ısrarı üzerine Yûsuf'u Mısır Azizi satın alır. Züleyhâ, büyüdükçe güzelleşen Yûsuf'a yakınlık duyar ve bunu Yûsuf'a belli eder. Yûsuf, Züleyhâ'nın aşkına karşılık vermeyince Züleyhâ Yûsuf'u zindana attırır. Yûsuf zindandan Mısır sultanının rüyasını tabir etmesi ile kurtulur. Mısır sultanının sevgisini, güvenini kazanan Yûsuf, devletin önemli kademesinde görev alır. Yûsuf yine ülkenin felakete uğrayacağı bir rüyayı yorumlayarak bu felaket için tedbirler aldırır. Ülkeyi sarıp kavuran kıtlık döneminde Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a erzak almaya gelir. Yûsuf, kardeşlerini tanır ve aralarından anneleri bir olan kardeşi Bünyamin'i alıkoyar. Diğer kardeşler babalarına tekrar üzüntü yaşatacaklarını düşünerek babalarına karşı suçluluk duyar. Kıtlığın hâlâ devam ettiği vakit kardeşler tekrar erzak almaya geldiklerinde Yûsuf, kimliğini kardeşlerine açıklayarak gömleğini kardeşleriyle babasına yollar. Hz. Yakub, gömlekteki koku ile Yûsuf'un yaşadığını öğrenir ve gömleği yüzüne sürünce Hz. Yakub'un gözleri açılır. Ailesini Mısır'a davet eden Yûsuf, kardeşlerini de affeder.

Birçok şairin kaleme aldığı *Yûsuf u Züleyhâ*, yazıldığı coğrafyanın sosyal hayatı, kardeşlik-kıskançlık ikilemi, baba-oğul tutumu, aşk-hırs-hasret üçlemine yansıtması bakımından önemlidir. "Klasik edebiyatta, Yûsuf, güzelliği, masumiyeti, gördüğü rüya, kardeşleri tarafından kuyuya atılması, köle olarak satılması, zindana düşmesi, rüyaları yorumlama gücüne kavuşması, aziz olması; Yakub, Yûsuf'a duyduğu muhabbeti, çilesi, sabrı, 'Külbe-i Ahzan'da yaşaması, kör olması ve Yûsuf'un

gömleğinin kokusuyla gözlerinin açılması; Züleyha ve karşılıksız aşkı, Yûsuf'tan vuslat dilemesi, gömleğini yırtması gibi olaylar vesilesiyle sıklıkla anılmıştır.”⁵

A. Arap Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ

Doğu edebiyatının meşhur hikâye örneklerinden biri olan *Yûsuf ile Züleyhâ*, ilk olarak Arap ve Fars edebiyatında yazılmıştır. Arap edebiyatında yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerinin büyük çoğunluğunu mensur kaleme alınanlar oluşturmakla birlikte az sayıda manzum şekilde yazılanlar da bulunmaktadır. Arap edebiyatında *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesinin ilk örneğini Gazalî'nin *Bahrü'l-Mahabba* adlı eseri oluşturur. British Museum'da bir nüshası bulunan eser; 1894 yılında Bombay'da, 1900 yılında da Delhi'de basılmıştır. Arap edebiyatının ikinci *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesini, İbnü'l-Cevzî Abdurrahman b. Ali b. Muhammed Ebu'l-Ferec Cemâlüddin'in *Ez-Zehrü'l- Anik fi Kıssa-yı Yûsuf u Sıddik* adlı eseri oluşturmaktadır. Bu eser Yûsuf suresinin tefsiri şeklindedir. Bu konu ile ilgili diğer eserler ise Ebu Hafs Siracüddin b. Ömer b. İbrahim el-Ensârî el-Avsî el-Malîkî el-Müzekkir tarafından yazılan *Ez-Zehrü'l-Kimam fi Kıssati Yûsuf*, Tâce'd-dîn Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed bin Yezîd et-Tûsî'ye ait *Câmi'u Letâ'ifi'l-Besâtîn* adlı eseri, Mollâ Mu'inî-i Cuveynî'nin *Ahsenü'l-Kasas* adlı eseri ve Alâü'd-dîn Alî b. Muhammed b. İbrâhim b. Hazîni'-Şîhî el-Bağdâdî tarafından kaleme alınan *Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf* adlı eseridir.⁶

B. Fars Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ

Fars edebiyatında sıklıkla işlenen *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesi, şairler tarafından manzum, mensur, manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesine yapılan telmih ve atıflar ilk defa X. yüzyılda Ferruhî-yi Sîstânî, Müncik-i

⁵ Melike Gökcan Türkdogan, “Klâsik Türk Edebiyatında Kur'ân Kıssalarını Konu Alan Mesneviler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı.

⁶ Halide Cemil Dolu, *Menşeyinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Türkiyat Enstitüsü, No.:402, İstanbul 1953, s. 97-100.

Tirmizî ve Ebû Hanîfe İskâfî adlı şairlerin methiyelerinde görülür. Şairler, Yûsuf ve diğer kahramanların başından geçen olayları kendi zamanlarında olaylarla ilişkilendirerek anlatıma zenginlik katmışlardır.⁷

Fars edebiyatında yazılan ilk *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerine, Firdevsî'ye ait olduğu isnat edilen mesnevinin mukaddime kısmında verilen bilgiler sayesinde ulaşılmaktadır. Mukaddimeye yer alan bilgiye göre Fars edebiyatında yazılan ilk *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevileri Ebu'l-Müeyyed-i Belhî (M. X. yy) ve Bahtiyârî-i Ahvâzî'ye (M. X. yy.) aittir.⁸ Bu eserlere ulaşamadığı için araştırmalar, en eski *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin Firdevsî'ye ait olduğunu göstermektedir. Fakat bu mesnevinin Firdevsî'ye ait olduğu konusunda ihtilaf vardır. Lutf Ali Beg Âzer, Rızâ Kulî Han Hidâyet ve Edward G. Browne gibi yazarlar ve eseri tercüme edenler bu mesnevinin Firdevsî'ye ait olduğunu ileri sürmektedir. Müctebâ Mînovî ve Saîd-i Nefîsî gibi araştırmacılar da bu eserin Firdevsî'ye ait olduğundan şüphe duymaktadır.⁹

Firdevsî'den sonra *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisini yazan şairler: Şihâbü'd-dîn Am'ak-ı Buhârî (ö. 1148), Rûknü'd-dîn Mes'ûd b. Muhammed İmâmzâde (ö. 1127), Âzerî-i Tûsî (ö. 1461), Cemâlî (ö. 1461), Câmî (ö. 1492), Nâzım (ö. 1671) ve Lutf Ali Beg (Âzer) (ö. 1781)'dir. Bu şairlerden başka Fars edebiyatında *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisini yazan diğer şairler: Hâverî, Hâce Mes'ûd el-Kumnî, Muhammed Kâsım Hân Mevcî-i Bedahşânî, 'Ahdî, Sâvecî, Mîr Ma'sûm-ı Safevî-i Nâmî, Takıyyü'd-dîn-i Evhadî, Mahmud Big Sâlim-i Tebrîzî, Nâzım-ı Herevî, Mîrzâ Muhammed b. Muhammed Şerîf el-Hasanî-i Kazvînî, Mollâ Şâh Muhammed b. Abd Muhammed, Muhammed İbrâhîm Halîlullâh, Salâhî, Mîrzâ Abdullâh b. Habîbillâh Şihâb-ı Terşîzî, Şevket, Haşmet, Şu'le-i İsfehânî, Nâzım-ı Gülpâyigânî, Cevherî-i Tebrîzî, Seyyid Safir Ahmed Belgirâmî-oglu, Habîbî, Hâ'im Süleymân'dır.¹⁰

Farsça yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerinin en önemlisi Abdurrahman-ı Câmî'ye aittir. Câmî'nin *Heft Evreng* içinde yer alan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi, birçok defa müstakil olarak basılmıştır. Bu mesnevi gerek üslup gerek kendinden

⁷ Rıza Kurtuluş, “‘Yûsuf u Züleyhâ’ (Fars Edebiyatı)”, DİA., C. 44, İstanbul 2013, s. 40-41.

⁸ Dolu, s. 111.

⁹ Kurtuluş, s. 40.

¹⁰ Dolu, s. 151-164; Hayyampur, s. 75-84.

sonra yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerinde örnek alınması bakımından Fars edebiyatındaki en meşhur *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisidir. Câmî, sadece Fars edebiyatının şairlerini etkilemekle kalmamış Türk edebiyatının şairlerini de etkilemiştir. Bunun en güzel örnekleri; Hamdullah Hamdi ve Gubârî Abdurrahman'ın nazirelerinde ve Kâmî Mehmed ile Âteşzâde Mehmed İzzet Paşa tarafından yazılan manzum tercümelerinde görülmektedir.¹¹

C. Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ¹²

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi, Türk edebiyatının sıklıkla işlenen konularındandır. Orta Asya'dan Anadolu sahasına kadar birçok edip ve şair kıssayı ele almış ve kıssa her bir şairin üslubunda yeniden şekillenmiştir. Türk edebiyatında bilinen ilk *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi, Yesevî dervişlerinden olan Ali tarafından 1232-1233'te yazılmıştır. Ali'nin eseri, Fars edebiyatında yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* örneklerine benzemeyip kısmen orijinal niteliktedir. Eser, hece vezniyle dörtlükler hâlinde düzenlenmiştir. İkinci eser, Kırımlı Mahmud'un Kıpçak Türkçesiyle kaleme aldığı ancak yarım kalan eseri Anadolu Türkçesine tamamlayarak aktaran Haliloğlu Ali'ye aittir. İsmail Hikmet Ertaylan da bu eserin tıpkıbasımını yapmıştır.¹³

Türk edebiyatında *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesini işleyen şairler: “Haliloğlu Ali (M. 1235), Şeyyad Hamza (13. yy.), Süle Fakih (14. yy.), Ahmed (14. yy.), Rabguzî (M. 1311), Hamzavî (15. yy.), Erzurumlu Darîr (M. 1366-67), Kırımlı Abdülmecid (14. yy.), Ahmedî (ö. 1412), Şeyhoğlu Mustafa (15. yy.), Dûr Big (15. yy. Çağatayca), Hatâî (15. yy.), Çakerî Sinan Çelebi (15. yy.), Behiştî Ahmed Sinan (15. yy.), Kemalpaşazade (ö. 1534), Hamidî (1516 Çağatayca), Celilî (16. yy.), Likaî (16. yy.), Nimetullâh (16. yy.), Taşlıcalı Yahya (ö. 1582), Halife (ö. 1572), Kami Mehmed (ö. 1545), Ziyaî Yusuf Çelebi (ö. 1543), Şikârî (ö. 1584), Manastırlı Kadı Sinan (16. yy.), Abdurrahman Gubarî (ö. 1566), Havaî Mustafa (ö. 1608), Zihnî Abdü'd-delil

¹¹ Kurtuluş, s. 41.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Melike Gökcan Türkdoğan, *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma* (E-kitap), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2011, s. 39-69.

¹³ Hanife Koncu, “Yûsuf u Züleyhâ”, DİA., C. 44, İstanbul 2013, s. 38-40.

(ö. 1622), Rif'atî Abdülhayy (ö. 1669), Havaî Abdurrahman (ö. 1710), Köprülüzade Esad Paşa (ö. 1726), Ahmed Mürşidî (ö. 1760), Molla Hasan (1761), Süleyman Tevfik Bey (19. yy.), Mehmet İzzet Paşa (ö. 1911).”¹⁴

Âgâh Sırrı Levend, Türk edebiyatında *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesinin manzum ve mensur yüze yakın örneğinin bulunduğunu söylemektedir.¹⁵ “Bu hikâyenin Türk şiveleri ile yazılmış tercüme veya orijinal birçok nüshaları vardır. Bu nüshaların bir kısmının isimlerini ancak şuarâ tezkireleri ve edebiyat tarihlerinden öğrendiğimiz hâlde kendilerini görebilmek imkânı olamamıştır. Bunların en mühimi Şikârî, Hatât, Nimetullâh, Zihnî Bağdâdî, Çâkerî (Sinan Beg), Behiştî ve Kırmımlı şair Abdül-mecîd’dir.”¹⁶

“Ayrıca Hasan Kavruk, başlıca şu müstakil mensur *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyelerinden söz eder: Celâlzâde Koca Nişancı Mustafa Çelebi (ö. H. 975), *Cevâhirü'l-Ahbâr fî-Hasâili'l-Ahyâr* adlı eserini Arapça *Ahsenü'l-Kasas* adlı hikâyeden tercüme etmiştir. Galatalı Mehmed b. İbrahim, Sultan III. Murad’ın Silahtar ağası Halil Ağa için *Ahsenü'l-Kasas-ı Şerîfe*’yi telif etmiştir. Mehmed bin Mehmed Altıparmak (ö. 1033/1623), *Yûsufnâme* adlı eserini 1031/1621 tarihinde Ebubekir Ahmed Tarsûsî’nin Arapça eserinden Sultan I. Mustafa adına tercüme etmiştir.”¹⁷

Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin izlerini modern edebiyatta da görmek mümkündür.¹⁸ Nazan Bekiroğlu, *Kalbin Üstünde Titreyen Hüzün: Yusuf ile Züleyha* (roman, İstanbul 2000); Melek Özlem Sezer, *Yûsuf ile Zelihâ* (manzum, İstanbul 2011) bunlardan bazılarıdır.¹⁹

¹⁴ Nurullah Çetin, Yeni Türk Şairinin “Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi” Duyarlığı, *Türkoloji Dergisi*, Dil ve Edebiyat Araştırma Derneği Yayınları, C. 13, S. 1, s. 109, Ankara 2000.

¹⁵ Çetin, s. 113.

¹⁶ Halide Cemil Dolu, “Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 4, S. 4, Temmuz 2012, s. 420.

¹⁷ Çetin, s. 114.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Çetin, Yeni Türk Şairinin Yusuf ile Züleyha Hikâyesi Duyarlığı, *Türkoloji Dergisi*, C. 13, S. 1, Ankara 2000, s. 109-143.

¹⁹ Koncu, s. 38-40.

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLÂ CÂMÎ

A. Hayatı

Mollâ Câmi, 23 Şaban 817'de (7 Kasım 1414) Horasan'ın Cam şehrine bağlı Harcird kasabasında doğdu. Câmi'nin asıl adı Abdurrahman b. Nizâmeddîn Ahmed b. Şemsiddîn Muhammed'dir. İlk tahsilini babasından alan Câmi'nin eğitim hayatında devrin meşhur alimleri rol oynamıştır. Mevlânâ Cüneyd-i Usûlî'den; Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin öğrencisi Ali es-Semerkandî'den; Teftâzânî'nin öğrencisi Şehâbeddin Muhammed el-Câcermî'den; Bursalı Kadızâde-i Rûmî'den, Mevlânâ Fethullah-ı Tebrîzî'den dersler almıştır. İlmî, keskin zekası, yeteneği sayesinde herkesi kendine hayran bırakmıştır. Ali Kuşçu, Herat'ta bulunduğu sırada Câmi'ye astronomi ile ilgili zor sorular sormuş ve doğru cevabı hemen alınca hayran kalmış, Câmi ile riyâzî meseleler üzerine çalışmalar yapmıştır.²⁰

Câmi, Herat'ta bulunduğu sırada meçhul birine gönlünü kaptırmış, bir müddet bu buhran ile mücadele etmiştir. İradesi ile bu işten kurtulması gerektiğini idrak eden Câmi, kendini zorla ilme, kitaplara gömmüştür. Bunun da fayda vermediğini görünce, kendine iyi gelecek olan şeyin tasavvuf olduğunu anlamıştır. Bir gece rüyasında, zamanının büyük mistiklerinden Sa'deddîn-i Kaşgârî'nin "Git kardeş, sana lazım olan sevgiyi bul!" dediğini görmüştür. Rüyanın etkisinde kalan Câmi, bu büyük mutasavvıfı bulmak için Horasan'a hareket etmiştir. Sa'deddîn-i Kaşgârî, Câmi'nin kabiliyetlerini bildiği için onun kendine heyecanla gelişini memnuniyetle karşılamıştır. Kaşgârî'nin manevi hükmü altında olan Câmi, tasavvuf hayatının gerektirdiği hayatı sürmüş ve nefis mücadelesine girmiştir. Yalnızca Câmi üstadı olan Kaşgârî'nin tesiri altında kalmamış, aynı şekilde Câmi de Kaşgârî'yi etkilemiştir. Bu etkiyi Kaşgârî'nin, Câmi'ye yazdığı mektupta görmek mümkündür.²¹ Nakşibendi tarikatı ile Timur hanedanının yakınlığı Câmi'nin hayatını şekillendirmekte büyük rol oynamıştır. Câmi'nin kraliyet sarayına ilk kez tanıtılması

²⁰ Ömer Okumuş, "Câmi Abdurrahman", DİA., C. 7, İstanbul 2013.

²¹ Asaf Halet Çelebi, *Mollâ Câmi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2020, s. 20-22.

Sa'deddîn-i Kaşgârî etkisiyle olmuştur.²² Câmî, Kâşgârî'nin ölümünden sonra Hâce Ubeydullah Ahrâr'a bağlanmıştır. Ubeydullah ile birkaç defa görüşerek, mektuplar vasıtasıyla devamlı temasta bulunmuştur. Câmî, manzum ve mensur eserlerinin çeşitli yerlerinde Ubeydullah'ı övmüş ve Ubeydullah öldükten sonra da onun için uzun bir mersiye kaleme almıştır.²³ "Câmî, sade yaşamayı seven, sürekli halkın arasında bulunan tasavvufa intisab etmesine rağmen medreselerde ders vermeyi tercih eden bir alim idi. Farsça olarak yazdığı şiirleri ilgi ile izlenmiş ve 'Hâtemü's-Şu'ara' lakabıyla anılır olmuştur. Şiilerin çoğunlukta olduğu yerlerde yaşamasına rağmen, fıkhîta Şafii mezhebine, itikadda ise Eş'ari mezhebine bağlı kalmış ve *İtikadnâme* adını verdiği eserinde Ehl-i Sünnet'in temel inanç esaslarını şiir diliyle açıklamıştır. Buna karşılık Câmî, mezheb taassubuna karşı çıkmaktaydı. Şiirlerinde Ehl-i Beyt'e karşı derin bir sevginin izlerini görmek mümkündür."²⁴

Câmî, 877'de (1472) hac yolculuğuna çıkmıştır. Hac dönüşünde Şam'a, Haleb'e ve Tebriz'e uğramış, bulunduğu şehirlerde ilgiyle karşılanmıştır. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Câmî'nin Tebriz'de kalması için elinden gelen her şeyi yapmış fakat tüm çabalara rağmen onu yolundan çevirememiştir.²⁵

18 Şaban 878'de (8 Ocak 1474) Herat'a dönen Câmî, Sultan Hüseyin Baykara'nın kendisi için yaptırdığı medresede Arap dili ve edebiyatı, hadis ve tefsir derslerini vermiştir.²⁶ Bundan sonra Câmî, hususî hayatına çekilmiş ve birçok mühim kitabını kaleme almıştır. *Devletşah Tezkiresi*'ne göre Câmî son zamanlarında şuurunu kaybetmiş ve söz söyleyemez olmuştur.²⁷ Câmî, 18 Muharrem 898 (9 Kasım 1492) Cuma günü Herat'ta ruhunu teslim etmiştir. Câmî'nin cenazesi başta Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî olmak üzere devrin bütün ileri gelenlerinin iştirakiyle kaldırılmış, şeyhi Sa'deddîn-i Kaşgârî'nin kabrinin yanında hazırlanan bir mezara

²² <https://iranicaonline.org/articles/jami>

²³ Okumuş, s. 94-95.

²⁴ Şamil Öçal, "Mutlak Hakikat ve Diğerleri – Mollâ Câmî'de Din Felsefesi-", *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 1999.

²⁵ Çelebi, s. 33-34.

²⁶ Okumuş, s. 94-95.

²⁷ Çelebi, s. 34-38.

defnedilmiştir.²⁸ “Câmî’nin hayranları ölümünden sonra onun için birçok acıklı mersiyeler, tarihler yazmışlardır. Gerek *Reşehât*’ta gerek N. Lees’in *Nafahat* mukaddimesinde bu tarihlerden birisi cüz’î farklarla yazılı olmakla beraber, bunların kimin söylediği zikredilmektedir.”²⁹

Geniş bir coğrafyada adından söz ettiren Câmî, Türk edebiyatını da derinden etkilemiştir. Câmî’nin eserleri, tercüme, şerh, ve nazire yolları ile Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Câmî’nin *Heft Evreng* adlı eserinde yer alan mesnevilerden *Subhatü’l-Ebrâr*’a Atâî, *Sobhetü’l-Ebkâr*’ı nazire olarak yazmış; *Salamân u Absal*’ı Lâmiî Çelebi Türkçe’ye çevirmiş; *Tuhfetü’l-Ahrâr*’a Bursalı Rahmî ve Prizrenli Şem’î şerh yazmış; *Yûsuf u Züleyhâ*’ya Hamdi Çelebi, Kâmî ve Gubarî nazire yazmış; *Hıradnâme-i İskenderî* de yine Lamiî Çelebi Osmanlı Türkçesine kazandırmıştır. Câmî, Nakşibendî tarikatının önde gelen simalarından olmuş, *Nefehâtü’l-Üns* adlı eserinde velilerin, din ulularının menkabevî hayat hikâyelerini anlatmıştır. Bu eseri Nevâî doğu Türkçesine çevirmiş, Türk biyografilerini de esere eklemiştir. *Nefehâtü’l-Üns*’ü Lâmiî Çelebi de Osmanlı Türkçesine çevirerek, eserin Türkler arasında uzun yıllar okunmasına katkı sağlamıştır. Câmî’nin biyografî alanında yazdığı *Bahâristân*’a da Türkçe haşiye ve şerhler yapılmıştır.³⁰

B. Edebi Şahsiyeti

Genç yaşta büyük ilim sahibi olan Câmî; ilmi, kıvrak zekası, şairlik yeteneği sayesinde kısa sürede tanınmış ve adını geniş alana duyurmuştur. Onun ünü Mâverâünnehir ve Horasan’ı aşmış Hindistan’dan Balkanlar’a kadar uzanmıştır.³¹ “İslâm’dan sonraki klasik İran edebiyatını tasnif edenler, epik nevinde Firdevsî’ye, manzum roman tarzında Nizâmî’ye, didaktik nevide Sa’dî’ye ve gazelde Mevlânâ’ya birinci planda yer verirler; Câmî’nin ise bütün bu nevilerin hepsinde üstün olduğunda ittifak ederler. Fars edebiyatını iyi tedkik eden müsteşriklerden Profesör Browne da

²⁸ Okumuş, s. 94-95.

²⁹ Çelebi, s. 37.

³⁰ Muhsin Macit, “Mollâ Câmî’nin Osmanlı Edebiyatına Tesiri I”, *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 20, s. 524-525.

³¹ Okumuş, s. 94-99.

aynı görüş noktasını kabul etmekle ve Câmî'den hayranlıkla bahsetmektedir. Birçok kimseler onu İran'ın son klasik şairi addediyor.”³²

Gençlik yıllarından itibaren daima öğrenme yolunda olan Câmî'nin bu arzusu hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Câmî'nin vakıf olduğu ilimler, şiirinde kendini hissettirmiştir. Dinî, edebî ve aklî ilimler ile tasavvuftaki derin bilgisi Câmî'nin üstün şairlik kabiliyeti ile birleşmiştir. Eserlerinde sade bir dil kullanan Câmî'nin, Sebk-i Hindî diye anılan şiir akımının ilk öncülerinden biri olduğu ileri sürülmektedir.³³

Başlıca edebî eserleri Farsça olan Câmî'nin, Arap dili ile kaleme aldığı eserleri de bulunmaktadır. Arap diline olan hâkimiyetini Arap şairlerden Ferezdak'ın bir kasideini manzum olarak Farsça'ya çevirmesi ile göstermiştir.³⁴ Hüseyin Baykara ve Nevâî gibi Türk edebiyatının iki önemli şahsiyeti ile yakın münasebeti olan Câmî'nin hiç Türkçe yazısının bulunmaması dikkat çekicidir.³⁵ Asaf Halet Çelebi, Câmî'nin edebî kişiliği için şöyle demiştir: “Ona göre, hakikî âlim, bütün bildiklerini unutan ve aşk dersini okuyandır. ‘Senelerin yıprattığı birçok ihtiyarlar, küçük çocuklar gibi senin mektebinde muhabbet levhasını hecelerler.’ Bu aşk dersinin ibareleri gönülde gizlenen muhabbetinden sırrıdır; bu sırrın tatlılığı Arapça ile yahut Acemce ile ifşa edilmekten uzaktır. ‘Dudağın tatlı ibarelerle herkesin gönlünü aldı, senin gibi tatlı dilli ne Arap'ta ne de Acem'de bulunur.’”³⁶

Türklerle sıkı münasebeti olan Câmî'nin eserleri bütün Türk âlemine yayılmış, devrin âlimlerinin, şairlerinin ve ileri gelenlerinin dikkatini çekmiştir. Türk edebiyatı üzerindeki tesirinin en güzel örneğini ise Câmî'nin önemli eserlerinin Türkçeye çevrilmesi göstermektedir.³⁷

³² Çelebi, s. 46.

³³ Okumuş, s. 96-99.

³⁴ Okumuş, s. 96-99.

³⁵ Çelebi, s. 47-48.

³⁶ Çelebi, s. 48-49.

³⁷ Okumuş, s. 96-99.

C. Eserleri³⁸

Câmî'nin eserlerinin konuları, tasavvuf, edebiyat, edebî ve dinî ilimler etrafında şekillenir. Kaynaklarda Câmî'nin ait Arapça ve Farsça olmak üzere kırk beşin üzerinde eseri olduğu bilinmektedir. Bu eserlerin bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Câmî'nin küçük risaleler şeklinde olan mistik eserleri: *Feiyyâye Ferhabûn Ayetinin Tefsiri*, *Şerhü'l-Fusûsü'l-Hikem*, *Nakdû'n-Nusûs fî Şerhü'l-Fusûs*, *Risâle fî'l-vücûd*, *Risâletü Tahkîk Mezhebü Sûfiyye ve Mütetekellimîne ve Hükemâ*, *Risâletü Lâ İlâhe İllallâh*, *Risâletü Tarîk Sûfiyâne*, *Risâle-i Suâl ve Cevâb Hendûsetân*, *Tercüme-i Erbaîn Hadîs*, *Menâkıb-ı Hazret-i Mevlevî*, *Menâkıb-ı Şeyhü'l-İslâm Hâce Abdullâh Ensârî*, *Şerh-i Ebyât-ı Mir Hüsrev*, *Sübhânân-ı Hâce Pârsâ*, *Şerh-i Beyt-i Çend-i Mesnevî*, *Şerh-i ba'z ez Miiftâhü'l-Gayb*'dir. Câmî'nin muhtelif konulara temas eden eserleri de vardır. Bu eserler de mensur kaleme alınmış olup mûsikî, gramer ve aruz ile ilgilidir. Bu eserler: *Risâle-i Mûsikî*, *Risâle-i Muammâ*, *Şerh-i Muammîyât-i Câmî*, *Risâle-i Arûz*, *Risâle-i Kâfiye*, *Risâle-i Münşeât*, *Fevâidü'z-Ziyâiyye*'dir. Çalışmada manzum ve mensur eserler hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

1. Manzum Eserleri

a. Divanları

Câmî, kaside, terciibend, terakibibent, gazel, kısa mesnevi, kıta, rubai, muammalardan oluşan şiirlerini üç divanda toplamıştır. Divanlarını isimlendirmede Ali Şîr Nevâî'nin isteğini göz önüne alarak divanların yazıldıkları dönemleri belli eden ibareler kullanmıştır. Câmî'nin divanları başta İran olmak üzere İstanbul (1284 [1867]), Leknev (1876), Kanpûr (1890) ve Lahor'da (1933) basılmıştır.³⁹

³⁸ Mollâ Câmî'nin eserleri hakkında bilgi verilirken şu eserlerden istifade edilmiştir: Ömer Okumuş, "Câmî Abdurrahman", DİA., C. 7, İstanbul 2013; Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng", DİA., C. 17, Ankara 1998; Asaf Halet Çelebi, *Mollâ Câmî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2020, ss. 52-64; Şadi Aydın, "Mollâ Abdurrahman Câmî ile İlgili Türkiye'de Yapılmış Çalışmalar", *T.C. Ordu Üniversitesi Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Anısına)*, 10-11-12 Mayıs 2012, s.780-789.

³⁹ Okumuş, s. 96-99.

a.1. Fâtihatü’ş- Şebâb/ Gençliğin Başlangıcı

Câmî’nin ilk divanı olan eser, 884 (1479) yılında tertip edilmiştir. Bu eser, Câmî’nin Divanları arasında en meşhur olanıdır. Ünlü *Cilâu’r-Rûh* ve *Lüccetü’l-Esrâr* adlı kasideleri bu divanda yer almaktadır.⁴⁰

a.2. Vâsitatü’l-Ikd/ Gerdanlığın Orta İncisi

Bu eser, Câmî’nin orta yaşta yazdığı şiirlerini içerir.⁴¹ Bu divan ile ilk divan arasında on sene bulunmaktadır.⁴²

a.3. Hâtimetü’l-Hayât/ Hayatın Sonu

Bu eser, Câmî’nin 896 (1491) yılında düzenlen ve şairin yaşlılık döneminde yazdığı manzumelerden oluşan üçüncü divanıdır.⁴³ Bu divan, ikinci divandan iki sene sonra yazılmış ve Câmî’nin ölümüyle sonlanmıştır.⁴⁴

b. Heft Evreng

Câmî, Hamse’sine *Silsiletü’z-Zeheb* ve *Salâmân u Absâl* mesnevilerini ekleyerek Farsça “yedi taht” manasına gelen ve aynı zamanda büyük ayı kümesinin adı olan *Heft Evreng* adını vermiştir.⁴⁵ *Heft Evreng*’de yer alan mesneviler şunlardır: *Silsiletü’z-Zeheb*, *Salâmân u Absâl*, *Tuhfetü’l-Ahrâr*, *Subhatü’l-Ebrâr*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Hirednâme-i İskenderî*.⁴⁶

b.1. Silsiletü’z-Zeheb

Üç ciltten meydana gelmektedir. Eserin ilk cildinde, Senâî’nin *Hadîkatü’l-Hakîka*’sı ve Evhadüddîn-i Merâgî’nin *Câm-ı Cem*’inin üslûbu kullanılmıştır. Ahlakî ve tasavvufî konuların ele alındığı bu cilt, Sultan Hüseyin Baykara’ya sunulmuştur. İkinci ciltte, İlâhî aşk konusuna yer verilmiş olup bu konu sûfilerin menkıbeleri ve

⁴⁰ Okumuş, s. 96-99.

⁴¹ Okumuş, s. 96-99.

⁴² Çelebi, s. 52.

⁴³ Okumuş, s. 96-99.

⁴⁴ Çelebi, s. 52

⁴⁵ Rıza Kurtuluş, “Heft Evreng”, DİA., C. 17, İstanbul 1998, s. 157-158.

⁴⁶ Okumuş, s. 96-99.

sözleri ile desteklenmiştir. Üçüncü cilt, 500 beyitten oluşan kısa bir mesnevi olup II. Bayezid'e sunulmuştur.⁴⁷ Eserin vezni, Muzâhafât-ı Bahrü'l-hafîf'dir.⁴⁸

b.2. Salâmân u Absâl

Eser, Huneyn b. İshak tarafından Yunanca'dan tercüme edilmiştir. İbn Sînâ ve İbn Tufeyl *Salâmân u Absâl*'ı tekrar kaleme almıştır. Câmi'nin ise bu üç eserden hangisini örnek aldığı tartışma konusudur. Câmi, sembolik bir aşk hikâyesini anlatan bu esere bazı telif unsurları eklemesi ile hikâyeyi genişletmiş mesnevi tarzında yazmıştır. *Salâmân u Absâl* 894 (1489) yılında yazılmıştır. Bu eser, 1130 beyitten oluşarak Heft Evreng'in en küçük mesnevisi olma özelliğini taşımaktadır. "Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün" vezni ile yazılan eser, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Yâkub Bey'e sunulmuştur.⁴⁹

Salâmân u Absâl hikâyesi, mesnevi nazım şekli tarzında Farsça olarak ilk defa Mollâ Câmi kaleme almıştır. Câmi, esere çeşitli ilaveler yapmış kendinden parçalar ekleyerek eserin özgünleşmesini sağlamıştır. Türk edebiyatında ise Lâmiî Çelebi, Câmi'nin *Salâmân u Absâl* eserini çeviri yoluyla Türkçeye aktarmıştır. Lâmiî Çelebi, eserin kolay anlaşılması için çok sayıda tasvir parçaları ile küçük ahlâkî-didaktik manzumeler ekleyerek eseri zenginleştirmiştir. Bu hâliyle Lâmiî Çelebi, esere tercümeden ziyade telif hüviyeti kazandırmıştır.⁵⁰

b.3. Tuhfetü'l-Ahrâr

Dinî, ahlakî ve edebî konuları içeren eser, yirmi bölümden oluşmaktadır. Nizâmî-i Gencevî'nin *Mahzenü'l-Esrâr*'ı ile Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Matla'u'l-Envâr*'ının üslubunda yazılmış ve Ubeydullah Ahrâr'a ithaf edilmiştir. 894 (1489) yılında tamamlanan eser, 1710 beyitten oluşmaktadır. Aruzun "Müfte'ilün/Müfte'ilün/Fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Eserde, bir mukaddimeden, dört

⁴⁷ Kurtuluş, s. 157.

⁴⁸ Çelebi, s. 53.

⁴⁹ Kurtuluş, s. 157.

⁵⁰ Erdoğan Uludağ, "Selâmân u Ebsâl", DİA., C. 36, İstanbul 2009, s. 345-346; Erdoğan Uludağ, *Vak'aya Dayalı Bir Eser Olarak Lâmiî Çelebi'nin Salâmân u Absâl Mesnevîsi (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sadeleştirme)*, [Yayınlanmış Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum 1997.

münâcâtta, beş na'ttan, Bahâeddin Nakşibend'in faziletlerini anlatan kısımdan ve Ubeydullah Ahrâr'a methiye bulunmaktadır. Giriş kısmından sonra eserin bölümleri gelmektedir. Eserin bölümlerinde Hz. Âdem'in yaratılışı, namaz, zekât, hac, uzlet, sükûn, felekler, mutasavvıflar, zâhir ulemâsı, gençlik, ihtiyarlık, iyilik, güzellik ve aşk gibi konular işlenmektedir.⁵¹

Tuhfetü'l-Ahrâr (Hür İnsanların Hediyesi) adlı eser, Nizâmî'nin *Mahzenü'l-Esrâr*'ına nazire olarak yazılmıştır. Eser, teolojik ve etik bir tarzda kaleme alınmıştır. Türk edebiyatında Bursalı Muhammed Rahmi Çelebi ve Prizrenli Şem'i Şemdullâh bu esere şerh yazmıştır.⁵²

b.4. Subhatü'l-Ebrâr⁵³

Dinî, tasavvufî, ahlakî konuları içeren eser, ağır bir üslûpla yazılan mensur mukaddime, na't ve padişaha dua ile başlamaktadır. Câmi bu eserinde "Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilât" veznini kullanmıştır. Bu vezin, Câmi'den önce sadece *Nüh Sipih*r isimli mesnevisinde Emîr Hüsrev-i Dihlevî tarafından kullanılmış olup Câmi'den sonra da bu vezinle başka mesnevi yazılmamıştır.⁵⁴

b.5. Yûsuf u Züleyhâ

Câmi'nin manzum eserleri arasında en güzel olarak nitelenen eseridir. Eser, 889'da (1484) tamamlanmıştır. 4000 beyitten meydana gelen eser, aruzun "Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ülün" kalıbıyla yazılmıştır. *Yûsuf u Züleyhâ*'nın birçok baskısı yapılmış olup V. E. von Rosenzweig tarafından Almanca'ya (Vienne 1824), A. Rogers tarafından İngilizce'ye (London 1889) ve Auguste Bricteux tarafından Fransızca'ya (Paris 1927) tercüme edilmiştir.⁵⁵

Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi, Türk edebiyatında yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerini gerek olay örgüsü gerekse üslup özellikleri bakımından büyük ölçüde etkilemiştir. Câmi'nin bu eserine Hamdî ve Gubarî nazire yazmıştır. Her iki

⁵¹ Kurtuluş, s. 157.

⁵² Çelebi, s. 56.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hicabi Kırılancık, *Âriflerin Tesbihi Subhatü'l-Ebrâr- Mollâ Câmi*, VakıfBank Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2021.

⁵⁴ Kurtuluş, s. 157.

⁵⁵ Kurtuluş, s. 157.

şair de mesnevilerinin sebep-i telif kısmında Câmî'nin eserini kendilerine yol gösterici olarak aldıklarını ifade etmektedir. Karamanlı Kâmî ve Mehmet İzzet Paşa da *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin manzum tercümelerini yapmıştır.⁵⁶

b.6. Leylâ vü Mecnûn

Nizâmî ile Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'larına nazire olarak yazılan eser, 889 (1484) yılında tamamlanmıştır. "Mef'ûlû/ Mefâ'ilün/ Fe'ûlün" vezniyle kaleme alınan eser, 3760 beyitten oluşmaktadır.⁵⁷

b.7. Hirednâme-i İskenderî

Nizâmî'nin *İskendernâme*'sine nazire olarak yazılan eser; Aristo, Eflâtun, Sokrat gibi filozofların İskender'e vermiş oldukları öğütleri, bu filozoflar ile İskender arasındaki konuşma ve mektuplaşmaları anlatır. "Fe'ûlün/ Fe'ûlün/ Fe'ûlün/ Fe'ûl" vezniyle kaleme alınan eser de Hüseyin Baykara'ya sunulmuştur.⁵⁸

c. Terceme-i Erba'în Hadîs⁵⁹

Kırk hadisin Farsça manzum tercümelerinden ibaret olan eser, *Erba'în* adıyla Tahran'da taş basması olarak neşredilmiştir.⁶⁰

d. Risâle-i Sagîr Der Muamma

Eser, 890 (1475) yılında yazılmıştır. Bihiştî Ramazan Efendi, 977'de (1569-70) *Şerh-i Manzûme-i Muammâ* adıyla yapılan Türkçe şerhi tamamlamıştır.⁶¹

⁵⁶Melike Gökcan Türkoğlu, *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma* (E-kitap), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2011.

⁵⁷Kurtuluş, s. 158.

⁵⁸Kurtuluş, s. 158.

⁵⁹Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Sevgi, Mollâ Câmî'nin Erba'în'i ve Türkçe Manzûm Tercümeleri, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 1-145.

⁶⁰Okumuş, s. 97.

⁶¹Okumuş, s. 97.

2. Mensur Eserleri

a) Nefehâtü'l-Üns⁶²

Erkek ve kadın büyük sûfîlerin hâl tercümeleri ile tasavvufî terimlerin açıklamalarını içeren eserin birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Lâmiî Çelebi çeşitli eklemeler yaparak eseri Türkçeye tercüme etmiştir.⁶³

Nefehâtü'l-Üns, Câmî-i Rûm unvanını alan Bursalı Mahmûd Lâmi'î Çelebi tarafından *Futûhu'l-Müşâhidîn li-Tervihi Kulûbi'l-Mücâhidîn* ismiyle Türkçeye tercümesini yapmıştır. Lâmi'î Çelebi, tercümesinde birçok eklemeler yapmıştır. Ali Şîr Nevâî, *Nesâyimu'l-Mehabbe* adıyla Şark Türkçesine *Nefehâtü'l-Üns*'ün tercümesini yapmıştır.⁶⁴

b) Bahâristân⁶⁵

Farsça ahlakî ve edebî bir eser olan *Bahâristân*, Sa'dî'nin *Gülistân*'ı örnek alınarak yazılmıştır. Eser, M. Nuri Gencosman tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁶⁶

c) Şevâhidü'n-Nübüvve

Peygamberliğin delilleri, Hz. Peygamber'in risaleti, Eh-i Beyt, sahabe ve din büyüklerinin hayat ve faziletlerini anlatan eser, Ali Şîr Nevâî'nin istediği üzerine 885 (1480) yılında telif edilmiştir. Eser, *Nefehâtü'l-Üns*'ü tamamlar niteliktedir. Lâmiî Çelebi, *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* adıyla Hindistan (1279, 1288) ve Leknev'de (1876, 1882) basılan eseri Türkçeye çevirmiştir.⁶⁷ “On iki imamın hayat hikâyesini anlattığı *Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı eser, kısmî olarak Şîî tasavvurları paylaşmış olsa da on iki imamın hayatına dair Sünnî bir yorum olarak dikkat çekmektedir. O,

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. Asaf Halet Çelebi, *Mollâ Câmî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2020, s. 109-150.

⁶³ Okumuş, s. 97.

⁶⁴ Çelebi, s. 58.

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çelebi, s. 98-108.

⁶⁶ Okumuş, s. 98.

⁶⁷ Okumuş, s. 98.

tarihsel süreçte Şîî varlığını ve onların ortaya atmış olduğu iddiaları tamamen göz ardı etmemektedir. Kendi Sünnilik tasavvuru çerçevesinde bu iddiaların kabul edilebilir olanlarını Sünnî bir yorum ile yeniden inşâ etmektedir.”⁶⁸

d) Levâyah⁶⁹

Tasavvufî konuları içeren eser, Farsça secili nesirle kısa makaleler hâlinde yazılmıştır. Eserin, 870 (1465) yılında telif edildiği düşünülmektedir. Birçok yazma nüshaya sahip olan eser; İstanbul (1312), Leknev (1880, 1936) ve Tahran’da (1312) neşredilmiştir.⁷⁰

⁶⁸ Mehmet Sever, Şevâhidü’n-Nübüvve Adlı Eseri Bağlamında Abdurrahman Câmî’nin Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Ehl-i Beyt’in Emeviler’le İlişkilerine Dair Bazı Görüşleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 48, 2020, s. 330.

⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Melek Karacan, *Mollâ Câmî’nin Levâyah Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi SBE, Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul 2015.

⁷⁰ Okumuş, s. 98.

İKİNCİ BÖLÜM

(ŞERH-İ YÛSUF U ZÜLEYHÂ)

A. Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi

İranlı âlim ve şair olan Mollâ Câmi, Mâverâünnehir ve Horasan dışında Hindistan'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada adından söz ettirmiştir. Henüz hayattayken döneminin sultanlarının, şairlerinin, âlimlerinin sevgisini ve saygısını kazanmıştır. Baykara devrinin emîrllerinden olan Ali Şîr Nevâî ve Süheylî gibi şairlerle yakın dostluğu olmuş; Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid gibi sultanlar ile görüşmelerde bulunmuştur.⁷¹ Mollâ Câmi'nin ismi Sultan Ebû Sa'îd zamanında bütün İslâm alemine yayılmaya başlamış olsa da asıl şöhreti Hüseyin Baykara devrinde yakalamıştır.⁷²

Mollâ Câmi, manzum ve mensur tarzda olmak üzere birçok eser kaleme almıştır. Bu eserlerden *Heft Evrenç* içinde yer alan *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisi edebiyatımızda ayrıcalıklı yere sahiptir. “Câmi'nin en tanınmış mesnevisi olan *Yûsuf u Züleyhâ*'nın birçok baskısı yapılmış, V. E. von Rosenzweig tarafından Almanca'ya, A. Rogers tarafından İngilizce'ye ve Auguste Bricteux tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiştir.”⁷³

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi, hezec bahrinin “Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ûlün” vezni ile yazılmıştır. Lirik ve aşıkâne bir tarzda kaleme alınan eser, Mollâ Câmi'nin usta üslubu ile de birleşerek diğer *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevileri içinde önemli bir yere sahip olmuştur. “Eserde Hutbe, Na't, Mi'râciyye gibi manzumelerden ve Nakşibendiyye tarikatı Pîri Ubeydullah-ı Ahrâr bahsinden sonra Hüseyin Baykara'nın medhiyesi yer alır. Câmi, kitabın yazılış sebebi ve sözün faziletleri hakkında iki manzumelik bir bölümden sonra asıl destan kısmına geçerek Yûsuf sûresinden hareketle, Hz. Yûsuf'un hikâyesini anlatır. Câmi, eserinde küçük hadiselerle aşk hikâyelerini uzun uzadıya tavsîf etmiş, mesnevinin sonuna da üç manzume eklemiştir. Bu

⁷¹ Ömer Okumuş, “Câmi Abdurrahman”, DİA., C. 7, İstanbul 1993, s. 94-99.

⁷² Asaf Halet Çelebi, *Mollâ Câmi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2020, s. 26.

⁷³ Rıza Kurtuluş, “Heft Evrenç”, DİA., C. 17, İstanbul 1998, s. 157-158.

manzumelerden birincisi zamaneden şikayet, ikinci oğlu Ziyaüddin Yûsuf'a öğüt, üçüncüsü de nefsiyle hesaplaşmasını anlatmaktadır. Bunlardan sonra kitap hakkında belîğ bir medhiye söyleyen Câmî, kitabını 889H/1484M tarihinde telif ettiğini ve eserin 4000 beyit olduğunu açıklar.”⁷⁴

B. Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsine Yapılan Şerhler

1. Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî, Şerh-i Dibâce-i Yûsuf u Züleyhâ

Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî'nin hayatı hakkında kaynaklarda sınırlı bilgi bulunmaktadır. Doğum yeri Şanlıurfa olarak bilinen şârihin, doğum tarihi hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihine, yapmış olduğu şerhe tarih düşmesinden yola çıkılarak 16. yy.'ın ilk çeyreğinde doğmuş olduğu tahmin edilmektedir. Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî'nin lakabı Telli, mahlası ise Vehbî'dir.⁷⁵ Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî, *Şerh-i Gazelliyyât-ı Urî* isimli eserinde Abdurrahman Câmî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin dibâce kısmına şerh yazdığını bildirir. Fakat bu şerhin nüshasına ulaşıl原因mamaktadır.⁷⁶

2. (-) (XVII. Yüzyıl), Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ

Bu eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. No: 3516'da Şem'î adına kayıtlı olup müstensihî Abdülaziz bin Mehmed eş-şehir be-Müminzâde'dir. Bu eser, Şem'î adına kayıt düşülmesine rağmen şerhinin şârihin Şem'î olup olmadığı hakkında belirsizlik vardır. Çünkü *Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ*'da, Şem'î'nin tarzından farklı olarak bir şerh yöntemi izlenmiştir. İsmet Şanlı, “*Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi*” adlı makalesinde Katip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zünûn* adlı eserindeki bilgileri esas alarak İstanbul Üniversitesinde bulunan bu eserin şerhinin Ömer el-Halvetî el-Manisavî'ye ait olabileceğini ortaya atmaktadır.

⁷⁴ İsmet Şanlı, “Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi, *Turkish Studies*, S. 5, 2010, s. 1334.

⁷⁵ “Mehmet Akif Gözitok, *Tellizade Vehbî ve Urî-i Şirazî Divanı Şerhi (Tenzitli Metin-İnceleme)*, [Yayımlanmış Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Erzurum 2017.

⁷⁶ Turgut Kadir, *Abdurrahman Câmî, Hayatı, Eserleri ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2013.

Talik hattıyla yazılan eser, 274 varaktan meydana gelmiştir. Eserde geçen Farsça başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, beyitlerin üzeri de kırmızı çizgilerle çizilmiştir. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.⁷⁷

Bu eser üzerine; Neslihan Kültür⁷⁸, Bilgehan Köse⁷⁹, Yasin Kan⁸⁰, Aybike Karakaş⁸¹ tarafından yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır.

3. (XVII-XIX. Yüzyıl) Hacı Sâlih-zâde Halil Hâcibî, Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ

Bu eserin, Tek-Esin Vakfı Dr. Emel Esin Kütüphanesi, No: 596'da ve Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No:2829'da kayıtlı olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. İki nüshada da eserin ismi “Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ” olarak geçmektedir. Tek-Esin Vakfı Dr. Emel Esin Kütüphanesi, No: 596'da kayıtlı olan nüshada eserin müstensihinin ve istinsah tarihinin bilgileri yer alırken; Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No: 2829'da kayıtlı olan nüshada bu bilgiler bulunmamaktadır. İki nüshada farklılıklar bulunmaktadır. Tek-Esin Vakfı Dr. Emel Esin Kütüphanesinde bulunan nüshada giriş kısmı yer almakta ve eserin, Erzurum valisi Abdurrahman Paşa'ya takdim edildiği bilgisi bulunmaktadır.⁸²

Deva Özder⁸³, iki nüshayı esas alarak doktora tezi hazırlamıştır.

⁷⁷Şanlı, s. 1328-1345.

⁷⁸ Neslihan Kültür, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (1b-56a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, SBE, 2019.

⁷⁹ Bilgehan Köse, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (56a-110b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, SBE, 2019.

⁸⁰ Yasin Kan, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (110b-165b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, SBE, 2020.

⁸¹ Aybike Karakaş, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (165b-220b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, SBE, 2020.

⁸² Deva Özder, *Hâcibî'nin (Hacı Sâlih-zâde) Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'sı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Sakarya Üniversitesi SBE, s. 211-212.

⁸³ Deva Özder, *Hâcibî'nin (Hacı Sâlih-zâde) Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'sı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Sakarya Üniversitesi SBE, s. 211-212.

C. Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi

Şerh kelimesi sözlükte “açma, ayırma; açıklama; bir kitabın ibaresini kelime kelime açıp izah ederek yazılan kitap; açık anlatma” şeklinde geçmektedir.⁸⁴ Şerh kavramı önceleri tefsir sözcüğü şeklinde düşünülerek sadece *Kur’ân-ı Kerîm*’i açıklamak için kullanılmış zamanla kavramın sınırları belirlenmiş ve Kur’ân-ı Kerim dışındaki diğer metinlerin açıklanmasında kullanılmıştır.⁸⁵ “Şerhler, bir ilim dalında meşhur olmuş genellikle muhtasar metinler üzerine kaleme alınan, bunlardaki kapalı ifadelerin açıklandığı, eksik bırakılan hususların tamamlandığı, hatalara işaret edildiği ve örneklerin çoğaltıldığı eserlerdir.”⁸⁶

Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisine yapılan şerhlerden biri de tarafımızca Latin harflerine aktarılıp incelemesini yaptığımız İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan eserdir. İsmet Şanlı, makalesinde bu eser hakkında şu bilgileri vermiştir: “İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY No: 3516, 274 vr., 19 st., hat: talik, ölç: 215x140 mm, cilt: yıpranmış, zencirekli vişne çürüğü meşin. Başlıklar kırmızı mürekkeple, Farsça beyitlerin üstü kırmızı çizgili, sayfa kenarlarında Farsça kelimelerle ilgili kısa açıklamalar var. Bölüm başlığı kırmızı mürekkeple yazılıdır.”⁸⁷

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY No: 3516’da bulunan nüsha esas alınarak yapılan tez çalışmamız nüshanın 220b-274a varakları arasını kapsamaktadır. Bu varaklar tarafımızca Latin harflerine aktarılmış, incelemesi yapılmıştır. Şerh yönteminin izlendiği nüshada, şârih bazı beyitlerde sayfaların kenarlarına karıştırılması olası kelimelerin hangi dilde ve nasıl telaffuz edildiğine dair “Bi-kâfi’l-Acemî”, “Bi-kâfi’l-Arabî” şeklinde der-kenar olarak notlar düşmüştür. Bu notlar kelimeleri Latin harflerine çevirmede kolaylık sağlamakla birlikte hatalı bulunan notlar da dipnotlarda belirtilmiştir.

⁸⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 29. Baskı, s. 1157.

⁸⁵ Ozan Yılmaz, “Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 9, s. 271-304.

⁸⁶ Sedat Şensoy, “Şerh”, *DİA.*, C. 38, İstanbul 2010, s. 55-558.

⁸⁷ Şanlı, s. 1335.

D. Şârihin Anlamını Verdiği Kelimeler

Şârih, metinde geçen bazı kelimelerin anlamını, açıklamasını yaptığı mısraların yanına eklemiştir. Böylelikle birkaç anlamı olan kelimelerin beyitte hangi manada kullanıldığını belirterek, anlam kargaşasını önlemiştir. Şârihin bu tutumu, eserdeki kelime hazinesinin artmasında rol oynamıştır. Bazı kelimelerin birden çok anlamı olduğunu göstermek amacıyla eserin içine alıntı beyitler eklenmiş, alıntı beyitlerin açıklamasına kelimenin diğer anlamları sıralanmıştır. Anlamı verilen kelimeler şu şekildedir:

Be-goftâ ruḥṣateş dih tā der-āyed (3555. b./1)

Lafz-ı **goftâ** aslı goftdur kāfi'l-‘Acemîle dile gelen söze dirler āhirine elif ziyâde olmuştur. Maḳām-ı cevâbda isti‘ māl olunur. Goft maḳām-ı su’âlde isti‘ māl olunur. Elifüñ ziyâdesi cevâbı su’âlden fark içündür ammâ ğâlib budur ki su’âle girmez cevâba girer.

Be-farḳ ān tâc-ı dīhīmī ki būdet (3571. b./2)

Lafz-ı **dīhīm** tâc-ı muraşsa‘ ki ‘Acem pâdişâhları giyerlermiş ve çâr-bâliş ma‘ nâsına.

Ḳasem goftâ be-ān kân-ı fütüvvet (3580. b./1)

Lafz-ı **kân** ma‘ den ma‘ nâsınadır diyü erbâb-ı luġat taşriḥ itmişlerdür.

Dü leb ber-ẖān-ı vaşl-ı o nemekdân (3642.b/2)

Lafz-ı **nemekdân** tuzluk ‘Arab memlaḥa dir ve tuzla ma‘ nâsına gelür. Lâkin bunda evvel murâddur.

Küreyeş gām zed der-‘arşa-i teng (3650. b. /1)

Lafz-ı **kürre** kāf-ı ‘Arabîle taḥfîf ve teşdîd-i rā ile atdan ve eşekden genc olan tay ve ḳoduḳ ma‘ nâsına daḥı gelür lâkin bunda evvel murâddur. Lafz-ı **teng**-i sükûn-ı nûnla yük tayı ki deng dirler ‘adl ma‘ nâsına.

Çünān ḥurşîd ber-vey üştülüm kerd (3692. b./1)

Lafz-ı **üştülüm** ceng itmek ve taḥakküm ve ceza‘ ü feza‘.

Berāy-ı o zi zer kâşâne-i sâht/ Zi kâşâne ‘ibâdethâne-i sâht (3702. b. 1/2)

Lafz-ı **kâşâne** kış odası.

Tabāyi‘ bügsilend ez-yek diger bend (3888.b./1)

Tabāyi‘ den murād ‘**anāşır-ı erbā‘** adur ki ‘anāşır ‘unşuruñ cem‘ idür. ‘Unşur aşl dimekdür. İnsānuñ aşlı dört şeyden mürekkebdür. Biri āteş, biri bād, biri hāk, biri āb. Kaçan āteş öbürlerine ġālib olsa hūmmā-yı muhriķa hāşıl olub sebeb-i mevti olur. Āb ġālib olsa ishāl marazına mübtelā olur. Hāk ġālib olsa tabī‘ atı kabz üzere olur. Bād ġālib olsa zātü’l-cem marazı hāşıl olub yigirmi dört sâ‘at hükmi vardur. Allāh-ı ‘azīmü’ş-şān bu erba‘a eşyâyı biri birlerine zıdd iken imtizāc itdürdi ulūhiyyetini beyān içündür.

Dil ez-meşġülü-i ġülān be-perdāz (4077.b. /2)

ġülān ġül[un] cem‘ idür. ġül şahrālarda olan cinnīlerdür.

Zebān rā ġüş-māl-i hāmuşī dih (4159.b. /1)

Lügāt-ı Deşîşe **ġüş-māl** kâf-i ‘Acemī ile kulaķ burmaķ mecāzen te’dīb ma‘ nāsına dahı isti‘ māl olunur dimiş.

E. Şârihin Anlamını Verdiği Kelimeye Ait Alıntı Yaptığı Beyitler ve Vezinleri

Şârih, bazı beyitlerin açıklamasında ayrıntılı bilgiye yer vermiştir. Bu bilgiler kelimeler üzerinden yapılmıştır. Kelimenin anlamı verilerek, aynı kelimenin farklı şairlerdeki kullanımına yer verilmiştir. Yapılan alıntı beyitlerle metin zenginleştirilmiştir. Toplamda 11 kelimenin açıklaması yapılmış olup bunlardan 9 tanesi alıntı beyitlerle desteklenmiştir. Şârih, alıntı yaptığı bazı beyitleri ilk beyitlerin şairlerini zikrederek vermiştir. Şairi zikredilmeyen beyitler ise “beyt” şeklinde kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Şârihin isimlerini verdiği şairler: Hâfiz⁸⁸, Hüsrev⁸⁹, Şemsî

⁸⁸ Asıl adı Hâce Şemseddin Muhammed olan Hâfiz-ı Şîrâzî, Şîrâz’da doğmuştur. *Kur’ân-ı Kerîm*’i ezberlediği için Hâfiz lakabını almış, İran’ın önde gelen lirik şairlerinden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tahsin Yazıcı “Hâfiz-ı Şîrâzî”, DİA., C. 15, s. 103-106; İbrahim Kaya “Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, Sûdî’nin Hâfiz Dîvânı Şerhi” (E-kitap), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2020.

Fahrî⁹⁰, Kâtibî⁹¹, Esedî⁹², Unsurî⁹³ ve Şâhidî⁹⁴'dir. Câmi⁹⁵, Müncik⁹⁶, Selmân-ı Sâvecî⁹⁷ ve Kesâi-yi Mervezî⁹⁸ ye ait olan beyitlerde şair ismi belirtilmemiş bu

⁸⁹Hindistan'da yaşayan Emîr Hüsrev-i Dihlevî Türk asıllı şair, tarihçi ve mutasavvıftır. Emîr Hüsrev, Türkçe, Arapça, Farsça ve Hint diline çok iyi hakimdir. Hindistan'da az kullanılan gazel türünün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin en önemli özelliği tarihi olayları mesnevi tarzında yazmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Kurtuluş "Emîr Hüsrev-i Dihlevî", DİA., C. 11, s. 135-137; Yasemin Yaylalı, Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin Bir Gazelinin İncelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 63, s. 553-562, Erzurum 2019.

⁹⁰Hakkında geniş bilgiye ulaşılamayan Şemsi Fahrî'nin *Miyâr-ı Cemâlî* adlı sözlüğü olduğu bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Çiçekler, "Şems-i Kays", DİA., C. 38, s. 508.

⁹¹Hat sanatı ile meşguliyetinden dolayı Kâtibî mahlasını alan şair, İranlıdır. İran şiirinin bir özelliği olan sanatlı dille şiir yazma tarzının önde gelen şairlerindendir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Vanlıoğlu, "Kâtibî", DİA., C. 25, s. 42.

⁹²İranlı şair ve dil âlimi olan Esedî-i Tûsî, edebiyatın yanı sıra matematik, ilahiyat ve felsefe konuları ile de ilgilenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Bilgin, "Esedî-i Tûsî", DİA., C. 11, s. 370.

⁹³İranlı kaside şairi olan Unsurî'nin hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Unsurî, Gazneli Mahmud'un nedimi ve sarayın melikü's-suarâsı olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Atalay, "Unsurî", DİA., C. 42, s. 162-163.

⁹⁴Şâhidî İbrâhîm, Mevlânâ'nın etkisinde kalmış ve şiiri dini bilgiler ile Mevlevîliği yaymak için bir araç olarak kullanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Çıpan, "Şâhidî, İbrâhîm", DİA., C. 38, s. 273-274; Nuri Şimşekler, *Şâhidî İbrâhîm Dede'nin Gülşen-i Esrâr'ı (Tentitli Metin-Tahlil)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Selçuk Üniversitesi, SBE, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Konya 1998.

⁹⁵İranlı âlim ve şair olan Mollâ Câmi, genç yaşında döneminin bütün ilimlerine vâkıf olmayı başarmış ve üslubu, yeteneği sayesinde ününü geniş bir coğrafyaya yaymıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Okumuş, "Câmi Abdurrahman", DİA., C. 7, İstanbul 2013; Asaf Halet Çelebi, *Mollâ Câmi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2020; Ali Asgar Hikmet, *Câmi, Hayatı ve Eserleri*, çev. M. Nuri Gençosman, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963; Kadir Turgut, "Abdurrahman Câmi, Hayatı, Eserleri ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi", [Yayımlanmamış Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2013.

⁹⁶Kimliği tam olarak tespit edilen Müncik adlı kişinin beyitine Şu'urî Hasan Efendi'nin Ferhengi Şu'urî adlı eserinde rastlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şu'urî Hasan Efendi, *Lisânü'l-Acem Ferheng-i Şu'urî*, C.2. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, haz. Ozan Yılmaz, Editör Derya Örs, İstanbul 2019.

⁹⁷Yazmada bu beyit, Hâfız'a ait olarak gösterilmiştir. Araştırmalarımız sonucunda bu beyitin Selmân-ı Sâvecî'nin olduğuna ulaşılmıştır. İranlı şair olan Selmân-ı Sâvecî, Hâfız'ın övgüsüne mazhar olmuş ve kendinden sonra gelen Fars ve Türk şairleri etkilemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Adnan Karaismailoğlu, "Selmân-ı Sâvecî", DİA., C. 36, s. 446-447, İstanbul 2009; Yasemin Yaylalı, "Selmân-ı Sâvecî'nin Firâknâme'sinde Mevsim Tasvirleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 58, s. 553-562, Erzurum 2019; Şerife Ördök, "Cemşid ü Hurşid Mesnevileri ve Ahmedî ile Selmân-ı Sâvecî'nin Cemşid ü Hurşid Mesnevilerinin Mukayesesi" [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir 2017.

⁹⁸Merv'de doğan İranlı şair Kesâi-yi Mervezî, henüz hayattayken dinî ve ahlâkî şiirlerin öncüsü olarak büyük bir şöhrat yakalamıştır. Kesâi-yi Mervezî'nin din dışı şiirlerindeki tabiat

şairler tarafımızca tespit edilmiştir. Bazı beyit başlıklı şiirlerin ise şairi tespit edilememiştir.

Goft: **Goftem** ğam-ı tō dārem **goftā** ğamet ser-āyed
Goftem ki mäh-ı men şev **goftā** eger ber-āyed

Goftem ki haṭā kerdī u tedbīr ne īn būd
Goftā çi tüvān kerd [ki] taḡdīr çünīn būd

Goftem keyem dehān ü lebet kāmīrān konend
Goftā be-çeşm her çi to gūyī çünān konend

Be-**goftā** ber-to endāzed kemī nūr
Be-**goft** ārī velīkin çün meh ez-dūr

Dīhīm: Şehriyār-ı cihān ki ṭal‘ at-ı ost
Zīnet-i taḡt u zīver-i **dīhīm**

Ki çün ez ‘ Acem şāh-ı **dīhīm**-cūy
Be-ric‘ at suvī Rūm āverd rūy

Teng: Kārbān-ı feth rā bīnī der-īn dīrīn ribāṭ
Ger ḡumāş-ı reng reng āverde bāşed **teng teng** (Kâtibî)

tasvirleri dikkat çekmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mürsel Öztürk, “Kisâ-i Mervezî” DİA., C. 26, s. 70-71, Ankara 2002.

Rûz-ı meydân çün sevārân-ı sipāh-i bî-meret
Ser-be-ser sâzend nûşîn rā be-da‘ vî **teng teng** (Kâtibî)

Ki Dahhāk ez-Īrān sipāhī be-cenk
Firistād u ĩnek resīdend **teng** (Esedî)

Be-zülf-i **teng** be-bended ber-āhū-yı **teng**[ī]
Be-dīde dīde be-dezed zi cādū-yı muhtāl (**Müncik**)

Fiğān-ı Kūh-ken ez-Bīsütūn sūy-ı der-**teng**
Çünān şodī ki dil-i Hüsrev āmedī der-**teng**

Üştülüm Güm şev ez-ĭn hestī-i pür-**üştülüm**
Belki şev ez-güm şodegī tīz güm (**Câmî**)

Kāşāne ‘Ālem behişt geşte ‘anber sirişt geşte
Kāşāne zişt geşte şahrā çū rûy-ı hū rā (**Kesâî-yi Mervezî**)

Ger be-**kāşāne**-i rindān qademī h‘āhī [zed]
Nuql şi‘ r-i şekerīn u mey-i bī-ğış dārem (**Hâfiz**)

Ger qadem-rence koned dost be-**kāşāne**-i mā
Reşk Firdevs şev ed ez-qademeş hāne-i mā (**Hâfiz**)

Şârih, eseri şerh ederken başka şairlerin şiirlerinden alıntılar yapmıştır. Eser, incelendiğinde bu alıntıların gelişi güzel yapılmadığı görülmektedir. Alıntıların, beyitlerde geçen birkaç anlama sahip olan kelimelerin daha iyi anlaşılması ve örnek verilen kelimenin ünlü şiirlerde yer aldığını göstermek amacıyla yapıldığı tespit edilmiştir. Şârihin alıntı beyitlerde en çok kullandığı aruz vezni [Fe' ülün/Fe' ülün/Fe' ülün/Fe' ül] olmuştur. Çalışmada, alıntı yapılan beyitlerin tespit edilen vezinleri beyitlerin üzerine yazılarak belirtilmiştir. Eserde alıntı yapılan beyitlerin vezinleri şu şekildedir:

[Fe' ilätün/Fe' ilätün/Fe' ilätün/Fe' ilün] (2 beyit)

[Mefâ' ilün/Fe' ilätün/Mefâ' ilün/Fe' ilün] (1 beyit)

[Mef' ülü/ Fâ' ilätün/Mef' ülü/Fâ' ilätün] (2 beyit)

[Mef' ülü/Fâ' ilätü/ Mefâ' ilü/Fâ' ilün] (1 beyit)

[Mef' ülü/Mefâ' ilü/ Mefâ' ilü/ Fe' ülün] (1 beyit)

[Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün] (1 beyit)

[Fe' ilätün/Mefâ' ilün/Fe' ilün] (1 beyit)

[Fe' ülün/Fe' ülün/Fe' ülün/Fe' ül] (3 beyit)

[Fâ' ilätün/Fâ' ilätün/Fâ' ilätün/Fâ' ilün] (1 beyit)

[Mefâ' ilün/Fe' ilätün/Mefâ' ilün/Fe' ilün] (2 beyit)

[Fâ' ilätün/Fâ' ilätün/Fâ' ilün] (1 beyit)

[Fe' ilätün/Fe' ilätün/Fe' ilätün/Fe' ilün] (2 beyit)

F. Eserde Adı Geçen Sözlükler⁹⁹

1. Lugat-ı Deşîşe

Asıl ismi *Tuhfetü's-seniyye ile'l-Hazreti'l-Hasaniyye* olan *Lugat-ı Deşîşe*, Amasyalı Mehmed Efendi tarafından hazırlanmış mensur Farsça-Türkçe sözlüktür. Amasyalı Mehmed Efendi, uzun süre Mısır'da kalarak Deşîşe¹⁰⁰ vakıflarının muhasebe işlerinde görev yaptığı için Deşîşe adıyla anılmıştır. *Lugat-ı Deşîşe*, 988/1580 yılında tamamlanarak III. Murad döneminde 1577-1590 yılları arasında Mısır beylerbeyi olan Sokulluzâde Hasan Paşa'ya sunulmuştur. Sözlükte, kelime maddeleri dizilirken ilk ve son harfler esas alınmıştır. *Lugat-ı Deşîşe* hazırlanırken müellif, çeşitli sözlüklerden yararlanmıştır. Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları ve açıklamaları verilirken yararlanılan sözlüklerdeki ortak yönleri alınmış, farklı ve ihtilafli anlam içerenlerde ise kaynağın adı verilerek belirtilmiştir.¹⁰¹

Şârih, **güş-mâl** kelimesinin anlamını verirken *Lugat-ı Deşîşe*'den yararlanmıştır.

Zebân râ güş-mâl-i hâmuşî dih (273b)

Lisânına sükût kulağını burmaçlık vir. **Lûgat-ı Deşîşe** güş-mâl kâf-i 'Acemî ile kulağ burmağ mecâzen te'dîb ma' nâsına dahı isti' mâl olunur dimiş.

2. Ahterî-yi Kebîr

Ahterî/Ahterî-yi Kebîr şeklinde anılan bu sözlük, Ahterî Mustafa Muslihuddin el-Karahisârî tarafından hazırlanmıştır. Arapça-Türkçe olarak hazırlanan *Ahterî-yi Kebîr*, 952 (1545) yılında tamamlanmıştır. *Ahterî-yi Kebîr*'de Arapça kelimeler;

⁹⁹ “Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi” şeklinde adlandırılan ve bu çalışma ile toplamda beş yüksek lisans öğrencisinin transkripsiyonlu metin-inceleme olarak hazırladığı tezlerde geçen sözlükler: *Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât*, *Ahterî-i Kebîr* (Karahisârî), *Bahru'l-Garâib*, *Burhân-ı Kâtî*, *Câmî'ü'l-Fürs*, *Dakâyiku'l-Hakâyık*, *Kâmûs-ı Muhîr*, *Kânûn-ı Edeb*, *Kenzü'l- Lugat*, *Lugat-ı Deşîşe*, *Lugat-ı Ni'metu'llâh*, *Lugat-ı Vankulu*, *Mi'yâr-ı Cemâlî*, *Muhâdarât*, *Sihâh-ı 'Acem*, *Sihâhu'l-Cevherî*, *Şerh-i Divân-ı Hâfiz*'dir. 220b-274a varakları içeren tarafımızca hazırlanan çalışmada ise bu başlık altında ayrıntılı bilgi verilecek olan *Ahterî-yi Kebîr* (Karahisârî) ile *Lugat-ı Deşîşe* adlı iki sözlük yer almaktadır.

¹⁰⁰ “Harameyn fukarasına verilmek üzere Mekke ve Medine imaretlerinde pişirilen bir çeşit çorba.” bkz. Seyyid Muhammed es-Seyyid, “Deşîşe”, DİA., C. 9, ss. 214-125.

¹⁰¹ Yusuf Öz, “Tuhfetü's-Seniyye'de 'Nevrûz'”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, ss. 127-130.

sülâsî ve rubâî kökleri dikkate alınmadan yazılışlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Sözlüğün bu özelliği, kendinden önceki sözlüklerden ayrılarak lugatçılığa yenilik getirmesini sağlamıştır. Sözlükte yer alan kelimelerin dilde daha çok kullanılan kelimeler olması, sözlüğün hacmini küçültürken sözlüğü el lugatı hâline getirmiştir. Sözlükte kelimelerin karşılıkları Türkçe verilmiş, eş anlamı bir diğer Arapça kelimeyle de belirtilerek kelimeler pekiştirilmek istenmiştir. Kelime açıklamaları, Arapça örnek cümlelerle desteklenmiştir. Tüm bu özelliklerin yanında sözlükte Osmanlı Türkçesi'nde ihmal edilen öz Türkçe kelimelerin kullanılması, bazı ağız özelliklerini içinde barındırması onu eşsiz kılar.¹⁰²

Şârih, Hatime başlığının açıklamasını yaparken başlıkta geçen *iẖtītām* kelimesinin eserin diğer nüshasında *iẖtimām* olarak yer aldığını belirtmiştir. Açıklamada *iẖtītām* ve *iẖtimām* kelimelerinin anlamını verirken *Ahterî-yi Kebîr*'den faydalanmıştır. Açıklamada bu kısım şöyle yer almaktadır:

“Ba‘ ž-ı nüshâda iẖtītām yerine ihtimām düşmüşdür yerinde degüldür. Zîrâ ihtimām ikdām itmek ve kaçd itmek ma‘ nāsına *Ahterî* nakl eylemiş ama iẖtītām âhir olmak ma‘ nāsınadır.” (270^a)

G. Mesnevinin Bölümleri ve Eserde Yer Alan Başlıklar

Der-Şerh-i Hâl-i Züleyhâ Ba‘ d Ez-Vefât-ı ‘Azîz-i Mısr ve İstîlâ-yı Maḥabbet-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Ber-Vey ve İbtîlâ-yı Vey Be-Miẖnet-i Firāk

Bu Sürh ‘Azîz-i Mısr Vefât İtdiginden Şoñra Züleyhānuñ Hālîni Şerh ve Yûsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ Maḥabbeti Züleyhānuñ Üzerine İstîlâsı Olub ve Daḥı Züleyhānuñ Firāk Miẖnetiyle Belālanması Beyānındadır. [221^a- 226^b]

Bu bölüm 85 beyitten oluşmakta olup 3353.- 3437. numaralı beyitleri içermektedir. Züleyhâ, Yûsuf’a beslediği sevginin karşılığını alamamış, Züleyhâ’nın gönlü günden güne bîtâb düşmüştür. Her şeye rağmen Yûsuf’un sevgisi Züleyhâ’nın gönlünden gitmemiştir. Züleyhâ’nın günleri aşk acısından dolayı üzgün geçerken bunun üzerine bir de Mısır Azizi’nin ölümü eklenmiştir. Züleyhâ artık her şeyini kaybetmiştir. Güzelliği dilden dile dolaşan Züleyhâ’nın eski hâlinden eser yoktur.

¹⁰² Hulusi Kılıç, “Ahterî”, DİA., C. 2, İstanbul 1989, s. 184-185.

Saçları beyazlamış, nergis gibi olan gözleri kör olmuş, gül gibi taze olan yüzü buruşmuş, aşk yükünden selvi boyu bükülmüştür. Bu hâlde bile Yûsuf'un adını dilinden düşürmemiştir. Züleyhâ bir gün Yûsuf'un padişah olduğunu işitir.

Âmeden-i Züleyhâ Ber-Râh-ı Yûsuf 'Aleyhi's-selâm ve Ez-Ney Hâne Sâhten Tâ Ez-Âvâze-i Güzeştan-i Sipâh-ı Vey Hursendî Yâbed

Bu Sürh Züleyhâ Yûsuf 'aleyhi's-selâmuñ Yolu Başına Gelüb Bir Kâmişdan Ev Düzüb Tâ Yûsuf 'Aleyhi's-Selâmuñ 'Askeri Geçmesinüñ Âvâzıyla Kânâ'at Bulması Beyânındadır. [226^b-229^b]

51 beyitten oluşan bölüm 3438.-3488. numaralı beyitleri içerir. Züleyhâ, Yûsuf'u görebilmek için gecesini gündüzüne katmış Yûsuf'un hasretiyle yollarda beklemiştir. Yûsuf'un aşkı Züleyhâ'da öyle bir hâl almıştır ki Yûsuf'un geçtiği toprağı, bıraktığı kokuyu hisseder olmuştur. Tüm çabalarına rağmen Yûsuf'u göremeyen Züleyhâ, kavuşma vaktinin gelmediğini anlayarak evine gitmiş hüznün köşesine çekilmiştir.

Giriften-i Züleyhâ Be-Ser-i Râh-ı Yûsuf 'Aleyhi's-selâm Râ ve İltifât Nâ-Yâften [ve] Ba'd Ez-Ân Be-Hâne Reften ve Büt [Râ] Şikesten ve İmân Be-Hudâ-yı [Te'âlâ] Âverden Pes Be-Ser-i Râh-ı Vey Âmeden ve İltifât Yâften

Bu Sürh Züleyhâ Yûsuf 'Aleyhi's-selâmuñ Yolu Başını Tutub İltifât Bulmayub Andan Şoñra Hânesine Girüb Allâh-ı 'Azîmü's-Şâna İmân Getürüb Putları Kırub Andan Şoñra Yûsuf 'Aleyhi's-Selâmuñ Yolu Başına Gelüb İltifât Bulması Beyânındadır. [229^b- 233^a]

Bu bölüm 57 beyitten oluşmakta olup 3489.-3545. numaralı beyitleri içermektedir. Züleyhâ, yıllardır taptığı putun önüne geçmiş dileğinin artık yerine gelmesini, bir kez olsun sevdiğini görmek için bu aşk yolunda kaybettiği gözlerini geri istemiştir. Sonrasında Züleyhâ, kararlı bir şekilde Yûsuf'un yolunu tutmuş ama yine Yûsuf'unu bulamamıştır. Çaresizce eve dönen Züleyhâ, istediğini elde edemediği için putun karşısına geçip onu parçalamıştır. Puta tapmaktan vazgeçen bunun hata olduğunu anlayan Züleyhâ, abdest alıp Allah'ın huzurunda dua etmiş, Allah'tan af dilemiştir. Züleyhâ bir gün yine Yûsuf için yollara düşmüş ve dilinde "Allah öyle Allah ki köleyi padişah, Züleyhâ'yı aciz eyledi. Muhtaç kulun başına padişahlık tacı koydı." sözleriyle gezinmiştir. Züleyhâ'nın sözlerini Yûsuf işitir ve kapıcısına bun-

ları söyleyen kişiye yoldaş olmasını söyleyerek bu kişiyi huzuruna getirmesini istemiştir.

Āmeden-i Züleyhâ Be-Ĥalvet-Ĥâne-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm ü Be-Du‘â-yı Vey Bînâyî Yâften ü Cemâl ü Cüvânî Râ Bâz Yâften

Bu Sürh Züleyhâ Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâmuñ Ĥânesine Gelüb ve Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Du‘â İtmesiyle bi-izni’llâhi Te‘âlâ Gözinüñ Görmeklüğünü Bulub Güzellüğünü ve Cüvânluğunu Ya‘nî Tâzelüğünü Girü Bulması Beyânındadır. [233^a-237^a]

62 beyitten oluşan bu bölüm 3546.-3607. numaralı beyitleri içermektedir. Kapıcı, Yûsuf’un isteğini yerine getirip Züleyhâ’yı bulmuş, Züleyhâ’nın derdini dinlemiştir. Kapıcı, Yûsuf’un huzuruna gelip yaşlı kadının derdini Yûsuf’a iletmiştir. Yûsuf, kapıcıdan bu kişiyi huzuruna istemiştir. Yûsuf’un huzuruna çıkınca Züleyhâ, muradının yerine geldiği ve yıllarca bu anı beklediğini, bütün hislerini Yûsuf’a iletmiştir. Yûsuf, Züleyhâ’nın söylediklerini duyunca önündeki bu yaşlı kadının Züleyhâ olduğunu anlamıştır. Gözyaşlarını tutamayan Yûsuf, Züleyhâ’nın nasıl bu hâle geldiğini sormuştur. Züleyhâ, Yûsuf’a olan aşkıdan, ayrı kalışından, çektiği acıdan dolayı bu hâlde olduğunu anlatmıştır. Züleyhâ, özlediği Yûsuf’u bir daha görebilmek için gözlerini, eski güzelliğini geri istemiştir. Bu istek karşısında Yûsuf, Allah’a dua etmiş ve Züleyhâ güzelliğine, gözlerine kavuşmuştur. Züleyhâ diğer bir isteğinin de Yûsuf ile evlenmek, ondan ayrılmamak olduğunu Yûsuf’a iletince Yûsuf, bu istek karşısında sessizce durmuş tam o anda Cebrail, bir haber getirmiştir. Cebrail, Allah’ın Züleyhâ’nın hâlini bildiğini, duasını kabul ettiğini ve Yûsuf’un onu nikahına alması gerektiğini iletmiştir.

Nikâh Besten-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm Züleyhâ Râ Be-Fermân-ı Ĥudâ-yı Te‘âlâ ve Zifâf Kerden Bâ-Vey

Bu Sürh Allâh Zü’l-Celâlüñ Buyurmasıyla Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Züleyhâya Nikâh İdüb ve Dağı Züleyhâ ile Zifâf Olmasıuñ Beyânındadır. [237^a- 241^b]

Bu bölüm 64 beyit olup 3608.-3671. numaralı beyitleri kapsamaktadır. Yûsuf, Allah’tan gelen ferman üzerine Züleyhâ ile evlenmiştir. Züleyhâ, yıllardır beklediği Yûsuf’una kavuşmuştur. Züleyhâ, Yûsuf’u rüyasında gördüğünü, o günden sonra ona beslemiş olduğu sevgiden bahsetmiştir. Yûsuf ile Züleyhâ geçen yılları yad etmiştir.

Galebe Kerden-i Muḥabbet-i Züleyhâ Ber- Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm ve Binâ Kerden-i ‘İbâdethâne Berây-ı Vey

Bu Sürḥ Züleyhânuñ Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Üzerine Maḥabbeti Galebe Olub Züleyhânuñ Ol Maḥabbet İçün Bir ‘İbâdethâne Binâ itmesi Beyânundadır. [241^b-245^b]

51 beyit 3672.-3722. numaralı beyitleri içermektedir. Yûsuf, Züleyhâ ile olan sohbetinin ardından Züleyhâ’ya aşık olmuştur. Züleyhâ’nın Yûsuf’u sevdiği gibi Yûsuf da Züleyhâ’yı o denli sevmeye başlamıştır. Züleyhâ, Yûsuf’u sevmenin ötesine geçerek onu yaradana aşık olmuştur. Hakikate ulaşan Züleyhâ, Yûsuf’tan uzaklaşmaya başlamıştır. Yûsuf, Züleyhâ’ya durumun aslını sormuş ve bu hadise karşısında ona ibadethane yaptırmıştır. Bu ibadethanenin, direklerini altından, la’lden yaptırmış; duvarları tavana kadar tasvirlerle süsletmiştir. Yûsuf, Züleyhâ’nın da zamanında ona böyle bir saray yaptırdığını ve onun hizmetinde bulunduğu zaman kendisine çok iyi baktığını hatırlatmıştır. Böyle varlıklı başlayan bir ömrün sonunda fakirliği, gamı, kederi yaşayan Züleyhâ, yine iyi günlere ve en önemlisi muradına kavuşmuştur. Yûsuf, Züleyhâ’ya tüm bunların şükür sebebi olduğunu ve bu ibadethanede Allah’a dua edebileceğini söylemiştir.

Ḥâb Diden-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Mâder ü Peder Râ ve Ez-Ḥudây Te‘âlâ Vefât-ı Ḥod Talebiden ve İzîrâb Kerden-i Züleyhâ

Bu Sürḥ Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Babasını Anasını Düşinde Görüb Allâh Subḥānehü Te‘âlâden Kendüsinüñ Vefâtı Taleb İdüb ve Daḥı Züleyhânuñ Muḫtarib Escâl Olması Beyânındadır. [245^b-248^a]

Bu bölüm 45 beyit olup 3723.-3767. numaralı beyitleri içermektedir. Yaşadığı güzel günler sayesinde Züleyhâ’nın gönlünde kederden eser kalmamıştır. Züleyhâ ile Yûsuf’un evlenmesinin üzerinden kırk yıl geçmiştir. Züleyhâ ile Yûsuf’un İfrâhim ve İfrâşim adında iki oğlu olmuştur. Bir gece Yûsuf rüyasında annesi ve babasını görmüştür. Annesi ve babası Yûsuf’u yanlarına davet etmiştir. Yûsuf uyandığında Züleyhâ’ya rüyasından bahsetmiş ve rüyasının ölüm vaktinin geldiğine işaret ettiğini söylemiştir. Bu haberden sonra Züleyhâ, Allah’a dua etmiş, Yûsuf’un olmadığı dünyada yaşamak istemediğini bildirmiştir.

Vefât Yâften-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm ve Helâk Şoden-i Züleyhâ ez-Elem-i Müfâraḳat-ı Vey

Bu Sürḥ Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Vefât Bulub Züleyhâ Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâmuñ Müfâraḳatı Eleminden Helâk Olması Beyânındadır. [248^a-248^b]

105 beyitten oluşan bu bölüm 3768.-3872. numaralı beyitleri içermektedir. Yûsuf, bir sabah padişahlık elbisesini giyerek dışarı çıkmıştır. Yûsuf, ata bineceği sırada Cebrail gelmiş ve Yûsuf durumu anlayarak padişahlık için varis olanlardan birini çağırıp onu padişah yapmıştır. Yûsuf, veda için Züleyhâ’yı istemiş, bu ayrılık acısının kıyamete kadar Züleyhâ’nın gönlünde kalacağı için endişelenmiştir. Allah’ın Züleyhâ’ya sabır vereceği haberini alan Yûsuf, Cebrail’in verdiği elmayı eline alarak fani hayata gözlerini kapamıştır. Züleyhâ, Yûsuf’un vefatını işitince kendinden geçmiş bu acı haber gönlüne çığ gibi düşmüştür. Bu ayrılık acısı üzerine Züleyhâ günlerdir baygın yatmış, kendine geldiği vakit Yûsuf diye aşk acısıyla tutuşan bedenine zarar vermiştir. Züleyhâ, kendine geldikten sonra Yûsuf ile yaşadıklarını anıp Yûsuf’un mezarını ziyaret etmiştir. Züleyhâ, mezarın başında feryat figan etmiş, Yûsuf’un toprağını, mezar taşını hüznle okşamıştır. Yûsuf’suz bir dünyaya bakmak istemeyen Züleyhâ, gözlerini çıkarıp Yûsuf’un toprağına bırakmıştır. Yûsuf’un toprağına yüzünü koyan Züleyhâ, son kez toprağı öpmüş ve o anda canını vermiştir. Bu aşka şahit olanlar, Züleyhâ’yı Yûsuf’un yanına defn etmişlerdir.

Der-Şikâyet Ez-Felek-i Pür-Nikâyet Ki Ejdehâvâr Gird-i ‘Âlemyân Halka-i Kerde Ve Heme râ Be-Dâ’ire-i Taşarruf-ı Ḥod Der-Âverde Ber-Yekî Zaḥm-ı Zened ve Ber-Diğeri Zehr Efkened Ne Hiç Ez-Dest Refte Râ Bâ-Vey Dest-i Sitîz Ve Ne Hiç Ez-Pây-Üftâde Râ Ez-Vey Pây-ı Gürîz

Bu Sürḥ Tolu Ḥile Olan Ejderhâ Gibi ‘Âlemlerüñ Etrâfını Halka Eyleyen Felekden Şikâyet Beyânındadır. Ve Ol Felek Cümlesini Kendi Taşarrufı Dâ’iresine Getürmüşdür. Birisine Zaḥm Urur Bir Ğayrısına Zehr Bırağur. Hiç Gitmiş Eli Ol Feleke ‘İnâd Elini İdemedi. Ve Dahı Hiç Felekden Ayağı Kaymamış Bir Kimesne Felekden Ayağını Kaçırıcı Olmadı. [254^b-261^a]

90 beyitten oluşan bu bölüm 3873.-3962. numaralı beyitleri içermektedir. Bu beyitlerde felekten şikayet edilmektedir. Felek; gündüz aslan, gece kaplan olup bir-biri ile savaşmakta ve bize eziyet etmektedir. Bu dünyada mutluluğun izinin olmadığı-

ğını, gönülden bu dünyadaki mutluluk fikrinin uzaklaştırılması gerektiğini anlatmaktadır. Dünyaya ve sevgiliye kul olunmaması gerektiğini dile getirir. Dünyadaki zevk ve sefa hevesine kanıp da ahiretin unutulmaması gerektiğini belirtmektedir.

Der-Pend Dāden ve Pend Nihāden Ferzend-i Ercūmend Ki Dest-i İdrāk İktisāb-ı Kemālāt Üstüvār Dāred ve Pāy-ı Meyl Der-Zeyl-i İctināb Ez-Cehālāt Ber-Ḳarār Vaffākahu'llāhu Limā Yuḥibbuhu ve Yerḏāhu

Bu Sürḥ Naṣīḥat Virmek Daḡı Va'z Ḳomak Beyānındadır. Bu Şāhib-i Ṭabī' at Oğula Ki İdrāk Elini Kemālāt İktisābına Muḥkem Ṭuta ve Daḡı Meyl Ayağını Cāhillükden İctināb Eteğinde Ḳarār İle Ṭuta Allāh-ı 'Azīmü's-şān Ol Ferzend-i Ercūmende Maḥabbeti Rızāsı Olduğı Şey'e Tevfīḳ Eyleye [261^a-267^a]

99 beyitten oluşan bu bölüm 3963.-4061. numaralı beyitleri içermektedir. Bu bölümde oğula nasihat vardır. İlk olarak oğula dua edilir. Allah'ın oğlunu kötülüklerden korumasını, oğlunun da İslâmın şartlarının yerine getirmesini istemektedir. Oğlunun ve kendisinin yaşlarını açıklamaktadır. “Benim için yetmiş sene ömr senünün yedi sene ömr tamām oldu. Yani sen yedi yaşında olduñ” [261^a]. Artık yaşlandığını, eski sıhhatinin olmadığını söyleyen baba, oğluna öğüt vermeye başlar. Sağlığın ne kadar önemli olduğunu dile getiren baba, sonrasında oğlundan ilim tahsil etmesini istemektedir. Cahil olanın ölü, âlim olanın diri olduğunu söyleyerek ilimden gayrı çarenin olmadığını belirtir. Güzel ameller eylemesi, tevazu sahibi olması gerektiğini, durumlar karşısında nasıl tavır sergileyebileceğini anlatır.

Der-Muḡāṭaba-i Nefs ve Terakḳī Dāden vey Ez-Ḥaziz-i Ḥ'İšten-Dārī ve Ḥod-Pesendī Be-Zirve-i Dest Kūtāhī ve Himmet-Bülendī

Bu Sürḥ Ol Nefse Terakḳī Virmek İle Kendi Ṭarafından Ṭutarsın ve Daḡı Ḳışa Elinüñ Tepesinden Kendüñi Begenmeklük ile Himmet-i Bülendlügi Beyānındadır. [267^a-270^a]

48 beyitten oluşan bölüm 4062.-4109. numaralı beyitleri içermektedir. Câmî burada kendi nefsine dileklerde bulunmaktadır. Aç gözlü olmaması, dünya işlerine kanmaması, faydalı ameller işlemesi gerektiğini dile getirir. Yalandan uzak durmayı, nefsin terbiye etmeyi istemektedir.

Hâtîme Der-Şükri İtmâm Ve Târîh-i İhtitâm ve Du‘â-yı Ba‘z Kirâm Ebķāhumu’l-lāhu Te‘ālā İlā Yevmi’l-kıyām

Bu Sürh İtmâm Şükrinüñ Hâtîmesi ve Dağı İhtitāmuñ Tārîhi ve Ba‘z-ı Kirāma Du‘ā İtmeklügi Beyānındadır. Ol Ba‘z-ı Kirāma Allāh-ı ‘Azîmü’s-şān Kıyāmete Degin İbķā Eylesün. [270^a-273^b]

50 beyitten oluşan bu bölüm 4110.-4159. numaralı beyitleri içermektedir. Bu bölüm mesnevinin hatime kısmını oluşturmaktadır. Câmî, eser ile ilgili önemli bilgileri bu kısımda vermektedir. Kitabın iki yüz sayfadan oluştuğunu¹⁰³, eserin ismini Yûsuf u Züleyhâ koyduğunu¹⁰⁴, eserin yazılış yılının 889 olduğunu¹⁰⁵, beyit sayısının dört bin olduğunu¹⁰⁶ bu başlıkta belirtmektedir.

H. Eserde İşaret Edilen Telmih ve İktibaslar

1. Telmih

Lemh kökünden türemiş olan telmih, “bir şeye işaret etmek, üstü kapalı söylemek, sezdirmek” manalarına gelir.¹⁰⁷ Sözlükte ise telmih “göz ucuyla bakmak, söz arasında kastedilen birşeyi manalı olarak söyleme, açık söylememe, imalı konuşma” şeklinde geçmektedir. Edebiyat terimi olarak “bahsi geçmeyen bir kıssaya, fıkraya, atasözüne veya meşhur bir şiire, bir söze işaret etme” şeklinde kullanılır.¹⁰⁸

Eserde söyleyişi güçlendirmek, anlamı derinleştirmek, etkili söylemde bulunmak amacıyla belli konulara, şahıslara göndermeler yapılmıştır. Bu göndermelerin açıkça anlaşılması için bu başlık altında yer verilmiştir.

¹⁰³ “Besân-ı gül dü şad bergest ü yek post”, (“Gül gibi iki yüz yaprakdur post içinde. Postdan murād kitāb cildidür.”) (4122. /1).

¹⁰⁴ “Çü bordem nām-ı Yûsuf bā-Züleyhâ”, (“Çünkü ben Yûsuf [ile] Züleyhâ diyü isim kıodum.”) (4125./2).

¹⁰⁵ “Nühüm sāl ez-nühüm ‘aşr ez-nühüm şad”, (“Toğuz yüz on toğuzda tamām oldı bu kitāb”). Şarih bu beyti “Toğuzuncu yüzen toğuzuncu ondan toğuzuncı sene.” şeklinde tercüme etmesi gerekiyordu. Bu şekilde doğru tercümesi yapıldığında kitabın yazılış tarihi 889 olmaktadır.

¹⁰⁶ “Giriftem beyt beyteş rā şumäre”, “Hezār āmed velikin çār bäre” (“Ben tutdum beyt beyt şaymaqlık”, Biñ geldi. Velākin dört biñ geldi. Ya‘nī yalnız biñ degildi. Dört biñdür dimekdür.”) (4140. 1/2). Fakat mesnevinin ilk beyitleri de sayıldığına eserin toplam 4159 beyitten oluştuğı görülmektedir.

¹⁰⁷ İsmail Durmuş, “Telmih”, DİA., C. 40, İstanbul 2011, s. 413.

¹⁰⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 29. Baskı, s. 1248.

Be-güft in ü be-zaḥm-ı seng-i ḥāre

Ḥalil āsā ūkesten pāre pāre (3518. B.)

Kara taşa (Bir taş ile senin kadrinin cevherini kırmak istedim) dedi. Halil İbrahim aleyhi's-selâm gibi putu kırdı.

Putlardan arzuladığını elde edemeyen Züleyha, Hz. İbrahim gibi putları parçalar ve hata yaptığının farkına vararak Allah'a yalvarıp af diler. Bu beyitte şair, Hz. İbrahim'in putları parçalamasına işaret etmiştir. Hz. İbrahim'in putları parçalama hadisesi *Kur'an-ı Kerim*'de şu şekilde anlatılmıştır: “(Onlar gidince) İbrahim putları paramparça etti, belki ona başvururlar diye büyük putu bıraktı. (Dönüp durumu gören) putperestler, ‘Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir.’ dediler. Bazıları, ‘İbrahim denen bir gencin bunları diline doladığını işitmiştik’ deyince, ‘O hâlde, onu hemen insanların önüne getirin, belki birileri şahitlik eder’ dediler.”¹⁰⁹

K'ez-âteş lāle vü reyḥān demīdeş

Libās-ı ḥil' at ez-Yezdān resīdeş (3581. B.)

Allah, ateş içinde lale ve reyhan bitirmiş, hil'at لباسını Hz. İbrahim'e yetiştirmiştir.

Beyitte, Hz. İbrahim'in putperest halk tarafından ateşe atılması olayına telmih yapılmıştır. Bu olay *Kur'an-ı Kerim*'de “İbrahim, ‘öyleyse Allah'ı bırakıp da size ne fayda ne de zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Size de Allah'ı bırakıp taptığınız şeylere de yuf olsun! Siz aklınızı kullanmaz mısınız?’ dedi. Putperestler, ‘Eğer bir şey yaparsanız, yakın onu ve böylece tanrılarınıza yardım edin!’ dediler. Biz de ‘Ey ateş’ dedik, ‘İbrahim’ serin ve zararsız ol!’ Ona bir tuzak kurmak istediler, fakat biz onları daha çok zarar eden taraf yaptık.”¹¹⁰ şeklinde geçmektedir. Rivayete göre Hz. İbrahim, putperest halkın putlarını kırmış, sadece büyük olan puta dokunmamış putları kırdığı baltayı da bu büyük putun boynuna asmıştır. Putların kırıldığını gören putperest halk, bunu yapan kişinin Hz. İbrahim olduğunu anlamış ve Hz. İbrahim'i

¹⁰⁹ Enbiyâ, 21/58-61.

¹¹⁰ Enbiyâ, 21/66-70.

suçlamaya başlamışlardır. Hz. İbrahim, büyük putun boynundaki baltayı göstererek belki büyük putun diğer putları kırabileceği fikrini ortaya atması üzerine putperest halk, putların böyle bir şey yapamayacağını söylemiştir. Hz. İbrahim'in kendilerine bir faydası dokunmayan putların size ne gibi yararı olur sözlerine putperest halk onun ateşe atılarak cezalandırılması kararını almıştır. Halkın bu kararını kabul eden kral Nemrud, Hz. İbrahim'i elleri kelepçeli, ayakları prangalı şeklinde ateşe attırmıştır. Allah, ateşe serin ve zararsız ol emri ile ateş, Hz. İbrahim'i yakmamış Hz. İbrahim'in düştüğü yer gülistana dönmüş ve koruyucu gömlek Hz. İbrahim'e giydirilmiştir.¹¹¹

Şenîdestem ki Câlînûs-ı kez-dîl

Ne-zed nevrîş ser der-‘ âlem-i gil (3951. B.)

Mollâ Câmî; Câlînûs hakîm, dünya aleminde gönlüne yeni bir yara vurmadığını işittim der. Yani Câlînûs hakîmin vücuduna zarar gelmemiş, vücudu daima sağlıklı olmuştur.

Beyitte ismi verilerek ünlü tabip ve filozof olan Câlînûs'a telmih yapılmıştır. Bu beyitten sonra gelen üç beyitte de anlamca Câlînûs'a gönderme yapılmıştır. “Asıl adı Galenos olup bu isim, İslâmî literatürde Câlînûs şeklinde şöhret bulmuştur. İbn Ebû Usaybia Câlînûs kelimesinin ‘sakin, doğru yolu gösteren’ veya ‘faziletli’ anlamlarına geldiğini belirtir. Çağdaş Batı dillerinde Câlînûs adı Galen veya Galien şekillerinde yazılmaktadır.”¹¹² Eski Greklerin en büyük hakîmlerinden biri olan Câlînûs, İslâm tıbbını büyük ölçüde etkilemiştir.

Çü kesb-i ‘ ilm kerdî der-‘ amel kûş

Ki ‘ ilm-i bî-‘ amel zehrîst bî-nûş

Çünkü ilim tahsil eyledin. Amele çalış. Amelsiz ilim, zehirdir içilmez.

¹¹¹ Ömer Çelik, Enbiyâ, 68-71. ayet tefsiri.

¹¹² İlhan Kutluer, “Câlînûs”, DİA., C. 7, İstanbul 1993, s. 32.

İlk mısranın açıklama kısmı şu şekildedir: Sahib-i Muhammediyye hazretleri kitabında buyurur ki “Alim, şu alimlerden sakın olma.” Kim ki Mi’rac gecesi gökde giderken maksad-ı levlak dedi. Onlar durur ki nasihat etsinler, halka okusunlar.

Açıklamada Mi’rac gecesine telmih yapılmıştır. Kaynaklarda Mi’rac olayı, Hz. Muhammed’in Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya gidişi ve oradan da göğe yükselişi şeklinde yorumlanmıştır. Mi’rac hadisesi ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Rivayetlerin bir kısmında Hz. Peygamber’in doğrudan Mescid-i Harâmdan semaya yükselişi anlatılır. Rivayetlerin bütünü ele alındığında ise Hz. Peygamber’in Mescid-i Aksâ’ya uğradığı ve burada İbrâhim, Mûsâ ve Îsâ peygamberlerin içinde bulunduğu peygamberler topluluğuna namaz kıldırıldığı anlaşılmaktadır.¹¹³ Açıklamanın devamında levlâk ibaresi yer almaktadır. Levlâk kısaltması edebiyatımızda çokça kullanılan “Levlâke levlâke lemâ halaktü’l-eflâke” (Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri, göğü yaratmazdım) ve aynı zamanda hadis-i kudsî olduğu çokça tartışılan söz kalıbıdır. Mi’rac hadisesi ve levlâk ibaresinin bulunduğu açıklama kısmı beyitin anlamının ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Amele çalışılması gerektiğini ve amelsiz ilmin zehir kadar tehlikeli olduğu belirtilmektedir.

2. İktibas

Sözlük anlamı “ateşten köz almak, ödünç almak” şeklinde olan iktibas, *Kur’an* ve hadisten alınmış bir ibarenin cümleye yerleştirilmesi ile yapılan bir edebi sanattır.¹¹⁴

Zi nahvet pāk kon endîşe-i ẖîş

Tevāzu‘ kon be-her kes pîşe-i ẖîş (4046. B.)

Kibirden, azametten kendi fikrini pak eyle. Tevazu sahibi ol, kimseyi azarlama.

Beyitin açıklama kısmında yer alan “**Fazzan galîza’l-kalbi**” ayet-i şerîfesi ile iktibas sanatı yapılmıştır. Ayet-i şerîfe **Âl-i İmrân Sûresinde** yer almaktadır. Ayet-i şerîfenin geçtiği kısmın tamamının manası şöyledir: “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer **kaba, katı yürekli** olsaydın, onlar senin etra-

¹¹³ Salih Sabri Yavuz, “Mi’rac”, DİA., C. 30, İstanbul 2005, s. 132-135.

¹¹⁴ İsmail Durmuş, “İktibâs”, DİA., C. 22, İstanbul 2000, s. 52.

findan dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.” **Âl-i İmrân** 3/159.

Ser âmed zulmet-i kûrî vü dūrî

Ber-âmed neyyir-i eş-şeybu nûrî (4083. B.)

Başa uzaklık, kabir zulmeti geldi. El-şeybu nûrî neyyiri geldi.

Beyitin açıklama kısmında “**Eş-şeybu nûrî**” ibaresinin hadis-i kudsî olduğu belirtilmiştir. Açıklama kısmında hadis-i kudsînin manası: “Allah, ‘Habibimin sakalının ağarması benim nurumdur.’ dedi” şeklinde verilmiştir. **Eş-şeybu nûrî**, ‘ihtiyarlık nurumdur’ anlamındadır. Bu ibarenin beyitte kullanılması iktibas sanatının yapıldığını gösterir.

Ne-dâred ân sırr illâ men eta’llâh

Be-çalb sâlimin mimmâ siva’llâh (4099. B.)

Sırrı tutmayan o kimse Allah’a geldi. Allah’tan uzak olan şeylerden kurtularak kalb-i selîm olarak Allah’a geldi.

Şârih, bu beyitin “**Yevme lâ yenfa’u mâlun ve lâ benûn illâ men eta’llâhe bi-çalbin selîm**” ayetine işaret ettiğini beyitin açıklama kısmında belirtmiştir. **Şuarâ Sûresinde** geçen ayetin manası şöyledir: “O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar! Allah’a arınmış bir kalp ile gelen başka.” Açıklama kısmında bu ayet-i şerîfenin yer alması iktibas sanatının yapıldığını göstermektedir.

İ. İmlâ Hususiyeti

Eser, imlâ açısından incelendiğinde birden fazla konularda hata yapıldığı görülmüştür. Bu konular, tamlamalarda yapılan hatalar, ikinci şahıs eklerinin yazımında olan hatalar, kelime seçiminde yapılan hatalar, anlam kargaşasının olduğu hatalar, derkenarlarda yapılan hatalar şeklinde sınıflandırılabilir. Tespit edilen hatalar metin içinde düzeltilmiş ve yazmada geçen orijinal hâlleri dipnotlarda belirtilmiştir. İmlâ hatalarına açıklık getirilmek amacıyla yapılan hatalar şunlardır:

Tamlamaların yazımında olan hatalar, beyitlerde bulunmaktadır. **Harf-i** (3395. b.); **dilber-i** (3396. b.); **dil-i** (3524. b.); **şükür-i** (3716. b.); **merd-i** (4104. b.) tamlamala-

rında hata yapılmıştır. Bu tamlamalar belirtildiği şekilde düzeltilmiş, tamlamaların yazmadaki hâli dipnotlarda belirtilmiştir.

Eserde, ikinci şahıs ekinin yazımında tutarsızlık olduğu gözlenmiştir. Bazı kelimelerde ikinci şahıs eki nazal n (ñ) ile, bazı kelimelerde ise bu ek nun harfi ile yazılmıştır. *Esmeksüzün* yazmada *esmeksüzüñ* (3408. b.), *öñden* yazmada *öñdeñ* (3412. b.), *āgāhlaruñ* yazmada *āgāhların* (4080. b.) şeklinde hatalı yazılmıştır.

Yazmada bazı beyitlerin yanına der-kenar şeklinde notlar düşülmüştür. Bu der-kenarlar belli harfleri nitelemektedir. Kelime verilerek yanına “*bi-kāfi’l-‘Arabî*” diye not düşüldüğünde kelimedeki harf “k”yi; “*bi-kāfi’l-‘Acemî*” diye not düşüldüğünde ise “g”yi belirtir. Eserde bu kelimelerde yapılan hatalar 3355. b., 3365. b., 3392. b., 3417. b., 3445. b., 3475. b., 3529. b., 3597. b., 3676. b., 3708. b., 3752. b., 3788. b., 3863. b., 4003. b., 4008. b., 4083. b., 4118. b., 4149. beyitlerde bulunmaktadır.

Eserde yapılan büyük hatalardan biri de kelime seçimidir. Bu hataların çok fazla olduğu tespit edilmiş, metin içine doğru olan kelime yazılmış dipnotta ise yazmada bulunan orijinal hâli belirtilmiştir. Beyitlerde ve metin içindeki düzeltmeler anlam ve kalıptan yola çıkılarak yapılmıştır. Metin içinde hatalı olan kelimeler 3381. b.; 3405. b.; 3424. b.; 3435. b.; 3439. b.; 3464. b.; 3465. b.; 3498. b.; 3506. b.; 3507. b.; 3520. b.; 3528. b.; 3529. b.; 3542. b.; 3572. b.; 3591. b.; 3605. b.; 3642. b.; 3653. b.; 3685. b.; 3707. b.; 3757. b.; 3787. b.; 3799. b.; 3805. b.; 3815. b.; 3839. b.; 3874. b.; 3955. b.; 3980. b.; 3991. b.; 4023. b.; 4140. b.; 4147. beyitlerde ve beyitlerin açıklamalarında yer almaktadır. Kelime hatalarının birkaçına örnek verecek olursak: 3381. beyitin ilk mısra’ında *hün-āb*, yazmada *hübān* şeklinde; 3405. beyitin ilk mısra’ının açıklamasında yer alan *meger*, yazmada *fikr*, aynı beyitin ikinci mısra’ında *Hindū*, yazmada *mendo* şeklinde; 3424. beyitin ikinci mısra’ının açıklamasında yer alan *gümüš*, yazmada *guruš* şeklinde; 3435. Beyitin ilk mısra’ında yer alan *be-būsed*, yazmada *be-pūsīd* şeklinde; 3439. Beyitin ikinci mısra’ının açıklamasında yer alan *mūsīkār*, yazmada miškāl şeklinde geçmektedir.

Eserde, şârihin yanlış anlayıp beyitin anlamından uzaklaşarak şerh ettiği anlam kargaşasının olduğu beyitler bulunmaktadır. Bu beyitlere örnek verecek olursak:

Zemîn-i zîr ber o düşeş ne-rüftem

Be-kām-ı dil der-âgûşeş ne-ıuftem (3820. b.)

Yerüñ altına anı ya‘ nî Yūsufı omuzumla getürmedüm. Göñlümüñ murādınca Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmi kocaķlayub uyumadum.

Beyin ilk mısra’ında şârih “Yūsuf’u omuzumla getirmedim” şeklinde çevirmiş fakat beyitteki anlam “yerin altını onun omuzu üzerine süpürmedim”dir.

Nizāmî gū vü nazm-ı dil-güşāyeş

Tekellüfhā-yı tab‘ -ı nükte-zāyeş (4096. b.)

Bir nazm söyle ve nazmuñ göñül açıcı olsun. Tabī‘ atüñ tekellüfleriyle nükte ziyāde ider olsun.

Beyitte Mollâ Câmî, hamse sahibi olan Nizâmî’den bahsetmektedir fakat şârih bunu nazım söyle şeklinde çevirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

A. Nüsha Tavsifi

Kütüphane: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

Koleksiyon: TY No.:3516

Müellif: ?

Kitap Adı: Hâzâ Kitâb-ı Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ

Hat: Talik

Dili: Farsça-Türkçe

Müstensih: Abdü'l-Aziz bin Mehmed eş-Şehir be Müminzâde

İstinsah Tarihi: 1030H/1620M

Yaprak Sayısı: 274

Ölçüsü: 215x140

Satır: 19

Sütun: 1

Cilt: Yıpranmış, zencirekli vişne çürüğü meşin.

Açıklamalar: Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış olup Farsça beyitlerin üstü kırmızı çizgilidir. Sayfa kenarlarında Farsça kelimeler ile ilgili kısa açıklamalar bulunmaktadır.

B. 220b-274a Varaklarının Transkripsiyonlu Metni

[220^b] ‘adedden taşra olurdu.

3344. Çü Yūsuf rā Ḥudā dād in bülendī

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma Allāh-ı ‘aẓimü’ş-şān bu bülendlügi virdi.

Be-ḳadr-i in bülendī ercümendī

Bu bülendlük miḳdārınca ‘izzet ü rif‘ at virdi.

3345. ‘Azīz-i Mısr rā devlet zebūn şod

‘Azīz-i Mısrūñ devleti zebūn oldı.

Livā-yı ḥaşmet-i o rā ser-nigūn şod

Anuñ ḥaşmet sancağı baş aşığa oldı. Ya‘nī ma‘zūl oldı. “**Ser-nigūn** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3346. Dileş tāḳat neyāverd in ḥalel rā

Anuñ gönli bu zararā tāḳat getürmedi.

Be-zūdī şod hedef tır-i ecel rā

Tizçecük ecel oḳına nişān oldı.

3347. Züleyḥā rüy der-dīvār-ı ḡam kerd

Züleyḥā yüzini ḡam dīvārına eyledi.

Be-zīr-i hicr-i Yūsuf püşt ḥam kerd

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ayruluḡınuñ altında arḳası egri oldı.

3348. Ne ez-cāh-ı ‘azīzeş hāne-ābād

Ol ‘Azīzün manşıbından hānesi ma‘mūr oldı. Ya‘nī kocası manşıbından.

Ne ez-endüh-ı Yūsuf hātır-āzād

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ğuşşasından hātırı āzād olmadı. Ya‘nī Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan ayrılık ğuşşasından Züleyhānuñ hātırı āzād olmadı demekdür.

3349. Felek k’o dır mihr ü zūd kīnest

Ki ol felek maḥabbeti gicdür kīni tizçecükdür. “**K’o** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Der-ın hırman-serā kār-ı vey īnest

Bu maḥrūmluk sarāy[ı] içinde bu felekün işi budur. “**Kār-ı vey** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3350. Yekī rā ber-keşed çün hur ber-eflāk

Birisini güneş gibi eflāk üzerine çıkarur.

Yekī rā efkened çün sāye ber-ḥāk

Birisini daḥı gölge gibi toprak üzerine bırağur.

3351. Hoş ān dānā be-her kārī vü bārī

Ne güzel ol ‘ālim ki [221^a] her işinde gücinde.

Ki ez-kāreş ne-gired i‘tibārī

Ol işinde i‘tibār tutmadı. “**Kāreş** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3352. Ne ez-iqbāl-i o gerden firāzed

Dünyānuñ iqbālīne gerdānını uzatmadı. “**Gerden** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ne ez-idbār-ı o cāneş gūdāzed

Dünyānuñ girü qalmasına cānını eritmedi.

**Der-Şerh-i Hāl-i Züleyhā Ba‘d Ez-Vefāt-ı ‘Azīz-i Mısr ve İstīlā-yı Maḥabbet-i Yūsuf
‘Aleyhi’s-selām Ber-Vey ve İbtīlā-yı Vey Be-Miḥnet-i Firāk**

**Bu Sürh ‘Azīz-i Mısr Vefāt İtdügden Şoñra Züleyhānuñ Hālını Şerh ve Yūsuf
‘Aleyhi’s-selāmuñ Maḥabbeti Züleyhānuñ Üzerine İstīlāsı Olub ve Dağı Züleyhānuñ
Firāk Miḥnetiyle Belālanması Beyānındadır.**

3353. Dilī k’ez-dilberī nā-şād bāşed

Bir gönül ki dilberinden mesrūr olmadı. “K’ez bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Zi her şādī vü gam āzād bāşed

Her sürür gamdan āzād olmadı.

3354. Ğam-ı dīger ne-gīred dāmen-i o

Ğayrı gam tutmadı Züleyhā eteginde.

Ne-gerded şādiyī pīrāmen-i o

Mesrūr olmadı Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ eṭrāfında. “Ne-gerded bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3355. Eger gereded cihān deryā-yı endūh

Eger dünyā ğuşşa deryāsı olursa “Gerded bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ber-āred mevchā-yı ğuşşa çün kūh

Getür ğuşşa dalgaların tağ gibi. “Kūh bi-kāfi’l-‘Arabī.”¹¹⁵

¹¹⁵ Yazmada “‘Acemī” şeklindedir.

3356. Ez-ân nem dâmen-i o ter ne-gerded

Ol dünyâ deryâsınuñ yaşluğından ol Züleyhânuñ etegi yaş olmadı.

Zi endühî ki dâred ber ne-gerded

Bir guşşa ki tutardı yuğarı olmadı. Ya‘nî kendinden gitmedi Yūsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ maḥabbeti. “**Ne-gerded** bi-kāfi’l-‘Acemî fi-himā.”

3357. Ve ger çeşn-i ʔarab sāzed zamâne

Eger şenlük ʔatdurmasını zamâne düzdi ise.

Dihed rû ‘ayşhâ-yı cāvidâne

Ebedî ‘işretler yüzini virdi.

3358. Fūrû pîçed ez-ân çeşn-i ʔarab rūy

Aşağa döndürdi ol şenlük ʔatdurmasından [221^b] yüzini. Ya‘nî Yūsuf ‘aleyhi’s-selâmı elinden aldurdı dimekdür.

Ne-ḥāhed gom ḡam-ı ḡod yek-ser-i mūy

Bir kıl başından kendi ḡamını zāyi‘ itmeklük istemedi. Bir kıl başında maḥabbet-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selâm oldı dimekdür. “**Kem** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3359. Züleyhâ bûd murgî miḡnet-āheng

Züleyhâ bir kuş idi miḡnet kaşd idici.

Cihân çün ḡâne-i murgān ber-o teng

Dünyâ kuşlaruñ kafesi gibi anuñ üzerine ʔar idi. Ya‘nî Züleyhânuñ üzerine.

3360. Der-ân vaḡtî ki devlet yār bûdeş

Ol vaḡtde ki devlet aña yār idi.

Ḥarīm-i ḥāne çün gül-zār bûdeş

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ile ḥānesinüñ ḥaremi gül bağçesi idi.

3361. ‘Azīzeş bûd ber-ser sāye-güster

Züleyḥānuñ ‘Azīzi Züleyḥānuñ üzerine gölgesini döşemiş idi. “**Güster** bi-kāfi’l-‘Acemi”¹¹⁶

Nihālī bûd ra‘nā sāye-perver

Züleyḥā bir güzel fidān idi. ‘Azīz-i Mıṣruñ içinde beslenmiş idi.

3362. Heme esbāb-ı ‘işret cem‘ mī-dāşt

Cümle ‘işret esbābını cem‘ tutmuş idi.

Ruḥī efrūḥte çün şem‘ mī-dāşt

Şu‘lelenmiş yañağını şem‘ gibi tutmuş idi.

3363. Ğam-ı Yūsuf zi cān-ı o nemī-reft

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ğamı anuñ cānından gitmedi.

Ḥadīşeş ez-zebān-ı o nemī-reft

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ḥaberi Züleyḥānuñ dilinden gitmedi.

3364. Der-ın vaḳtī ki reft ez-ser ‘azīzeş

Ol vaḳtde ki Züleyḥānuñ başından ‘Azīz-i Mıṣr gitdi. Ya‘nī öldi.

¹¹⁶ Yazmada “‘Arabi” şeklindedir.

Ne-mānd esbāb-ı devlet hîç çîzeş

Devlet esbābından hîç bir şeyi kalmadı Züleyhānuñ. Ya‘nî faķırü’l-hāl oldu dimekdür.

3365. Hayāl-i rūy-ı Yūsuf yār-ı o būd

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yüzi hayāli ol Züleyhānuñ yāri idi.

Enīs-i hātır-ı efgār-ı o būd

Züleyhānuñ efkārı hātırınuñ enīsı idi. [222^a] Ya‘nî muşāhibi idi.

3366. Be-yādeş rūy der-vırāne[ī] kerd

Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı hātırı itmeklük ile yüzini vırāne kabusına eyledi.

Vaṭan der-künc-i miḥnet-hāne[ī] kerd

Vaṭanını miḥnet-hānenüñ bucağı eyledi. Ya‘nî kendi sarāynuñ bir gūşesinde oturur idi.

3367. Nemī-ḥord ez-firāk-ı o nemī-ḥuft

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ayruluğundan yimez içmez uyumaz idi.

Zi dīde ḥūn hemī-bārīd ū mī-güft

Gözinden kan yağıdırurdu ve söylerdi.

3368. Hoş ān k’ez-baht ber-ḥordār būdem

Ne güzeldür ol zamān kim bahtumdan yemiş tutıcı idüm. “K’ez bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Derûn-ı yek serâ bâ-yâr bûdem

Bu bir sarâyıñ içinde Yûsuf ‘aleyhi’s-selâma yâr idüm.

3369. Velî bî-yâr ez-ırmân dîdâr

Velâkin Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ döstluğundan maḥrûm idüñ.

Cemâleş dîdemî her rûz şad bâr

Lâkin Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ cemâlinüñ dîdârını görürdüm her gün yüz kerre.

3370. Ez-ân devlet çü baḥtem sâḥt maḥrûm

Ol devletden çünki benüm baḥtum maḥrûm düzdi.

Be-zindân kerdemeş merḥûm u mazlûm

Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmı zindânda eyledi merḥûm [u] mazlûm olmağla.

3371. Be-şeb pinhân be-zindân bürdemî râh

Gice ile zindâna yolumı gizlüce iletür idüm.

Temâşâ kerdemî ân rûy-ı çün mâh

Temâşâ eyler idüm anuñ yüzini ay gibi.

3372. Be-rûzem jeng-i gamm ez-dil zidüdü

Gündüzümde gamuñ naşibinden bir dütün

Der ü dîvâr-ı ân menzil ki bûdî

Ol menzilüñ ḳapusında idi.

3373. Menem imrüz ez-înhâ dūr mānde

Benem bugün ki gün bunlardan uzak kalmış.

Be-dil rence be-ten rencūr mānde

Gönlümde meşakkat tenümde renceler kalmış.

[222^b]

3374. Ne-dārem z'o be-cüz der-dil hayālī

Țutmadum ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan gönlüm içinde hayālinüñ gayrı.

V’ez-o gāfil neyem der-hiç hālī

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan hālī olmadum hiç bir hāl ile.

3375. Hayāleş ger reved çün zinde mānem

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ hayālī eger giderse nice ben diri kalurum. “Ger “bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ki der-ķāleb hayāl-i ost cānem

Benüm ķalbümde anuñ hayālī benüm cānumdur.

3376. Hemī güft in hadīş u āh mī-kerd

Bu haberi söyledi, Züleyhā āh eyledi.

Zi āh āteş be-mihr ü māh mī-kerd

Āhuñ āteşini güneşde ve ayda eyledi.

3377. Çü meddī āh dā’im dūd-ı āheş

Çünkü āhı çekmek ile dā’im Züleyhānuñ āheng dütünü

Be-farq-ı ser şodî çetr-i siyāheş

Başınıñ üstinde bir siyāh çāder olmış idi.

3378. Zi hūrşid-i havādiş hîç gāhî

Havādişüñ güneşinden hîç bir vaktde “**Gāhî** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

Ne-būdî gayr ez-ān çetreş penāhî

Olmamışdı ol çāderüñ gayrı bir muşāhibi.

3379. Ne-būd ān çetr-keş bālā-yı ser būd

Olmamışdı ol çāder çekici anuñ başınıñ yüksekinde “**Çetr-keş** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Felek rā ez-ḥadeng-i o siper būd

Felek içün ol Züleyhānuñ āhınıñ oқından қалқан idi. “**Ḥadeng** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3380. Ḥadengeş rā ger ān māni’ ne-geştî

Ol Züleyhānuñ āhınıñ oқına ol āh dütüninüñ çāderi māni’ olmaydı. “**Ḥaden-geş** bi-kāfi’l-‘Acemî; **Ger ān** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

Zi şandūk-ı felek perrān gūzeştî

Feleküñ şandūğından uçarak geçer idi. “**Gūzeştî** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3381. Zi müjgān dem-be-dem hūn-āb¹¹⁷ mî-rîht

Nefes-be-nefes kirpiklerinden қанлу şular döker idi.

¹¹⁷ Yazmada “ḥübān” şeklindedir.

Me-gū hūn-āb hūn-ı nāb mī-rīht

Ƙanlu ū dime ūāfī kan dōkerdi.

3382. Çü būd ez-tāb-ı dil sūzān teb-i o

Çünki göñlinüñ harāretinden yaqıcı [223^a] idi ol Züleyhānuñ ‘aşqınıñ istemesi

Müje mī-rīht ābī ber-leb-i o

Züleyhā kirpiginden bir ū dōkerdi kendi dudağı üzerine

3383. Ne-mī-šüst ez-ruḥ ān hūn-ābe gūyī

Yıkamadı Züleyhā yüzinden Ƙanlu ūyı gūyā. “**Gūyī** bi-kāfī’l-‘ Acemī.”

Ez-ān hūn-ābe būdeş sürḥ-rūyī

Ol Ƙanlu ūdan yüzi kırmızı olmuş idi.

3384. Çü ez hūn-ābe ruḥ rā ḡāze kerdī

Çünki Ƙanlu ūdan yañağına kızılca eyledi. “**Kerdī** bi-kāfī’l-‘ Arabī fī-himā.”

Be-dil ‘aḡd-i maḥabbet tāze kerdī

Maḥabbet bāğını göñlinde tāze eyledi.

3385. Be-rūy-ı kār n’āverdī dem-i naḡd

Yüzine iş götürmedi nefesini naḡd ile. “**Kār** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

Be-cüz hūn-ı ciger kābin-i ān ‘aḡd

Cigerinüñ Ƙanınıñ ḡayri ol maḥabbet ‘aḡdine nikāḥ gelmedi ancak cigerinüñ Ƙanı geldi dimekdür. “**Kābin** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

3386. Gehî kerdî be-nâhun rûy-ı gülgûn

Gâhîce tırnağıyla yüzini gül renklü eylerdi. “**Kerdî** bi-kâfî’l-‘ Arabî.”

Çü çeşm-i hod güşādî çeşme-i hûn

Kendi göziyle kan çeşmesini açardı.

3387. Zi sürhî her yekî bûdî devâtî

Her birisinin kırmızı mürekkebi idi divitlerinde Züleyhānuñ gözinüñ kanı

Nüviştî ez-ğameş hatt-ı necâtî

Yazar anı Züleyhānuñ gamından necât hattını.

3388. Gehî sîne gehî dil mî-ħırāşîd

Gâh gögsini gâh gönlini tırmalardı

Zi cān cüz levḥ cānān mî-terāşîd

Cānānuñ levḥinüñ gayrısından cānını tıraş itmiş idi.

3389. Hemî zed ber-ser-i zānū kef-i dest

Dizinüñ başı üzerine avucını elini urdı.

Semen rā reng-i nîlûfer hemî-best

Yāsemîn gibi olan beyāz vücudı nîlûfer rengini virdi. Ya‘nî nîlûfer çiçeği gibi şab şaru oldu dimekdür.

3390. Be-mihr-i dost ya‘nî der-ħorem men

Dostuñ maḥabbetini ben yiyiciyüm.

Ki o hürşid şod nîlûferem men

Eger ol dostuñ [223^b] güneş[i] oldıysa nîlûfer olurum ben aña. Ya‘nî nîlûfer çiçegi şems-perestdür. Ben dağı maḥbûbuma tapar oldum.

3391. Çü bâşed âftâb-ı ḥâverî yâr

Çünkü güneş yârinüñ üzerine toğar oldı.

Me rā nebved bih ez-nîlûferî kār

Benüm içün de nîlûferlükden yeg-rek bir iş olmadı.

3392. Be-dîl hemçü şanevber küftî müşt

Şanevber ağacı gibi diretici gönlüne yumruk ururdı. “**Küftî** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”¹¹⁸

Besân-ı ney şeker ḥâyîdî engüşt

Şeker kamışı gibi parmağını çiyner idi.

3393. Kefeş k’ez-her nigārî dāştî ‘ār

Züleyhā elini her nakşdan ‘ārî tutardı “**Ke’z** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Nigārîñ geştî ez-engüşt-i efkār

Bunuñ nigārı. Ya‘nî Züleyhānuñ nigārı oldı fikrlerinüñ parmağından. “**Geştî** bi-kāfi’l-‘ Acemî; **Efkār** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

3394. Zi engüştân-ı ḥünîn ḥāme kerdî

Ol kanlu parmaklarından kalem eylerdi.

¹¹⁸ Yazmada “‘ Acemî” şeklindedir.

Zi kâfûrî kef-i ħod nâme kerdî

Kâfûrî gibi kendi beyâz olan avucundan nâme eylerdi. “**Kerdî** bi-kâfî'l-‘ Arabî.”

3395. Derûn-ı nâme ħarf-i¹¹⁹ ġam nüviştî

Mektûb içinde ġam ħarfini yazardı.

Birûn z’în ħarf çîzî kem nüviştî

Bu ġam ħarfûñ taşrasından bir şey yazmadı hep ġam yazdı. “**Kem** bi-kâfî'l-‘ Arabî.”

3396. Velî z’ân nâme hergiz dâstâneş

Velâkin ol mektûbuñ içinde aşlâ ol ħikâyesini

Ne-ĥândî dilber-i¹²⁰ nenvište-nâmeş

Nâmı yazılmamış dilberi oğumazdı. Hemân kendi maĥbûbınuñ ħikâyesini oğurdı.

3397. Firāvân sâlhâ kâr-ı vey in bûd

Çok yıllar Züleyĥânuñ işi bu idi.

Zi hicrân renc ü tîmâr-ı vey in bûd

Hicrân rencinden ol hicrânûñ ‘ ilâcı bu sözler idi.

3398. Cüvânî tîre geşt ez-çarĥ-ı pîreş

Züleyĥânuñ cüvânlığını ħocaltdı pîr çarĥdan. “**Geşt** bi-kâfî'l-‘ Acemî.”

¹¹⁹ Yazmada “ħarfi” şeklindedir.

¹²⁰ Yazmada “dilberî” şeklindedir.

Be-reng-i şır şod mŭy-ı çü kıreş

Sŭd renginde oldu zift gibi olan şaçları. Ya' nŭ şaçı ağardı dimekdŭr.

[224^a]

3399. Ber-āmed řubĥ u şeb hengāme ber-çid

řabāĥ ve gicenŭñ vaķtı dŭğřŭrmek ŭzre geldi.

Be-mŭřkistān-ı o kāfŭr bārid

Anuñ mŭřkistān gibi olan zŭlfinden perçeminden kāfŭri yağdurdı. Ya' nŭ beyāz oldu.

3400. Gŭrızān geşt zāĝ ez-tir-i taķdir

Kaçııcı oldu ķarĝa gibi siyāĥ olan zŭlfi taķdir oķından.

Be-cāy-ı zāĝ şod bŭm āřiyān-gir

Ķarĝanuñ yirine bayķuř yuva tŭtucı oldu. Ya' nŭ zŭlfi şaçı bayķuř gibi beyāz oldu. Zirā bayķuř ķocaldıķça tŭyi beyāz olurmış.

3401. Ne-bāřed yād-ı pŭrŭrā der-in bāĝ

Ŗteki gŭni ĥāırına gŭtŭrŭr olmadı bu dŭnyā bāĝı içinde. Ya' nŭ āĥiretini añmadı bāzıĝa gibi ĥaķiķate taĥvŭl idemedi kendŭyi.

K'ez-in sān bŭm ĝired ĥāne-i zāĝ

Bunuñ gibi bayķuřluķ tŭtdı ķarĝa evinde.

3402. Siyāĥi rā sirişk ez-nergiseş řŭst

Siyāĥlıĝı gŭzinŭñ yaşı anuñ nergis gibi gŭzinden yıķadı.

Zi nergiszār-ı çeşmeş yāsemîn rüst

Nergiszār gibi olan gözinden yāsemîn bitürdi. Ya‘nî gözi ağarub kör oldu demekdür.

3403. Be-şādī zīr-i ın tāk-ı kec-āyīn

Bu egri ‘ādetlü olan kemerüñ altında sürürinî. “**Kec** bi-kāfî’l-‘ Arabî.”

Siyeh pūşīdiyeş çeşm-i cihān-bīn

Siyeh örtmişdür dünyā görici gözine.

3404. Çü mātem-dār geşt ez-nā-ümīdī

Ümīdsüzlüğinden çünki mātem tutıcı oldu. “**Geşt** bi-kāfî’l-‘ Acemî.”

Cüdā refī ez-siyāhī der-sefidī

Ayrılmaklıqla gitdi siyāhluğdan aklığ içine. Ya‘nî gözi ağardı dımeğdir. Mā-sebağdaki beyti tefsirdür.

3405. Zi Hindistān meger būdeş nümüne

Hindistāndan [224^b] meger¹²¹ aña bir nazīre olmışıdı.

Ki bāşed kār-ı Hindū¹²² bāzgūne

Ki anuñ işi ‘aksine oldu. Ya‘nî Hindistān şehrinde olan benī Ādem Rūm şehrinde olan benī Ādem ile taban tabana ilmişdür. Ya‘nî tepeleri aşğa gelmişdür. Züleyhānuñ dağı işlerinüñ tepesi aşğa gelmişdür.

¹²¹ Yazmada “fıkr” şeklindedir.

¹²² Yazmada “mendo” şeklindedir.

3406. Be-rūy-ı tāze çün gül çineş üftād

Anuñ gül gibi tāze olan yüzi üzerine bu bükümmler düşdi. Ya‘ nī yüzi buruşdı.

Şiken der-şafha-i nesrīneş üftād

Buruşmak Züleyhānuñ beyāz gül gibi şaḥīfesinüñ üstine düşdi.

3407. Zi nāz ān çin ki efkendi der-ebrū

Züleyhā nāzından burtarmaqluğı bırağurdı kaşı içinde.

Fütādeş çün siper bī-nāz der-rū

Kaḷkan gibi düşdi nāzsuz yüzine. Ya‘ nī kaşları gözlerini örti.

3408. Ne-dāred kes der-ın baḥr-i kühen yād

Ṭutmadı kimesne bu eski deryānuñ içinde ḥāṭırında.

Ki gired āb çin bī-cünbiş-i bād

Ki rüzgār dalka ṭuta rüzgār esmeksüzün¹²³.

3409. Velī ger bād būdī verne-būdī

Eger rüzgār olmuş idi eger olmamış idi.

Ruḥ-ı çün āb-ı o pür-çin nümūdī

Züleyhānuñ şu gibi olan yüzi tolu buruşmaqluḡ gösterdi.

3410. Sehī serveş zi bār-ı ‘aşḡ ḥam şod

‘Aşḡ yükünden anuñ mevzūn olan serv-ḡaddi büküldi. Ya‘ nī Züleyhānuñ

¹²³ Yazmada “esmeksüzün” şeklindedir.

Sereş çün halka hem-rāz-ı kadem şod

Başı halka gibi ayağıyla hem-rāz oldu. Ya‘ nī muşāhib oldu.

3411. Der-în nem-dîd[e] hāk ez-hûn-ı merdüm

Bu nem-nāk olan toprak Züleyhānuñ gözi bebeginüñ kanındandır.

Çü şod sermāye-i bînā[yi]yeş güm

Çünkü ol Züleyhānuñ kan ağlaması görmesinüñ sermāyesini zāyi‘ ider oldu.
“**Güm** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3412. Be-püş-t-i ham ez-ân būdî [225^a] sereş piş

Arkasınuñ egilmesi andan oldu ki Züleyhānuñ başı öñden¹²⁴

Ki cüstî güm şode sermāye-i ẖîş

Kendi zāyi‘ olmuş sermāyesini taleb eylemiş idi. Ya‘ nī Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı zāyi‘ itmiş idi. Anı taleb eyledi dimekdür. “**Güm** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3413. Be-ser bordî der-ân vîrân meh [ü] sāl

Bu vîrân sarāy içinde başını iletirdi ay ve yıl.

Sereş z’efser tehî pāyeş zi halhāl

Baş tãcdan ayağı altın halhãldan boş kaldı.

3414. Tehî ez-hullehā-yı atłaseş dūş

Boş kaldı atlas kaftãnlardan omuzı

¹²⁴ Yazmada “öñdeñ” şeklindedir.

Sebük ez-dānehā-yı gevhereş gūş

Ğulağı yeynicecük cevāhir gevherlerden boş ғaldı. Ya‘nī ғulağ aşııları incüden cevāhirden ғalmadı. “Gūş bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3415. Mu‘aṭṭal gerden ez-ṭavḳ-ı muraşsa‘

Gerdānı mu‘aṭṭal oldı müzeyyen ḥalḥāldan. “Gerden bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Mu‘arrā ‘ārız ez-zer-baft burḳa‘

‘Ārızı ya‘nī yañağı ‘ārī oldı altun ile tokunmış pīçeden.

3416. Be-zīr-i pehlū ez-ḥākeş nihālīn

Yanınıñ altında ol Züleyḥāya ṭopraqdan döşeme vardır.

‘İzār-ı nāz-keş rā ḥāk bālīn

Ol Züleyḥānuñ nāzlı yañağına ṭopraq yaşdıḳ idi.

3417. Be-mihr-i Yūsufeş ez-ḥāk pister

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ maḥabbetiyle döşegi ṭopraqdan idi.

Bih ez-mehd-i ḥarīr-i ḥūr güster

Ḥūrīnūñ ḥarīr döşek bırakmasından yegrek idi. “Güster bi-kāfi’l-‘ Acemī.”¹²⁵

3418. Be-yād-ı o be-zīr-i rüy ḥışteş

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ḥātıra iletmek ile yüzünüñ altında kerpiç var idi.

Murabba‘ bālīşī būd ez-behişteş

Dört gūşeli yüz yaşdıḳ idi cennetden.

¹²⁵ Yazmada “‘ Arabī” şeklindedir.

3419. Der-în miḥnet k'ez-ân yek şemme güftem

Bu miḥnet içinde ol Züleyḥādan [225^b] bir şemme didüm. “K'ez-ân bi-kāfi'l-
‘Arabî.”

Be-şerḥeş gevher-i şad nükte süftem

Anı şerḥiyle yüz dāne cevāhir nüktesini deldim.

3420. Ne-refṭī ğayr-ı Yūsuf ber-zebāneş

Gitmez idi Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ğayrı Züleyḥānuñ dilinden.

Ne-būdī ğayr-ı o ārām-ı cāneş

Olmaz idi Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ğayrı Züleyḥānuñ cānınuñ rāḥatı.

3421. Der-ân vaḳtī ki genc-i sım ü zer dāşt

Ol vaḳtde ki altun gümüş ḥazīnesi tutardı. “Genc bi-kāfi'l-‘Acemî.”

Hezārān ḥoḳḳa pür-dürr ü güher dāşt

Biñ dāne ṭolu incü cevāhir ḥoḳḳa tutardı.

3422. Zi her kes kışşa-i Yūsuf şenīdī

Her kimesneden ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ḥikāyesini işidürdi. Zīrā Yūsuf
‘aleyhi’s-selām pādişāh olmuş idi.

Be-pāyeş genc-i sım [ü] zer keşīdī

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ḥikāyesini söyleyen kimesnenüñ ayağına altun gümüş
ḥazīnesini dökerdi.

3423. Dehāneş rā çü dürci ez-güher pür

Ol ḥikāye söyleyen kimesnenüñ ağzını cevāhirden ṭolu eylerdi.

Leb-ā-leb sāhtī ez-gevher ü dūr

Ṭudaḳ dudaḡa cevāhirden incüden ṭolu itmeklük düzdi.

3424. Bedīn baḡşıṣ ki būdeṣ kār peyvest

Böyle baḡşıṣ virmek idi işi muttaşıl.

Şod ez-sīm ü zer ü gevher teḡī-dest

Altun gümüş¹²⁶ cevāhirden eli boş oldu.

3425. Be-peṣmīn cāme miskīn geṣt ḡursend

Faḡīr giyecek libāsları ḡanā‘ at idici oldu. Ya‘ nī geydi. “**Geṣt** bi-kāfī’l-‘ Acemī.”

Ber-ān ez-lif-i ḡurmā ṣod kemer-bend

Ol köhne libāslar üzerine ḡurmā ipinden ḡuşaḡ ḡuşandı.

3426. Ḥaber-gūyān zi Yūsuf leb be-bestend

Ḥaber söyleyiciler Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan ṭudaḡlarını baḡladılar.

Pes-i zānū-yı ḡāmūṣī niṣestend

Sükūt dizinūñ üzerine oturdılar.

3427. Güzeṣt ān k’ez-leb-i [226^a] her ṣāḡib-i ḡuş

Züleyḡā her ṣāḡib-i ‘aḡluñ öñinden geṣerdi.

Zi Yūsuf yāftī ḡūt ez-reh-i ḡuş

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan nafaḡa bulur idi ḡulaḡ yolından. “**Gūṣ** bi-kāfī’l-‘ Acemī.”

¹²⁶ Yazmada “ḡuruṣ” şeklidir.

3428. Ber-ân şod tâ zi bî-kûtî rehed bâz

Anuñ üzerine nafaķasuzluķdan ķurtulur idi girü.

Koned ber-rāh-ı Yūsuf ḥāne[ī] sāz

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yolında bir ḥāne düzicilik eyledi.

3429. Ki çün üfted güzergāhī be-rāheş

Çünki geçmek düşerdi Yūsuf ‘aleyhi’s-selām gāhī vaķtde Züleyḥānuñ yolından.

Peżired ķūt ez-āvāz-ı sipāheş

Nafaķa ķabül eyler idi Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ‘askerinüñ şadāsından

3430. Zihī bî-çāre ān ez-pā fütāde

Güzel bî-çāre idi ayakdan düşmiş idi

Zimām-ı ihtiyār ez-dest dāde

İhtiyār licāmını elinden virmiş idi.

3431. Zi ḥān-ı vaşl-ı cānān bâz mānde

Cānānınuñ vaşlınuñ şofrasından girü ķalmış idi.

Nevā-yı ‘ayş-ı o nā-sāz mānde

Anuñ dirliginüñ ta‘āmı düzelmemiş ķalmış idi.

3432. Ne-bāşed ķuvvetī ez-büy-ı yāreş

Bir ķuvvet yārinüñ ķoķusından olmadı.

Neyāyed kūtī ez-peyk-i diyāreş

Bir nafağa bulunmadı ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ diyārınuñ cömerdinden.

3433. Gehī bā-bād ez-vey rāz gūyed

Gāhice rūzgāra Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan sırrını söyledi. “**Gūyed** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

Geh ez-murgī nişāneş bāz cūyed

Gāhice de bir kuşdan Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ nişānını isterdi.

3434. Çü bīned reh-revī ber-reh-gūzārī

Çünkü Züleyhā görürdi yola gidici kendi yolından geçerci.

Be-rūyeş ez-reh-i ğurbet ğubārī

Ol yola gidicinüñ yüzinde ğurbet yolından bir toz görürdi.

3435. Be-būsed¹²⁷ pāy-ı o k’ez-şehriyārest

Öperdi anuñ ayağını pādīşāhdan ötüri “**K’ez** bi-kāfī’l-‘Arabī.”

Be-şūyed gerd-i o [226^b] k’o z’ān diyārest

Yuyudı anuñ tozını ki ol Mışr diyārındandır. “**Gerd** bi-kāfī’l-‘Acemī; **K’o** bi-kāfī’l-‘Arabī, ki o taqdirindedür.”

3436. Ve ger sultāneş ez-rāhī sūvāre

Eger Zülayhānuñ sultānı Züleyhā yolından ata biner ise

¹²⁷ Yazmada “be-pūsīd” şeklindedir.

Ber-āyed nebvedeş tīb-ı nezāre

Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yolına gelür idi. Ol Züleyhā için nezāre kuvveti olmadı idi.

3437. Şeved hurrem be-hāk ü gerd-i rāheş

Mesrūr olurdu Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yolunuñ tozu ve toprağı ile.

Nişined hoş be-āvāz-ı sipāheş

Güzel otururdu Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ‘askerinüñ şadāsıyla.

Āmeden-i Züleyhā Ber-Rāh-ı Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām ve Ez-Ney Hāne Sāhten Tā Ez-

Āvāze-i Güzeşten-i Sipāh-ı Vey Hursendī Yābed

**Bu Sürh Züleyhā Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ Yolu Başına Gelüb Bir Kamışdan Ev
Düzüb Tā Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ ‘Askeri Geçmesinüñ Āvāzıyla Qanā’ at Bulması
Beyānındadır.**

3438. Züleyhā rā zi tenhāyī çü cān kāst

Züleyhā için tenhālukdan çünkü cānı eksildi. “**Kāst** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Be-rāh-ı Yūsuf ez-ney hāne[ī] h̄āst

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ geçeceği yolından bir kamışdan hāne istedi.

3439. Bedū kerdend ney bestī havāle

Züleyhāya kamış bağlamağdan havāle eylediler etrāf eylediler. Ya‘nī dīvārlarını kamışdan eylediler. “**Kerdend** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Çü mūsīkār ü pür-feryād u nāle

Mūsīkār¹²⁸ gibi tolu feryād ve nāle eylediler.

3440. Çü kerdī ez-cüdāy[i] nāle āgāz

Çünkü ayrılığından nāleye ibtidā eylerdi. “**Kerdī** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

Cüdā ber-h’āstī ez-her ney āvāz

Ayrılık kalkardı her kāmışdan şadā ile.

3441. Çü ez-hicr āteş ender ney giriftī

[227^a] Ayrılık āteşini her kāmış içinde tutardı.

Zi āheş şu’le der-her ney giriftī

Ol Züleyhānuñ āhından her kāmış bir şu’le tutardı. Ya’nī bundaki ney āvāz ma’ nāsınadır.

3442. Der-ān ney-best būd üftād[e] haste

Ol kāmışluk içinde bağlanmış idi, hasta düşmüş idi. Ya’nī oturur hasta düşmüş idi.

Çü şaydī tīrhā girdeş nişeste

Bir şikār gibi idi ki oklar anuñ etrāfında oturmuş idi. “**Girdeş** bi-kāfī’l-‘ Acemī.”

3443. Velī ez-zevk-i ‘aşkeş çün haber būd

Velākin bu Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ‘ışkınuñ zevkından bir haberi olurdu Züleyhānuñ.

¹²⁸ Yazmada “mīškāl” şeklindedir.

Ber-o her tîr gūyî ney-şeker bûd

Anuñ üzerine her kâmuşuñ okı gūyâ şeker kâmuşı idi. “Gūyî bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3444. Ber-âhur dâşt Yūsuf dīv-zādî

Âhurında Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ bir cîn oğlu at tutardı.

Sipihr endāze-i gerdūn nihādî

Ṭulū‘ı felekūñ endāzesine. Ya‘nî adımını felekūñ arşunına kômuş idi. “Gerdūn bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3445. Tekāver eblaķî çün çarḥ-ı firūz

Şıçrayıcı bir alaca at idi firūz çarḥı gibi. “Tekāver bi-kāfî’l-‘Arabî.”¹²⁹

Zi şeb beste hezārān vaşle ber-rūz

Giceden bağlamış idi yüz biñ ḥamlesini gündüz üzerine.

3446. Zi nūr u zulmet ender vey nişāne

Beyāzluḡdan ḡaraluḡdan ol feresde nişāne var idi.

Berāber çün şeb ü rūz-ı zamāne

Zamānenüñ gicesi gündüzi gibi berāber idi.

3447. Girih ber-ḡūşe-i çarḥ ez-düm-i o

Çarḡuñ şalkımı üzerine düğüm ol aṭuñ kuyruḡında idi.

Şiken der-kāse-i bedr ez-süm-i o

Ayuñ on dördi kâsesinüñ kırılmaḡluḡı ol aṭuñ tırnaḡında idi.

¹²⁹ Yazmada “bi-kāfî’l-‘Acemî.” şeklindedir.

3448. Be-her sümeş hilālī beste ez-zer

Anuñ her tırnağı bir hilāl bağlamış idi altundan.

Zi sîm-i aḥter-i raḥşān mismer

Gümişden ıldırucı idi ol aṭuñ na‘ lınuñ mîḥları

[227^b]

3449. Be-zaḥm-ı süm çü seng-i ḥāre ḥastī

Ṭırnağından zaḥmından çünki kara taşı ṭırmalar idi. “Seng bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Zi her māh-ı neveş seyyāre ḥastī

Her iki aydan bir seyyāre kıparur idi. Ya‘ nī bir yürümeklük kıparur idi.

3450. Eger na‘ leş perīdī der-tek ü dū

Eger ol aṭuñ na‘ lı uçaydı bir iki segirtmesinden.

Be-çarḥ ender nişestī çün meh-i nev

Çarḥuñ içinde oturur idi yeñi ay gibi.

3451. Güzeştī der-şikāristān-ı naḥcīr

Av şikār idecek yerlerden eger geç eydi.

Perān ez-pehlū-yı naḥcīr çün tīr

Uçardı şikār yanından ok gibi.

3452. Gereş meydān şodī ez-ğarb-tā-şarḥ

Eger meydān olaydı aña mağribden maşrıka gelince.

Be-yek cesten perîdî germ çün berķ

Bir şıçramaklık ile uçardı ısıcaklıkla şems gibi. “**Germ** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3453. Eger gerdeş ne pāz u pes keşîdî

Eger felek aña kanať kuyruk çekeydi. “**Eger gerdeş** bi-kāfî’l-‘Acemî fî-himā.”

Be-gerdiş bād-ı şarşar key resîdî

Ol atıñ etrāfına bād-ı şarşar kaçan yetüşür idi. “**Be-gerdiş** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3454. Be-rāh erçi şodî pür-ķatre ez-ķay

Yolda egerçi tolu ķatre derden olaydı.

Ne-dîdî hîç kes yek ķatre ez-vey

Görmezdi hîç kimesne bir ķatre andan. Ya‘nî tizçecik deri ref olurdu demekdür.

3455. Be-ķoş reften der-ān ķay būdiyeş meyl

Güzel gitmek ile ol der içinde [meyli var idi.]¹³⁰

Çü ān gird āmede ez-ķatrehā seyl

Çünkü ol atda cem‘ olmuş idi derlerüñ ķatreleri sel gibi. “**Gird āmede** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3456. Çü gencî būd ez-gevher revāne

Çünkü bir hazine idi cevāhirden yürüyici. “**Gencî** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

¹³⁰ Yazmada “bir mil giderdi” şeklindedir.

Berī z'āsīb-i bār-ı tāziyāne

Ꞑamçı yükünüñ fitnessinden berī idi.

3457. Ber-āḥur ger şodī rām u fūrū ten

Eger āḥūrda aşāğā olaydı teni. Ya' nī yataydı. “**Ger** bi-kāfi'l-‘ Acemī.”

Giriftī ḥıdmeteş gerdūn be-gerden

Felek anuñ ḥıdmetine gerdānını tıtarđı. “**Gerdūn be-gerden** bi-kāfi'l-‘ Acemī fī-himā.”

3458. Be-dāvīş er-der āverđi [228^a] bedān ser

Ol aṭuñ başını ḳapuya getürürler ise devā itmek ile ya' nī yıḳamak ile.

Be-saṭl-ı māh āb ez-çeşme-i ḥūr

Ay sitil olmasıyla güneş çeşmesinden şı getürür idi.

3459. Müheyyā sāḥtī der-her şebān-gāh

Ḥāzır düzer idi felek her aḥşam vaḳtde. “**Gāh** bi-kāfi'l-‘ Acemī.”

Ceveş ez-Sünbüle v'ez-Kehkeşān kāh

Ol aṭuñ arpasını Sünbüle yıldızından ḥāzırlar idi. Şamanını da Kehkeşān yıldızından ḥāzırlar idi.

3460. Zi şa' r-ı çeşme-dār-ı şeb meh ü sāl

Gice gözini arpasına tıttıcı idi ay ve yıl.

Pey-i cev kerdiyeş āmāde ğırbāl

Arpası içün ayı ḳalbur ḥāzırlamış idi. “**Kerdiyeş** bi-kāfi'l-‘ Arabī.”

3461. Zi sidre sübhâ-ḥ'ân murḡân güzîdî

Sidreden kuşcağızlar tesbîḥ okuyarak ihtiyâr eylediler. “Güzîdî bi-kâfi'l-
‘Acemî.”

Ki tâ seng ez-ceveş çün dâne çîdî

Tâ taşlar anuñ arpasından dâne gibi döşürürler idi.

3462. Dü peyker bûd ez-zîneş mişālî

İki çehre idi anuñ egerinden bir mişāl.

Rikāb ez-her taraf tābān hilālî

Üzengileri her taraftan bir hilāl idi.

3463. Çü Yūsuf der-hilāleş pāy kerdî

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ol hilālūñ içinde ayağını eylerdi murād üzen-
gidür.

Çü māh ender-dü peyker cāy kerdî

Ay gibi iki çehrenüñ içine yir eylerdi.

3464. Keşîdî zîr-i rān-ı o şahîlî¹³¹

Ol at kişnemeklük çekerdi uyluḡınuñ altından.

Ki reftî her taraf ez’ āf mîlî

Her taraftan iki kat mîl giderdi.

¹³¹ Yazmada “süheyli” şeklinde harekelidir.

3465. Be-her cā her ki bişnîdî şahîleş¹³²

Her yerde ki işidilür idi ol aţuñ kişnemesi.

Ne-būdî hācet-i kūs-ı rahîleş

Hācet olmamış idi göç kūsını urmaqlığa. “Kūs bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3466. Şitābān sūy-ı ān şāh āmedendî

‘Acele ile ol pādîşāhuñ cānibine gelürdi.

[228^b] Çü seyyāre sūy-ı māh āmedendî

Seyyāre yıldızı gibi ay cānibine gelürdi.

3467. Züleyhā nîz çün ān rā şenîdî

Züleyhā dahı ol kişnemeyi işidürdi.

Ez-ān ney-best hōd bîrūn hāzîdî

Ol bağlanmış kāmışdan kendüyi taşra atardı.

3468. Be-ḥasret ber-ser-i rāheş nişestî

Ḥasretle yoluñ başında Züleyhā oturur idi.

Ḥurūşān ber-güzer-gāheş nişestî

Hāreket iderek Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ geçecek yolında oturur idi.

3469. Çü bî-Yūsuf resîdî ḥaylî ez-rāh

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmsuz bir cemā‘ at yoldan yetişdürdi.

¹³² Yazmada “süheyleş” şeklinde harekelidir.

Be-ṭanzeṣ kũdegān kerdendī āgāh

Ol Zũleyhāyı maşhara almaqla uşacuklar āgāh eylerlerdi Yũsuf ‘aleyhi’s-selām geliyor diyũ. “**Kũdekān** bi-kāfī’l-‘Arabī fī’l-evvel ve’s-şānī bi’l-‘Acemī; **Kerdendī** bi-kāfī’l-‘Arabī.”

3470. Ki ĩnek der-resĩd ez-rāh Yũsuf

Maşharaya almaqla uşacuklar didiler ki işte Yũsuf ‘aleyhi’s-selām yoldan yetiştĩ. Ya‘nĩ geliyor.

Be-rũy-ı reşk mihr ü māh Yũsuf

Yũsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yüzine mihr ü māh ḥased itdi.

3471. Zũleyhā güft[ĩ] ez-Yũsuf der-ĩnān

Zũleyhā didi ki Yũsuf ‘aleyhi’s-selāmdan bunlaruñ içinde.

Ne-mĩ-yābem nişān ey nāzenĩnān

Ben nişān bulmadum iy nāzenĩn ma‘şũmlar.

3472. Be-dil z’ĩn ṭanz mepsendĩd dāgem

Gönlũmi bu doqunmağ ile begenmeyĩn baña yağı açmaqlığı.

Ki n’āyed bũy-ı Yũsuf der-dimāgem

Ki gelmedi Yũsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ qoşusu benũm dimāğumda.

3473. Be-her menzil ki ān dil-dār gerded

Her menzilde ki ol alıcı oldu. “**Gerged** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

Cihān pũr-nāfe-i Tātār gerded

Bütün dũnyā Tātāra mensũb olan misk göbegiyle tĩldĩ.

3474. Be-her maḥmil ki ān cānān niṣīned

Her meclisde ki ol cānān oturdı.

Şemīmeş der-meşām-ı cān niṣīned

Anuñ rāyiḥası cān dimāğında oturdı.

[229^a]

3475. Çü Yūsuf der-resīdī bā-gürūhī

Çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selām bir cemā‘ atle yetişdi.

K’ez-işān der-dil üftādī şükūhī

Anlardan gönül içine bir heybet düşdi. “Şükūhī bi-kāfi’l-‘ Arabī.”¹³³

3476. Be-güftendī ki ez-Yūsuf ḥaber nīst

Sizüñ didi[gi]ñüzde Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan ḥaber yokdur.

Der-īn ḳavm ez-ḳudūm-ı o eşer nīst

Bu ḳavm içinde anuñ gelmesinden eşer yokdur.

3477. Be-güftī der-firīb-i men ne-kūşīd

Züleyḥā didi beni aldatmağa çalışmayıñ. “Ne-kūşīd bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Ḳudūm-ı dost rā ez-men me-pūşīd

Dostuñ gelmesini benden örtmeyıñ.

¹³³ Yazmada “‘Acemī” şeklindedir.

3478. Bütî k'eş şāh-ı mülk-i cān tūvān dāşt

Bir maḥbūb ki ol cān mülkinüñ pādişāhı tutmaqluḡ mümkindür. “**K'eş** bi-kāfi'l-‘ Arabî.”

Ḳudūmeş rā kücā pinhān tūvān dāşt

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ gelmesini nerde gizlü tutmaqluḡ mümkindür.

3479. Nesīmeş bāğ-ı cān rā tāze sāzed

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ cān bāğını tāze düzdi.

Ne tenhā cān cihān rā tāze sāzed

Yalnız cānı tāze düzmedi. Belki bütün dünyāyı tāze düzdi.

3480. Çü cān rā tāzegi hem-rāh gerded

Çünkü cān içün tāze olmaqluḡla yoldaş oldı. “**Tāzegi** bi-kāfi'l-‘ Acemî.”

Ez-ān cān tāzekon āgāh gerded

Ol cāndan tāze olmaqluḡla haber virdi. “**Gerded** bi-kāfi'l-‘ Acemî fi-himā.”

3481. Çü kerdî gūş ān ḥayrān [u] mehcūr

Çünkü Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan ḵulağını ḥayrān [u] mehcūr eyledi. “**Kerdî** bi-kāfi'l-‘ Arabî; **Gūş** bi-kāfi'l-‘ Acemî.”

Zi cādūşān şadā-yı dūr şev dūr

Cādū gözlerinden de ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı uzaḡ eyledi.

3482. Zedi efgān ki men ‘ömrîst dürem

Züleyhā efgān urdı ki ben bu ḵadar zamān uzaḡum.

Be-şad miḥnet der-în devrî şabûrem

Yüz miḥnetle bu devrde şabr idiciyüm.

3483. Ne-bāşed biş ez-înem tâb-ı dūrî

Önden bu Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan baña uzakluk kuvveti.

Ne-cüyem dūrî illā ez-şabūrî

İstemedüm uzakluk illā [229^b] şabrluḡdan istedüm.

3484. Zi cānān tā be-key mehcūr bāşem

Cānāndan tā kaçana dek mehcūr olurum.

Hemān bihter ki ez-ḡod dūr bāşem

Hemān yegrekdür ki kendümden uzak olayum. Ya‘nî merḡum olayum.

3485. Be-ḡüftî in ü bî-hūş ūftādî

Züleyḡā bunu didi ve ‘aḡılsuzluk ile düşdi.

Zi ḡod kerde ferāmūş ūftādî

Kendüyi unutmaḡluḡla ol düşdi. “**Kerde** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3486. Zi cām-ı bî-ḡūdî ez-dest refî

Bî-ḡudluḡuyla ḡayāt cāmı elinden gitdi.

Çünān bî-ḡūd der-ān ney-best refî

Buncalayın bî-ḡudluḡuyla ol bağlanmış ḡamış ḡānesine gitdi.

3487. Der-ān neyhā çü dem ez-cān-ı nā-şād

Ol kāmıŝ içinde çünki nefesini ol mesrūr olmayan cānından.

Demīdī ḥāstī efgān u feryād

Üfürdi ve efgān, feryād kılurdı.

3488. Ber-īn destūr būdī rūzgārī

Bu üslūb üzerine idi zamānı ve vaḳtı.

Ne-būdī ḡayr ez-īneŝ kār u bārī

Bundan ḡayrı olmamış idi işi güci. “Kār bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Giriften-i Züleyḡā Be-Ser-i Rāh-ı Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Rā ve İltifāt Nā-Yāften [ve]

Ba‘d Ez-Ān Be-Ḥāne Reften ve Büt [Rā] Şikesten ve Īmān Be-Ḥudā-yı [Te‘ālā]

Āverden Pes Be-Ser-i Rāh-ı Vey Āmeden ve İltifāt Yāften

Bu Sürḡ Züleyḡā Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ Yolu Baŝını Tütub İltifāt Bulmayub Andan

Şoñra Ḥānesine Girüb Allāh-ı ‘Azimü’s-şāna Īmān Getürüb Putları Kırub Andan

Şoñra Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ Yolu Baŝına Gelüb İltifāt Bulması Beyānındadır.

3489. Ne-dāned ‘āşık-ı bī-dil kanā‘at

Göñli elinde olmayan ‘āşık kanā‘at tütmedi.

Fezāyed ḡırş-ı vey sâ‘at-be-sâ‘at

Ziyāde olur ol ‘āşıkuñ maḡabbeti sâ‘at-be-sâ‘at.

3490. Dü-dem [230^a] nebved be-yek maṭlūbeŝ ārām

Bir iki nefes Züleyhâ matlûbıyla rāḥat olmadı. Matlûbdan murād Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ vuşlatıdur.

Be-her dem der-ṭaleb ber-ter nihed gām

Her nefesde Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı ṭalebde adımını yukarı kodı. “**Gām** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3491. Çü yābed bûy-ı gül ḥāhed ki bīned

Çünkü gülün ḳoḥusını buldı, istedi ki göre.

Çü bīned rūy-ı gül ḥāhed ki çīned

Çünkü gülün yüzini gördi, istedi ki döyşüre.

3492. Züleyhâ kerd ba‘d ez-reh-nişinī

Züleyhâ yoldan şoñra oturmaḳluḳ eyledi. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Hevā-yı devlet-i dīdār bīnī

Dīdār devletinün hevāsını görmeklük istedi.

3493. Şebī ser pīş-i ān büt ber-zemīn sūd

Bir gice Züleyhâ başını ol putuñ önünde yir üzerine sürdi.

Ki ‘ömrī der-perestiş kāreş in būd

Bütün ‘ömrinde ol puta ṭapmaḳluḳla işi bu idi.

3494. Be-güft ey ḳible-i cānem cemālet

Didi senün cemālün benüm cānımuñ ḳiblesidür.

Ser-i men der-‘ibādet pāy-mālet

Benüm başum saña ‘ibâdet itmede senüñ ayagındadır.

3495. To rā ‘ömrîst k’ez-cân mî-perestem

Bu kadar zamândur cânımdan ben saña taparım. Züleyhānuñ bu hitâbı putadır.

Birün şod gevher-i bîniş zi destem

Taşra oldu benüm göricek gevherüm elümden.

3496. Be-çeşm-i hod be-bîn rüsvāiyem rā

Kendi gözüñle gör benüm rüsvāylugımı.

Be-çeşmem bāz dih bînāiyem rā

Benüm gözümi girü vir görıcilükle.

3497. Zi Yūsuf çend bāşem mānde mehcūr

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan kaçana dağ bu kadar mehcūr kalmışım.

Be-dih çeşmî ki rüyeş bînem ez-dūr

Gözümi vir ki göreyüm Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yüzünü uzağdan.

3498. Merā der-hiç vaqtî¹³⁴ vü maqāmî

Benüm içün hiç bir vaqtde bir maqāmda

Be-cüz didār-ı Yūsuf nîst kāmî

¹³⁴ Yazmada “reftî” şeklindedir.

[230^b] Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ [dīdārınuñ] ğayrı bir murādı yoǵdur. “**Kāmī** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

3499. Be-dih kām-ı merācün mī-tüvānī

Vir benüm murādımı çünki sen kādırsın. “**Kām** bi-kāfī’l-‘ Arabī fī-himā.”

Çü dādī kām-ı men dīger to dānī

Çünki virürsin benüm murādımı ğayrı sen bulursun.

3500. Der-ın cān saḥtiyem mepsend çendın

Bu cān içinde benüm kaṭıluǵımı begenme bu kadar.

Bedın bed-baḥtiyem mepsend çendın

Bu bed-baḥtlüǵımı bu kadar begenme.

3501. Çi ‘ömrest ın ki nā-būden ez-ın bih

Ne ‘ömr ki olmamaḳluǵ bundan yegrekdür.

Reh-i nā-būd mī-būden ez-ın bih

Olmamaḳluǵ yolınuñ olmaḳluǵı bundan yegrekdür.

3502. Hemī-ǵüft ın ü ber-ser ḥāk mī-kerd

Bunı söyledi Züleyḥā başını topraḳ üzerine eyledi.

Zi girye ḥāk rā nem-nāk mī-kerd

Aǵlamaḳdan topraǵı nem-nāk eyledi.

3503. Çü şāh-ı ḥūr be-taḥt-ı ḥāver āmed

Çünkü güneş pâdişâhı toğmaqluğ tahtına geldi.

Şahîl-i eblağ-ı Yūsuf ber-âmed

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām atınuñ kişnemesi geldi.

3504. Birün âmed Züleyhâ çün gedâyî

Taşra geldi Züleyhâ faķîr gibi.

Girift ez-râh-ı Yūsuf tengnâyî

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yolını tutdı tarluğından.

3505. Be-resm-i dād-ḥ̣āhān dād ber-dāşt

‘Adālet isteyiciler ‘ādet ile ‘adl istemeklüğünü yuķarı tutdı.

Zi dil nāle zi cān feryād ber-dāşt

Gönlinden nāle[y]i, cānından feryādı kaldırdı.

3506. Zi pes¹³⁵ ber-āsmān mî-şod zi her sūy

Bundan şoñra göñül üzerine her cānibden oldı.

Nefîr-i çāvuşān-ı tarriķū-gūy

Çāvuşlaruñ tarriķū söylemeklüğün şadāsı göklere çıķdı. “Gūy bi-kāfi’l-
‘Acemî.”

3507. Zi pes¹³⁶ ber-gūşhā mî-zed zi her cāy

¹³⁵ Yazmada “bes” şeklindedir.

Bundan sonra her yirden kulaqlaruñ üzerine urdı. “**Güşhā** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Şahīl-i merkebān-ı bād-peymāy

Rūzgār ayaklu atlaruñ kişnemesi.

3508. Kes ez-ğavgā be-ḥāl-i o neyüftād

Kimesne gavgādan ol Züleyḥānuñ ḥāline düşmedi.

Be-ḥālī şod [231^a] ki ān rā kes me-bīnād

Bir ḥāliyle oldı ki anı kimesne görmedi.

3509. Zi nevmīdī dilī şad pāre geşte

Nā-ümīdlüğinden Züleyḥānuñ gönli yüz pāre oldı. “**Geşte** bi-kāfi’l-‘Acemī fī-himā.”

Zi kūy-ı ḥurremī āvāre geşte

Mesrūr maḥallesinden āvāre oldı. “**Kūy** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3510. Zi derd-i dil fiḡān mī-kerd [ü] mī-reft

Gönli derdinden fiḡān eyledi ve gitdi. “**Mī-kerd** bi-kāfi’l-‘Arabī fī-himā.”

Zi āh āteş feşān mī-kerd ü mī reft

Āh āteşini saçmaqluḡ eyledi ve gitdi.

3511. Be-miḡnet-ḥāne-i ḡod çün pey āverd

Çünki kendi miḡnet-ḥānesine girü geldi.

Dü-şad şu‘le be-yek müşt[i] ney āverd

¹³⁶ Yazmada “bes” şeklindedir.

İki yüz āh şu‘lesiyle bir tutam kāmı içine geldi.

3512. Be-piş āverden ān sengin şanem rā

Öñine getürdi ol şaşdan putını.

Zebān bügřād teskīn-i elem rā

Dilini açdı elemi teskīn için.

3513. Ki ey seng-i sebū-yı ‘izz ü cāhem

İy şaş benüm manşıbumñ ‘izzetümñ destisi olan

Be-her rāhī ki bāřem seng-i rāhem

Her yolda ki olurdum sen benüm yolumñ şaşı idüñ.

3514. şod ez-to rāh-ı baştem teng ber-dil

Senden benüm bařtumuñ yolu göñlüm üzerine řar oldı.

Sezed ger ez-to kúbem seng ber-dil

Lāyıkdur eger senden ben urursam göñlüm üzerine şaş. “**Ger** bi-kāfi’l-‘Acemī;
Kúbem bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3515. Be-piř-i rūy-ı to tā secde bordem

Senüñ yüzinüñ öñinde tā saña secde iletdüm.

Be-ser rāh-ı vebāl-i şod sipürdem

Başımı kendi vebālümñ yolu üzerine ışmarladum.

3516. Be-girye ez-to her kāmī ki cüstem

Ağlamağla senden her bir murādı ki istedüm. “**Kāmī** bi-kāfī’l-‘Arabī.”

Zi kām-ı her dü ‘ālem dest şüstem

Her iki ‘ālemün murādından elümi yudum.

3517. To sengī ḥ’āhem ez-neng-i to resten

Sen bir taşsın ben istedüm senün ‘ārından kurtulmaqluḡ.

Be-sengī gevher-i ḡadret şikesten

Bir taş ile senün kadrinün cevāhirini [231^b] kırmaqluḡ istedüm.

3518. Be-ḡüft īn ü be-zaḡm-ı seng-i ḡāre

Didi bunı ḡara taşu urdı бүti.

Ḥalīl āsā şikesten pāre pāre

Ḥalīl İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām gibi kırmaqluḡ eyledi pāre pāre.

3519. Çü bişkesteş be-ḡālākī vü çüstī

Çünkü anı ḡālāk ile kırdı sür‘atle ve ‘acele itmeklükle.

Be-kāreş z’ān şikest āmed dürüstī

Züleyḡā işinde ol бүti kırmaqluḡda dürüstlük getürdi.

3520. Zi şuḡl-ı бүt şikesten¹³⁷ çün be-perdāḡt

Bүti kırmaqluḡ şuḡlından çünkü ferāḡat itdi.

Be-āb-ı çeşm ü ḡün-ı dil vuzū’ sāḡt

¹³⁷ Yazmada “şikestī” şeklindedir.

Gözi şuyı ile gönül kanıyla āb-dest düzdi.

3521. Tażarru‘ kerd ü rû ber-ḡāk mālīd

Tażarru‘ eyledi ve yüzini toprağa sürdi.

Be-dergāh-ı Ḥudā-yı pāk nālīd

Ḥudānuñ ḡuzūrına pāklükle feryād eyledi.

3522. Ki ey ‘āşık to rā ez-zīr-i destān

Ki iy ‘āşık ve rāḡim olan Allāh sen[üñ] elüñ altında olanlara

Bütān [ü] büt-gerān ü büt-perestān

Ki anlar putlar, put yapıcılar ve puta tapıcılarıdır. “Gerān bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3523. Eger nī ‘aks-i to ber-büt fütādī

Eger senüñ ‘aksüñ put üzerine düşici olmayaydı

Be-pīş-i büt kesī key ser nihādī

Put öninde bir kimesne kaçan baş kırdı. Ya‘nī her şey ki aña ḡayr olsun ve eger şerr olsun senüñ irādetüñledür. Lākin ḡayrda rızāñ var, şerrde yokdur. ḡayrı ve şerri yaradan sensin.

3524. Dil-i¹³⁸ bütger be-mihr-i ḡod ḡurāşī

Put gönüllini kendi maḡabbetüñle tırmalaydı.

V’ez-āneş efkenī der-büt-terāşī

¹³⁸ Yazmada “dili” şeklindedir.

Andan put içine bir terâş bırağurduñ.

3525. Kesî der-pîş-i büt üftâde pestest

Bir kimesne put öninde alçaq düşmişdür.

Ki gūyed büt-perest İzed-perestest

Ki didi put perest Allāha tapmaqluğla.

3526. Eger rū der-büt āverdem Hudāyā

Eger yüzümi puta getürdüm ise yā Allāh

Be-ān ber-ḥod [232^a] cefā kerdem Hudāyā

Andan kendüme cefā eyledüm yā Allāh. “**Kerdem** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

3527. Be-luṭf-ı ḥod cefā-yı men beyāmurz

Kendi luṭfuñla benüm cefāmı yarlığa

Ḥaṭā kerdem ḥaṭā-yı men beyāmurz

Ḥaṭā eyledüm benüm ḥatāmı yarlığa. Ya‘ nî şuçumı ‘afv it. “**Kerdem** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

3528. Zi pes¹³⁹ rāh-ı ḥaṭā-peymāy[i] ez-men

Bundan soñra ḥaṭā ölçici olan yolumı benüm üzerimden¹⁴⁰.

Sitāndī gevher-i bīnāy[i] ez-men

Alduñ görıcilük cevherini benden.

3529. Çü ān gerd-i ḥaṭā ez-men fişāndī

¹³⁹ Yazmada “bes” şeklindedir.

¹⁴⁰ Yazmada “üzerime” şeklindedir.

Çünkü ol ھاٲā tozını¹⁴¹ benden ھا du . “**Gerd** bi-kāfi’l-‘Acemī.¹⁴²”

Be-men dih bāz ān  i’z-men sitāndī

Ba a gir  vir ol  eyi ki benden aldu .

3530. Buved dil fāri  ez-dā -ı te’ess f

G  nl m fāri  olsun te’ess f ya ısından.

Be- inem l le[ ] ez-b  -ı Y suf

D y  rey m bir l le Y suf ‘aleyhi’s-sel mu  b  ından.

3531.    ber-ge t ez-reh ān ber-Mı ıriy n   h

Y r r oldu ol Z ley  nu  oturdu ı yoldan Mı  riler  zerine p di  h.

Girift e   n be- v     ser-i r h

Z ley   e   n tutdu  v   yla yol ba ından.

3532. Ki p    ān ki  eh r  s  t bende

 y p k olan All h  yle All h ki p di  h  k l d zdi. “**Ki p   ** bi-k fi’l-‘Arab ; ** n ki** bi-k fi’l-‘Arab .”

Zi z      ‘acz kerde  ser-fekende

‘Acz, z   nden ol Z ley  y  ba ını   ine b rakmı  eyledi. Ya’   utandurdu. “**Kerde ** bi-k fi’l-‘Arab .”

3533. Be-far -ı bende-i misk n-i mu t c

¹⁴¹ Yazmada “oldı”  eklinedir.

¹⁴² Yazmada “‘Arab ”  eklinedir.

Muhtâc olan fakîr kuluñ başına.

Nihād ez-‘izz ü cāh-ı husrevî tāt

‘İzzetden pâdişāhluk manşıbından tāt kōdı.

3534. Çü cā kerd in sūhan der-gūş-ı Yūsuf

Çünki yir eyledi bu söz Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ kulağı içine.

Be-reft ez-heybet-i ān hūş-ı Yūsuf

Ol sözüñ heybetinden Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ‘aqlı gitdi.

3535. Be-hācib goft k’in tesbīh-ḥān rā

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām kapucıya didi bu tesbīh okuyıcı.

Ki bord ez-cān-ı men tāt u tūvān rā

Ki iletdi benüm cānumdan kuvvetümi kudretümi.

3536. Be-ḥalvet-ḥāne-i ḥāşş-ı men [232^b] āver

Benüm ḥāşş ḥalvet-ḥāneme getür.

Be-cevlān-gāh-ı iḥlāş-ı men āver

Benüm iḥlāşla cevlān-gāhuma getür. “**Cevlān-gāh** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

3537. Ki tā yek şemme ez-ḥāleş be-pürsem

Ki bir şemme anuñ ḥālinden su’āl ideyüm.

V’ez-ın idbār u iḳbāleş be-pürsem

Anuñ iḳbāl ve idbārından su’āl ideyüm.

3538. K’ez-ān tesbīh çün şūr u şegab kerd

Ol tesbîhden tuzlu maḥabbet gösterdi.

‘ Aceb mândem ki te’şîr[i] ‘ aceb kerd

‘ Aceb kaldum ki ‘ aceb te’şîr eyledi ol tesbîhi Züleyhānuñ. “**K’ez-ân, Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabî fi-himā.”

3539. Gereş derdî ne dâmen-gîr bâşed

Eger anuñ derdi bir etek tıticuluğundan olmayaydı. Ya‘ nî ‘ aşık olmayaydı bu kelâmı Yûsuf ‘ aleyhi’s-selâm ḥâcibe söylemişdür. “**Gereş** bi-kāfi’l-‘ Acemî.”

Kelāmeş rā key in te’şîr bâşed

Anuñ kelâmı kaçan te’şîr olurdu.

3540. Dü şad cān ḥāk der-pā-bende şāhî

İki yüz toprakdan yer olmuş cān pâdişāhluk bulmuşdur.

Ki der-yābed be-āhî yā nigāhî

Bulmuşdur pâdişāhlığı bir āhla yā bir nazarla.

3541. Fûrûğ-ı şubḥ-ı şādık dād-ḡāhān

Şubḥ-ı şādık şu‘lesinde ‘ adālet isteyiciler. Cevāb maḥzûfdur. Taḡdîr-i kelām murādlarını bulmuşdur demekdür.

Müzevvir ḡuşşa-i güm-kerde rāhān

Ḡuşşasında ḥîle idici yollarını zāyi‘ itmişdür Züleyhā gibi. “**Güm-kerde** bi-kāfi’l-‘ Acemî fi’l-evvelî ve’ş-şānî bi’l-‘ Arabî.”

3542. Şeved her şubḥ-ı şādık rā tebāşîr

Her şubh-ı şādık için bir tebāşīr¹⁴³ olurdu.

Müzevvir [rā] dihed pādāş-ı tezvīr

Hile idiciye hilesinün cezāsını Allāh virdi Züleyhāya virdügi gibi.

3543. Ne çün şāhān-ı devr-i īn zamāne

Bu zamānenün devrinün pādişāhları olmasun.

Ki mī-cüyend behr-i zer bahāne

Ki istemeyeler altun için bahāne.

3544. Zi her zālīm ki yek dīnār rencest

Her bir zālīmden ki bir altun renci vardur re‘ āyāsına.

Diger zūdest şad kes zīr-i sengest

Gayrı yakīndür yüz kimesne ol zālīm pādişāhuñ taşī altındadır. “**Diger** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

[233^a]

3545. Zi dīnār-ı zereş şad sürh-rūyest

Anuñ altun almasından yüz dāne kırmızı yüz.

Tazallüm kerdē ez-vey zerd rūyest

Ol pādişāhuñ zulm itmeklüğünden yüzi şaru olmışdur.

**Āmeden-i Züleyhā Be-Halvet-Hāne-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām ü Be-Du‘ ā-yı Vey Bīnāyī
Yāften ü Cemāl ü Cüvānī Rā Bāz Yāften**

¹⁴³ Yazmada “te ‘şīr” şeklindedir.

Bu Sürh Züleyhâ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ Hānesine Gelüb ve Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmın Du‘ ā İtmesiyle bi-izni’llāhi Te‘ ālā Gözinüñ Görmeklüğünü Bulub Güzellüğünü ve Cüvānluğunu. Ya‘ nī Tāzelüğünü Girü Bulması Beyānındadır.

3546. Ez-ān hoşter çi bāşed pīş-i ‘āşık

Andan güzel bir şey olur mı ‘āşıkunñ öñindeki.

Ki gerded yār-ı nīk-endīş ‘āşık

Ki eyledi yāri ‘āşıkınunñ iyü fikrini. “Gerded bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3547. Be-ḥalvet-gāh-ı rāzeş yār yābed

Ol sır ḥalvetinde yārini buldı.

Zi yāreş sīne bī-āzār yābed

Ol yārinden sīnesini āzārsuz buldı.

3548. Be pīş-i o nişined rāz gūyed

Ol ma‘ şūqınunñ öñinde oturdı sırrını söyledi. Ya‘ nī Züleyhā.

Hikayethā-yı pīşin bāz gūyed

Öñdin hikāyelerini girü söyledi.

3549. Zi gāvḡā-yı sipeh çün rest Yūsuf

Sipāhuñ gāvḡāsından çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selām kırtuldı. Ya‘ nī dīvānı şavuldı.

Be-ḥalvet-gāh-ı ḥod binşest Yūsuf

Kendi ḥalvet-gāhında oturdı Yūsuf ‘aleyhi’s-selām.

3550. Der-āmed ḥācib ez-der k’ey yegāne

Hācib geldi ḳapudan iy ‘adāletde biricük olan pādīşāh.

Be-ḥūy-ı nīk der-‘ālem fesāne

İyü ḥūyıyla ‘ālem içinde ḥikāyesi olıcı pādīšāh.

3551. Sitāde ber-der īnek ān zen-i pīr

Dikülmişdür ḡapunuñ üzerinde. Ya‘ nī ḡāzır olmışdur işte ol ḡoca ḡarı.

[233^b] **Ki der-reh merkebet rā ḡod ‘inān-gīr**

Ki yol içinde senüñ atınuñ licāmını tıtcı oldu idi. Bu sözi ḡapucı Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma söyler.

3552. Me rā goftī ki bā-vey bāş hem-rāh

Baḡa didüñ idi ki ol ḡarıcıḡa yoldaş ol.

Be-hem-rāhī resāneş tā be-derḡāh

Yoldaşluḡla anı yetiştür tā ḡuzūruma.

3553. Be-goftā ḡācet-i o rā revā kon

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi anuñ ḡācetini revā eyle. Ya‘ nī ḡācetini vir.

Ve ger derdiş hest ān rā devā kon

Eger bir derdi olduysa aḡa devā eyle.

3554. Be-goft o nīst z’ān sān kūteh-endiş

“ḡapucı didi, ol ḡarı anuñ gibi ḡıḡa fikrlü olmadı. “**Kūteh** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Ki bā-men bāz ḡūyed ḡācet-i ḡiş

Baḡa āşikāre kendi ḡācetini söyleye. Ya‘ nī ben senden bir şey istemem benüm ḡācetüm pādīšāh ile biter dimekdür. “**Gūyed** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3555. Be-goftā ruhşateş dih tā der-āyed

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām apucıya didi ki ol arıyı tā apudan ierüye getür. Bu beytlerde arıdan murād Züleyhādur. Lafz-ı goftā aşlı goftdur kâfi’l-‘Acemîle dile gelen söze dirler āhirine elif ziyāde olmışdur. Maām-ı cevābda isti‘māl olunur. Goft maām-ı su’alde isti‘māl olunur. Elifüñ ziyādesi cevābı su’alden fark iündür ammā ğālib budur ki su’ale girmez cevāba girer.

Beyt:

[Mef’ülü/ Fā’ ilātün/Mef’ülü/Fā’ ilātün]

Goftem ğam-ı tō dārem goftā ğamet ser-āyed

Goftem ki mäh-ı men şev goftā eger ber-āyed

Selmân-ı Sāvecî¹⁴⁴

[Mef’ülü/Mefā’ ilü/Mefā’ ilü/Fe’ülün]

Goftem ki haā kerdı u tedbır ne in būd

Goftā ı tıvān kerd [ki] tadır ünin būd

Bu ğazelinde de öyledür.

[Mef’ülü/Fā’ ilātü/ Mefā’ ilü/Fā’ ilün]

Goftem keyem dehān ü lebet kāmran konend

Goftā be-eşm her ı to ğüyı ünān konend

Eger olay gelürse diyicek yirde ‘Acem ber-āyed dir. Hāzret-i Şeyh-i Sa‘dınüñ bu beytlerinde elif cevāba girmişdür.

¹⁴⁴ Yazmada bu beyitin şairi olarak Hâfız verilmiştir. Bu beyit, Selmân-ı Sāvecî’nin *Dıvân*’ında geçmektedir.

Kıt‘a:

Be-dü gofem ki miskî yâ amberî

Ki ez bû-yı dil-âvîz mestem

Be-goftâ men gül nâ-cîz bûdem

Velâkîn müddetî bâ-gül nişestem

Gâh olur ol elif [234^a] su ‘âle dâhil olur nite ki Hüsrevüñ bu beytinde zâhirdür.

Beyt:

[Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Fe‘ ülün]

Be-goftâ ber-to endâzed gehî nûr

Be-goft ârî velîkin çün meh ez-dûr

Hicâb ez-râz-i hûd hem hûd gûşâyed

Perdeyi kendi sırlarından kendüsi açsun.

3556. Çü ruḥṣat yâft hemçün zerre rakḳâş

Çünkü ruḥṣat buldı ol ıarı zerre gibi rakş iderek.

Der-âmed şâdmân der-ḥalvet-i ḥâş

Sürûr ile Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ ḥâşş ḥalveti içine ol ıarı geldi. Ya‘nî Züleyhâ geldi.

3557. Çü gül ḥandân şod ü çün gonçe büşküft

Gül gibi güler oldu, gonçe gibi açıldı.

Dehān pūr-ḥande ber-Yūsuf du‘ ā goft

Ağzı tolu gülücülük ile Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma ol arı du‘ ā söyledi.

3558. Zi bes ḥandīdeneṣ Yūsuf ‘aceb kerd

Ol arınun ok ulmesinden Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ‘aceb eyledi.

Zi vey nām u niṣān-ı o ṭaleb kerd

Ol arıdan nām u niṣānını ṭaleb eyledi. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī fi-himā.”

3559. Be-goft ānem ki un rūy-ı to didem

Ol arı olan Züleyḥā didi ben ol kimesneyüm ki unki senün yüzini gördüm.

To rā ez-cümle-‘ ālem ber-güzīdem

Seni cümle ‘ālem üzerine iḥtiyār eyledüm. “**Güzīdem** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3560. Fiṣāndem günc-i gevher der-bahāyet

Ṣadum cevāhir ḥazīnesini senün bahāñda. “**Günc** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Dil ü cān vaḳf kerdem der-hevāyet

Göñlümi cānumı ṭurdurdum senün maḥabbetün içinde.

3561. Cüvānī der-ḡamet ber-bād dādem

Tāzelügimi senün ḡamuñda rüzḡara virdüm.

Bedīn pīrī ki mī-binī fütādem

Bu pīrlüğe ki sen görürsün ben düşdüm.

3562. Giritī ṣāhid-i mülk ender-āḡūṣ

Sen ṭutduñ maḥbūbluḡuñla ṣaltanatı ucaḡuñda.

Me rā yek bāregī kerdī ferāmūş

Beni bir uğurdan unutmaqluq eyledüñ. “**Yek bāregī** bi-kāfi’l-‘ Acemī; **Kerdī** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3563. Çü Yūsuf z’ın sühan dānist k’o kīst

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selām bu sözden bildi ki ol kimdür. “**K’o kīst** bi-kāfi’l-‘ Arabī fī-himā.”

Teraḥḥum kerd ber-vey zār [234^b] bigrīst

Teraḥḥum eyledi anuñ üzerine zārī zārī ağladı Yūsuf ‘aleyhi’s-selām.

3564. Be-goftā iy Züleyḥā in çi ḥālest

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi ki iy Züleyḥā bu ne ḥāldür.

Çirā ḥālet bedīn sār der-vebālest

Niçün senüñ ḥālüñ bunuñ gibi günā[h] içindedür.

3565. Çü Yūsuf goft bā-vey iy Züleyḥā

Çünkü Yūsuf didi ki aña iy Züleyḥā.

Fütād ez-pā Züleyḥāyī Züleyḥā

Ayaqdan düşdi ḥīle itmeklügle iy Züleyḥā.

3566. Şarāb-ı bī-ḥodī zed ez-dileş cūş

Bī-ḥodluq şarābı Züleyḥānuñ göñlinden ḥareket iderdi.

Be-reft ez-lezzet-i āvāzeş ez-hūş

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ āvāzınuñ tütüninden Züleyḥānuñ ‘aqlı gitdi.

3567. Çü bāz ez-bī-ḥodī āmed be-ḥod bāz

Çünkü girü geldi kendüye bī-ḥodluğundan.

Ḥikāyet kerd Yūsuf bā-vey āğāz

Ḥikāyet eyledi Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma ḥikāyet itmeklügiyle.

3568. Be-goftā k’o cūvānī vü cemālet

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi xanı tāzelüğüñ güzelliüğüñ. “K’o bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Be-goft ez-dest şod dūr ez-vişālet

Züleyhā didi elümden gider oldı senüñ vişālünden uzak olalı.

3569. Be-goftā ḥam çirā şod serv-i nāzet

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi niçün egri oldı senüñ serv-i nāz olan ḫāmetüñ.

Be-goft ez-bār-ı hicr-i cān-güdāzet

Züleyhā didi senüñ cān eridici olan ayruluğuñ yükinden egrildi.

3570. Be-goftā çeşm-i to bī-nūr çūnest

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi senüñ niçün gözinüñ nūrı yoğdur.

Be-goft ez-bes ki bī-to ğarḫ-ı ḥūnest

Züleyhā didi ki çoğdan ki sensüz ḫana ğarḫ olmışdur. Ya‘ nī ḫan ağlayu ağlayu kör oldum.

3571. Be-goftā k’o zer ü sīmī ki būdet

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi xanı altun ğuruşuñ ki olmışdı. “K’o bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Be-farḳ ān tāk-ı dīhīmī ki būdet

[235^a] Başında ol dīhīm iḳlimine mensūb olan tāk olmışdı nereye gitdi. Lafz-ı dīhīm tāk-ı muraşşaḳ ki ‘Acem pādişāhları giyerlermiş ve çār-bāliş maḳ nāsına.

Şems-i Fahrī:

[Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün]

Şehriyār-ı cihān ki ṭal‘ at-ı ost

Zinet-i taht u zāver-i dīhīm.

Beyt:

[Fe‘ ūlün/Fe‘ ūlün/Fe‘ ūlün/Fe‘ ūl]

Ki çün ez ‘Acem şāh-ı dīhīm-cūy

Be-ric‘ at suvī Rūm āverd rūy

3572. Be-goft ez-ḥüsn-i to her kes sūḥan rānd

Züleyhā didi ki senūñ ḥüsnüñden her kimesne söz sürdükce anlara bu kadar ğuruş bağışlardum.

Zi vaşfet ber-ser-i men gevher efşānd

Senūñ vaşfuñla benüm başuma cevāhir şaçarlardı. Ben de anlara cevāhirler virürdüm. Anuñçün faḳīr oldum¹⁴⁵.

3573. Ser ü zer rā nişār-ı pāş kerdem

Başuñ içün ayağūñ içün altunı nişār eyledüm. Ya‘ nī şaçı eyledüm.

Be-gevher-pāşıyeş pādāş kerdem

¹⁴⁵ Yazmada “oldı” şeklindedir.

Cevāhiri anuñ ayağına cezā ve ‘ivaz eyledüm.

3574. Nihādem tāk-ı haşmet ber-ser-i o

‘Azamet tākını bırağdum anuñ başı için.

Giriftem efser ez-hāk-i der-i o

Tāk tutdum anuñ kapusunuñ toprağından.

3575. Ne-mānd ez-sīm ü zer çizī be-destem

[Gümüş ve] altundan bir şey benüm elümde kalmadı.

Künün dil genc-i ‘aşk inem ki hestem

Şimdi gönlüm ‘aşk hazīnesidür ki işte bu ‘aşkıyla ben oldum. “**Genc** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3576. Be-goftā hācet-i to çist imrüz

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi ki senüñ hācetüñ nedür bugün ki gün.

Žimān-ı hācet-i to kist imrüz

Senüñ hācetini kim ödeyicidür bugün ki gün.

3577. Be-goft ez hācetem āzürde cānī

Züleyhā didi benüm hācetümden [bir] cānum rencide olmışdur.

Ne-hāhem cüz to hācet rā žimānī

Ben istemem senden gayrı hācet žimānını. Ya‘nī benüm hācetümi sen yerine getürürsin.

3578. Eger zāmin şevī ān rā be-sevgend

Eger zāmin olursañ ol hācetümi and içmek ile.

Be-şerh-i ān güşāyem ez-zebān bend

Ol hācetümi şerh itmek ile dilümden bāğumı açarum.

3579. Ve ger nī leb zi-şerh-i ān be-bendem

[235^b] Eger hācetümi revā kılmazsañ tudağumı ol hāceti şerh itmeden bağlarum.

Ġam-ı derd-i diger ber-ḥod pesendem

Ġayrı derd ġamunı kendi üzerime begenürüm.

3580. K̄asem goftā be-ān k̄ān-ı fütüvvet

K̄asem eyledi ol fetvā k̄ānı olan Yūsuf ‘aleyhi’s-selām. Lafz-ı k̄ān ma‘den ma‘nāsınadur diyü erbāb-ı luğat taşriḥ itmişlerdür. “**K̄ān** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Be-ān mi‘mār-ı erkān-ı nübüvvet

Ol mi‘māra ben k̄asem iderüm ki ol erkān-ı nübüvvedür. “**Erkān** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3581. K’ez-āteş lāle vü reyḥān demīdeş

Ol Allāh-ı zü’l-celāl āteş içinde lāle ve reyḥān bitürmişdür. Ḥazret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām Nemrūd-ı lā‘in āteşe bırakduḡda gülzār eyledüğüne işaretdür.

Libās-ı ḥil‘at ez-Yezdān resīdeş

Ḥil‘at libāsı Allāhu te‘ālādan İbrāhīm ‘aleyhi’s-selāma yetişmişdür. Ya‘nī Nemrūd-ı lā‘in Ḥazret-i İbrāhimi mancılıḡdan āteşe ilkā eyledükde āteşe inmezden evvel Cebrā‘il-i emīn Allāhuñ emriyle cennetden bir göñlek getürüb İbrāhīm-i Ḥalīlül-İllāha giydürüb ol göñlek de lā ilāhe illallāh yazılmışdur.

3582. Ki her hâcet ki imrûz ez-to dānem

Ki her hâceti ki bugün ki senden bilürüm.

Revā sāzem be-zūdī ger tüvānem

Revā düzerüm. Ya‘ nī hâcetini yerine getürürüm tîzcecük eger kâdir olursam.

3583. Be-goft evvel cemālest ü cüvānī

Züleyhā didi ol güzelliğümü tâzelüğümü isterüm.

Bedān gūne ki hōd dīdī vü dānī

Ol dürlü ki kendüñ gördüñ ve bildüñ idi.

3584. Diger çeşmī ki dīdār-ı to bīnem

Ėayrı istedigüm bir gözdür ki senüñ dīdāruñı görem.

Gülī ez-bāğ-ı ruhsār-ı to çīnem

Bir gül senüñ yañağūñ bāğından döyşürem.

3585. Be-cünbānīd leb Yūsuf du‘ ā rā

Züleyhāya du‘ ā itmeklükle Yūsuf ‘aleyhi’s-selām dudağını hareket itdürdi.

Revān kerd ez-dü leb āb-ı beķā rā

Aķıcı eyledi [236^a] iki dudağından āb-ı hayāt şuyını.

3586. Cemāl-i mürdeş rā zindegī dād

Züleyhānuñ ölmüş cemāline Allāh dirilük virdi.

Ruķeş rā hil‘ at-i ferhundeģī dād

Anuñ yañağına ķutluluk hil‘ atini virdi.

3587. Be-cūy-ı refte bāz āverd ābeş

Irmağūñ gitmiş şuyı girü geldi.

V'ez-ān şod tāze gülzār-ı şebābeş

Ondan tāze oldu Züleyhānuñ yigitlūğūñ gülzārı.

3588. Zi kāfüreş ber-āmed müşk-i Tātār

Züleyhānuñ kāfūrı gibi beyāz olan saçına Tātāra mensūb olan müşk geldi.

Zi şubheş āşikārā geşt şeb-i tār

Züleyhānuñ şabāh gibi beyāz olan saçından karañuğ gice oldu. Ya' nī siyāh oldu.
“Geşt bi-kāfi'l-‘ Acemī.”

3589. Sepīdī şod zi-müşgīn turreş dūr

Beyāzluğdan uzak oldu anuñ müşk gibi olan perçemi. Ya' nī siyāha mā'il oldu
dimekdür.

Der-āmed der-sevād-ı nergiseş nūr

Anuñ nergis gibi olan gözinüñ қarasına nūr geldi. Ya' nī Züleyhānuñ gözi
gördi.

3590. Hām ez-serv-i gül-endāmeş birūn reft

Anuñ gül endāmı serv-қaddinden egrilük taşra gitdi. Ya' nī beli toğruldı.

Şiken ez-nuқre-i hāmeş birūn reft

Anuñ hām gümüş gibi olan dişlerinden kırılmaқluk taşra gitdi. Ya' nī incü gibi
dişleri dizildi.

3591. Cüvānī pīriyeş rā geşt hāle

Tāzelük kocaluğına ihāta ider oldı. “Geşt bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Pes ez-çil sālegī şod hijdeh¹⁴⁶ sāle

Kırk yaşından sonra on [sekiz] yaşında oldı. “Sālegī bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3592. Cemāleş rā ser ü kār-ı diger şod

Züleyhānuñ cemāl işinüñ hevesi gayrı oldı.

Zi ‘ahd-i pīşter hem bīşter şod

Evvelüğinden dağı ziyāde oldı.

3593. Diger reh Yūsufeş goft iy nikū-rūy

Bir yol dağı Yūsuf ‘aleyhi’s-selām Züleyhāya didi iy güzel yüzlü “Nikū bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Murād[ī] dīgeret ger hest ber-gūy

Bir gayrı murāduñ dağı oldıysa söyle. “Gūy bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3594. Murādī [236^b] nīst goftā gayr ez-īnem

Bundan gayrı murādum yokdur didi.

Ki der-ḥalvetgeh-i vaşlet nişīnem

Ki senüñ vuşlatuñuñ ḥalvetinde oturayum. Ya‘ nī beni nikāḥ ile al senüñ zevceñ olayum.

¹⁴⁶ Yazmada “se-deh” şeklindedir.

3595. Be-rûz ender-temâşâ-yı to bâşem

Gündüz senüñ temâşânda olayum.

Be-şeb rû ber-kef-i pây-ı to bâşem

Gicelerde yüzüm senüñ ayağınıñ keffi üzerine olsun.

3596. Füttem der-sāye-i serv-i bülendet

Senüñ serv-i bülend kıaddüñüñ gölgesinde düşem.

Şeker çinem zi-la‘l-i nûş-ıandet

Bir içim la‘l dudağından şeker döşüreyüm.

3597. Nihem merhem dil-i efkâr-ı hod rā

Melhem kıoyam kendi berelenmiş yaralanmış gönlüme. “**Efkār** bi-kāfi‘l-
‘Arabī.”¹⁴⁷

Be-kām-ı ẖış bīnem kār-ı hod rā

Kendi murādumca göreyim kendi işümi. “**Be-kām** bi-kāfi‘l-‘Arabī.”

3598. Be-kışt-i hod ki pejmürdest [ü] derhem

Kendi ekinüm şolmuşdur biri birine dolaşmışdur. “**Be-kışt** bi-kāfi‘l-‘Arabī.”

Dihem ez-çeşmesār-ı şoĥbetet nem

Yaşluk vireyüm senüñ şoĥbetüñüñ aķıcı çeşmesinden. Ya‘nī senden ĥāmile olayum.

¹⁴⁷ Yazmada “‘Acemī” şeklindedir.

3599. Çü Yūsuf ın temennā kerd ez-o gūş

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selām bu temennāyı Züleyhādan işitmeklük eyledi.
“**Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī; **Gūş** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Zamānī ser be-piş efkend hāmūş

Bir zamān başını öñine bırakmaqluk eyledi. Ya‘nī sükūt eyledi.

3600. Naẓar ber-ğayb bûdeş intizārī

Naẓarı ve intizārī ‘ālem-i ğayba idi. Ya‘nī Allāha idi.

Cevāb-ı o ne nī goft ü ne ārī

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ cevābı söylemeklük olmadı ve ne belī didi. Ya‘nī ne he didi ve ne yok didi.

3601. Miyān-ı ẖāst hayrān bûd u tā-ẖāst

İstemeklük ortasında hayrān idi tā ki isteye.

Ki āvāz-ı per-i Cibrīl ber-ẖāst

Ki Cibrīl ‘aleyhi’s-selāmuñ ғанadı āvāzı ғalkdı.

3602. Peyām āverd k’iy şāh-ı şerefñāk

Ғaber getürdi ki iy şeref şāhibi olan pādişāh Yūsuf.

Selāmet mī-resāned ĩzid-i pāk

[237^a] ĩzid-i pāk olan Allāh saña selām eyledi.

3603. Ki mā ‘acz-i Züleyhā rā çü dīdīm

Ki biz Züleyhānuñ ‘aczini gördük.

Be-to ‘arz-ı niyāzeş rā şenīdīm

Saña niyāz ‘arzını da biz işitdük.

3604. Zi mevc-engîzî-i ân baħr u kûşîş

Ol baħr gibi olan Züleyhānuñ mevc koparmasından sa‘ y eyle. “**Kûşîş** bi-kāfî’l-‘ Arabî.”

Der-āmed baħr-i baħşāyîş be-cûşîş

Allāhuñ baħşāyîşinüñ baħrı da ħarekete geldi.

3605. Dileş ez-tîğ-i nevmîdî ne-ħastîm

Züleyhānuñ gönli evvel nā-ümîdlük tîğinden kesülmişdi.

Be-to bālā-yı ‘arşeş¹⁴⁸ ‘ağd bestîm

Saña ‘arşuñ bālāsında biz ‘ağd bağladuğ.

3606. To hem ‘ağdîş kün cāvîd peyvend

Sen dağı Züleyhāya ebedî nikāħ eyle. Ya‘ nî dünyā ve āħîret nikāħını eyle.

Ki bûğşāyed be-ān ezkār-ı o bend

Ki ol nikāħı ile Züleyhānuñ zıkrlerinüñ bağı açıla.

3607. Zi ‘ayn-ı ‘āṭîfet yābî nazarhā

Maħabbet göziyle sen nazarlar bulasın.

Şeved zāyende z’ān ‘ağdet güherhā

Ṭoğucı ola senüñ nikāħuñdan cevāhirler. Ya‘ nî evlādlaruñ ola.

¹⁴⁸ Yazmada “‘arşeş” şeklindedir.

**Nikāh-Besten-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Züleyhā Rā Be-Fermān-ı Hudā-yı Te‘ālā ve
Zifāf Kerden Bā-Vey**

**Bu Sürh Allāh-ı Zü’l-Celālün Buyurmasıyla Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Züleyhāya Nikāh
İdüb ve Dahı Züleyhā ile Zifāf Olmasınıñ Beyānındadır.**

3608. Çü fermān yāft Yūsuf ez-Hudāvend

Çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selām Allāh-ı zü’l-celālden fermān buldı.

Ki bended bā-Züleyhā ‘aqd [ü] peyvend

Ki Züleyhāya ‘aqd ve nikāh eyledi.

3609. Esās endāht çeşnī husrevāne

Temel atdı pādīşāha ne çeşnī virmeclük ile.

Nihād esbāb-ı çeşn ender-miyāne

Bayrām sebeblerini ortaya kodı. [Bayrāmdan] murād düğündür.

3610. Şeh-i Mısr u serān-ı mülk rā ẖānd

Mısr pādīşāhı olan Yūsuf ‘aleyhi’s-selām saltanat başlarını ya‘nī vüzerā [vü]
vükelāsını [237^b] da‘vet eyledi.

Be-taht-ı ‘izz ü şadr-ı cāh binşānd

‘İzzet tahtına manşıb şadrına oturdı.

3611. Be-kānūn-ı Halīl ü dīn-i Ya‘kūb

Ya‘kūbuñ dīni Halīlūñ kānūnıyla

Ber-āyīn-i cemīl ü şüret-i hūb

Güzel üslûb ile güzel şûret ile

3612. Züleyhâ râ be-‘ağd-i ħod der-âverd

Züleyhâyı kendi ‘ağdine götürdi.

Be-‘ağd-i ħıř yektâ gevher âverd

Kendi ‘ağdine bir cevâhir getürdi.

3613. Nişâr-efşân ber-o meh tâ be-mâhî

Şaçı şaçıcı oldılar ol ay üzerine tâ aya dağ.

Mübârek bād gû şâh [u] sipâhî

Mübârek olsun didiler pâdişâhdan tâ ‘askerine varınca. “Gû şâh bi-kâfi’l-‘Acemî.”

3614. Be-resm-i ma‘zeret Yûsuf be-pâ ħâst

Özr ‘âdetiyle Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm pâyesini diledi.

Be-meclis ħâzırân râ ‘özhâ ħı‘âst

Meclisde ħâzır olanlardan ‘özhini istedi.

3615. Züleyhâ râ be-pürsiş sâht dil-şâd

Züleyhânuñ ħâtırını su’âl itmeklûkle gönlini řâd eyledi.

Be-ħalvethâne-i ħâřeř firistâd

Ĥâř ħalvethânesine gönderdi.

3616. Perestārān heme pîşeş devîdend

Kızlar ve cārîyeler cümlesi öninde yürüdiler.

Ser ü efser heme pîşeş keşîdend

Başlarında tâc cümlesi öninde çekdiler.

3617. Hurûşān ez-cemāl-i dil-firîbeş

Hareket idiceler anuñ göñül alıcı cemālinden

Be-zer-keş cāmehā dādend zîbeş

Altun tokınmış libâslarla ziynet virdiler Züleyhāya.

3618. Çü hāy u hūy-ı merdüm yāft [ā]rām

Çünkü halkuñ hāy hūyı rāhatlūk buldı.

Be-menzilhāy-ı hod zed herkesi gām

Kendi menzillerine her kimesne adım urdı. Ya‘nî herkes evine gitdi. “**Gām** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3619. ‘Arūs-ı meh niķāb-ı ‘anberîn [238^a] best

Ay gelini ‘anberden niķābını baēladı.

Zer-efşān perde ber-rūy-ı zemîn best

Altun saçıcı perdesini yer üzerine baēladı.

3620. Be-firūzî ber-în firūze t̄arem

Göklük eyle bu kemeri gök olan

Çerāē-efrūz şod giti zi encüm

Çerāğını şa'lelendürici olan felek yıldızlardan.

3621. Felek 'ıkd-ı Süreyyā ez-ber āvīht

Felek 'ıkd-ı Süreyyāsını katından aşdı.

Şafaḳ yāḳūt-ı ter bā-gevher āmīht

Şafaḳ da yaş yāḳūtını cevāhirle  arı durdı.

3622. Cihān rā  a' r-ı  eb  od perde-i rāz

Gicen  n  ara ı lı ında d nyā rāz perdesini oldu.

Der- n perde cih n  r z-perd z

Ol perde i inde r z. Ya' n  sır u urıcı oldu.

3623. Be- alvet ma rem n b -hem ni estend

 alvetinde ma remler biri biriyle oturdılar.

Be-r y-ı  ayr m   n perde bestend

M   n  ayrı y zde perde ba ladılar. Ya' n  pe elerini  aldurdılar  ayrı  ey ba ladılar.

3624. Z ley   muntazır der-perde-i    

Z ley   muntazırdur      perdesi i inde.

Dil-i o r  t pe  der-perde rak   

Z ley  nu  g  nli  alabıma lı dadur perde i inde rak    gibi  areket ider.

3625. Ki ın teşne ki ber-leb dıde ābest

[Ki] bu şusuz ki gözinüñ kenārında şu vardur.

Be-bidārıst yā Rab yā be-ḥābest

Uyanıkluk mıdur yā Rab yā düş midür?

3626. Ŗeved z'ın teŝnegı sır-āb yā nı

Bu ŝusuzluḡdan sır-āb mıdur yoḡsa degil midür? “**Teŝnegı** bi-kāfi'l-‘ Acemı.”

Nıŝined ez-dileş ın tāb yā nı

Oturdı ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ gönlinde bu ‘aşḡ ḡarāreti yāḡūd oturmadı mı?

3627. Geḡı pür-āb çeşmeş z’eşk-i ŝādı

Gāḡıce tolu şu idi Züleyḡānuñ gözi ŝādıluk yaşından.

Geḡı pür-ḡün zi-bım-i nā-murādı

Gāḡıcede tolu ḡan idi [238^b] nā-murādsuzluk ḡorḡusından.

3628. Geḡı goftı ki men bāver ne-dārem

Gāḡıce dir idi ki ben i‘timād tutmam.

Ki gerded ḡoŝ bedın sān rüzḡārem

Ki güzel oldu bunuñ gibi benüm rüzḡārum. “**Gerded** bi-kāfi'l-‘ Acemı.”

3629. Geḡı goftı ki luṡf-ı dost ‘āmeŝt

Gāḡıce de dir idi dostuñ luṡfı ‘āmmıdur.

Zi luṡf-ı dost nevmıdı ḡarāmeŝt

Dostuñ luţfindan nā-ümīdsüzlük  arāmdur.

3630. Ez- ın end   e      r der-ke - -ke 

Bu fikr  n i inde     r ı  eki  mede ider.

Geh   o  b      nc  g  h n - o 

G  h g  zel idi ol yerde g  h n - o  idi.

3631. Zi n geh d  d k'ez-der perde ber-   t

Apansuz g  rdi ki perde  alk  dı.

Meh  b -perde menzil r  biy r  st

Perdes  z olan bir   y. Ya  n  y  zi a u  dimekd  r. Menzili tezy n eyledi.

3632. Z ley   [r ] naz r    n ber-vey      d

Z ley  n  n naz r      nki Y suf   aleyhi's-sel  m   zerine d    di.

Tem    -y  vey  ş pey-der-pey      d

Y suf   aleyhi's-sel  m  Z ley   tem     itmede biri biri ardınca d    di.

3633. Bir  n bord ez- ode  i r   -    n n  r

    ra ilet   Z ley    y  kendisinden ol Y suf   aleyhi's-sel  m  n n  r n  n i r    .

Zi n  r-     r   l  m-  s  ye  od d  r

G  ne    n n  r ndan g  lgen  n   l  m  uza  oldu.

3634.    Y suf   n ma abbet-k        d  d

    nki Y suf   aleyhi's-sel  m ol ma abbet  ekici Z ley    y  g  rdi.

Zi d    r-   od   n b - o       d  d

Kendi dīdārından ol kendüyi ğayb ideni gördi.

3635. Zi rahmet cāy ber-taht-ı zereş kerd

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām merḥametinden Züleyhāya altun taht üzerinde yir eyledi.
“**Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī fī-himā.”

Kenār-ı ẖış bālīn-i sereş kerd

Kendi [239^a] kucağını anuñ başına yaşdıķ eyledi.

3636. Be-büy-ı ḥod be-hüş āverd bāzeş

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ koḥusuyla ‘aqlını girü getürdi.

Be-bīdārī keşid ez-ẖāb-ı nāzeş

Uyanıkluğa çekdi nāzlu uyḥusından. Ya‘nī nāz uyḥusından uyandı dimekdür.

3637. Be-ān rüyī k’ez-o mī-best dīde

Ol yüzde ol yüzden Yūsuf ‘aleyhi’s-selām gözini bağlamış idi. Ya‘nī Züleyhānuñ yüzine bakmaz idi.

“V’ez-o mī-būd ‘ömri dil-remīde”

Andan gönül ‘ömri ürkmiş idi.

3638. Çü çeşm endāht rüy[ī] dīd zībā

Çünkü gözini atdı. Ya‘nī bakdı bir yüz gördi müzeyyen.

Besān-ı naķş-ı Çin ber-rüy-ı dībā

Çin dibāsınuñ naķşı gibi bir yüz gördi.

3639. Çü rûy-ı hûr-ı ‘în maṭbû‘ u maḳbûl

Hûr-ı ‘înüñ yüzi gibi maḳbûl ve mergûb idi.

Zi ḥüsn ârâyiş-i meşşâta ma‘ zûl

Züleyhānuñ müzeyyen ḥüsninden yüz yazıcısı ma‘ zûl idi. Ya‘ nî yüzi yazılmamış idi.

3640. Naẓar çün yâft ber-dîden qarâreş

Çünkü naẓar görmeklükde qarârını buldı.

Fütâd endîşe-i bûs u kinâreş

Bûs ve kinâr fikrine düşdi. Ya‘ nî öpmek kuçmak fikrine düşdi.

3641. Be-leb bûsîd şîrîn şekkereş rā

Ol şekker gibi tatlu olan Züleyhānuñ dudağını Yûsuf ‘aleyhi’s-selām öpdî.

Be-dendân kend ‘unnâb-ı tereş rā

Dişiyle anuñ ‘unnâb gibi olan dudağını yaş eyledi.

3642. Çü bûd ez-behr-i ān ferḥunde mihmān

Çünkü olmuş idi ol kûtlû konuk içün. Ya‘ nî Yûsuf ‘aleyhi’s-selāmdan ferḥunde mihmān.

Dü leb ber-ḥ̣ān¹⁴⁹-ı vaşl-ı o nemekdān

İki dudağı vaşl şofrasında nemekdān olmuş idi. Lafz-ı nemekdān [239^b] tuzluk ‘Arab memlaḥa dir ve tuzla ma‘ nāsına gelür. Lākin bunda evvel murāddur.

¹⁴⁹ Yazmada “ḥāl” şeklindedir.

3643. Ez-ān rû kerd evvel bûse rā sâz

Ol yüzden öpmeklüge düzmek eyledi.

Ki ber-ḡān ez-nemek bih bâşed āgāz

Zirā sofra üzerine tuzdan yegrek oldu ibtidā itmek.

3644. Nemek çün şūr-ı şevķeş biş-ter kerd

Tuz çünki tuzludur. Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ şevķini ziyāde eyledi.

Dü sâ‘ id der-miyān-ı o kemer kerd

İki bileğini Züleyhānuñ beline kemer eyledi. Ya‘ nî koçdı.

3645. Be-zîr-i ān kemer nā-borde rencî

Ol kuşak altı bir meşakķat iletmemişdi.

Nişānî yāft ez-nā-yāb gencî

Bir nişān buldı bulunmamış ḡazineden. “**Gencî** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3646. Miyān beste taleb rā çāpük ü çüst

Bil bağladı taleb itmeklûkle tîzlûk eyle.

Ez-ān genc-i güher dürc-i güher cüst

Ol cevher ḡazinesinden cevher ḡokķasını taleb eyledi. “**Genc** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

3647. Nihādeş pîş-i ān serv-i gül-endām

Çodı ol gül endāmlı Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ öñine.

Muḳaffel ḥoḳḳa’i ez-nuḳre-i ḥām

Ḥām gümüſden kilidlenmiſ ḥoḳḳasını.

3648. Ne ḥāzin borde sūy-ı ḥoḳḳa destī

İletmemiſdür ḥāzin ḥoḳḳa cānibine el.

Ne ḥāyin dāde ḳufleſ rā ſikeſtī

Ḥāyin virmemiſdür anuñ kilidine ḳırmaḳluḳ. “**Şikeſtī** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3649. Ḳilid-i ḥoḳḳa ez-yāḳūt-ı ter sāht

Ḥoḳḳanuñ kilidini yaſ yāḳūtdan düzdi.

Güşādeſ ḳufl u der-vey gevher endāht

Ḳuflı açdı ol ḥoḳḳanuñ içine gevheri atdı. Ya‘nī kilidi ſoḳdı.

3650. Küreyeſ gām zed der-‘arſa-i teng

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ṭayı adım urdı ṭar meydānında. Lafz-ı kürre kāf-ı ‘Arabīle taḥfif ve teſdid-i rā ile atdan ve eſekden genc olan ṭay ve ḳoduḳ ma‘nāsına daḫı gelür lākin bunda [240^a] evvel murāddur. Lafz-ı teng-i sūkūn-ı nūnla yük ṭayı ki deng dirler ‘adl ma‘nāsına. “**Gām** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Kātibi:

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Kārbān-ı fetḥ rā binī der-īn dīrīn ribāṭ

Ger ḳumāſ-ı reng reng āverde bāſed teng teng

Ve ḳolañ ḥizām ma‘nāsına.

Kâtibî:

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Rüz-ı meydān çün sevārān-ı sipāh-i bî-meret

Ser-be-ser sâzend nüşin rā be-da'vî teng teng

Ve ʔar, ʔıyķ ma' nāsına ve daķı ʔank ve ʔerec ma' nāsına bu üç ma' nāsına ba' ʔ-ı erbāb-ı luġat netk daķı luġatdūr. Tānuñ ve nūnuñ te' ʔır ve taķdīmi cā' ʔızdūr didi. Ve ʔarp, müşkil nesne ve ʔarp dere bu ma' na 'inde'l-taķķīķ ol ma' nādan münşā' ibdūr. Ve ʔaġ başı ʔırve-i kūh ma' nāsına.

Esedî:

[Fe' ülün/ Fe' ülün/ Fe' ülün/ Fe' ül]

Ki Ɖaķķāķ ez-İrān sipāhî be-ceng

Firistād u ĩnek resīdend teng

Beyt:¹⁵⁰

[Mefā' ilün/Fe' ilātün/Mefā' ilün/Fe' ilün]

Be-zülf-i teng be-bended ber-āhū-yı teng[î]

Be-dīde dīde be-dezed zi cādū-yı muķtāl

Beyt:

[Fe' ülün/ Fe' ülün/ Fe' ülün/ Fe' ül]

Ne- 'aķlest u ne ma' rifet yek cevem

Eger men diġer teng-i türkān revem

¹⁵⁰ Şu'urî Hasan Efendi'nin Ferheng-i Şu'urî adlı eserinde bu beytin Müncîk adlı kişıye ait olduġu geçmektedir.

Beyt:

[Mefā‘ ilün/Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün]

Figān-ı Kūh-ken ez-Bisütün sūy-ı der-teng

Çünān şodī ki dil-i Hüsrev āmedī der-teng

Ve cuval ma‘ nāsına lākin bunda enseb ve elyağ olan ıar ma‘ nāsına müsta‘ mel olmasıdır.

Zi bes āmed şoden şod ‘ākıbet leng

Çok gelüb gitmeden ‘ākıbet aksak oldu.

3651. Çü nefş-i serkeş evvel serkeşī kerd

Çünkü baş çekici nefsi evvel serkeşlük eyledi.

Der-āhır terk-i māyī vü menī kerd

Āhırinde menī şuyını terk eyledi.

3652. Şebāngeh teşne[ī] ber-ḥ‘āst ez-ḥ‘āb

Ol gicede şusuz kalkdı uyḥudan.

Be-sīmīn [240^b] birke mīrī zed pey-i āb

Ol gümüş göğüslü ki şu içün başını urdı. Ya‘ nī kaldurdı.

3653. Şod evvel ġarḳ u¹⁵¹ āhır bā-ḥoş[ī] cüft

Evvel “Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ maḥabbetine” ġarḳ olmış idi. “Āhırinde” güzelliük ile cüft oldu.

Birün āmed be-cāy-ı ḥ‘ışten ḥuft

¹⁵¹ Yazmada “ġarḳa” şeklindedir.

Taşra geldi kendi yerine uyumağla.

3654. Dü gonce ez-dü gülbün ber-demide

İki gonce iki gül fidânından bitmiş idi.

Zi bād-ı şubḥdem bā-hem reside

Şabāḥ rûzgârında biri birleriyle yetişdiler. Ya‘nî açıldılar. Ya‘nî ikisi de uyḥularından kalkdılar.

3655. Yekî nüşkûfte vü diğer şükûfte

Birisi açılmamış idi ol ki Züleyḥâdur. Birisi açılmış idi ol ki Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmdur.

Nühüfte nâ-şükûfte der-şükûfte

Gizlemiş ol açılmayan açılmış için.

3656. Çü Yûsuf gevher-i nâ-süfte râ did

Çünkü Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm cevherini delinmemiş gördi.

Zi bâḡeş gonce-i nüşkûfte râ çid

Züleyḥānuñ bāḡından açılmamış goncesini döşürdi.

3657. Bedū goft in güher nâ-süfte çün mând

Züleyḥāya Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm didi bu cevher nice delinmemiş kaldı.

Gül ez-bād-ı seḥer nüşkûfte çün mând

Gül seher rûzgârından nice kaldı açılmamış.

3658. Be-goftā cüz ‘azîzem kes ne-dîdest

‘Azîzün ğayrı kimesne görmemişdür.

Velî o ğonce-i bâĝem ne-çîdest

Velâkin ol ‘azîz-i Mısr benüm bâĝumuñ ğoncesini döyşürmemişdür.

3659. Be-râh-ı câh egerçi tîz-teg bûd

Manşıb yolında egerçe keskin biridi. Ya‘ nî mühr şâhibi idi.

Be-vaqt-i kâmrânî süst-reg bûd

Ammâ murâd sürücilük vaqtinde tamarı uyuşuĝ idi. “**Reg** bi-kâfi’l-‘Acemî.”

3660. Be-ıflî der ki ħ‘âbet dîde bûdem

Küçüklüğünde senün ħuzûrını uyĝuda görmiş idüm.

Zi to nâm u nişân pürsîde bûdem

Senden nâm u nişânını [241^a] su’âl itmiş idüm.

3661. Bisât-ı merĝamet ĝüsterde bûdî

Merĝamet döşemesini döşememiş idün.

Be-men ĩn naĝd râ büspürde bûdî

Baňa bu kızlüğümü ışmarlamış idi.

3662. Zi her kes dâştem ĩn naĝd râ pās

Her kimesneden bu naĝdümi ħıfz ile tutdum.

Ne-zed ber-gevherem kes nûk-ı elmās

Urmadı kimesne benüm cevherüme elmās oĝu.

3663. Bi-ḥamdi'llāh ki ın naḳd-i emānet

Allāha ḥamd olsun ki bu emānet olan naḳdüme.

Ki kũteh mând ez-ân dest-i ḥıyānet

Ḥıyānet eli kısa ḳaldı ol naḳden. “Kũteh bi-kāfi'l-‘Arabī.”

3664. Dü ṣad bār erçi bīm-i tıḡ ḥordem

İki yüz kere egerçe kılc ḳorḳusını yerdüm. Ya‘nī ‘acabā benüm bigrüm izāle olunur mı diyü ḥavf üzre idüm.

Be-to bī-āfetī teslīm kerdem

Saňa āfetsüz teslīm eyledüm.

3665. Çü Yūsuf ın sũḥan rā z’ân perī-çıhr

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ol perī çıhreliden işitdi.

Şenīd efzūd ez-āneş mihr-ber-mihr

İşitdi de ziyāde oldı ol sebebden maḥabbet maḥabbet üzerine.

3666. Bedū goft ey be-ḥüsn ez-ḥūr-ı ‘ın bış

Züleyḥāya Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi: İy Züleyḥā ḥüsnde ḥūr-ı ‘inden ziyādesin.

Ne ın bih z’ânçi mī-cüstī ez-ın pış

Bu eyü olmadı. Andan ki sen vuşlat isterdüñ idi bundan öñden.

3667. Be-goft ārī velī ma‘zūr mī-dār

Züleyḥā didi: belī şadıḳsın sözüñde velākin ma‘zūr tut.

Ki men būdem zi derd-i ‘āşıkī zār

Ki ben ‘āşık zārluk derdinde idüm. Ya‘nī bu sözi Züleyhādur diyen.

3668. Be-dil şevk[i] ki pāyāneş ne-būdeş

Gönlümde bir şevk var idi ki anuñ nihāyeti olmamış idi.

Be-cān derdī ki dermānī ne-būdeş

[241^b] Cānumda da bir derd var idi ki aña dermān olmamış idi. Ya‘nī Züleyhā dir.

3669. To rā şeklī bedīn hūbī ki hestī

Bu hūbluğla senüñ şeklüñ olmışdur.

K’ez o her dem fezāyed şūr u mestī

Andan ziyāde olmışdur perişānluk mestānelük. “K’ez-o bi-kāfī’l-‘Arabī.”

3670. Şekībāyī ne-būd ez-to ḥad-i men

Senden şabr itmeklük benüm ḥaddüm olmadı.

Be-keş dāmān-ı ‘afvī ber-bed-i men

‘Afv etegüni çek benüm yaramazluğum üzerine.

3671. Zi cürmī k’ez-kemāl-i ‘aşk ḥized

Bir cürm ‘aşk kemālinden kalkdı. “K’ez bi-kāfī’l-‘Arabī.”

Kücā ma‘ şūk bā-‘āşık sitized

Nerede ma‘ şūk ‘āşıkına muḥālefet ider. Ya‘nī muḥālefet itmez dimekdür.

**Ġalebe Kerden-i Maḥabbet-i Züleyḫā Ber-Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām ve Binā Kerden-i
‘İbādetḫāne Berāy-ı Vey**

**Bu Sürḫ Züleyḫānuñ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Üzerine Maḥabbeti Ġalebe Olub
Züleyḫānuñ Ol Maḥabbet[i] İçün Bir ‘İbādetḫāne Binā İtmesi Beyānundadur.**

3672. Be-şıdḳ ān kes ki zed der-‘āşıkī kām

Ol kimesne ki şadāḳat ile ‘āşıkluğında adım urdı. “**Kām** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Be-ma‘şūkī ber-āyed āḫireş nām

Ma‘şūkluḳ anuñ āḫirinde nām geldi. Ya‘nī ol Züleyḫā ‘āşık idi. Şadāḳatinden ma‘şūkluḳ nām oldu kendüye. Ya‘nī Züleyḫā kendüsi ma‘şūk oldu. Yūsuf ‘āşık oldu dimekdür.

3673. Ki āmed der-tarīḳ-i ‘aşḳ şādık

Ki geldi ‘aşḳ tarīḳinde şadāḳat ile.

Ki n’āmed ber-sereş mā‘şūk ‘āşık

Ki ol Züleyḫānuñ başı üzerine nām ‘āşıkun ma‘şūkı geldi.

3674. Züleyḫā rā çı şıdḳī būd der-‘aşḳ

Züleyḫā içün ne şadāḳati vardı ‘aşḳında.

Ki yek-ser ‘ömr-i ḫod fersūd der-‘aşḳ

Bir uğurdan kendi ‘ömr-i aşınmış idi ‘aşḳ içinde.

3675. Be-ıflī der ki lu‘bet-bāz būdī

Küçüklüğünde ḳapuda oyunculuk eylerdi.

Be-nüres lu' betân [242^a] dem-sâz bûdî

Yeñi yetişçi olmasıyla oyuncılarla nefes alıcı idi.

3676. Pey-i bâzî çü kerdî çâre-sâzî

Oyuncılık için çünkü çâre düzicilik eyledi. “**Kerdî** bi-kâfî'l-^c Arabî.”¹⁵²

Ne-bûdî bâziyeş cüz 'aşk-bâzî

Züleyhānuñ oyunculuğı 'aşk-bâzluğunñ ğayrı olmadı.

3677. Dü lu' bet rā ki pîş-i hem nişāndî

İki oyuncu ki Züleyhānuñ öninde oturlar idi.

Yekî 'āşık yekî ma'şûk h'āndî

Birine 'āşık birine ma'şûk çağururdu. Ya' nî sen 'āşık ol, ol birisi ma'şûk olsun dir idi.

3678. Çü dest-i çep zi dest-i rāst dānist

Çünkü şol elini sağ elinden bildi. Ya' nî bir azacık büyüdi.

Reh ü resm-i nişest ü h'āst dānist

Oturmak kal[k]mak yolunuñ 'ādetini bağladı.

3679. Der-ān h'ābî ki dîd ez-baht-ı bîdār

Ol uyhu içinde baht-ı bîdārında gördi idi Züleyhā. Ya' nî mağribde gördüğü düşdür.

Be-dām-ı 'aşk-ı Yūsuf şod giriftār

Yūsuf 'aleyhi's-selām 'aşkınuñ tuzagına giriftār oldu.

¹⁵² Yazmada “‘Acemî” şeklindedir.

3680. Hevā-yı mülk-i ḥod ez-dil be-der kerd

Kendi mülkinüñ hevāsı göñlinden taşra oldı.

Be-mülk-i Mısr āheng-i sefer kerd

Mısr mülkine sefer kaçdını eyledi.

3681. Zi şehr-i ḥod be-şehr-i Yūsuf āmed

Kendi şehrinden Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ şehrine Züleyhā geldi.

Zi behr-i ḥod zi behr-i Yūsuf āmed

Kendi içün gelmedi Yūsuf ‘aleyhi’s-selām içün geldi.

3682. Cüvānī der-ḥayāl-i o be-ser bord

Tāzelüğini Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ḥayālinde tamām iletdi.

Be-ümmīd-i vişāl-i o be-ser bord

Dağı Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ vişāli ümmīdini başa iletdi.

3683. Be-pīrī der-temennā-yı vey üftād

[242^b] Kocaluğa Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ temennāsında düşdi.

Be-kūrī der-temāşā-yı vey üftād

Körlüğinde Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ temāşāsına düşdi. Ya‘nī Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma didi ki du‘ā ile gözüm açılsun mübārek yüzini göreyüm.

3684. Pes ez-pīrī ki bīnā vü cüvān şod

ƘocaluƘdan ōnra gōrici daĥı tāze oldı.

Be-mıhr-i rŭy-ı ān cān u cihān ōod

Ol cihānuñ cānı olan yŭzi maĥabbetine dŭŝdi. Cān ve cihāndan murād Yŭsuf ‘aleyhi’s-selāmdur.

3685. V’ez-ān pes¹⁵³ der-hevāyeŝ zıst tā zıst

Andan ōnra Yŭsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ maĥabbetinde dirlŭk eyledi tā dirledŭkce.

Be-dil ƙayd-ı vefāyeŝ zıst tā zıst

Gōñli de Yŭsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ vefāı ƙaydına dŭŝdi ĥayātda oldıƙça

3686. Çŭ ŝıdƙeŝ bŭd bīrŭn ez-nihāyet

Çŭnki Zŭleyĥānuñ ŝadāƙati taşra idi nihāyetden.

Der-āĥir kerd der-Yŭsuf sirāyet

Āĥirinde Yŭsuf ‘aleyhi’s-selāma sirāyet itdi. Ŝadāƙati ve maĥabbeti Zŭleyĥānuñ. Ya‘nī Zŭleyĥā Yŭsuf ‘aleyhi’s-selāmı ne ƙadar sevdi ise Yŭsuf ‘aleyhi’s-selām daĥı Zŭleyĥāyı ol ƙadar sever oldı bir an ve bir sā‘at nazarından dŭŝŭrmezdi.

3687. Dil-i Yŭsuf be-mıhreŝ ōod çŭnān germ

Yŭsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ gōñli Zŭleyĥānuñ maĥabbetinde ancılayın ıssıcık oldı. “**Germ** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ki mī-āmed ez-ān dil germiyeŝ ŝerm

¹⁵³ Yazmada “sān” şeklindedir.

Ol maḥabbetden gön̄lüne bir ıssıcıkluḡ geldi ki Züleyḫādan Yūsuf ‘aleyhi’s-selām utanur oldu. “**Germiyeṣ** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

3688. Çünān zed rāh-ı dil ān dil-firībeṣ

Ancılayın Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ gön̄ül yolını ol gön̄ül aldayıcı Züleyḫā urdı.

Ki yek sâ‘ at ne-būd ez-vey şekībeṣ

Ki bir sâ‘ at olmamış idi [243^a] Züleyḫādan Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ şabır.

3689. Be-gird-i ḫāṭıreṣ geṣṭi rızā-cūy

Züleyḫānun ḫāṭırınıñ eṭrāfında Yūsuf ‘aleyhi’s-selām rızāsını isteyici oldu. “**Be-gird** bi-kāfī’l-‘Acemī; **Geṣṭi** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

Lebeṣ ber-leb nihādī rūy-ber-rūy

Dudağını Züleyḫānuñ dudağı üzerine yüzini yüzi üzerine ḳodı.

3690. Zi bes kiṣṭ-i ṭarab rā āb dādī

Şenlük ekini çoḳluḡından şu virürdi Yūsuf ‘aleyhi’s-selām. “**Kiṣṭ** bi-kāfī’l-‘Arabī.”

Be-ābeṣ dem-be-dem ḫācet fütādī

Ol şuyla nefes be-nefes ḫācet düşürürdi. Ya‘nī bir evlādımız olsun dir idi Züleyḫāya tesellī içün.

3691. Velī z’o ber-Züleyḫā perde bişkāft

Velākin ol maḥabbetden Züleyḫā üzerine perde yazıldı.

Zi ḫūrşid-i ḫaḳīḳat pertevī yāft

Ḥaḳīḳat güneşinden bir şu‘ le buldı.

3692. Çünān hūrşīd ber-vey üştülüm kerd

Ancılayın bir güneş idi ki ol hūrşīd-i ḥaḳīḳat Züleyḥānuñ üzerine ceza‘ [ü] feza‘ eyledi. Lafz-ı üştülüm ceng itmek ve taḥakküm ve ceza‘ ü feza‘.

Beyt:¹⁵⁴

[Müfte‘ ilün/ Müfte‘ ilün/Fā‘ ilün]

Güm şev ez-în hestī-i pür-üştülüm

Belki şev ez-güm şodegī tīz güm

Ki Yūsuf rā der ü çün zerre güm kerd

Ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı ol ceza‘ [ü] feza‘ içinde zerre gibi zāyi‘ eyledi. Ya‘nī Züleyḥānuñ maḥabbeti ḥaḳīḳat güneşine düşdi, Allāha ‘āşık oldu. “**Güm** bi-kāfi’l-‘ Acemī; **Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3693. Belī der-püte-i ‘aşḳ-ı mecāzī

Belī öyledür ‘aşḳ-ı mecāzīnūñ pütesi içinde.

Güzeşteş ‘ömr der-māni‘ -güdāzī

Ḥaḳīḳati māni‘ olmada ‘ömrini eritmiş idi.

3694. Çü hūrşīd-i ḥaḳīḳat geşt tāli‘

Çünki ḥaḳīḳat güneşi tūlū‘ idici oldu. “**Geşt** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Ne-būdeş pīş-i dīde hīç māni‘

Gözinūñ öninde ḥaḳīḳatden hīç bir māni‘ olmamış idi.

¹⁵⁴ Bu beyit Cāmī’nin *Heft Evreng- Tuhfetü’l Ahrar* isimli eserinde geçmektedir. *Tuhfetü’l Ahrar*’da yer alan beyitin orijinali “Güm şev ez-în hestī-i pür-üştülüm/Belki şev ez-güm şodegī nīz güm” şeklindedir.

3695. Keşişhā-yı ḥaḳīḳat der-vey āvīht

[243^b] Cihāt-ı sitt[e] ḥaḳīḳāti içinde aşıldı Züleyhā. Ya‘nī Züleyhāya cihāt-ı sitt[e] keşf oldı velī mertebesine yetişdi. ‘Aşk-ı mecāzisi ‘aşk-ı ḥaḳīḳāte taḥvīl oldı.

Zi her çi_ān nā-güzireş būd bigrīht

Her neden ki andan kaçmamışdı. Şer‘e muḥālif idi. Ağladı tevbe eyledi. “Nā-güzireş bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3696. Şebī ez-çeng-i Yūsuf şod gürizān

Bir gice Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ elinden kaçıcı oldı.

Ḥalāşī cost ez-o üftān u ḥizān

Ḥalāşluk taleb eyledi Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan düşerek kalkarak.

3697. Çü zed dest ez-ḳafā der-dāmen-i o

Tizcecik ardından Züleyhānuñ etegine

Zi desteş çāk şod pīrāhen-i o

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ elinden yırtılır oldı Züleyhānuñ gönlegi etegi

3698. Züleyhā goft eger men ber-ten-i to

Züleyhā didi eger ben senüñ tenüñ üzerine

Derīdem pīş ez-īn pīrāhen-i to

Yırtıdum ise bundan öñdin senüñ gönleginüñ etegini

3699. To hem pīrāhenem eknün derīdī

Sen dağı benüm gönlegümi şimdi yırtduñ.

Be-pādāş-ı günāh-ı men resīdī

Benüm günāhum cezāsını yetiştürdün

3700. Der-în kār ez-tefāvüt bi-herāsīm

Bu işün tefāvütinden korkusuzum.

Be- pīrāhen-derī re’sen-be-re’sīm

Gönlek yırtıcılığında başum ile itā‘at itmeklüğüyle yukarı geliciyüm. Ya‘nī saña inkiyādum vardır.

3701. Çü Yūsuf rüy-ı o der-bendegī dīd

Çünkü anuñ yüzini kullukda gördi.

V’ez-ān niyyet dileş rā zindegī dīd

Ol niyyetden Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ gönline dirlük görindi.

3702. Berāy-ı o zi zer kāşāne-i sāht

Züleyhā için Yūsuf ‘aleyhi’s-selām altundan bir köşk düzdi. “**Kāşāne** bi-kāfi’l-‘Arabī fi-himā.”

Zi kāşāne ‘ibādeḥāne-i sāht

Köşk degüldür bil ki ‘ibādeḥāne düzdi. Lafz-ı kāşāne [244^a] kış odası.

Beyt:¹⁵⁵

[Meḥ’ülü/Fā‘ilātün/Meḥ’ülü/Fā‘ilātün]

‘Ālem behişt geşte ‘anber sirişt geşte

¹⁵⁵ Bu beyit Kesâi-yi Mervezî’nin “*Dîvân-ı Eş’âr*” isimli eserinde geçmektedir.

Kāṣāne zişt geşte şahrā çū rūy-ı hū rā

Hāfız:

[Fā‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fa‘ lün]

Ger be-kāṣāne-i rindān ḳademi ḥāhī [zed]

Nuḳl şī‘ r-i şekerīn u mey-i bī-ḡiṣ dārem

Ve hücre ve tāb-ḥāne ve şāh-nişīn ve cāy-ı şöhet ve şebistān. Monlā Şem‘ī Hāce Hāfızuñ beyti şerhinde dir ki eger rindler kāṣānesine gelmek isterseñ şekr gibi lezīz şī‘ r çerezini şāfi şarāb tutarum şarābdan murād ‘aşḳdur. Murād zarāfetle mürşidine hücre sine da‘ vetdür.

Beyt:

[Fā‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün]

Ger ḳadem-rence koned dost be-kāṣāne-i mā

Reşḳ Firdevs şeved ez-ḳademeş ḥāne-i mā

İntihā-i kelāma ve Mollā Sürūrī Efendi Hāfızuñ beyt-i sābıkınuñ şerhinde buyurır ki eger rindler hücre sine bir ḳadem urmaḳ isterseñ. Ben şaru yüzimi ḳanlı şu ile bī-ḡiṣ tutarum. Murād ḥaṭṭ sebzen Ḳur‘ān-ı ‘azīmüñ ḥaṭṭ-ı laṭīfidür. Ol açulduḳda şevḳden ḳan ağlayub şaru beñzümi kıvıll renk iderüm ki selef-i şāliḥīn muşḥaf açub okuduḳça ağlarlar idi ağlamayan kimesne[yi] görseler “Hāzā tilāvetü’l-Ḳur‘ān fe eyne’l-bükā”¹⁵⁶ dirler idi.

3703. Çü kāḥ-ı āsmān firūze-ḥiştī

Semānuñ köşki gibi kerpiçi gök zümür rüdden idi. “**Kāḥ** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Zemīn ez-luṭf-ı şun‘ -ı o behiştī

Yeri ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ şan‘ atı leṭāfetinden cennet idi.

¹⁵⁶ “İşte bu Kur‘ān tilaveti nerede ağlayan?”

3704. Pür ez-naķş u nigār ez-ferş tā saķf

Ṭolu naķş ve taşvîr idüb düşemesi tā tāvāna varınca

Mühendis rā ber-o fikr ü nażar vaķf

Mühendisüñ anuñ üzerine nażarı ṭurmış idi. Ya‘ nî bir bahāne bulmamış idi.

3705. Zi revzenhāş nūr-ı baķt tābān

Anuñ pencerelerinden baķt nūrı [244^b] şu‘ le idici idi.

Zi derhā ķāşid-i devlet şitābān

Ṙapularından daķı devlet ulaķı ‘acele ile gelici idi.

3706. Zi ‘ālî ğurfehāyeş çeşm-i bed dūr

Anuñ yüksek köşklerinden yaramaz göz uzak olsun.

Muķavves tāķhā ķün ebrū-yı hūr

Hūrîñüñ ķaşı gibi kemerleri muķavves idi.

3707. Zi ‘aks-i şemseeş¹⁵⁷ hūr borde māye

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ şemsesinüñ¹⁵⁸ ‘aksinden güneş sermāye iletmiş idi kendüye. “Ya‘ nî ol güneş nūrı Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ şemsesinüñ¹⁵⁹ ‘aksinden idi.

Muķāl ez-vey derün-ı hāne sāye

Muķāl idi ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan ev içinde gölge. Ya‘ nî pür-nūr idi.

¹⁵⁷ Yazmada “şemmeeş” şeklindedir.

¹⁵⁸ Yazmada “şemmesinüñ” şeklindedir.

¹⁵⁹ Yazmada “şemmesinüñ” şeklindedir.

3708. Demīde āb-ı kıl-k-i nīk-bahtān

Bitmiş idi eyü bahtlularuñ kalemünüñ şuyından. “**Kilk** bi-kāfi’l-‘ Arabī¹⁶⁰.”

Zi naḥlistān-ı dīvāreş dırahtān

Ol köşk dīvārınıñ naḥlistānından ağaçlar bitmiş idi.

3709. Be-her şāḥ-i ez-ān murgān nişeste

Ol ağaçlar her dalları üzerinde kuşlar oturmuş idi.

Velīkin ez-nevā minḳār beste

Velīkin şadādan burunlarını bağlamışlar idi. [Nevādan] murād dīvārlarda olan naḳşlardur.

3710. Miyān-ı ḥāne zed ferḥunde taḥtī

Ol ev ortasında bir kuṭlu taḥt yaptı.

Zi zer laḥtī zi la‘l-i nāb laḥtī

Bir diregi altundan bir diregi la‘lden idi.

3711. Dü şad naḳş-ı bedī‘ engīht ez-vey

İki yüz naḳş ‘acīb yazdı ol taḥtda.

Hezār āvīze-dürr āvīht ez-vey

Biñ dane aşkular aşdı ol taḥtuñ üzerinde.

3712. Züleyḥā rā girift ez-mihr-i dil dest

¹⁶⁰ Yazmada “‘Acemī” şeklindedir.

Göñlinüñ maḥabbetinden Züleyḥānuñ elinden Yūsuf ‘aleyhi’s-selām tutdı.

Nişāndeş ber-firāz-ı taḥt u binşest

Züleyḥāyı taḥt üzerine oturtdı kendüsi daḥı oturdı.

3713. Bedū goft ey be-envā‘ -ı kerāmet

[245^a] Ol Züleyḥāya Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi iy dürlü dürlü baña keremler eyleyen Züleyḥā

Me rā şermende kerdī tā kıyāmet

Beni utancı eylemiş sendür tā kıyāmete degin. “**Kerdī** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3714. Der-ān vaḳtī ki mī-ḥāndī ḡulāmem

Ol vaḳtde ki benüm ḡulāmum diyü söyler idüñ.

Kerāmethāne-i kerdī be-nāmem

Bir kerāmethāne yapmış idüñ benüm nāmıma. Ya‘nī Züleyḥānuñ Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma yapduğıydı oṭadur murādḥāneden.

3715. Zi la‘l ü zer pey-i sürḥī vü zerdī

Altundan la‘l den kırmızıdan şarudan

Her ān zīnet ki imkān dāşt kerdī

Her ol zīnetden imkān tutdı sen eyledüñ. Ya‘nī her mümkün olan zīneti baña eyledüñ.

3716. Künün men hem pey-i şükr-i¹⁶¹ ‘aṭāyet

Şimdi ben daḥı senüñ ‘aṭānuñ şükri için

‘İbādeḥāne-i kerdem berāyet

¹⁶¹ Yazmada “şükri” şeklindedir.

Bir ‘ibâdethâne eyledüm senüñçün. “**Kerdem** bi-kāfî’l-‘Arabî.”

3717. Der-o binşin pey-i şükr-i¹⁶² Hüdâyî

Ol hânenüñ içinde otur Allâha şükr itmek için.

K’ez-o dârî be-her mûyî ‘aţâyî

Allâha şükrden her bir kılnuñ muķâbelesinde bir ‘aţâ tutarsın.

3718. Tüvânger sâht[et] ba‘d ez-fakîrî

Seni ğanî düzdi fakîrluğundan şoñra.

Cüvânî dâd ba‘d ez-za‘f-i pîrî

Tâzelük virdi pîrlüğün za‘finden şoñra.

3719. Be-çeşm-i nûr-refte nûr dâdet

Gözinüñ nûrı gitmiş idi nûr virdi saña.

V’ez-ân ber-rû der-i rahmet güşâdet

Ol sebebden yüzünüñ üzerine rahmet ķapısını açdı. Ya‘nî Allâh-ı ‘azîmü’ş-şân ezelde seni baña nikaķ itdi. Dünyâda daķı nikâķ itdürdi.

3720. Bes ez-‘ömrî ki zehr-i ğam çeşâdet

Bu ķadar ‘ömrden şoñra ki ğam zehrini saña tatdurdı.

[245b] **Be-tiryāk-ı vişâl-i men resâdet**

¹⁶² Yazmada “şükrî” şeklindedir.

Benüm vuşlatumuñ tiryākini saña yetiřdürdi. Bu sözleri Yūsuf ‘aleyhi’s-selām Züleyhāya didi.

3721. Züleyhā hem be-tevfīk-i İlāhī

Züleyhā dağı Allāhuñ tevfiķiyle

Nişeste ber-serīr-i pādişāhī

Pādişāhluk tahtı üzerine oturmuş idi.

3722. Der-ān ḥalvetserā mī-būd ḥursend

Ol ḥalvet sarāyınıñ içinde ḳanā‘at idici idi.

Be-vaşl-ı Yūsuf u fażl-ı Ḥudāvend

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ vaşlıyla Allāhuñ fażlıyla ḳanā‘at şāhibi olmuş idi.

Ḥāb Diden-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Māder ü Peder Rā ve Ez-Ḥudāy Te‘ālā Vefāt-ı

Ḥod Ṭalebiden ve İzṭırāb Kerden-i Züleyhā

Bu Sürḥ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Babasını Anasını Düşinde Görüb Allāh Subḥānehū

Te‘ālādan Kendüsinüñ Vefātını Ṭaleb İdüb ve Dağı Züleyhānuñ Muṣṭaribü’l-ḥāl

Olması Beyānındadır.

3723. Zihī ḥasret ki nāgeh nīk-baḥṭī

Ne güzel ḥasret ki apansız yegrek baḥṭlu ile

Keşed tā-pīşgāh-ı vaşl raḥṭī

Çekdi tā öñine vaşl vaḳtinüñ raḥṭını.

3724. Keşide şāhid-i devlet der-āgūş

Devlet maḥbūbını kucağına çekdi.

Koned endūh-ı hicrān rā ferāmūş

Hicrān guşşasını unutmakluk eyledi.

3725. Ne-dīde ḥāṭireş ez-ğam ğubārī

Züleyḥānuñ ḥāṭırı Yūsuf ‘aleyhi’s-selām aldıqdan soñra ğamdan bir ğubār görmemiş idi.

Be-şādī bügzerāned rüzgārī

Şādīlukla geçmiş idi zamānı.

3726. Zi nāgeh bād-ı idbārī ber-āmed

Apansız idbār rüzgārı geldi.

Semūm-ı hicr rā kārī ber-āyed

Hicr şām yili işini yukarı getürdi.

3727. Der-āyed der-riyāz-ı vaşl küstāḥ

Ol semūm rüzgārı vaşl bağçelerine küstāḥluk ile geldi. “**Küstāḥ** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Dıraḥt-ı ārzū rā bişkened şāḥ

Ārzū ağacınıñ dalını kırdı.

3728. Züleyḥā çün zi Yūsuf [246^a] kām-ı dil yāft

Züleyḥā çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan gönlünüñ murādını bulmuş idi. “**Kām** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Be-vaşl-ı dā'imeş ārām-ı dil yāft

Anuñ dā'im vaşlıyla göñlinüñ rāhatını bulmış idi.

3729. Be-dil hurrem be-hātır şād mī-zīst

Göñlünüñ kuşluluğıyla hātırınıñ sürüruyla taayyüş eyledi.

Zi ğamhā-yı cihān āzād mī-zīst

Dünyānuñ ğamlarından āzād olmasıyla taayyüş eyledi.

3730. Temādī yāft eyyām-ı vişāleş

Uzatmaşluk buldı Yūsuf 'aleyhi's-selāmuñ vişāli günlerinde.

Der-ān devlet zi çil bügzeşt sāleş

Ol devlet içinde kırk yıl geçdi. Ya'nī Züleyhā Yūsuf 'aleyhi's-selāma 'ağd-ı nikāh olduqdan soñra kırk sene geçdiler.

3731. Pey-ā-pey dād ān naḥl-ı berūmend

Biri biri ardı sıra ol yemiş virici ḥurmā ağacı gibi olan Züleyhā virdi.

Çü İfrāşīm u İfrāhīm ferzend

İfrāhīm adlu bir oğul İfrāşīm adlu bir oğul daḥı virdi.

3732. Murādī der-cihān der-dil ne-būdeş

Göñlü murādınca dünyā içinde olmamış idi.

Ki ber-ḥān-ı emel ḥāşıl ne-būdeş

Emel şofrasında murādı ḥāşıl olmamış idi. Ya'nī Züleyhānuñ murādı Yūsuf 'aleyhi's-selām merḥūm olmayub uzun müddetiyle taayyüş itmek idi.

3733. Şebî binhâde ser Yūsuf be-mihrāb

Bir gice Yūsuf ‘aleyhi’s-selām başını mihrāba kıomış idi.

Reh-i bîdāriyeř zed reh-zen-i ħ’āb

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ uyanuķ yolını uyĥu yolu urmıř idi.

3734. Peder rā dîd bā-māder nişeste

Babasını Yūsuf ‘aleyhi’s-selām gördi anasıyla oturmıř.

Be-ruĥ çün ĥūr niķab-ı nūr beste

Yüzine güneř gibi nūrdan niķāb baęlamıř idiler.

3735. Nidā kerdend k’ey ferzend der-yāb

Nidā eylediler ki iy oęul ańla.

Keřîd eyyām-ı dūrî dîr biřtāb

‘ Acele ile bize gelmeklüğe uzak gicelük günlerini çekdüñ.

[246^b]

3736. Zi mā ĥ’āĥî ber-āb u gil raķam nih

Bizden bizi isterseñ şu üzerine çamur üzerine yazuyı terk eyle. “Gil bi-kāfî’l-‘ Acemî.”

Be-nüzhetgāĥ-ı cān u dil ķadem nih

Cānuñ göñlüñ pāklükiyle bizüm cānumıza ayak қо. Ya‘nī Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma anası babası düşünde dir ki gücene gücene gelme şefā-i hātır ile gel dimekdür.
“Nüzhetgāh bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3737. Çü Yūsuf yāft bīdārī ez-ān ḥāb

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selām uyanıkluқ buldı bu uyğudan.

Be-pehlū-yı Züleyhā şod zi mihrāb

Züleyhānuñ yanından gider oldu mihrābdan murād şāh-nişīndür.

3738. Ḥadīs-i ḥāb rā bā-vey beyān kerd

Düşinüñ haberini Yūsuf ‘aleyhi’s-selām Züleyhāya beyān eyledi.

V’ez-ān maqşūd rā bā-vey ‘ayān kerd

Ol düşden maqşūdını Züleyhā ‘ayān eyledi. Ya‘nī bize āhiret yolu iktizā itdi didi.

3739. Zi ḥābeş bā-hayāl-i dūrī efkend

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ düşinden uzakluқ hayāl[i] Züleyhāya düşdi.

Be-cāneş āteş-i mehcūrī efkend

Cānına ayrılıқ āteşi düşdi.

3740. Velī Yūsuf zi tavr-ı ḥod birūn şod

Velākin Yūsuf kendi rütbesinden taşra oldu.

Be-iqlīm-i bekā şevkeş füzūn şod

Bekā iqlīmine anuñ şevki ziyāde oldu.

3741. Kadem z’īn tengnāy-ı āz ber-dāşt

Ayağını bu azarlayıcı tar dünyādan yukarı kaldırdı.

Reh-i fūṣḥat-serāy-ı rāz ber-dāšt

Sarāy-ı rāzuñ vūs^ʿ atlü yolına yukarı tıtdı.

3742. Metā^ʿ -ı üns ez-în deyr-i fenā bord

Ünsiyyet kumāşını bu fenā kilisādan iletđi.

Be-miḥrāb-ı beḳā dest-i du^ʿ ā bord

Beḳā miḥrābına du^ʿ ā elini iletđi.

3743. Ki ey ḥācet-revā-yı müstmendān

İy ḥācetlülerüñ ḥācetini revā idici olan [247^a] Allāh.

Be-ser efser-nih-i tārek-bülendān

Yükseklügi terk idicinüñ başına tēc koyan Allāh. Ya^ʿ nī murād itdügi kılunı pādişāh ider dimekdür.

3744. Be-farḳem tēc-ı iḳbālī nihādī

Benüm başuma iḳbāl tēcını ḳoduñ idi.

Ki hergiz hīḳ muḳbil rā ne-dādī

Aşla hīḳ bir muḳbiline virmemiş idüñ.

3745. Dilem z^ʿin kişver-i fānī giriftest

Göñlümi bu fānī iḳlīmden tıtduñ. Ya^ʿ nī Yūsuf ‘aleyhi’s-selām du^ʿ āsın[d]a böyle dir.

Zi tedbīr-i cihān-bānī giriftest

Dünyā tütıcılık tedbırinden beni tütmişsuñdur.

3746. Me rā fāriğ zi men rāhī be-ḥod dih

Kendüñ beni yolumdan ferāğat vir.

Miṣāl-i ṣāhī-i mülk-i ebed dih

Mülk-i ebed pādiṣāhluğınuñ miṣālını vir.

3747. Nikū-kārān ki rāh-ı dīn giriftend

İyü işlüler ya‘ nī evliyālar enbiyālar dīn yolını tütmişlardur. “**Nikū-kār** bi-kāfi’l-‘Arabī fi-himā.”

Be-ḳurb u menzilet piṣīn giriftend

Senüñ menzilinüñ ḳurbını öñdin tütmişlardur.

3748. Birün ār ez-ṣumār-ı vā-pesānem

Ṭaşra getür anlaruñ ṣayusından ben düzüleyüm.

Be-‘izz-i ḳurbet-i iṣān resānem

Anlaruñ ḳurbetinüñ ‘izzetine yetüşeyüm.

3749. Züleyḥā çün ṣenīd in rāz-dārī

Züleyḥā çünki işitdi bu sır tütıcılığın

Be-dil zaḥmī resīdeṣ saḥt-kārī

Göñline zaḥm yetüşdi ḳatı iş ile.

3750. Yakīn dānist k’ez-vey ān du‘ ā rā

Yaķinen bildi Züleyhā ki ol du‘ā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan. “**K’ez-vey** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Eşer gerded be-zūdī āşikārā

Eşer eyler tizcecük āşikāre olmağla. “**Gerded** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3751. Neyāyed ez-kemān-ı o ħadengī

Anuñ yayından bir oķ gelmemişdür. “**Ĥadengī, Direngī** bi-kāfi’l-‘ Acemī fi-himā.”

Ki der-te’şir-i ān üfted direngī

Ki te’şirinde ol oķ güçlük ile düşe. Ya‘nī ağırluk ile düşe.

3752. Ķadem der-külbeī zed tīre vū teng

Ayağını evinüñ içine urdı ĳasāvet ile tarluğla. “**Külbe** bi-kāfi’l-‘ Arabī¹⁶³.”

[247^b] **Güşād ez-yek diğer gīsū-yı şeb-reng**

Biri birinden açdı gice renklü olan örgüsini. Ya‘nī siyāh saçını çözdi.

3753. Hemī-kerd ez-ğam-ı dūrī be-ser ħāk

Cümle uzakluk ĳamından “başına toprak eyledi. Ya‘nī” başına toprak dökdi.

Hemī-mālīd pūr-ĥūn ĳihre ber-ĥāk

Cümle tolu ĳan ĳehresini sürdi toprak üzerine.

3754. Zi şādī tāk u bā-endūh ĳam cūft

¹⁶³ Yazmada “‘ Acemī” şeklindedir.

Sürür kemeri gam, guşsa ile cüft oldı.

Zi dide eşk mî-efşand ü mî-goft

Gözinden yaşını saçdı ve didi

3755. Ki iy dermân-ı derd-i derdnākān

İy derd şāhiblerine dermân virici Allāh. “Nākān bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Be-merhem hırka-süz-ı sîne-çākān

Hırkasını yakıcılara ve sînesini çāk idenlere merhem virici Allāh. “Çākān bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3756. Murād-ı hātır-ı her nā-murādī

Her nā-murād olana hātırınıñ virici murādını Allāh

Güşād-ı şeş-der-i her bî-güşādī

Altı cihāt kapularını her bî-güşād açıcı Allāh. Ya‘nī bir kapu kendüye açılmamış iken altı cihetden kapu açıcı olan Allāh.

3757. Mefātīh-āver-i derhā-yı beste

Miftāhlar getürücisin bağlanmış kapular için hıṭāb zü’l-celāledür.

Cebābir-bend-i dilhā-yı şikeste¹⁶⁴

Şargular bağlayıcısın kırılmış gönüller için.

3758. Ḥalās[ī]-baḥş-ı mehcūrān [zi] endūh

¹⁶⁴ Yazmada “beste” şeklindedir.

Halâşluk bağışla dostından ayrılmış guşşalulara.

Sebük-sāzende-i ğamhā-yı çün kūh

Ĥafif düzicisin tağ gibi ğamları. “**Kūh** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3759. Giriftār-ı dil-i efgār-ı ĥıṣem

Kendi yaralanmış gönlümün giriftarıyum.

‘ Aceb ĥayrān şode der-kār-ı ĥıṣem

‘ Aceb ĥayrān olmuşum kendi işümde. “**Der-kār** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3760. Ne-dārem tākat-i hicrān-ı Yūsuf

Ṭutmam Yūsuf ‘ aleyhi’s-selāmuñ ayruluğının tākatini

Zi ten ber-cān-ı men bā-cān-ı Yūsuf

Tenümde benüm cānum Yūsuf [248^a] ‘ aleyhi’s-selāmuñ cān iledür. Ya‘nī Yūsuf ‘ aleyhi’s-selām ölmeyicek ben dağı ölmem.

3761. Ne-ĥāhem bī-cemāleş zindeğī rā

Yūsuf ‘ aleyhi’s-selāmuñ cemāli olmaşsuzın dirlük istemem.

Be-mülk-i zindeğī pāyendeğī rā

Dirlük mülkinde yürüyicilik istemem.

3762. Nihāl-i ‘ ömr bī-bergest bī-o

‘ Ömr fidānı yapraşsuzdur Yūsuf ‘ aleyhi’s-selāmsuz. “**Bergest** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Ĥayāt-ı cāvidān mergest bī-o

Ebedilük hayâtında ölümdür onsuz. Ya‘nî Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmsuz. “**Mergest**
bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3763. Be-ķānūn-ı vefā nīkū ne-bāşed

Vefā ‘ādetinde eyü olmadı. “**Nīkū** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Ki men bāşem be-‘ālem o ne-bāşed

‘Ālemde ben olam Yūsuf ‘aleyhi’s-selām olmaya.

3764. Eger bā-men ne-sāzī hem-reh o rā

Eger beni Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ile yoldaş düzmezseñ

Me rā bīrūn bor evvel ān geh o rā

Beni evvel bu dünyādan çıkar andan sonra Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı çıkar.

3765. Nemī-ķ~āhem k’ez-o yek sū nişinem

Ben istemem ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan bir cānibde oturam. “**K’ez-o** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Cihān rā bī-cemāl-i o be-bīnem

Dünyāyı anuñ cemālî olmaķsuzın görmek istemem.

3766. Be-ser bord inçünin der-girye vü sūz

Başa iletdi buncılayın aēlamaēı ve yanmaēı.

Ne şeb rā goft şeb ne rūz rā rūz

Züleyhānuñ ne gicesi gice ne gündüzi gündüz olmış idi. “Bu iki beyt Monlā Cāmīnūñ sözleridür.”

3767. Belī her kes zi ģam dāred dil teng

Belî öyledür her kimesne ki ğam tıtdı tar göñlinde.

Şeb ü rûzeş nümāyed her dü yek-reng

Gicesi gündüzi görünür her ikisi bir renklü. Ya‘nî gicesi gündüzi Züleyhāya ve ğayrıya karanıuk görünür.

Vefāt Yāften-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām ve Helāk Şoden-i Züleyhā ez-Elem-i

Müfāraḳat-ı Vey

Bu Sürḥ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Vefāt Bulub Züleyhā Yūsuf ‘Aleyhi’s-selāmuñ

Müfāraḳati Eleminden Helāk Olması Beyānındadır.

[248^b]

3768. Be-dīger rûz Yūsuf bāmdādān

Bir ğayrı gün Yūsuf ‘aleyhi’s-selām şabāḥ vaktinde

Ki şod dilhā zi feyz-i şubḥ şādān

Göñli şabāḥ feyzinden mesrūr olmış idi.

3769. Be-ber kerde libās-ı şehryārī

Pādişāhluk libāsını giymiş idi. “**Kerde** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Birūn āmed be-āheng-i süvārī

Taşra gelmiş idi aṭa binmek kaşdıyla.

3770. Çü pā der-yek rikāb āverd Cibrīl

Çünki ayağını üzenginüñ birisine getürdi. Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selām geldi.

Bedo goftā me-kon z’ın pīş ta‘cıl

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma didi ki bundan öñdin ta‘ cîl eyleme. Ya‘nî ayağını ol bir üzengiye başma didi.

3771. Amān nebved zi çarḡ-ı ‘ömr-fersāy

‘Ömr aşındurıcı çarḡdan amān olmadı.

Ki sāyid ber-rikāb-ı dīgeret pāy

Ki getüresin ol bir üzengiye ayağını sen kıyasın.

3772. ‘İnān bügsil zi āmāl u emānī

Licāmını kır uzun uzun fikirlerden emīnlükden.

Be-keş pā ez-rikāb-ı zindegānī

Ayağını çek dirlük üzengisinden. “**Zindegānī** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3773. Çü Yūsuf īn beşāret kerd ez-o gūş

Çünkü Yūsuf ‘aleyhi’s-selām bu beşāreti Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selāmdan deginmek eyledi. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī; **Gūş** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Zi şādī şod ber-o hestī ferāmūş

Sürürından Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ üzerine dünyā varluğı ferāmūş oldı.

3774. Zi şāhī dāmen-i himmet beyefşānd

Pādişāhlugdan himmet etegini şaçdı.

Yekī ez-vārişān-ı mülk rā ḡānd

Mülküñ vārişlerinden birisi çağurdı.

3775. Be-cāy-ı ḡod şeh-i ān merz kerdeş

Kendi merkezine ol çağurduğu adamı pādīshāh eyledi. “**Merz kerdeş** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

Be-ḥaşlethā-yı nīk enderz kerdeş

Eyü ḥaşletlerle çağurduğu adama vaşīyyet ısmarlamak ve tenbīh eyledi. “**Kerdeş** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

3776. Diger goftā Züleyḥā rā bi-ḥānīd

Dağı Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi Züleyḥāyı da çağıruñ.

[249^a] **Be-mī‘ād-ı vedā‘-ı men resānīd**

“Benüm ‘avdet itmeklüğümü ve vaşīyyetümü vedā‘ umı yetiştürüñ.”

3777. “Be-güftend o be-dest-i ḡam zebūnest”

Didiler ol Züleyḥā ḡam elinde zebūndur.

Fütāde der-miyān-ı ḡāk u ḡūnest

Düşmişdür toprak ile kan arasına.

3778. Ne-dāred ṭāḡat-i īn bār cāneş

Züleyḥānuñ cānı bu yüke ṭāḡat tutmışdı. Ya‘nī Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ fevt olması yükine ṭāḡat tutmadı dimekdür.

Be-kār-ı ḡīş büḡzār ançünāneş

Kendi işi geçicidür buncılayın.

3779. Be-goftā tersem īn dāḡ-ı ḡarāmet

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām didi ki qorqarum bu ġarāmet yaqısı. Ya‘nī bu ölüm
huşūmetinüñ yaqısı.

Be-māned ber-dil-i o tā kıyāmet

Züleyhānuñ göñlinde tā kıyāmete deġin qalur.

3780. Be-goftend İzedeş ħursend dāred

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma didiler ki ol Züleyhāyı Allāhu te‘ālā qanā‘at ile tıtdı.
Ya‘nī aña şabr verdi.

Be-ħursendī qavī peyvend dāred

Qavī şabr itmeklüġle ittişāl tıtdı.

3781. Be-kef Cibrīl ħāzır dāşt sībī

Elinde Cibrīl ‘aleyhi’s-selām ħāzır bir elma tıtdı.

Ki bāġ-ı ħuld ez-ān mī-dāşt zībī

Ol elma ebedī olan cennet bāġından bir zīnet tıtmış idi.

3782. Çü Yūsuf rā be-dest ān sīb binhād

Çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ eline ol elmayı Cibrīl ‘aleyhi’s-selām qodı.

Revān ān sīb rā būsīd ü cān dād

Cānıyla ol elmayı öpdı qoqdı ve cānını virdi.

3783. Belī z’ān nūkhet-i bāġ-ı bekā yāft

Belī öyledür ol elmanuñ rāyihasından beqā bāġını buldı.

Ez-ān nūkhet be-süy-ı bāġ biştāft

Ol elmanuñ rāyihāsından bağ cānibine Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ‘acele itdi. Ya‘nī cennete gitdi.

3784. Çü Yūsuf rā ez-ān bū cān ber-āmed

Çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ol elmanuñ қоһusından cānı [249^b] yuқarı geldi.

Zi cān-ı hāzırān efgān ber-āmed

Hāzırlaruñ cānından āh ve efgān yuқarı geldi.

3785. Zi bes bālā girift āvāz-ı feryād

Ziyāde çok yüksek tutdı āvāzı.

Şadā der-günbed-i firūze üftād

Gök қubbenüñ içine şadā düşdi.

3786. Züleyhā goft k’in şūr u figān çist

Züleyhā didi ki bu tuzlu efgān nedür?

Pür-ez-ğavgā zemīn ü āsmān çist

Göklerde ve yerlerde bu āh ve efgān ğavğāsınuñ dolması nedendür?

3787. Bedo goftend k’ān šāh-ı cüvān¹⁶⁵-baht

Züleyhāya didiler ki ol bahtı tāze olan pādīšāh. “K’ān bi-kāfī’l-‘Arabī.”

Be-süy-ı tahte rū kerd ez-ser-i taht

¹⁶⁵ Yazmada “cihān” şeklindedir.

Tahta cānibine yüzini eyledi Yūsuf ‘aleyhi’s-selām taht başından. Ya‘nī Yūsuf ‘aleyhi’s-selām taht başından indi de mübārek vücūdı teneşşüre kōndı. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3788. Vedā‘ -ı külbe-i teng-i cihān kerd

Bu dünyānuñ tar evinüñ terkinı eyledi. “**Külbe** bi-kāfi’l-‘Arabī¹⁶⁶.”

Vaṭan ber-evc-i kāḥ-ı lā-mekān kerd

Vaṭanını lā-mekān köşk burcı üzerine eyledi. Ya‘nī rūh-ı şerīfleri ‘arş-ı a‘lāya gitdi. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘Arabī fi-himā.”

3789. Çü bişnīd īn sūḥan ez-ḥ’iştēn reft

Çünki Züleyhā bu sözleri işitdi kendinden gitdi.

Fürüg-ı neyyir-i hūşeş zi ten reft

Ol nūrlu ‘aqlunuñ şu‘lesi teninden gitdi.

3790. Zi hevl-i īn ḥadīş ān serv-i çālāk

Bu ḥaberüñ şiddetinden ol çālāk olan serv boylu olan Züleyhā

Se-rūz üftād hemçün sāye ber-ḥāk

Üç gün düşdi gölge gibi toprak üzerine.

3791. Çü çārüm rūz şod z’ān ḥ’āb bīdār

Çünki dördinci gün ol uyḥudan uyanıcı oldu.

Semā‘ -ı ān zi ḥod bordeş diger bār

¹⁶⁶ Yazmada “‘Acemī” şeklindedir.

Ol söz işitmeklügi kendinden ilettdi bir kerre dahı. Ya‘nî gūyā bir kerre dahı Yūsuf ‘aleyhi’s-selām gitdi didiler.

3792. Se bār [250^a] ın sār se rüz ez-ḥod hemī-reft

Üç kerre bunuñ gibi üç gün kendilüğinden gitdi. Ya‘nî üç kerre kendinden Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ fevtini işidüb üç gün kendinden gitdi. Ya‘nî bayıldı mecmū‘ı tokuz gün ider ki gāh bayılıb gāh kendüye gelmesi.

Be-dāğ-ı sīne sūz ez-ḥod hemī-reft

Züleyhā ol yanıcı sīnesinüñ yakısıyla kendinden gitdi.

3793. Çihārüm bār çün āmed be-ḥod bāz

Dördinci kerre çünki girü kendüye geldi.

Zi Yūsuf kerd evvel pürsiş āğāz

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan evvel su‘āl itmeklüge ibtidā eyledi. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3794. Ne ez-vey ber-ser-i pister nişān yāft

Nişān bulmadı Züleyhā Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan döşegi başında. Ya‘nî döşeginde bulmadı.

Ne tābūteş be-ān ‘ālem revān yāft

Dahı Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ tābūtını ol ‘ālemden cānıyla bulmadı.

3795. Cüz ın ez-vey ḥaber bāzeş ne-dādend

Bundan gayrı Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan bir kerre dahı ḥaber virmediler.

Ki hemçün genc der-ḥākeş nihādend

Hazine gibi Yūsuf ‘aleyhi’s-selām toprak içine kodılar. Ya‘nī bu haberi Züleyhāya virdiler etbā‘ı . “**Genc** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3796. Nühust ez-devr-i çarh-ı nā-muvāfık

Evvel muvāfık olmayan çarhuñ devrinden

Girībān çāk zed çün şubh-ı şādık

Yağasını yırtmaçluğ urdı şubh-ı şādık¹⁶⁷ gibi.

3797. Ber-ān āteş ki der-dil dāşt pinhān

Ol āteşi ki göñlinde gizlü tutardı Züleyhā.

Rehī büğşād ez-çāk-ı girībān

Bir yol açdı Züleyhā yağasınıñ yırtmasından. Ya‘nī göñlinde pinhān olan derdine yağasını yırtmak ile bir yol açdı dimekdür.

3798. Velī z’ān rāh der-cāneş be-her dem

Velākin ol yağasından açdığı yol Züleyhānuñ cānı içinde idi her nefes.

[250^b] **Füzūn geşt āteş-i sūzende nī kem**

Azacık yanıcı āteşi ziyāde oldu. “**Kem** bi-kāfi’l-‘ Arabī; **Geşt** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3799. Be-nāhun raḡnehā der-rüy¹⁶⁸ mī-kend

tırnağıyla gedikler kopardı yüzinde.

Berāy-ı çeşme-i ḡūn cūy¹⁶⁹ mī-kend

¹⁶⁷ Yazmada “şubh u şādık” şeklindedir.

¹⁶⁸ Yazmada “der-vey” şeklindedir.

Kan ırmağına çeşme olsun için.

3800. Be-her cūyī k'ez-ān çeşme revān kerd

Her ırmağı ol çeşmeden akıcı eyledi. “K'ez bi-kāfi'l-‘ Arabī fi-himā.”

Semen rā cilvegāh-ı ergavān kerd

Ol yâsemin gibi beyâz olan yüzini erguvānuñ hareket idecek yeri eyledi.

3801. Şod ez-nāḥun be-ruḥ gülgün-ḥaṭ-efken

Ṭırnağından yañağı üzerinde gül renklü şaḳal bırağur oldu.

Çü ğarḳ-ı nāḥune der-çeşm-i rüşen

Ṭırnağı da ol rüşen gözinüñ içine ğarḳ oldu.

3802. Be-sīne ez-teġābūn seng mī-zed

Sīnesinde aldanmasından taş urdı.

Ṭabānce ber-ruḥ-ı gül-reng mī-zed

Ṭabānce[y]ı gül renklü yañağınuñ üzerine urdı.

3803. Zi sīm āncā ‘aḳīḳ-i ter [he]mī-rüst

Gümüşden ol yañağı yerine ziyāde ‘aḳīḳ yetüşdürdi.

V'ez-īn ber-lāle nīlūfer hemī-best

Ol kırmızı yañağından lāle üzerine nīlūfer bağladı. Ya‘nī yañağı şarardı demekdür.

3804. Be-sūy-ı farḳ-ı nāzik bord pençe

¹⁶⁹ Yazmada “ḥūy” şeklindedir.

Nâzik tepesi cânibine pence iletđi. Ya‘nî Züleyhâ saçını yoldı.

Zi zür-ı pençe o rā sāht renc

Pencesinüñ zürından ol başına renc düzdi. Ya‘nî saçlarını kopardı.

3805. Zi reyhân serv-i bostân rā sebük kerd

Reyhân gibi koğucu olan Züleyhānuñ saçından serv boyunuñ bostânını yegnicecük eyledi. Ya‘nî başında saç kalmayub heb yoldı.

Be-çiden sünbülîstân rā tünük kerd

Döyşürmek ile ol sünbül gibi olan saçlarını seyrek¹⁷⁰ eyledi. Ya‘nî saçları şunda bunda kaldı dimekdür. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

3806. Zi dil nevha zi cân feryād ber-dāşt

Gönlinden mâtemi, cânından feryadı tutdı.

[251^a] **Figân ez-sîne-i nâ-şād ber-dāşt**

Figânı ol nâ-şād olan sînesinden yukarı tutdı.

3807. Ki Yūsuf k’o vü taht-ārāyî-i o

Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ile taht müzeyyen olıcı idi. “**K’o** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Be-muhtâcân kerem fermāyî-i o

Muhtâclara ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selām kerem buyurıcı idi.

3808. Çü ‘azmeş kerd zin ber-bāregî teng

¹⁷⁰ Yazmada “tar” şeklindedir.

Çünkü bu tar dünyādan mübāreklük ile ‘azimet eyledi. “**Bāregī** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

Be-mülk-i cāvidānī dāšt āheng

Ebedilük mülkine kaçd tutdı.

3809. Zi bes būd enderīn reften şitābeş

Bundan şöıra gitmeklükde ‘acele eyledi Yūsuf ‘aleyhi’s-selām.

Ne-kerdem pāy-būsī çün rikābeş

Ben eyledüm anuñ ayağını öpmeklük üzengisi gibi bu sözleri söyleyen Züleyhādur. “Yanındaki olan kimesnelere ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yanında bulunamadum diyü te’essüf itmesidür.”

3810. Ez-īn kāh-ı gam-efzā çün birūn reft

Bu gam ziyāde idici köşkten çünkü taşra gitdi. “**Kāh** bi-kāfī’l-‘Arabī.”

Ne-büdem der-ḥuzūr-ı o ki çün reft

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ḥuzūrında olmadum ki nice gitdi.

3811. Sereş binhāde ber-bālīn ne-dīdem

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selām başını yaşdıķ üzerine komuş görmedüm.

Ḥüyeş ez-şafḥa-i nesrīn ne-çīdem

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ derlerini ol beyāz gül gibi olan vücūdından döşürmedüm.

3812. Çü āmed ber-ten ān zaḥm-ı dürüşteş

Çünkü mübârek teni üzerine ol ecel zaḥmı kaṭı geldi.

Ne-ker[d]em sîne püştibân püşteş

Gögsümi anuñ arḳasına arḳa dayanacaḳ eyleyemedüm. “**Ne-kerdem** bi-kāfi’l-
‘Arabî.”

3813. Çü sūy-ı taḥta bord ez-taḥtgeh raḥt

Çünkü esbābını taḥt cānibinden teneşşür cānibine iletđi. Ya‘ nî vücūdını.

Hümāyūn-baḥt şod z’o taḥta çün taḥt

Pādişāh baḥtlu oldı ol teneşşür Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan taḥt gibi.

3814. Gülāb ez-çeşm-i ḥūn-[251^b]efşān ne-cüstem

Gül şuyını ḳan saçıcı gözümden ḳaynatdum.

Be-ān rüşen gülāb o rā ne-şüstem

Ol rüşen gülāb ile ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı yumadum. Ya‘ nî gül şuyı ile yıḳıyamadum. “**Gülāb** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3815. Kefen çün¹⁷¹ ber-ten-i o rāst kerdend

Kefenini çünkü tenine ṭoḡrı eylediler.

Be-tekfineş nişest ü ḥ’āst kerdend

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı keḑin ile oturdılar ve ḳaldırmaḳ eylediler. “**Kerdend** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3816. Ne-kerdem rişte-endūzī fen-i ḥ’ış

¹⁷¹ Yazmada “ḥūn” şeklindedir.

İplik ile dikicilik eylemedüm kendi kefenini fen bunda kefin dimekdür. Vezin için kâf hâzıf olunmuşdur. “**Kerdem** bi-kâfi’l-‘ Arabî.”

Ki tâ düzem ber o lâgar ten-i ẖış

Ki dikem ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ kendi arık teni üzerine.

3817. Çü ez-gam ẖārhā der-dil şikestend

Gamdan dikenler gönlümü kırdılar.

V’ez-în ser menzileş maḥmil be-bestend

Bundan Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ başını menziline maḥmile bağladılar. Maḥmilden murād tábütdur. Bu sözleri söyleyen Züleyhādur.

3818. Zebān pür ez-nevā-yı bî-nevāyî

Lisānı tolu eyledi naşıbsızlık şadāsından.

Ne-kerdem maḥmil-i o rā derāyî

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ tábütına kemkül eylemedüm. “**Ne-kerdem** bi-kâfi’l-‘ Arabî fî-himā.”

3819. Çü cāy-ı ẖāb der-ẖākeş güşādend

Çünkü uyhu yerini toprak içinde açdılar.

Çü dürr-i pāk der-ẖākeş nihādend

Pāk uyhu gibi anı toprak içine kodılar.

3820. Zemīn-i zīr ber o düşeş ne-rüftem

Yerüñ altına anı ya‘ nî Yūsufi omuzumla getürmedüm.

Be-kām-ı dil der-āgūşeş ne-ḥuftem

Gönlümün murādınca Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı kocaqlayub uyumadum. “**Be-kām** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3821. Dirīgā z’in ziyānkārī dirīgā

Hayfā bu ziyānkārluqdan hayfā. “**Ziyānkārī** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Dirīgā z’in ciger-ḡārī dirīgā

Hayfā bu ciger tırmalamaqdan hayfā.

3822. Biyā iy kām-ı cān maḥrūmiyem bīn

Gel iy cānumun murādı benüm maḥrūmluğımı gör. “**İy kām** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Zi zulm-i āsmān maḥlūmiyem bīn

Göğün zulminden benüm maḥlūmluğımı gör.

3823. Bürīdī [252^a] ez-men ü yādem ne-kerdī

Ayrulduñ beni ḡatıruma getürmedün. “**Ne-kerdī** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Be-dīdārī zi ḡod şādem ne-kerdī

Kendüni göstermek ile beni mesrūr eylemedün.

3824. Vefā-dārā vefā-dārī ne in būd

İy vefā tutıcı olan Yūsuf ‘aleyhi’s-selām vefādārluq böyle olmadı.

Be-yārān şive-i yārī ne in būd

Dostlar yarluğun ‘ādeti böyle olmadı.

3825. Me rā ez-dil birün efkendi ü reft

Beni gönlümden taşra bırakduñ gitdüñ.

Miyān-ı hāk ü hūn efkendi ü reft

Toprak ile kanuñ arasında beni bırakduñ gitdüñ.

3826. ‘ Aceb hārī şikestī der-dil-i men

‘ Aceb diken ile kırduñ benüm gönlümi.

Ki bīrūn n’āyed illā ez-gül-i men

Taşra gelmedi ol diken illā benüm gülümden geldi. Dikenden murād eceldür.

3827. Ne cāyī rāh reften kerdei sāz

Gitmek yolu olmadı sen düzici olduñ. “Kerdei bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

K’ez-āncā hīç geh āyed kesī bāz

Ol yerden hīç kimesne girü gelmemişdür.

3828. Hemān bihter k’ez-īncā per güşāyem

Hemān yegrekdür buradan ben şanadımı açayum.

Be-yek pervāz kerdem sūyet āyem

Bir uçmaqluğ ile senüñ cānibine geleyüm.

3829. Be-goft īn ü ‘ amārī-dārrā h’āst

Bunı didi Züleyhā ‘ arabacı çağırttı.

Be-rūy-ı hōd ‘ amārī rā biyārāst

Kendi yüziyle ‘ arabayı tezyīn eyledi.

3830. Be-yek cünbiş ez-īn endūh-hāne

Bir hareket ile bu güşşahāneden.

Be-rıhletgāh-ı Yūsuf şod revāne

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ göçdiği mekāna gidici oldu.

3831. Ne-dīd āncā nişān z’ān gevher-i pāk

Görmedi ol yerde bir nişān ol pāk gevherden.

Be-cüz har-püşte-i ez-hāk-ı nemnāk

Nemnāk olan toprağdan örgüçüñ gayrı. [Har-püşteden] murād mezāra yaptıkları püştedür.

3832. Ber-ān har-püşte ān hūrşid-pāye

Ol har-püştenüñ üzerine ol güneş pāyeli.

Be-hāk endāht hod rā hemçü sāye

[252^b] Toprağa atdı kendüyi gölge gibi. Ya‘nī har-püşteyi kucaqladı.

3833. Zi ruhsār-ı çü zer der-zer girifteş

Güneş gibi olan yañağından altun tutmuşdur. Ya‘nī şararmışdur.

Zi eşk-i la‘l der-gevher girifteş

La‘l gibi olan gözinüñ yaşından cevāhir tutmuşdur.

3834. Gehī farķeş hemī-būsīd ü geh pāy

Gāh mezār başını gāh ayağını öper idi.

Fiğān mī-zed zi dil k’ey vāyveylāy

Figān urdı gönünden vāveylā çağırdı.

3835. To zīr-i gil çü bīḡ-i gül nūhūfte

Çamur altında sen gül köki gibi gizlenmişsin. “**Gil** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Be-bālā men çü şāḡ-ı gül şükūfte

Benüm üstümde gül dalı gibi açılmış idüñ

3836. To zīr-i ḡāk menzil kerde çün genc

Sen toprak altında menzil eylemişsin ḡazīne gibi. “**Kerde** bi-kāfi’l-‘ Arabī;
Genc bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Be-rūy-ı ḡāk men ebr-i güher-senc

Topraḡuñ yüzinde cevher buludını dileciyüm. Ya‘ nī ḡan ağlarum dimekdür.

3837. Fūrū refte to hemçün āb der-ḡāk

Aşağı gitmişsin şu gibi toprak içine.

Be-bīrūn mānde men çün ḡār u ḡāṣāk

Taşra kalmışum ben çör çöp gibi.

3838. Ḥayālet mevc-i ḡūn ber-ḡāk-i men zed

Senüñ ḡayālūñ ḡan dalkasını benüm topraḡuma urdı.

Firāḡet şu‘ le der-ḡāṣāk-i men zed

Senüñ ayruluḡuñ şu‘ lesi benüm çör çöp gibi olan vücūdumı urdı. Ya‘ nī yakdı.

3839. Zedī āteş be-ḡāṣāk-i vücūdem

Züleyhâ dir ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selâmdan ötüri senüñ hayâlün âteş urdı.
“Benüm bu çör çöp gibi olan vücūduma.”

Ez-ân pîçân¹⁷² reved ber-çarḥ düdem

Ol sebebdan [büklüm büklüm]¹⁷³ gider çarḥ üzerine benüm tütünüm.

3840. Be-düd-ı men kesî negşâd dide

Benüm tütünüme bir kimesne göz açmasun ki zirâ âteşlüdür yaḡar.

Ki nî ez-didegân âbeş çekide

Züleyhânuñ gözlerinden şu damlar olmadı. Ya‘ nî kurıdı.

3841. Hemî-nālîd ü her dem sîne-i çāk

Cümle Züleyhâ nâle eyledi her nefes ol çāk olan sînesini.

[253^a] **Be-şad ḡasret hemî-mālîd ber-ḡāk**

Yüz ḡasretiyle cümle sürdi Yūsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ ḡabri topraḡı üzerine.

3842. Çü derd-i ḡasreteş ez-dil birün şod

Çünki Yūsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ ḡasreti derdi Züleyhânuñ gönünden taşra oldı.

Be-resm-i ḡāk-būsî ser-nigün şod

Topraḡı öpmek ‘âdetiyle Züleyhânuñ başı aşıḡa oldı.

3843. Be-çeşmân-ı ḡod engüştân der-âverd

¹⁷² Yazmada “be-cân” şeklindedir.

¹⁷³ Yazmada “cânâna” şeklindedir.

Züleyhâ kendi gözlerini parmaklarıyla yukarı getürdi. Ya‘nî çıkardı.

Dü nergis rā zi nergisdān ber-āverd

İki dāne nergis gibi gözini nergis bağçesinden yukarı getürdi. “**Dü nergis** bi-kāfi’l-‘Acemî fî-himā.”

3844. Be-ḥāk-i vey fekend ez-kāse-i ser

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ toprağına gözlerini bıraktı başınuñ kâsesinden. Ya‘nî iki gözlerini Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ merkadı toprağına gömdi.

Ki nergis kâşten der-ḥāk bihter

Nergisi toprak içine dikmek yegrekdür. “**Nergis** bi-kāfi’l-‘Acemî; **Kâşten** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3845. Çü bâşed ez-gül-i rüyet cüdā çeşm

Çünkü Züleyhānuñ gül yüzinden gözi cüdā oldu.

Çi kār āyed der-în bostānsērā çeşm

Bu bostān sarāyında göz içün ne iş gelür bir şey gelmez. Ya‘nî gözleri a‘mā oldu dimekdür.

3846. Buved resm-i müşibet-bîn-i mebhût

Müşibet göricinüñ ‘ādeti bayılmağ olur.

Siyeh bādām feşānden be-tābūt

Ol bādām gibi siyāh olan gözlerini bırakmağlık eyledi Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ kabrine.

3847. Çü ān miskîn zi tābüteş cüdā mând

Çünkü ol fakîr Züleyhâ Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ tâbûtından cüdâ kaldı.

Dü bādām-ı siyeh ber-hākeş efşānd

Ol siyeh bādām gibi olan gözlerini Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ toprağına saçdı.

3848. Be-hākeş rûy-ı gerd-ālūd binhād

Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ toprağına ol toz ile ālūde olan yüzini kodı. “**Gerd** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

Be-miskînî zemîn būsîd ü cān dād

Fakîr ile Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ mezārınuñ yerini öpdi [253^b] ve cānını virdi. Ya‘nî merhûm oldu.

3849. Hoş ān ‘āşık ki çün cāneş ber-āyed

Ne güzeldür ol ‘āşık ki anuñ cānı yukarı geldi. Ya‘nî çıkdı.

Be-büy-ı vaşl-ı cānāneş ber-āyed

Cānānuñ vaşlınuñ koğusuyla yukarı getürdi. Ya‘nî cānını teslim itdi.

3850. Harîfān hāl-i o rā çün be-dîdend

Muşāhibler ol Züleyhānuñ hālını çünki gördiler.

Figān u nāle ber-gerdün keşîdend

Figān ve nāle itmeklügi felek üzerine çekdiler. “**Gerdün** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3851. Her ān nevḥa ki behr-i Yûsuf o kerd

Her ol mātemi ki Yûsuf ‘aleyhi’s-selām içün Züleyhâ eyledi idi. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Hemî-kerdend berāy-ı o be-şad derd

Muṣāhibler eylediler Züleyhā için yüz derd ile. “**Kerdend** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3852. Hemī-kerdend nevḥa nevḥager rā

Cümle mātem idiciler mātem eylediler. “**Ger rā** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Besān-ı nevḥager ān sīm-ber rā

Ol mātem idiciler gibi ol gümüş tenlü olan Yūsuf ‘aleyhi’s-selāma mātem idiciler Züleyhāya daḥı mātem itdiler. “**Ger ān** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3853. Çü sāz-ı nevḥa rā āheng şod pest

Çünkü mātem düzici kaşdını alçağ eyledi. Ya‘ nī ferāgat itdi mātem itmeden.

Neverdīdend behr-i şüsteneş dest

Döyşürdiler ya‘ nī ḥāzırlandılar Züleyhāyı yıkaamak için.

3854. Be-şüstendeş zi dīde eşk-i bārān

Gözlerinüñ yaşını yağdurmağla Züleyhāyı yıkadılar. Ya‘ nī ağlayarak yürüdiler.

Çü berg-i gül zi bārān-ı bahārān

Bahārān yağmurı gül yaprağına yudığı gibi Züleyhāyı bunuñ ile yudılar.

3855. Besān-ı ḡonce k’ez-şāḡ-ı semen rüst

Ol ḡonce gibi yāsemīn dalından bitmiş idi. “**K’ez** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Ber-o kerdend jengārī kefen cüst

Züleyhānuñ üzerine yeşil kefinden kefin eylediler. “**Kerdend** bi-kāfi’l-‘ Arabī fī-himā.”

3856. Zi gerd-i firḡateş ruḡ pāk kerdend

Züleyhānuñ firķat tozından yüzini pāk eylediler. “**Gerd** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Be-cenb-i Yūsufeş der-ķāk kerdend

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yanına toprak içinde eylediler. Ya‘nī gömdiler Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ yanına.

3857. Ne-dīde hīç kes īn devlet ez-merg

[254^a] Görmemişdür hīç [kimesne] bu devleti ölümden.

Ki yābed şöhet-i cānān bes ez-merg

Cānānuñ şöhetini öldükden şöra buldı.

3858. Velī dānā-yı īn şīrīn hikāyet

Velākin bu tatlu hikāyeyi bilici.

Çünīn kerd ez-kūhen pīrān rivāyet

Buncılayın eyledi eski ķocalardan rivāyeti. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3859. Çünīn gūyed ki bā-her cānib ez-Nīl

Buncılayın didi ol dānā Nīlden Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ķabrinūñ her cānibine. “**Gūyed** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ki cism-i pāk-i Yūsuf yāft taķvīl

Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ pāk cismine dönmeklük buldı. Ya‘nī Nīl-i mübārek taşub Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ ķabri etrāfında gice gündüz nice zamān ve nice yıl döner idi.

3860. Be-dīger cānibeş ķaķt u vebā ķāst

Gayrı Mıṣruñ cānibine ғаһт ve vebā vāķi‘ oldı.

Be-cāy-ı ni‘ met envā‘ -ı belā ḥ‘āst

Ni‘ met yerine dürlü dürlü belālar vāķi‘ oldı.

3861. Ber-īn āḥir ғаrār-ı kār dādend

Āḥirü’l-emr iş ғаrārını virdiler.

Ki der-tābūtī ez-sengeş nihādend

Таşdan bir tābūt içine Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı ҡodılar.

3862. Şikāf-ı seng ғır-endāy kerdend

Ol taş araluğını ziftlemek eylediler. “Şikāf bi-kāfi’l-‘ Arabī; **Kerdend** bi-kāfi’l-‘ Arabī fī-himā.”

Miyān-ı ға‘r-ı Nīleş cāy kerdend

Ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ tābūtına Nīl dibinüñ ortasına yer eylediler. Ya‘nī Nīlün ortasına bıraқdılar.

3863. Be-bīn ḥīle ki ғаrḥ-ı bī-vefā kerd

Bu bī-vefā olan ғаrḥuñ ḥīlesini gör ki ne eyledi.

Ki ba‘d ez-mergeş ez-Yūsuf cüdā kerd

Ol Züleyhā merḥūm olduқdan şoñra Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdan cüdā eyledi. “**Mergeş** bi-kāfi’l-‘ Acemi¹⁷⁴.”

3864. Nemī-dānem ki bā-īṣān çi kīn dāşt

¹⁷⁴ Yazmada “‘ Arabī.” şeklindedir.

Bilmem bu felek ol Züleyhāya ne kīn tutdı.

Ki zīr-i hākeşān āsūde negzāşt

Züleyhāyı toprak altında rāhatlūk ile geçürmedi.

3865. Yekī şod ğark baħr-i āşināyī

Birisi āşinālūk baħrına ğark oldu [254^b] ki ol Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdur.

Yekī leb-teşne der-berr-i cūdāyī

Birisi daħı dudağı şusuz ayrulūk yerinde kaldı ki ol Züleyhādur.

3866. Çi hoş goft ān kadem-fersūde der-‘aşk

Ne güzel didi ol ayak aşındurmuş ‘aşk içinde.

Zi her sūd u ziyān āsūde der-‘aşk

Fā’ideden zarardan rāhat olınmışdur ‘aşk içinde.

3867. Ki ‘aşk āncā ki bāşed germ-bāzār

‘Aşk ol yerde ki oldu bāzārı ıssıcaķ oldu. “**Germ** bi-kāfī’l-‘Acemī.”

Ne-dāred hīç bā-āsūdegī kār

Hīç bir kimesne bu felekde rāhatlūk ile iş tutmadı. “**Āsūdegī** bi-kāfī’l-‘Acemī;
Kār bi-kāfī’l-‘Arabī.”

3868. Kefen ber-‘āşık ez-vey çāk bāşed

‘Āşık üzerine kefen ‘aşkdan çāk oldu.

Eger ħod ħufte zīr-i ħāk bāşed

Eger kendi merhûm olmuş olduysa toprak altında oldu.

3869. Hoş ân ‘âşık ki der-hicrân çünin mürd

Ne güzeldür ol ‘âşık ki ayrılık ile buncılayın merhûm oldu ol Züleyhâdur.

Be-ḥalvetgâh-ı cānān cān çünin bürd

Cānānuñ ḥalvetgâhına cānını buncılayın iletirdi. Ya‘nî Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmuñ [yanına] defn olındı. “**Be-ḥalvetgâh** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3870. Ne-güyed kes ki merdî der-kefen reft

Söylemedi bir kimesne ki erlûk ile kefine gitdi. Ya‘nî girdi.

Bedîn merdānegî k’ân şîr zen reft

Ol erlûk ile arslan urmaqluk ile gitdi. Murād Züleyhâdur.

3871. Nuḥust ez-ğayr-ı cānān dîde ber-kend

Evvel cānānuñ ğayrısını görmeyüm diyü gözlerini kıopardı. Ya‘nî çıkardı. “**Ber-kend** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

V’ez-ân bes naḳd-i cān ber-ḥākeş efkend

Andan sonra cānınuñ naḳdını toprak üzerine bıraktı. Ya‘nî merhûm oldu.

3872. Hezārān feyz ber-cān u tenes bād

Niçe yüz biñ feyz ol Züleyhānuñ cānına tenine olsun.

Be-cānān dîde-i cān rüşeneş bād

Cānānıyla cānınuñ gözi rüşen olsun bu du‘ā Züleyhāyadur.

Der-Şikāyet Ez-Felek-i [255^a] Pür-Nikāyet Ki Ejdehāvār Gird-i ‘Ālemiyān Halka-i
Kerde

Bu Sürh Tolu Hile Olan Ejderhā Gibi ‘Ālemlerüñ Etrāfını Halka Eyleyen Felekden
Şikāyet Beyānındadır. “Nikāyet bi-kāfi’l-‘ Arabī; gird bi-kāfi’l-‘ Acemī; kerde bi-
kāfi’l-‘ Arabī.”

Ve Heme rā Be-Dā’ire-i Taşarruf-ı Hod Der-Āverde

Ve Ol Felek Cümlesini Kendi Taşarrufı Dā’iresine Getürmüşdür.

Ber-Yekī Zaḥm-ı Zened ve Ber-Dīgerī Zehr Efkened

Birisine Zaḥm Urur Bir Ğayrısına Zehr Bırağur.

Ne hiç ez-dest refte Rā Bā-Vey Dest-i Sitiz

Hiç Gitmiş Eli Ol Feleke ‘İnād Elini İdemedi.

Ve Ne Hiç Ez-Pāy-Üftāde Rā Ez-Vey Pāy-ı Güriz

Ve Dağı Hiç Felekden Ayağı Kaymamış Bir Kimesne Felekden Ayağını Kaçırıcı
Olmadı.

3873. Felek ber-ḥiṣ bi-cān ejdehāyist

Cānsız felek kendi üzerine bir ejderhādur.

Pey-i āzār-ı mā zūr-āzmāyist

Bize āzār itmek için zūrla tecribe idicidür. Ya’ nī mübtelā idicidür.

3874. Giriftārīm der-piç ü ḥam-ı o

Biz giriftār olduk ol feleküñ halkasına büklümine.

Rehiden¹⁷⁵ çün tüvānīm ez-düm-i o

Қurtulmaқlуға biz nice қādir oluruz biz anuñ қuyruғından.

¹⁷⁵ Yazmada “Remiden” şeklindedir.

3875. Ne-bîni kes k'ez-o zaḥmî ne-ḥorde

Ol felekden bir zaḥm yememiş bir kimesne görmemişdür. Ya' nî cümlesi zaḥm-dâr olmışdur.

Zi şad kes ber-yekî raḥmî ne-kerde

Yüzde birine bir merḥamet eylememişdür.

3876. Zi zülmeş hîç kes sâlim ne-cestest

Ol felek zulminden hîç bir kimesne sâlim şıçramamışdur. Ya' nî kurtulmamışdur.

Küdāmîn sîne k'ân zālīm ne-ḥastest

Ḳanḳınuñ sînesi ol zālīm felekden uyumamışdur. Ya' nî cümlesi uyumışdur. “Sîne k'ân bi-kāfi'l- Arabî.”

3877. Be-her aḥter k'ez-o rûşen çerāğest

Her yıldız ol felekden bir rûşen çerāğdur. “K'ez-o bi-kāfi'l- Arabî.”

Nihāde ber-dil-i āzāde dāğest

[255^b] Āzāde olan gönül üzerine bir yakı kıymışdur.

3878. Hezārān dāğ hest ü merhemî nî

Dünyānuñ ḥalḳına yüz biñ yakıları vardur bir melhemi yokdur.

V'ez-în bî-merhemî hîçes ḡamî nî

Ol melhemsüzlüğinden hîç bir ḡamı da yokdur.

3879. Buved peydā der-o şebḥā-yı deycūr

Zāhir olur bu kıış gicelerinüñ içinde. Ya' nî karañuk gicelerde.

Hezārān revzen ender-‘ālem-i nūr

Yüz biñ pencere ‘ālem-i nūrdan. Ya‘nī pencereden murād yıldızlardur.

3880. Çi hāşıl z’ān çü nūrī der-neyüfted

Ne hāşıl ol yıldızlaruñ penceresinden. Çünki nūrı yere düşmedi.

Be-hātırhā sürūrī der-neyüfted

Hātırlara ol feleküñ bir sürūrı düşmedi.

3881. Çü şīrān rūz dūrest ez-dü rengī

Arslanlar gibi feleküñ gündüzi uzağdur iki renkten.

Velī şebhā koned bā-mā pelengī

Velākin gicelerde bize felek kaplanluğ eyler. Ya‘nī gice evā’ilinde beyāz olur evāhırinde kara olur. Ma‘lūm oldu ki iki renklü olmuş olur.

3882. Be-cüz āzār mā rā ez-o çi rengest

Bize āzār itmeden ğayrı ne rengi vardur.

Ki bā-mā rūz şīr ü şeb pelengest

Ki bize feleküñ gündüzi arslan olmuşdur, gicesi kaplan olmuşdur.

3883. Sezed k’ez-‘ayş-ı teng-i ğod be-nālīm

Lāyıkdur kendi tār ma‘īşetimizden biz nāle eyleyevüz.

Ki bā-şīr ü peleng ender-cevālīm

Ki arslan ve kaplan ile biz cevelān içindävüz. Ya‘nī anlarla cenk idüb āzürde olmadävüz. “Ya‘nī gündüzi arslana, gicesi kaplana teşbīh itmeden maqşūd feleküñ bize cevır ü cefāsıdur.”

3884. To rā bā-her ki rû der-âşnâyîst

Saňa her kimesnenüň ki yüzi âşināluğdadur.

Ķarār-ı kâret âĥir ber-cüdâyîst

Senüň işinüň Ķarârı âĥirü’l-emr ayırmağdadur. Ya‘nî dostı dostından, oğlu anadan ayırur. “**Kâret** bi-kâfi’l-‘ Arabî.”

3885. Besî gerdiş nümüd in sebz târem

Etrâfında felek çok yeşillük gösterdi.

Besî tâbiş meh ü ĥûrşid ü encüm

Çok şu‘ le aydan, güneşden, yıldızlardan [256^a] gösterdi.

3886. Ki tâ bā-hem ṭabāyi‘ rām geştend

Ĥattâ ṭabi‘atler biri birleriyle rām oldılar. [Ṭabāyi‘den] murād ‘anāşır-ı erbā‘dur.

Şikār-ı murğ-ı cān rā dām geştend

Cān Ķuşını şikār itmekçün bu ṭabāyi‘ tuzak oldılar. “**Geştend** bi-kâfi’l-‘ Acemî fî-himā.”

3887. Henüz in murğ-ı nā-ferruĥ ser-encām

Şimdi bu cān Ķuşı Ķanātsuz Ķuyruksuzdur.

Ne-çide dāne-i kāmī ez-in dām

Döyşürmemişdür murādınca bir dāne bütün tuzagından. “**Kāmī** bi-kâfi’l-‘ Arabî.”

3888. ʿabāyi‘ bũgsilend ez-yek diger bend

ʿabī‘ atlerũñ biri birinden bağı kırılır.

Koned her yek be-aşl-ı hũş peyvend

Her birisi kendi aşlına muttaşıl olur. Ya‘nī ʿabāyi‘den murād ‘anāşır-ı erbā‘adur ki ‘anāşır ‘unşuruñ cem‘idür. ‘Unşur aşl dimekdür. İnsānuñ aşlı dört şeyden mürekkebdür. Biri āteş, biri bād, biri hāk, biri āb. Kaçan āteş öbürlerine ğālib olsa hũmmā-yı muhriķa hāşıl olub sebeb-i mevti olur. Āb ğālib olsa ishāl marazına mübtelā olur. Hāk ğālib olsa ʿabī‘atı kabz üzere olur. Bād ğālib olsa zātü’l-cem marazı hāşıl olub yigirmi dört sâ‘at hũkmi vardur. Allāh-ı ‘azīmü’s-şān bu erba‘a eşyāyı biri birlerine zıdd iken imtizāc itdürdi ulũhiyyetini beyān içündür.

3889. Be-māned murğ dūr ez-āşiyāne

Kuş uzak kaldı yuvasından. Ya‘nī bedeninden.

Dil-i pür-hũn refūd āb u dāne

Göñli tolu kan gitdi āb u dānesinden. Ya‘nī dünyāyı terk itdi.

3890. Me-bīn devr-i sipihr ü mihr-i germeş

Felekũñ dönmesini ıssıcak maḥabbetiyle görme. Ya‘nī dünyāyı sevme. “Germeş bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ki hiç ez-kīn-i güzārī nīst şermeş

Hiç kīnden geçmesinden utanması yokdur.

3891. Be-mihreş dil kesī çün şubḥ kemer best

Felekũñ maḥabbetine bir kimesne şabāḥ vaktinde maḥabbet bağıladı. Ya‘nī feleke maḥabbet kuşağını kuşandı.

[256^b] **Ki der-ḥūn çün şafaḵ her rûz binşest**

Şafaḵ gibi her gün kan içinde oturdu. Ya‘nî felekden âzürde oldu.

3892. Zi sûreş kes demî bî-ḡam neyüftād

Bu feleküñ düğüninden bir kimesne bir nefes ḡamsuz düşmedi.

K’ez-o der-‘ömrhā mātem neyüftād

Ol felekden benî âdem ‘ömri içinde mātemden düşmedi. Ya‘nî dā’im mātem ile oldu.

3893. Be-bostān pāy-nih faşl-ı bahārān

Bahār faşlında bostān içine ayağını ko.

Temāşā kon ki gird-i cüybārān

Temāşā eyle ırmaqlaruñ etrāfında. “Gird bi-kāfi’l-‘Acemî.”

3894. Çi rā kerdest ḡonce pīrehen çāk

Niçün ḡonce ḡönlekin çāk eylemişdür. Ya‘nî açılmışdur.

Be-ḥ’ārī sebze çün üftāde ber-ḥāk

Ḥorluḵ ile yeşillüğe çünki düşmişdür toprak üzerine. Ya‘nî açılıb toprak üzerine dökülmüşdür. Toprağa dökülmesi için pīrāheni çāk itmişdür. Ya‘nî dökülmesini bilür de çāk eyler.

3895. Çe rā derrā‘ a-i gül pāre pārest

Niçün gülüñ ḡönlegi pāre pāredür.

Dehān pūr-şu‘ le vü dil pūr-şerārest

Aḡzı tolu şu‘ ledür ḡönül tolu kı[ḡı]lcımdur.

3896. Ki efkende zi pā serv-i revān rā

Dağı bu felek döyşüricidir mevzūn servi ayağından

Ki kerde ġarķa der-ḥūn ergavān rā

Erguvān çiçegini ķana ġarķ eylemişdür.

3897. Çe rā sūnbūl perīṣānest ü derhem

Niçūn sūnbūl dağılmışdur biri birinden.

Çe rā pūr çeşm-i nergis z’eşk-i şebnem

Niçūn nergis çiçekinūñ gözi töludur çiy yaşından.

3898. Benefşe der-kebūdī sūgvārest

Benefşe de başınuñ göklüğinden yasludur. ‘Alāmet-i küfrdür diyü. “**Kebūdī** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Be-ḥūn āġaşte lāle dāġ-dārest

ķana ķarışmışdur lāle yakılar tütücüdür.

3899. Şanevber bā-dil[i] geşte be-şad şāḥ

Şanevber ağacı dağı gönlinde yüz dāne dal eylemişdür. “**Geşte** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Tenī ez-tiġ-i ḥūr sūrāḥ sūrāḥ

Vücūdı güneşūñ kılıcından delik delikdür.

3900. Zi gül pūr-dāġ pūşt ü rüy-ı gülbūn

Gülden tölü yakıdır gülūñ arkası [257^a] ve yüzi. “**Gülbūn** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Semen der-kenden-i ruḥ tiz-nāḥun

Yāsemīn yañağın kōparmak içün tırnağı ok itmişdür. “**Kenden** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3901. Dıraḥtān ez-şabā der-raḳş-ı endūh

Ağaclar şabā rüzgārından ğuşşa ile raḳş içinde. Ya‘nī iki yanına şalınurlar.

Ġam-ı cān-kār-ı murġān kūh-der-kūh

Cān ġamıyla kuşlaruñ işi tağ içindedür. “**Kār** bi-kāfi’l-‘Arabī; **Kūh-der-kūh** bi-kāfi’l-‘Arabī fī-himā.”

3902. Buved kū kū-zenān ḳumrī zi her sū

Ötmek urur oldu ḳumrılar her cānibden. “**Kū kū** bi-kāfi’l-‘Arabī fī-himā.”

Ki ya‘nī der-cihān āsūdegī kū

Ki ya‘nī ol ḳumrılar murād iderler ötmeleriyle dünyāda bir rāḥat olmuş ḳanı. “**Āsūdegī** bi-kāfi’l-‘Acemī; **Kū** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3903. Hezārān bā-hezārān nağme-i derd

Bülbüller yüz biñ derdlü nağmeleriyle

Ki ḥoş ān k’o ġam-ı in bāğ kem ḥord

Ol kimesne ne güzel adamdır ki bu dünyā ġamını yimedi. Ya‘nī manşib-ı devlete maḥabbet itmedi dirler. “**Ān k’o** bi-kāfi’l-‘Arabī fī-himā; **Kem** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3904. Muṭavvaḳ fāḥte gerden be-çenber

Ügeyik kuşu ḥalka itmişdür gerdānına çenber ile. “**Gerden** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

K'ez-în çenber kesî n'âred birûn ser

Bu felekûn çenberinden kimesne getürmedi gerdânını taşra. “K'ez-în bi-kâfî'l-
‘Arabî.”

3905. Cihân rā dīdī vü faşl-ı bahāreş

Dünyâyı ve dahı faşl-ı bahārını gördün

Biyā [vü ez]-hazān gîr i‘tibāreş

[Gel ve] hazān vaktini hātıra itmeklük ile ol dünyāya i‘tibār tutub fānî olduğunu
bil.

3906. Be-bîn dem-serdî-i bād-ı hazān rā

Gör hazān rûzgārının nefesini şovukluğunu

Be-bîn ruḥ-zerdî-i berg-i rezān rā

Üzüm çubuğunun yaprağının şaruluğunu gör.

3907. Dem-i o serd ez-derd-i firākest

Ol hazān rûzgārının nefesi şovukluğu firāk derdindendür.

Ki yār ez-yār u cüft ez-cüft tākest

Yârı yârdan ayruçıdur. bu felek cüfti cüftten ikincidür bu felek. Ya‘nî adamın
arçasını ikincidür.

3908. Ruḥ-ı ın zerd ez-endüh-ı dūrîst

Bu yaprağın yüzi şaruluğu felek devrinün guşşasındandır.

Ki dūri ba‘ d-ı nezdiki żarūrist

[257^b] Ki uzaklık yakınlıktan sonra żarūridür. Ya‘nī bir adam bir adama yakın olsa bi’l-żarūri uzak olur.

3909. Be-refte āb u reng ez-şāhid-i bāğ

Āb gelmek ile bāguñ maḥbūbından beyāz, kırmızılık gitmişdür.

Siyeh-pūş āmede der-mātemeş zāğ

Karğa siyāh geymek ile gelmişdür şāhid ve bāguñ mātemine.

3910. Nümūde ğavr-ı her şāḫi be-bāği

Göstermişdür kuruğını her dal bāğda.

Düm-i ṭāvūs rā pāy-ı kelāği

Ṭāvūsuñ kıyruğı güzelliği ayağınuñ kıarası içündür. “**Kelāği** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3911. Zi ser çāder fütāde nesteren rā

Başından çāderini düşürmişdür beyāz gül.

Zi ḫayme refte pūşeş nārven rā

Çāderinden gitmişdür örtünmek ile çāder çiçeği.

3912. Enār ān tāc-ı tārek nārbün rā

Nār ol dilim dilim olan tācını nār olmağcün. “**Tārek** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Ki mī-baḫşed nevī bāğ-ı kühen rā

Revnağ bağışladı yeñiden eski bāğa. “**Kühen** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3913. Derûneş rā çü vaqt-i ħande bînî

Ol bâğuñ içini gülmesi vaqtinde görürsün murād çiçeklerüñ açılmasıdır.

Be-şad perkāle ħün-āgende bînî

Yüz dāne kanat ile kan şucuğı gibi ħurūs çiçegini görürsün. “**Perkāle** bi-kāfi’l-[‘] Arabî; **Āgende** bi-kāfi’l-[‘] Acemî.”

3914. Bedān ħübān-ı bostān rā şemāme

Dağı ol bostānuñ ħüblarından birisi dağı şemāmedür.

Zi ra’ nāyî mu’ zafer kerde cāme

Nāziklüğinden libāsını şaru eylemişdür. “**Kerde** bi-kāfi’l-[‘] Arabî.”

3915. Nişeste ber-ruĥ-ı zerdeş ħubārest

Oturmuşdur ol şemāmenüñ yüzine tozlar.

Hemānā mānde dūr ez-vaşl-ı yārîst

Beñzer ki yārînuñ vuşlatından uzak kalmışdur.

3916. Zi rû saĥtî yaĥ ender-āb-ı menhel

Ķatıluk yüzinden buz şu içinde çözülmüşdür. Ya’ nî buzlar açılıb erimişdür.

Şode bād ez-zirih-bāfi mu’ aţtal

Rûzgār düğüm düğüm örmeden mu’ aţtal olmışdur.

3917. Çenār ez dest-bord-i berd dîdî

[258^a] Çınār ağacı elinden şovuğı iletmeklügi gördüñ. Ya’ nî şavukdan kurtulduğunu.

Be-bāğ āvāze-i sermā ŧenīdī

Bāğda ŧovuk āvāzesini iŧitmeklüğini gördüñ.

3918. Ne-kerdī dest-i ħod rā tā be-eknün

Eylememiŧdür kendi elini ħattā ŧimdi.

Zi bīm ez-āstīn-i ŧāħ bīrūn

ŧovuk korkuŧundan āğacuñ dalları yeñiden taŧra eylememiŧdür.

3919. Bahār ānest ‘ālem rā ħazān īn

‘Ālemlerüñ bahārları bu kışdan ħazān olmiŧdur. Ya‘nī maĥzūn olmiŧdur.

Ez-īn hest ān ħam-efzāter v‘ez-ān īn

Bu bād serdden ol bahāruñ ħamı bu ħazāndan ziyāde oldı. Ya‘nī yaprak döküminden ziyāde oldı. Kış faşlınuñ ŧovuğı kış faşlından murād kânūn-ı evvel kânūn-ı ŧānī ŧubātdur.

3920. Der-ān ħamħāne bī-ħam ħūn ziyed kes

Bu ħamħānesi içinde ki murād dünyādur. ħamsuz kim ta‘ ayyüş ider.

Dīl-i pejmürde ħurrem ħūn ziyed kes

Periŧān olmiŧ göñlini kuttuluğla kim ta‘ ayyüş itdürür. Ya‘nī elbette ħamda ħālī degülsin.

3921. Be-ġitī der-niŧān-ı ħurremī nīst

Bu felekde mesrūrlük niŧānı yokdur.

Ve ger bâşed naşīb-i âdemî nîst

Eger olduysa ademiyyetde naşībüñ yokdur. Bu ‘âlem-i dünyâda sürürlük şeytānlukdur.

3922. Ne-bâşed ser pür ez-nâz-ı ħabībī

Başuñ tolu olmasuñ maĥbûbınuñ nâzından.

Naşīb-i âdemî cüz bî-naşībī

Âdemüñ naşībī naşībıslüğüñ ġayrı degüldür. Ya‘nî cümle eşyâñı burada bıraġub gidersin hemān senüñ naşībüñ beş zirā‘ kefendür.

3923. Dil ez-endîşe-i şādī tehī kon

Göñlüni sürür fikrinden boş eyle.

Dimāġ ez-fıkr-i âzādī tehī kon

Dimāġını da âzādlük fikrinden boş eyle âzādelük cennetdedür.

3924. Be-dāġ-ı nâ-murādī şād mî-bâş

Murādsuzluk [258^b] yakısıyla mesrūr ol.

Be-ġull-ı bendegī âzād mî-bâş

Ķulluk buġaġusından âzād ol. Ya‘nî dünyāya ve maĥbûba ħul olma.

3925. Zi her çizi ki üfted dil-pesendet

Her şey’e göñlüñ düşer begenmek eyle.

Koned ħâtır be-mihr-i ħıř bendet

Ĥâtıruñ kendi maĥabbetüñle senüñ ol şey’e bağlanur.

3926. Be-şad asret büriden 'āhī āḫir

Yüz dāne asretiyle āḫirü'lemr seni keserler.

Ġam-ı hicreş keşiden 'āhī āḫir

Anuñ ayrılık ғamını āḫirü'l-emrsen çekersin.

3927. Güşā destī vü ez-pā bend бүgsil

Elini aç ayağından buқағуы қır.

V'ez-īn bī-ḫāşılān peyvend бүgsil

Bu bī-ḫāşıl olan dünyānuñ ittişālini қır.

3928. Ve ger to negsilī ān kes be-bestest

Eger sen kırmazsañ ol kimesneye ki bağlanmıssındur.

Pey-i бүgsesteş āmāde destest

Ol bağlanduғuñ kimesneden ayrıлмақлуқ içün el ḫāzırlanmışdur ol el ḫāzret-i
'Azrā'ıl 'aleyhi's-selāmuñ elidür ki bir gün senüñ rūḫını қabz ider.

3929. To ḫufte ғāfil ü o īstāde

Sen ғāfil uyumuşsındur ol dikilmişdür.

Yek-ā-yek mī-sitāned āñçi dāde

Birer birer alurlar anı ki saña virmişlerdür. Ya' nī kıyāmetde birer birer
ḫesābını isterler.

3930. Der-āverd ez-dürüşti pā be-sengest

Қaтілуғından аyaғına таş getürürler. Ya' nī аyaғına таş ile ururlar.

Be-meydān-ı revāyī sāht lengest

Gitmek meydānında topal düzölürsin.

3931. ‘Aşā girī be-kef gāh-ı revāyī

‘Aşā tıtersin gitmeklük vaktinde. “**Gāh** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Ki lengī rā be-rehvārī nümāyī

Topalluğ ile yola gitmek göstereyin. Meydāndan murād āhiretdür.

3932. Çü şarşar tāze şāhī rā zi bün kend

Şarşar rüzgārı gibi tāze dalı dibinden kıpar. “**Kend** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Be-çüb-ı huşk netvān kerd peyvend

Kıdı dikenini mümkün degüldür ekmeklük. “**Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3933. Be-züret [259^a] pençe-i tākāt zebün kerd

Sen zürüñla tākāt pençeñle bir kimesne[yi] zebün eylersin.

Zi destest naqd-i girāyī birün kerd

Senüñ elinden hāzır tutıcı olduğı şey’i sen getirürsin taşra itmeklük getirürsin. Ya‘nī şeyleri elinden alurlar. “**Girāyī** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”; **Kerd** bi-kāfi’l-‘ Arabī fi-himā.”

3934. Borī destī süy-ı her kār peyvest

Elinde her şey’üñ cānibine ittişāl iletürsin. “**Her kār** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Velī kārīt ber-mī-n’āyed ez-dest

Velākin senüñ işüñ yukarı gelmedi elinden. Ya‘nī murāduñ hāşıl olmadı dimekdür.

3935. Çü reft ez-dest bîrûn zûr-ı pençe

Çünkü elinden taşra gitdi zûrlu pençeñ. Ya‘nî pāzuñda kuvvet kalmadı.

Me-kon hod rā be-zûr-ı pençe rence

Kendüñ pençe zûrıyla kimesneye rencide itme bir gün ola saña da iderler.

3936. Zi çeşmet bord naqd-i rüşenāyî

Senüñ gözinden aydınlık naqdini ayırurlar.

To ez-pey bînişî sürme çi sâyî

Görmeyen gözine sürme niçün çekersin.

3937. Çü der-bîneş to rā inest sîret

Çünkü senüñ görmeklûgine şûret budur. Ya‘nî naqdı rüşendür.

Me-keş sürme be-çeşm-i bî-başîret

Sürme çekme başîretsüz göziyle.

3938. Yekî çeşmānt der-kûrî vü tengî

Senüñ gözlerinin birisi körlük içinde ve tarluğdadur. “**Kûrî** bi-kāfî”l-‘Arabî.”

Çi sâzî çāre ez-çeşm-i firengî

Gözine ne çāre düzersin fireng kâfirinüñ sürmesinden.

3939. Zi sîmîn sîn ki mîmet rā cilî bûd

Gümüş gibi olan dişine misvâkdan cilā virür idüñ.

Çü leb ‘ağd-i şumâreş lām u bî-būd

Çünkü tudağın ol diş saymasının ‘ağdini lām ile bā idi. Ya‘nî otuz iki idi. Lāmdan murād otuzdur. Bādan murād ikidir.

3940. Der-ān ‘ağdet çünān kesrî fütāde

Ol senün sayı bağlamadan ancılayın dişlerinün birine kırılmağ düşmişdür.

Ki kes rā nîst z’ān kesrî ziyāde

Kimesne için yokdur ol kırılan dişi birine getürmek.

3941. Zi nādānî ki nuṭṭ [259^b] u ḥamūṣî

Cāhillüğinden çok çok söylemeklügeni vardur dağı sükūt itmek vardur.

Konî ān rā zi lebhā perde pūṣî

Ol sükütü eyler tudağlarından perde örtmeklügeni tekebbüründen ötüri.

3942. Bedīn āyīn zi bes saḥtî vü süstî

Bu üslub üzerine çok katıluğdan çok uyusukluğdan sonra.

Fütāde şad şikestest der-dürüstî

Yüz kırılmağ düşmişdür bir sağlığında. Ya‘nî bir şihhatün muḳābelesinde yüz hastelük çekersin ol saḥtiyle süslük için.

3943. To bīnî her şikestî rāz cāyî

Çünkü her kırılmış rāz yerini görürsin. Ya‘nî bir mücrimün günāhına muṭṭali‘ olursun.

Zi her cā pîş gîrî mācerāyî

Her bir yirden sen anuñ mācerāsını tutarsın.

3944. Be-her çi ez-ten şevved güm yā zi cānet

Her ne ki teninden yāhūd cānından zāyi‘ olur. “**Güm** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Be-esbāb-ı cihān üfted gümānet

Dünyānuñ sebeblerine senüñ zānuñ düşer. Ya‘nī filān beni hāste itdi filān beni faķīr itdi diyüb da‘ vāsında olursun. Da‘ vā-yı sebep memnū‘dur. İş Allāhundur. “**Gümānet** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3945. Zi ṭab‘ et hergiz in ma‘ nī ne-zādest

Senüñ ṭabī‘ atine aṣlā bu ma‘ nī ṭoğmamışdur.

Ki ān kes mī-bered ān rā ki dādest

Ol kimesne elinden alur ki ol virmişdür.

3946. Cihān rā kerde’i ber-ḥıṣṭen teng

Dünyā için kendüñe ṭarluḳ virür olmışsun. “**Kerde** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Ne-dārī der-cihān dīger to āheng

Dünyāda sen bir ḡayrı ḳaşd ṭutmazsın. Ya‘nī dünyā maḥabbetiyle ālūde olmışsın Allāha ‘ibādet ve ṭā‘at itmege üşenürsın.

3947. Ne’i vāḳıf ki dīger ‘ālemī hest

Vāḳıf degülsın ki bir ḡayrı ‘ālem vardır. Ol ‘ālem āḡiretdür.

K’ez-āncā ḡāst ger bīş ü kemī hest

Ol yirde ḡesābın isterler eger māluñ çokdur eger azdur. “**K’ez** bi-kāfi’l-‘ Arabī; **Ger bīş** bi-kāfi’l-‘ Acemī; **Kemī** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3948. Ez-ân tersem ki çün merg âyedet pîş

Andan korçarum ki çünki ölüm senüñ öñine gelür.

Ne-yārī kenden ez-‘ âlem dil-i ẖîş

Kendi gönlini ‘ âlem-i dünyādan koparmaqluğ getürmezsin. Ya‘ nî [260^a] dünyādan ayrılmak istemezsin dimekdür. “**Kenden** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

3949. Dil ü cānī pür ez-şad gūne vesvās

Göñlüñ cānuñ toludur yüz dürlü şeytānuñ vesvesesiyle. “**Gūne** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Revī bîrûn zi ‘ âlem nākisü’r-re’s

‘ Âlem-i dünyādan taşra başsuz gidersin. Ya‘ nî ‘ âlem-i dünyāda ecel boynunu urub ıztırarı gidersin.

3950. Şeved çarhet zi cām-ı merg sākī

Saňa çarh ölüm cāmından sākī oldı. “**Merg** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Henūzet meyl-i in vîrāne bākī

Şimdi senüñ meylüñ bu vîrān dünyāya bākīdür.

3951. Şenīdestem ki Cālīnūs-ı kez-dil

İşitdüm ki dir Monlā Cāmī hazretleri Cālīnūs hakīm gönünden. “**Kez** bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Ne-zed nevrîş ser der-‘ âlem-i gil

Urmadı ‘ âlem-i dünyāda başına bir yeñi yara. Ya‘ nî vücūdına bir zarar gelecek bulunmadı dā’imā şihhat-ı vücūd ile olurdu. “**Gil** bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

3952. Çün'ın güftest çün cāneş resīde

Ol Cālīnūs buncılayın dimışdür ki çünki cānı ağızına geldi.

Be-leb k'ey kākī pīş-i dü dīde

İy Cālīnūs kākī senūñ iki gözinūñ öñinde. “**Kākī** bi-kāfi'l-‘Arabī.”

3953. Zi ferc-i esterem yek fūrce būdī

Benüm kıtırım fercinden bir delicek olaydı.

Ki ‘ālem z’ān pes ez-mergem nūmūdī

Andan soñra ‘ālemde benüm ölümümi gösterlerdi. Ya‘nī kıtırımuñ fercinde şaķlanurdum dimekdür. Cālīnūs fā‘ilü'l-‘acā‘ib dimekdür. Lisān-ı Yūnānīde meşhūr olan hākīmleri hātimesidür. Andan soñra ‘ilm-i hikmetde bir aķed ol mertebe ve menzile yetişmedi. Anuñ için hātümü'l-mu‘allimīn laķabıyla mulaķķab oldu. “**Mergem** bi-kāfi'l-‘Acemī.”

‘Unşurī:

[Mefā‘ ilün/Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fa‘ lün]

Sevād-ı hāt-ı riyāzist şekl-i Uķlīdes

Beyān-ı naķş-ı İlāhist tıbb-ı Cālīnūs

3954. Güşād-ı dil ne-būdeş çün müyesser

Göñül açılması çünki Cālīnūse müyesser olmadı.

Feraķ rā fūrce cüst ez-ferc-i ester

Feraķ olmağçün delik taleb eyledi kıtırınuñ fercinden. [260^b]Ya‘nī zu‘mına göre anda kaçub ölümünden kırtulsa ki gerekdür.

3955. Rehî büğşâ der-în kâh-ı dil-efrûz¹⁷⁶

Bir yol açduñ bu gönül şu‘lelendürici dünyâ köşkünüñ içinde.

Ki nüzhetgâh-ı ferdâ bînî imrûz

Yârınki râhat olacak yirini bu gün ki günde görürsün. Ya‘nî dünyâda zevk ve şefâ hevâsına düşüb âhireti unudursun.

3956. Neyâyed der-dilet hergiz ki gâhî

Gelmedi senüñ gönülüne aşlâ ki bir vâkıde. “Gâhî bi-kâfî’l-‘Acemî.”

Konî der-hâl-i in ‘âlem nigâhî

Bu ‘âlem-i dünyânuñ hâline bir nazar idesin de ‘âlem-i fânî olduğunu bilesin. “Nigâhî bi-kâfî’l-‘Acemî.”

3957. Edîm-i hâk keş-i pâ-feşârest

Toprak yüzinde ayağınuñ papucını paralamışsın.

Der-o şad gûne-i sahtî rîgdârest

Yüz dürlü katılığla kum tütücüsün papucunuñ içinde. Ya‘nî hâr u hâşâk tolub ayağını zahmetlü ider de yolda kalırsun. “Gûne bi-kâfî’l-‘Acemî.”

3958. Bih ân kîn keş râ ez-pâ fişânî

Ol papuc yegrekdür ki ayağına saçasın. Ya‘nî bir sağ pabuc geyesin.

Vegerne haste pâ der-reh be-mânî

Bu haste ayaklu yol içinde kalırsın. Ya‘nî delik pabuc giymek ile ayağına hâr u hâşâk dokunub ayağınuñ rencide olub yoldan kalırsın şer‘at papucu yeñile dimekdür.

¹⁷⁶ Yazmada “fûrûz” şeklindedir.

3959. Ber-efken perde-i eflāk ez-pîş

Bırak felekün perdesini ölmezden öñdiñ.

Me-bāş ez-perdegî maḥrūm ez-în pîş

Perde[yi] açmadan maḥrūm olma ölmezden öñdiñ. Perdeden murād şerī‘ atdur. Ya‘nī şerī‘ at ile ‘amel eyle dimekdür.

3960. Birūn ez-perde nā-maḥdūd nūrīst

Perdenün taşrasında çekilmemiş bir nūr vardur.

K’ez-ān her lem‘ a ḥūrşid-i sūrūrīst

Ol nūruñ her lem‘ ası sūrūr güneşidür. Nūrdan murād şerī‘ atdür.

3961. Der-ān lem‘ a zi her ümmīd güm şev

Ol lem‘ anuñ içinde her ümmīdün zāyi‘ olsun nefesine tābi‘ olma. “Güm şev bi-kāfi’l-‘ Acemī fi-himā.”

Besān-ı zerre der-ḥūrşid güm şev

Zerre gibi şerī‘ at [261^a] güneşün içinde zāyi‘ ol. Şāḥib-i tevāzu‘ ol, ḥodbīn olma.

3962. Çü güm-geştī der-o yābī rehāyī

Çünkü kendüni zāyi‘ eylediñ, şāḥib-i tevāzu‘ olduñ. Ol güneş içinde kurtulmaqluḡ bulursun. “Güm-geştī bi-kāfi’l-‘ Acemī fi-himā.”

Zi derd-i firḡat u dāḡ-ı cüdāyī

Firḡat derdinden ayrılıḡ yakısından kurtulmaḡ bulursun. Firḡatden murād cehennemdür. Dāḡ ve cüdāyı kesālik.

Der-Pend Dāden ve Pend Nihāden

Bu Sürh Naşihat Virmek Dahı Va' z Komağ Beyānındadır.

Ferzend-i Ercümend Ki Dest-i İdrāk İktisāb-ı Kemālāt Üstüvār Dared

Bir Şāhib-i Tabī' at Ogula Ki İdrāk Elini Kemālāt İktisābına Muḥkem Tuta.

Ve Pāy-ı Meyl Der-Zeyl-i İctināb Ez-Cehālāt Ber-Ḳarār

Ve Dahı Meyl Ayağını Cāhillükden İctināb Eteginde Ḳarār İle Tuta.

Vaffāḳahu'llāhu Limā Yuḥibbuhu ve Yerḏāhu

Allāh-ı 'Azīmü's-şān Ol Ferzend-i Ercümende Maḥabbeti Rızāsı Olduğı Şey'e Tevfīḳ
Eyleye.

3963. Tevellāka'llāh ey ferzāne ferzend

Allāh senüñ mütevellīñ olsun. Ya' nī veliyyü'n-ni' amuñ olsun iy ulu oğul.

Nigeh-dār-ı to bād ez-bed Ḥudāvend

Allāhu te'ālā seni yaramaz şeylerden hıfz eylesün.

3964. Zi her pendet diḥād ān behremendī

Saḅa her va'zdan Allāhu te'ālā ḥişşe-dārluḳ virsün. Ya' nī emrine imtişāl nehyinden ictināb eyle. Va'zdan murād namāz ve oruç ve zekāt ve ḥac ve şehādetdür.

Ki vaḳt-i ḥācet ān rā kār bendī

Ḥācet vaḳtinde ol va'zlarla iş bağlayasın. Ya' nī o emri yerine getüresin.

3965. Merā heftād şod sāl u to rā heft

Benüm içün yetmiş sene 'ömr senüñçün yedi sene 'ömr tamām oldı. Ya' nī sen yedi yaşında olduñ.

[To rā mī-āyed iḳbāl u merā reft]

Saḡa geldi iḳbāl-i [261^b] dūnyā benüm içün gitdi.

3966. Perīṣānem zi ‘ömr-i refte-i ḥ’iṣ

Ben perīṣān oldum gitmiş ‘ömrümden.

Melül ez-sāl u mäh u hefte-i ḥ’iṣ

Melül ayımdan, yılımdan, kendi heftenden.

3967. Zi men kiṣṭi ki kār āyed neyāmed

Benüm ekinüm iş getürür idi getürmedi. Ya‘nī yedigüm ta‘āmı hażm idemez oldum. “**Kiṣṭi** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Gülü k’efzün zi ḥār āyed neyāmed

Bir gül ziyāde olurdu. Ol şıḥḥat-i bedendür diken geldi gül gelmedi. Ya‘nī saḳāmet maraẓı geldi, şıḥḥat gitdi.

3968. Çi sūd eknün ki kār ez-dest refteṣ

Ne fā’ide şimdi ki iş elümden gitmişdür.

Zimām-ı iḥtiyār ez-dest refteṣ

İḥtiyār licāmı elümden gitmişdür.

3969. To cehdī kon çü der-kef māye dārī

Sen cehd ile çünki elinde ‘ömr sermāyesini tıṭarsın.

Be-keff zi āsār devlet sāye dārī

Elinde devlet eserlerinden devlet tıṭarsın ki ol şıḥḥat-i bedendür.

Mısrā^c :¹⁷⁷

Olmaya devlet cihānda bir nefes şıḥḥat gibi.

3970. Be-kon kārī ki sūdī dāred āḥir

Bir iş eyle ki bir fā'ide virdi āḥiretde.

Be-ser bārān-ı cūdī bāred āḥir

Başına cömerdlük yağmurlarını yağıdur cemī^c işinüñ āḥirinde.

3971. Nūḥust ez-kesb-i dāniş behrever şev

Evvel ^c ilm taḥşilinden ḥişşe-dār ol.

Zi cehl-ābād-ı nādānān be-der şev

Cehlle ma^c mūr olmaḳluğından cehli ṭaşra eyle kendinden.

3972. Buved ma^c lūm-ı her āzād u bende

Ma^c lūm olur her ḥürre ve ḳula.

Ki nādān mürde vü dānāst zinde

Ki cāhil olan ölüdür ^c ālim olan diridür.

3973. Kesī k'o da^c vī-i ferzānegī kerd

Bir kimesne ki ululuḳ da^c vāsını eyledi. “**K'o** bi-kāfī'l-^c Arabī; **Ferzānegī** bi-kāfī'l-^c Acemī; **Kerd** bi-kāfī'l-^c Arabī.”

¹⁷⁷ Bu mısra Kanûnî Sultan Süleymân'a aittir.

Kücā bā-mürdegān hem-ḥānegī kerd

Nerde ölülerle oturmaqluḡ eyledi. Mürdegāndan murād ehl-i dünyānuñ aḡniyāsıdur.

3974. Velīkin pā be-dāniş nih der-în rāh

Velākin ayaḡını taḥşīl-i ‘ilm e ḡo bu āḡiret yolu içinde.

Ki ‘ilm āmed firāvān ‘ömr-i kūtāh

Vāfir [262^a] ‘ilm geldi kıṣa ‘ömrinde. “**Kūtāh** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3975. Neyāyed hīç kes ‘ömr dü bāre

Kimesneye hīç ‘ömr iki kerre gelmedi.

Be-‘ilmī rev k’ez-ānet nīst çāre

‘İlm ile git. Saña ol ‘ilmden ḡayrı çāre yoḡdur. “**K’ez-ānet** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3976. Çü kesb-i ‘ilm kerdī der-‘amel kūş

Çünki ‘ilm taḥşīl eyledüñ. ‘Amele çalış. Zīrā ‘amelsüz ‘ilm maḡbūl degüldür. Şāḡib-i Muḡammediyye ḡazretleri kitābında buyurur ki veyā ‘ālim şaḡın zinhār şol ‘ālimlerden olma kim ki mi‘rāc gicesi gökde giderken maḡşad-ı levlāk didi. Anlar dururlar kim naşihḡat ideler, ḡalka oḡurlar. Kendüler tutmaz. Ḥudā yā mālīke’l-‘emlāk. “**Kūş** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Ki ‘ilm-i bī-‘amel zehrīst bī-nūş

‘Amelsüz ‘ilm zehrdür içilmez.

3977. Çi ḡāşıl z’ān ki dānī kīmyā rā

Ne ḡāşıl ol kimesneden ki kīmyāyı bilür.

Mis-i ḥod rā ne-kerde zerr-i sārā

Kendi bakır vücūdını ḥālîş [altun] itmemişdür. “**Ne-kerde** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3978. Zi tevfiḳ-i ‘amel çün ḥil’ at-i ḥāş

Allāhuñ tevfiḳinden ‘amelini ḥil’ at-i ḥāşş gibi eyle.

Resed ān rā muṭarraz kon be-iḥlāş

Yetüşdür ol ‘amel ḥil’ atine taşvīrlenmiş iḥlāş ile.

3979. ‘Amel k’ez-ma’ nī-i iḥlāş ‘ārīst

Bir ‘amel ki iḥlāş ma’ nāsından çılpākdur. Ya’ nī anda riyā olmışdur. “**K’ez** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Be-zevḳ-i puḥte-kārān ḥām-kārīst

Puḥte işlülerüñ zevḳinden anuñ işi çiydür. Ya’ nī ‘ameli maḳbūl degüldür. Puḥte-kārāndan murād evliyā’u’llāhdur. “**Kārān** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

3980. Zi kār-ı ḥām¹⁷⁸ kes sūdī ne-dāred

Kimesne ḥām işinden bir fā’ide tutmadı.

Çü ḥalvā ḥām bāşed ‘illet āred

Çünkü ḥalvā çiy oldu maraz getürür.

3981. Çü iḥlāş āverī mī-bāş āgāh

Çünkü ‘amelinde iḥlāş getürürsin haber-dār ol.

¹⁷⁸ Yazmada “kām” şeklindedir.

Ki bâşed şad haţar z'ihlâş der-râh

Ki yüz dâne helâklük hûlûş yolında oldu. Ya' nî beyne'l-havf ve'r-recâ ol egerçi
amel-i şalihada olduñsa da zîrâ iş âhîr nefesdedür.

3982. Be-hoş-pûşî vü hoş-[262^b]horî me-kon hûy

Güzel libâs fâhireler giymeklügi ve eţime-i nefîs yemeklügi kendüñe hûy
itme. Mâl-ı helâl ile kanâ'at eyle.

Be-tâb ez-râhat-ı püşt ü şikem rûy

Döndür râhatdan arkañı ve râhatdan yüzini. Ya' nî 'abîdü'l-baţın olma. Türkçe
karına kul olma dimekdür.

3983. Ğaraż ez-câme def -i harr u berdest

Libâsdan ğaraż yaz güninde harâreti kış güninde şovuğı def dür.

Ne-dâred meyl-i zînet her ki merdest

Dünyānuñ zînetine meyl tutmadı her kimesne ki erdür. Ya' nî Allāh dostıdur.

3984. Ger üfted ber-ğaşin-pûşî qarâret

Eger kalın libâs giymeklüge senüñ qarârüñ düşerse.

Buved z'âfât çün kunfuz hîşâret

Âfetlerden kirpi gibi hîşâr içinde olursun. Ba'z nüshada kunfuz yerine fındık
vâkı' olmuştur.

3985. Çü rûbeh ger şevî ez-nerm şādān

Tilki gibi eger yumuşakluğundan mesrûr olursın.

Keşendet püst ez-ser seg-nihādān

Çekerler başından postını köpek tabî[‘]atlular. “**Keşendet** bi-kāfi’l-[‘]Arabî; **Seg** bi-kāfi’l-[‘]Acemî.”

3986. Be-şîrînî me-kon hemçün meges cehd

Zîrâ âhirü’l-emr sinek ayağına şekerden bukağı konuldu.

Ki âhir bend ber-pāyet nihed şehd

Sinek bal içinde helāk olduğu gibi sende günāh içinde helāk olursun.

3987. Be-telhî şād [zî] z’în baḥr-i ḥûn-ḥ’ār

Acıluğla sürür eyle bu kan deryası içinde ol.

[Ki] tā genc-i güher gerdî şadef-vār

Tā güher ḥazînesine şadef gibi olasın güherden murād imāndur. “**Genc** bi-kāfi’l-[‘]Acemî; **Gerdî** bi-kāfi’l-[‘]Acemî.”

3988. Zi ḥ’ân-ı her kesî k’ālāyî engüşt

Her kimesnenüñ sofrasında parmaklarıñla yimegi mübāḥ itmişsin. Ya[‘]nî bu ḥelāl mıdur ḥarām mıdur diyü şormazsın. “**K’ālāyî** bi-kāfi’l-[‘]Arabî.”

Der-āzār-ı vey engüştān me-kon müşt

Ol kimesne āzār itmede parmaklarını yumarağ eyleme.

3989. Nemek rā çün konî der-ḥord-ı ḥod şarf

Tuzlanmağluğa kendi yemeklüğünü şarf idersin.

Nemekdan rā me-nih engüşt ber-ḥarf

Ṭuz ḳabına parmağını be'r-i' tirāş ḥarfı üzerine ḳoma. [263^a] Ya' nī niçün faḳīrdür. Niçün ḡanīdür diyü söylemeye.

3990. Be-iḥsān ber-eḥibbā dest büğşāy

İḥsānı dostlarınıñ üzerine aç.

Me-nih der-tengnā-yı medḥalī pāy

Ṭarluḡa ayağını girmeklük ḳoma.

3991. Me-dihşān¹⁷⁹ ḳarz u mes'tān nīm ḥabbe

Dostlarına ödünç akçe vir[me] yarım ḥabbe alma.

Feinne'l-ḳarz mıḳrāzu'l-maḥabbet

Zirā ḳarz maḥabbetüñ mıḳrāşıdur. Ya' nī maḥabbeti kesicidür.

3992. Be-baḥşiş bāş ez-işān bār ber-dār

Ol ḳarz virdigüñ adamlara baḥşiş eyle anlardan yükünü yukarı tut. Ya' nī saña borclarını ödemege ḳudreti olmaduḡı zamānda baḡışla.

Me-sāz ez-vām-dār işān girān-bār

Ol borc tutıcılara ağır yük düzme yaḳasından yapuşub ḳādīya götürme. “Girān bi-kāfī'l- Acemī.”

3993. Çünān zen līk der-baḥşişgerī ḡām

Borclulara adımını baḥşiş itmekle ur. “Gerī ḡām bi-kāfī'l- Acemī fī-himā.”

¹⁷⁹ Yazmada “be-dihşān” şeklindedir.

Ki ber-gerden neyāyed bāret ez-vām

Gerdānına sen borc yüki getürme. Ya‘nī borclularuñ boynuna zincīr kıoma.
“**Gerden** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

3994. Berāy-ı dostān cān rā fedā kon

Dostlaruñ içün cānını fedā eyle.

Velīkin dost ez-düşmen cüdā kon

Lakīn dostuñdan düşmenini ayır.

3995. Ki bāşed dost ān yār-ı Hudāyī

Ki dostuñ Hudā dostı olsun. Ya‘nī şaliḫāyı kendüñe dost eyle fāsık ile görüşme.

Dileş rüşen be-nūr-ı āşināyī

Göñlüñi āşināluḫ nūryla rüşen eyle ve’l-başaru’l-mer‘i bi’l-ḫarīn fehvāsınca.

3996. Keşed bār-ı to çün bāşī girān-bār

Senüñ yükini çeker çünkü sen ağır yüklü olursun. “**Girān** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Koned kār-ı to çün kerdī ziyānkār

Senüñ işüñde bulunur çünkü sen ziyān idersin. “**Kerdī** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

3997. Be-nā-ḫoş kārḫā gīred to rā dest

Fenā olan işlerden sen elini tut. Ya‘nī fenā işleri terk eyle.

Koned z’āb-ı naşīḫat āteşet pest

Ol dostuñ naşīḫat şuyından senüñ günāhuñ [263^b] āteşi alçaḫ eyler. Ya‘nī söyündürür.

3998. Zi ālāyiş çü gerded dest-gîret

Bu dünyānuñ ‘alāyıkından çünki elini terk idici olduñ. “**Gereded** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ber-āred pāk çün mūy ez-ḥamîret

Senüñ rûhını yuḡarı getürürler kıl gibi vücūdınıñ ḥamîrinden. Ya‘nî rāḥatlük ile rûhını ḳabẓ iderler.

3999. Be-kār-ı nîk gerded yāver-i to

Eyü kār olur senüñ dostuñ olur.

Be-kūy-ı nîk-nāmî rehber-i to

Eyü nāmluluk maḥallesinde saña ḳulavuz olur. Ol ki a‘māl-i āḫiretdür oruc, zekāt gibi. “**Be-kūy** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

4000. Çünin yārî çü yābî ḥāk-i o şev

Buncılayın bir dost bulursun anuñ yolında topraḳ ol.

Esîr-i ḥālḳa-i fitrāk-i o şev

Anuñ terkinüñ ḥālḳasınıñ esîri ol.

4001. Vegerne rûy der-dīvār-ı ḥod bāş

Eger bulamazsañ bir ḥaḳîḳatlü dost. Yüzini kendi dīvāruñ ḳapusına eyle.

Be-bür z’āgyār u yār-ı ḡār-ı ḥod bāş

Aḡyārdan ayrul yüzini kendi yār-ı ḡā[r]ında eyle. Zîrā yār-ı ḡār senüñ faḳîrluḡında meşakḳatinde dost olandur.

4002. Zi ğamhā-yı zamāne şād binşın

Zamānenüñ ğamlarından şādıluk ile otur.

Zi endūh-ı cihān āzād binşın

Dünyānuñ ğuşşasından āzād ile otur.

4003. Firāvān şuġlhā rā endekī kon

Çok çok şuġllerini azacıķ eyle. “Endekī bi-kāfi’l-‘ Arabī.”¹⁸⁰

Zi ‘ālem rūy-ı şuġl ender yekī kon

‘Ālemde şuġl yüzini bir eyle ki ol ‘amel-i āhiretdür. Dünyā kaydında olma.
“Yekī bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

4004. Eger bāşed şeb-i tārīk eger rūz

Eger qarañuk gicede olduñsa eger gündüz de olduñsa.

Be-her vaķtī ki bāşed dil der-o dūz

Her vaķtde ki olursun göñlüñi ol vaķte dik. Ya‘nī baġla.

4005. Ve ger n’āyed to rā in devlet ez-dest

Eger senüñ bu devlet ve dünyāya nā’il olmaķ elinden gelmediyse

Ne-şāyed ‘ār-ı bī-kārī be-ħod best

Lāyık degüldür kendüñ kārsuz olduġına ‘ār baġlamak. [264^a] Ya‘nī fakīr olduġına gücenme.

¹⁸⁰ Yazmada “‘Acemī.” şeklindedir.

4006. Be-kon z'ın kārḥāne der-kütüb rūy

Bu  alem-i d ny da kit blar i inde eyle y zini. Ya n   er   at eyle,  amel eyle.

Ḥay l-i ḥ    r  diḥ b -k t b ḥ y

Kendi ḥay lini kit blara ḥ y vir.

4007. Zi d n y n buved  n n kte me   r

  limlerden bu n kte me   r oldu ki.

Ki d ni  der-k t b d n st der-g r

  lim kit blar i inde   limler  abrde ma l m olur. Ya n  m nker ve nek r melekler itd  i su ale t zcecik cev b vir r. “**G r** bi-k f  l-  Acem .”

4008. En s-i k nc-i tenh y  kit b st

Tenh  buca ının mu   hibi kit bdur. “**K nc** bi-k f  l-  Arab .”¹⁸¹,”

F r   -   ub -  d n y  kit b st

  lim  n  ab  ı  u lesi kit bdur.

4009. Buved b -m zd   minnet  st d 

Ecr ve minnets z an  alursun mur d kit b  eline aldu u n v  tde dimekd r.

Zi d ni  ba  edet her dem g   d 

  lm ba   lar sa na her zam n ol kit b  a ma la.

¹⁸¹ Yazmada “  Acem .”  eklindedir.

4010. Nedîmî mağz-dârî post-pûşî

Bir muşāhib tutarsın derûnuñda ol deri örtünücü kitābı murād kitāb cildidür.

Be-sırr-ı kār guyāyî hamûşî

İşüñ sırlarını söyleyicisin sükût eyle.

4011. Derûneş hemçü gonce ez-varağ pür

Ol kitāb içi gonce gibi varağdan töludur.

Be-kıymet her varağ z'ân yek tabağ dūr

Kıymet ile her bir yaprağ ol bir tabağ kağıddan tölü incüdür.

4012. ‘Amārî kerde ez-rengin edimest

Üst eylemişdür renklü sahtiyānlardan. “Kerde bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Dü-şad gül pîrehen der-vey muķîmest

İki yüz [gül] gönlek ol kitāb içinde muķîmdür.

4013. Heme müşgîn-‘izārān tūy-ber-tūy

Cümle yañaqları müşkdendür kat kat üzerine.

Zi bes rikḳat nihāde rûy-ber-rûy

Ziyāde incelüğinden yüzi yüzi üzerine ḳomışdur.

4014. Zi yek-rengî heme hem-rûy u hem-püşt

Bir renkdendür cümle yüzi de arḳası da.

Ger işān rā zened kes ber-leb engüşt

Eger ol yapraklara bir kimesne parmağı ucını urdısa. Ya‘nī parmak [264^b] kodısa yazuya. Lebden murād parmak ucudur.

4015. Be-takrīr-i leṭā’if leb gūşāyend

Leṭā’if takrīr ile dudağını açarlar.

Hezārān gevher-i ma‘nī nümāyed

Yüz biñ ma‘nī gevherlerini gösterirler.

4016. Gehī esrār-ı Qur’ān bāz gūyend

Gāhice Qur’ān esrārını açarlar.

Gehī ez-ḳavl-i peyember rāz gūyend

Gāhice peygamberüñ ḳavlınden sır söylerler.

4017. Gehī bāşend çün şāfi-derūnān

Gāhice şāfi derūnlar gibi olurlar.

Be-envār-ı ḥaḳāyık reh-nümūnān

Ḥaḳıḳatlülerüñ yolına yol gösterici olurlar ki şaḥā’if-i İlāhiyyedür.

4018. Gehī ārend der-ṭayy-ı ‘ibāret

Gāhice dürmeklügi senüñ ‘ibāretinde getürürler. Ya‘nī ‘ibāretlerinde icmālen söylerler.

Be-ḥikmethā-yı Yūnānī işāret

Yūnāna mensüb olan ḥikmetlere işāret eylerler ki ol ‘ilm-i uşṭurlāb ve ‘ilm-i ḥikmet ve ‘ilm-i hendesedür.

4019. Gehî ez-reftegân târîhî h'ânend

Gâhîce gitmiş ümemden târîhî okurlar.

Geh[î]_ez-âyende aḥbâret resânend

Gâhîce geleceklerden saña ḥaber yetiṣdûrürler.

4020. Gehî rîzendet ez-deryâ-yı eş'âr

Gâhîce saña 'ilmîler deryâsından dokerler.

Be-ceyb-i 'aḳl gevherhâ-yı esrâr

'Aḳluñ yaḳasından sırlar cevâhirini dokerler.

4021. Be-her yek z'in maḳṣîd çün nihî gûş

Her birisine çünki bu maḳṣûdlardan ḳulaḡını ḳoduñ. Ya'nî dinledüñ. “**Gûş** bi-kâfi'l-'Acemî.”

Me kon ez maḳṣad-ı aṣlî ferâmûş

Maḳṣûd-ı aṣluñı unutmaḳlûḡ eyleme. ol ki ma'rifetu'llâhdur ve Allâh-ı 'aẓîmü's-şâna 'ubûdiyyetdür.

4022. Geret nebved be-küllî sūy ān rūy

Eger senüñ ol kitâblar cānibinde yüzüñ olmadıysa. Ya'nî cümlesiyle 'amel itmege ḳâdir olamazsañ.

Me-kon ḥālî ez-ân bârî tek ü pūy

Ḥālî olma ol Bârî te'ālāya ḳulluḡ itmeden cümleden birisi beş vaḳt namāzı ḳıl.

4023. Be rāz-ı dīl çü bûḡṣāyī leb-i ḥ'ış

Göñül sırrına¹⁸² çünkü açarsın kendi dudağını. Ya' nî göñline bir şey geldiği [265^a] vaktde söylemek istersün.

Nühust ez-ḥayr u şerr-i o biyendiş

Evvel ol söyleyecek kelāmuñ hayrından, şerrinden fikr eyle.

4024. Çü āyed ez-ḳafes murḡi be-pervāz

Çünkü vücūduñ ḳafesinden cānuñ ḳuşı uçmaḳluk eyler.

Diger müşkil buved āverdeniş bāz

Gayrı müşkil olur anı girü getürmek.

4025. Derūnī tīre ez-meyl-i zeḥārif

Ḳalbūñ ḳararur dünyānuñ zīnetine meyl itmeden.

Zebān meḡṣāy der-şerḫ-i ma' ārif

Lisānını açma ma' rifetu'llāhı şerḫ eylemede.

4026. Ma' ārif ger çü mū bārīk bāşed

Ma' rifetu'llāh egerçi ḳıl gibi ince de olursa.

Çi ḥāşıl z'ān çü dīl tārīk bāşed

Ne ḥāşıl ondan ki çünkü göñlüñ ḳararmış oldu. Ya' nî 'ilm ile 'amel itmezseñ.

4027. Me-kon bā-şūfiyān-ı ḥām yārī

Şūfilere çiylik ile dostluk eyleme.

¹⁸² Yazmada "göñlinden" şeklindedir.

Ki bâşed kâr-ı hāmān hām-kārī

Hāmlaruñ işi hām işleyici oldı. “**Kārī** bi-kāfī’l-‘ Arabī.”

4028. Tarīķ-ı puķte-kārīrā ne-dānend

Pişmişlerüñ tarīķini bilmezler.

Be-hāmī mīve ez-bāġet feşānend

Meyvenüñ hāmını senüñ bāġından şaçarlar.

4029. Zi aşl-ı h̃iş ān mīve bürīde

Kendi aşlından ol meyve-i hāmı kesmişsin.

Be-māned tā kıyāmet nā-resīde

Tā kıyāmete deġin yetüşmemiş ġaldı.

4030. Me-nih dest-i tehī ez-sīm ü ez-zer

Eli boş ġoma altundan ġümişden sâ’il içün.

Be-cüz der-dest-i pīr-i pīr-perver

Pīr-perver olanuñ elinden ġayrıya ya’ nī mālunuñ şadaġasını şaliġāya vir fāsīde virme.

4031. Çü der-desteş nihī dest-i irādet

Çünki ol pīr-perverüñ elinüñ içine sīm ü zeri maġabbet eliyle ġorsun.

Be-dest āyed to rā genc-i sa’ ādet

El ġetürdi saña sa’ ādet ġazīnesi. “**Genc** bi-kāfī’l-‘ Acemī.”

4032. Çü ‘ayşî tâ tüvânî huft bî-cüft

Çünkü dirlükinde uyumağa kâdir olursun çiftsüz.

Me-dih naqd-i tecerrüd rā [265^b] zi kef müft

Mücerredlük naqdini elinden müft virme. Ya‘ nî Allāha kulluk itmekde.

4033. Zi dīde h‘āb-ı rāhat dūr kerdn

Gözinden rāhat uykusını uzak eylemeñ. “**Kerdn** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Bih ez-hem-h‘ābegî bā-hūr kerdn

Hūrî gibi güzel ‘avratlarla uyumadan yegrekdür.

4034. Be-külhēn pūst bā-ḥakister-i germ

Külhēnde ısıcaḡ kül üzerine yatmaḡ. “**Külhān** bi-kāfi’l-‘ Arabî; **Germ** bi-kāfi’l-‘ Acemî.”

Bih ez-pehlū-yı zen ber-pister-i nerm

Yumuşak dōşek üzerine yanını komadan yegrekdür.

4035. Eger tersî ki nāgeh nefis-i ḥod-kām

Eger ḡorḡarsın ki apansuz kendi nefsüñ murādınca. “**Ḥod-kām** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Be-meydān-ı ḡaṭākārî nihed gām

Ḥaṭā meydānına bir iş ile adımını ḡor diyü ḡorḡarsın. “**Nihed gām** bi-kāfi’l-‘ Acemî.”

4036. Zi zen kerdn bi-nih bendiş ber-pāy

Evlenmeden ḡo ayaḡuñ üzerine buḡaḡu. “**Kerdn** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Ki netvāned diger cūnbiden ez-cāy

Ki mümkün degüldür gayrı yerinden hareket itmek.

4037. Bedīn niyyet der-i her zen ki kūbī

Bu niyyet ile her ‘avratuñ kapusını çalarsın. Ya‘nī nikāh ile alursun. “**Kūbī** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Şalāh-ı nefis cūy evvel ne hūbī

Anuñ nefsinuñ şalāhını iste evvel güzelliğinden şorma.

4038. Zenī keş sürh-rūyī ez-‘ifāfest

Bir ‘avrat ki ol ‘avratuñ yüzi kırmızılığı pāklükindendür. Ya‘nī anuñ pāklüğü yüzi kırmızılığıdır.

Hemīn gülgüne-i rüyeş kifāfest

Hemān anuñ gül yüzlülüğü ‘iffetinden kifāyet idicidür.

4039. Der-ān hulle cemāl-i hūr dāred

Ol kaftān içinde hūrī cemālını tutdı.

Ki ez-nā-mahremeş mestūr dāred

Ki nā-mahremden kendüyi mestūr tutdı böyle şıfatla muttaşif olan ‘avrat hūrī gibidür.

4040. Buved kurb-ı selāṭīn āteş-i tīz

Sultānlara yakınlık keskin āteş olur.

Ez-ān āteş besān-ı dūd bigrīz

Ol āteşden dūtün gibi kaç.

4041. Çü âteş ber-fürüzed meş‘ al-i nūr

Çünkü âteş [266^a] yüzi meş‘ alede şu‘ lelenür.

Ez-ân mî-gîr behre lîk ez-dûr

Ol yüzden naşîb tut uzakdan.

4042. Ez-ân tersem ki çün nezdîk rânî

Andan korkarum ki yanına yakınluk sürersin.

Zi nūr-ı zindegî târîk mânî

Dirlük nūrından karañuk içinde kalursun. “Ya‘nî rûhını kabz idüb mezâra gömerler.”

4043. Me-nih pā manşibî rā der-miyāne

Ayağını bir manşib için dünyā ortasına koma.

Ki ‘azl u naşb rā gerdî nişāne

‘Azl ve naşb için seni hedef eylerler. Ya‘nî oğ uracak yir eylerler.

4044. Zi asūden der-ân mesned be-perhîz

Rahât eyle ol manşib mesnedinde perhîziyle.

Ki gîred dîgerî destet ki ber-ḥîz

Ki manşib ‘azl olduğına vaktde bir gayrı senüñ elinden kalk diyü tutar. Ya‘nî saña mu‘ âvenet idüb mâluña vücûduña bir haṭâ getürmez.

4045. Zi manşib rûy der-bî-manşibî nih

Manşibddan yüzini manşibsuzluğa қо.

Ki ez-her manşıbî bî-manşıbî bih

Ki her manşıbdan manşıbsuzluk yegrekdür.

4046. Zi nahvet pāk kon endîşe-i ẖ'îş

Kibrden 'azametden kendi fikrini pāk eyle.

Tevāzu' kon be-her kes pîşe-i ẖ'îş

Tevāzu' eyle her kimesneye ki kendi öñinde bir da'vā iledür. Ya' nî bir vilāyete kâdî olub da'vā gördüğünde tevāzu' sâhibi olub serd söyleyüb âzâr eyleme. غَلِيظٌ قَطًّا الْقَلْبِ [fazẓan ğalîza'l-kalbi]¹⁸³ âyet-i şerîfesi dağı aña şâhiddür.

4047. Çü hūşe ẖ'îş rā ez-ser-keşî pās

Sünbüle gibi kendüñi baş çekicilükden hıfz eyle.

Ne-dāred ser nihed ez-đarbet-i dās

Ŧutmadı başını kodı orağ urmasından.

4048. Çü hod rā dāne ber-hāk efkened ẖ'ār

Çünkü kendüñ dāneyi toprağ üzerine birağ yemeklük içün.

Zi hākeş murğ ber-dāred be-minķār

Ol dāne[y]i kuşlar toprağdan yuğarı tutarlar burnu ile.

¹⁸³ Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer **kaba, katı yürekli** olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever. Âl-i İmrân suresi 3/159.

4049. Taleb mî-kon be-şadr-ı ercümendî

Taleb eyle ululuk şadrını.

[266^b] Be-ta‘ zîm-i zîr-dastân ser-bülendî

Elüñ altında olanlara ta‘ zîm itmek ile başuñ bülend olur.

4050. ‘Aded râ bîn ki çün ez-baht-ı firûz

‘Adedi gör ki ol zafer bulan bahtından.

Şod ez-tağdîm-i şifr efzûnî-endüz

Ol nokta-i tağdîmden ‘adedde ziyâde bağlanmaqluk oldu. Ya‘nî bir nokta kavsuñ on olur iki kavsuñ yüz olur üç kavsuñ biñ ‘aded hâşıl olur.

4051. Me-kon va‘ de vü ki kerdî vefâ kon

Va‘ de eyleme eger eylerseñ ‘ahdîne vefâ eyle.

Tarîk-i bî-vefâyî râ rehâ kon

Bî-vefâluk tarîkîni terk eyle.

4052. Ez-ân hâzret ki feyyâz-ı vücûd est

Ol hâzretten ki feyyâz vücûddur.

Hiţâb-ı cümle evfû bi’l-‘uhûdest

Cümleye hiţâbı evfû bi’l-‘uhûddur. Ya‘nî siz ‘ahdiñüze vefâ eyleñüz. Bunda ki emr-i vücûb içündür.

4053. Çü nâdânân ne der-bend-i peder bâş

Çünkü câhiller gibi babaña bağlanur olma.

Peder bügżār u ferzend-i hüner bāş

Babañı ge bir hünerlü oğul ol.

4054. Çü dūd ez-rūşenī nebved nişānmend

Çünkü tütün aydınlıkda nişān şāhibi olmadı.

Çi hāşıl z’ān ki āteş rāst ferzend

Ne hāşıl andan ki oğluñ āteş gibidür.

4055. Me-kon yādeş be-cüz der-ḥalvet-i hāş

Ol babañı ḥāṭıra eyleme ḥalvet-i hāşşuñ ğayrıda.

Ki sāzī şādeş ez-tekbīr ü iḥlāş

Ki tekbīr ve iḥlāşdan babañı mesrūr düzersin.

4056. Çü pendī bişnevī ez-pend-fermāy

Çünkü bir va‘ zı işidürsün va‘ z buyur. Ya‘ nī sen de va‘ z eyle.

Çü dānā bāyedeş der-cān konī cāy

‘ Ālime çünkü gerekdür cānı içinde va‘ zı yir eyleye.

4057. Ne çün nādān zi-yek gūşeş der-ārī

Cāhil gibi bir kulağına va‘ zı getirür olma. “Gūşeş bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Be-dīger gūş bīrūneş güzārī

[267^a] Bir kulağından daḥı taşra getirüci olma. Ya‘ nī va‘ z ve naşīḥati bir kulağından koyub bir kulağından taşra çıkarma. “Gūş bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

4058. Ne-rūyed bî-direng[î] dāne der-ḥāk

Bitmez eylenmezsüzün [dāne] topraḡdan.

Ne-yābed ḡatre ḡadr-i gevher-i pāk

Ḡatrede gevher pāk miḡdārı bulmaz eylenmeksüzün.

4059. Ne-bāşed in meşel pūşide ber-kes

Örtölmiş olmadı bu meşel bir kimesnenün üzerine.

Ki ger der-ḡāne kes ḡarfı buved bes

Eger bir kimesnenün ḡānesinde olduñ ise bir ḡaraf saña yeter oldı. Cümle eve ḡükm itme.

4060. Çü deryā-yı ḡader cünbiş nümāyed

Çünki ol kimesnenün ḡānesinün deryası içinde ḡareket gösterdi. Ya‘ nî fuzülen ketḡudālük itdüñ.

Zi bāng-ı ḡük-ı bî-sāmān çi āyed

Nizāmsuz olan ḡurbaḡanuñ şadāsından bir şey ḡāşıl olmadığı gibi senün de ketḡudālük bir şey ḡāşıl olmaz. “Ḡurbaḡa gibi ötdügin ḡalur.”

4061. Hemān bih k’enderin deyr-i mecāzî

Hemān yegrekdür bu dünyānuñ mecāz kelisāsı içinde.

Koned fażl-ı Ḥudāyet kār-sāzî

Ḥudānuñ fażlından iş düzici olasın.

Der-Muḥāṭaba-i Nefs ve Terakḳī Dāden vey Ez-Ḥaziz-i Ḥ'İšten-Dārī ve Ḥod-Pesendī

Be-Zirve-i Dest Kūtāhī ve Himmet-Bülendī. “Kūtāhī bi-kāfi'l-‘ Arabī.”

Bu Sürḥ Ol Nefse Terakḳī Virmek İle Kendi Tarafından Tutarsın ve Dahı Kışa Elinüñ Tepesinden Kendüñi Begenmeklük ile Himmet-i Bülendlügi Beyānındadır.

4062. Be-kār-ı puḥtegān rū ār Cāmī

Pişmişlerüñ işine yüzüñi getür iy Cāmī puḥtegāndan murād evliyā'u'llāh ve şālihīndür.

Me-kon z'in bişter der-kār ḥāmī

Bundan ziyāde işinde çillük eyleme.

4063. Çi bāşed puḥtegī āzāde būden

Ne oldı pişmişlük āzāde olmaqlıkdur. Ya' nī maḥabbet-i dünyādan geçmekdür.

Be-ḥāk-i nistī üftāde būden

Yokluk toprağı içine düşer oldılar.

[267^b]

4064. Ne-binī zir-i in jengārgün kāḥ

Bu jengār renklü köşk altında görmez misin? “Jengārgün bi-kāfi'l-‘ Acemī fi-himā; Kāḥ bi-kāfi'l-‘ Arabī.”

Ki ez-ḥāmīst mīve ber-ser-i şāḥ

Ḥāmluğından meyve daluñ başındadır. Ya' nī yire düşmez тұrur.

4065. Be-yüfted çün koned der-puḥtegī rūy

Düşer çünki pişmişlüge yüz eyler. “Puḥtegī bi-kāfi'l-‘ Acemī.”

Ne-ħorde seng-i tıflān-ı cefā-cūy

Cefā eyleyici tıfillaruñ taşını yimez.

4066. Zi ħʿān-ı puħte-kārān tūşeʿi ġir

Pişmişleruñ sofrasından bir azık tut. “**Puħte-kārān** bi-kāfiʿl-ʿ Arabī.”

Zi seng-endāz-ı ħāmān ġūşeʿi ġir

Ĥāmlaruñ taş atmasından bir ġūşe tut.

4067. Țamaʿ rā ez-ķanāʿ at bīħ ber-ken

Ĥanāʿ at şāħibi olmadan Țamaʿ köküni kıpar.

Țaleb rā ez-tevekkül şāħ biş-ken

Tevekkül şāħibi olmadan dünyā talebinüñ dalını kır.

4068. Be-şehristān-ı himmet sāz ħāne

Himmet şehirlerinde bir ev düz.

Mışrāʿ :

Himmetüʿr-ricāl taķaʿuʿl-cibāl¹⁸⁴

Kelāmını deġinmeklük ile.

Be-ʿuzletgāh-ı ʿanķā āşiyāne

Ĥalkdan ayrılacak mekānda ʿanķā kıuşı gibi yuva düz. Yaʿnī ĥalkla çok çok ġörüşmeden ihtirāz eyle.

¹⁸⁴ Azmeden yiġit kışilerin gayreti, daġları yerinden oynatır.

4069. Zebān meḡşāy der-medḡ-i zenūbān

Lisānını açma günehkār olan erkān-ı devleti medḡ itmede.

Me-keş ez-behr-i yek nān neng-i dūnān

Bir etmek için alçaqların ‘ārını çekme.

4070. Serān-ı mülk rā zen pūşt-i pāyī

Mülk başlarına ayağınıñ arkasını ur. Ya‘ nī erkān-ı devletle görüşme.

Ḳavī-destān-ı gītī rā ḳafāyī

Felekūñ ḳavī ellerine ya‘ nī zūr şāḡiblerine ardını dön.

4071. Naẓar kon der-fuṣūl-i çārgāne

Naẓar eyle dört fuṣluñ vaqtine. “Çārgāne bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Ki mī-gerded ber-ān devr-i zamāne

Ki olur anuñ üzerine zamānenūñ devri. “Ki mī-gerded bi-kāfi’l-‘Acemī.”

4072. Be-bīn yek-sān bahār u pār u imsāl

Bir gibi gör bıldıruñ bahārını bu yılıñ bahārını.

Ḥazān-ı her dü rā binger be-yek-ḡāl

Her ikinūñ bād ḡazānını naẓar eyle bir ḡāl ile. “Binger bi-kāfi’l-‘Acemī.”

4073. Miyān-ı her dü tābistān [u] dey nīz

[268^a] Her yaz, kış ortasında daḡı.

Ber-īn minvāl mūmkın nīst temyīz

Bu minvāl üzre beyān itmeklük mūmkın degüldür.

4074. Nemi-dānem der-în şekl-i müdevver

Ben bu müdevver dünyānuñ şekli içinde vefā görmedüm.

Çi rā şādī bedīn vaz‘ -ı mükerrer

Bu mükerrer vaz‘ dan niçün şādī olursun. Mükerrerden murād dört faşl üzerine zamānenüñ dönmesidür.

4075. Mükerrer gerçi sihr-āmīz bāşed

Mükerrer olmaklık egerçi sihr karışdırıcı oldu.

Ṭabī‘ at rā melāl-engīz bāşed

Ṭabī‘ at için melāl kıparıcı oldu.

4076. Ziyān bügzār u fikr-i sūd-ı ḥod kon

Dünyānuñ zararından gec, kendüñe fā‘ide fikr eyle ki ol ‘amel-i āḥiretdür.

Zi hestī rūy der-nā-būd-ı ḥod kon

Varluğundan yüzini kendünün nā-būd nā-peydā olmasında eyle. Ya‘nī toprağa götürüb nā-būd nā-peydā iderler diyü fikr mülāḥaza eyle.

4077. Derūn ez-şuğl-ı meşgūlān be-perdāz

Derūnını dünyāya meşgūl olanlardan uęur.

Dil ez-meşgūl-i gūlān be-perdāz

Göñlini gūl yābānī olmağa düz. Gūlān gūl[uñ] cem‘ idür. Gūl şahrālarda olan cinnilerdür. Benī ādemlere karışmaz. Ya‘nī gūl cinnleri ādemlere karışmadığı gibi sen daḥı ḥalk ile çok çok ülfet itme zīrā e’s-selāmetu fī’l-vahdeti feḥvāsınca selāmet vaḥdetdedür.

4078. Füsün-ı ‘aşk der-dürân meyâmûz

‘Aşkuñ hikāyesini ‘aşkdan uzak olandan öğrenme.

Çerāğ ez-behr-i şeb-kūrân meyefrûz

Mümü gice içün körlere şu‘lelendürme. Ya‘nî müsta‘idd olmayan kimesnelere ma‘rifetu’llâhdan söyleme aña taşavvuf tabir iderler. “**Kūrân** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

4079. Hemî dâr ez-güzâf enfâs râ pās

Cümle yalandan nefslerini hıfz ile tut. “**Güzâf** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

Ki şart-ı reh-rev âmed pās-ı enfâs

Zirâ âhiret yolına gidicilik şartı geldi. Nefslerini yalandan hıfz eyle. Reh-revden murād âhiret yoludur.

4080. Nefes k’ez-rûy-ı âgâhî neyâyed

Nefsini [268^b] âgâhluk yüzinden getürme.

Mezîd-i ‘ömr-i âgâhân ne-şâyed

Âgâhların¹⁸⁵ ‘ömrinüñ ziyâde olması lâıyık olmadı. Ya‘nî sırru’llâhdan haber virme. Darb-ı meşeldür ki dirler sırrı virmek olur ama sırrı ‘ayân eylemek olmaz.

4081. Çerāğ-ı zindegānî râ buved püf

Dirlük çerāğı içün sönmeklük olur.

Dimāğ-ı ‘aql râ dūd-ı te’essüf

‘Aql dimāğında te’essüf tütünü olsun. Ya‘nî âhiret a‘māline çalışmadum diyü te’essüfde olub ‘amel-i âhirete küşîş sa‘y eyle.

¹⁸⁵ Yazmada “âgâhların” şeklindedir.

4082. Cüvānī tîregî bord ez-diyâret

İgıtlük karanlılığını felek ilette senün vücūdundan.

Münevver şod be-pîrî rûzgâret

Münevver oldu kocaluğla senün rûzgāruñ.

4083. Ser âmed zulmet-i kūrî vü dūrî

“Başa geldi uzakluk zulmeti kabir zulmeti. **Kūrî** bi-kāfî’l-‘Arabî.¹⁸⁶

Ber-âmed neyyir-i eş-şeybu nūrî

Eş-şeybu nūrî¹⁸⁷ neyyiri geldi. Eş-şeybu nūrî hadîş-i kudsîdür. Allāh-ı ‘azîmü’ş-şân buyurdu ki habîbüm şakāluñ ağarması benüm nūrumdur dedi.

4084. Ez-ân zulmet ne-dîdî hiç kāmî”

Ol yigitluk zulmetinden sen hiç murādını görmedün.

Be-zen der-pertev-i in nūr gāmî

Kocaluk nūruñ şu‘lesi içinde bir adım ur. Ya‘nî âhiret ‘amelini işle. “**Gāmî** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

4085. Buved z’in gām rāh ārî be-cāyî

Bu adımda yolını getir âhiret yirine. “**Gām** bi-kāfî’l-‘Acemî.”

K’ez-āncā bişnevî bûy-ı vefāyî

Ki ol yerde vefā koğusını işidürsün.

¹⁸⁶ Yazmada “‘Acemî” şeklindedir.

¹⁸⁷ İhtiyarlık nurumdur.

4086. Çi reng āhir to rā ez-mū-sefidī

Ne renkdür saña bu şık saç ağarmasından.

Çü nedhed mū-sefidī rū-sefidī

Çünkü saçuñ şakaluñ ağarmaκluğı yüzünñ ağarmakluğı virmedi. Çünkü öyledür Allāha ‘ubūdiyyetde ol.

4087. Be-dil ger hest ez-ān renget hicābī

Eger gönlinde ol beyāz renkten bir hicāb oldıysa. Ya‘nī koca olduğına utanur iseñ. “**Ger** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Me-kon hemçün siyehkārān hıżābī

Eyleme siyeh işlüler gibi. Ya‘nī fāsıklar gibi şakalını boyamakluğ. “**Kārān** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

4088. Zi pīrī ber-seret berf-i şigerfest

Ɛocaluğdan senñ başında Ɛar gibi beyāzluğ ululuğdur. “**Şigerfest** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

[269^a] **V’ez-ān rū girye-i to āb-ı berfest**

Ol yüzden senñ ağlamakluğñ Ɛar şuyıdur.

4089. Der-ā giryān be-rāh-ı ‘özr-ı āhī

‘Özr yolında ağlıycılığ istersñ. Ya‘nī tövbe ve istiğfār idersen.

Be-āb-ı berf şüy ez-dil siyāhī

Ɛar şuyı ile yıƐa gönlüñden siyāhı. Āb-ı berfden murād pīrlerñ gözi yaşıdur.

4090. Siyāhī ger ne-dānī şüsten ez-dil

Qaraluğı eger gönünden bilmedün ise yıkamakluğı.

Ne-dānem z'in siyehkārī çi hāşıl

Ben bilmedüm bu siyehkārluqdan ne hāşıldur. Siyehkārluqdan murād günāh işlemekdür.

4091. Qalem bifken ki destet ra'şe-dārest

Qalemi biraq ki elün ra'şe tütıcıdur.

Varağ ber-der ki fikret herze-kārest

Yaprağı yırt ki senün fikrün herze-kārdur. Ya' nī elfāz mühmele söyleyicidür.

4092. Çerāğ-ı fikr rā tābī ne-māndest

Fikr çerāğınun şu'lesi qalmamışdur.

Riyāz-ı şî'r rā ābī ne-māndest

Şî'r bağçelerinün şuyı qalmamışdur.

4093. Ne-bīnem ez-çünān ferhunde bāğī

“Ben görmedüm buncılayın qutlu bāğda.”

To rā der-dest cüz pāy-ı kelāğī

Senünçün elinde qarğa ayağınun ğayrısını görmedüm. Ya' nī Allāh-ı 'azīmü's-şāna lāyık 'amelün yoq evliyālük taşlarsın. “**Kelāğī** bi-kāfī'l-'Arabī.”

4094. Bedīn pā rāh-ı tāvūsān çi pūyī

Bu qarğa ayağıyla tāvūsar yolında nice yürürsin.

Ḥalāṣ ez-ḥabs-i maḥbūsān i cūyī

Maḥbūsar ḥabsinden ḥalāṣ nice istersin.

4095. Ḥalāṣī resten est ez-vehm ü pindār

Ḥalāṣ ile urtulmaluk istersün anından pindārından.

Zi taḥrīr-i sūtūr u nazm-ı eṣ‘ār

Dağı saṭırlar yazmadan eṣ‘ārlar nazm itmeden urtulmaluk istersün.

4096. Nizāmī gū vü nazm-ı dil-güṣāyeṣ

Bir nazm söyle ve nazmuñ gönül açıcı olsun. “Gū bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Tekellüfhā-yı ṭab‘-ı nükte-zāyeṣ

Ṭabī‘ atüñ tekellüfleriyle nükte ziyāde ider olsun.

4097. Derūn-ı perde eknūn cāy kerde

Perdenüñ içinde şimdi yir eylemişsin. “Kerde bi-kāfi’l-‘Arabī.”

[269^b] V‘ez-o mānde heme bīrūn-ı perde

Ol perdede almışsın cümlesi perdeden ṭaṣra olmuştur. Sen içerüde almışsın.
Ya‘ nī perdeyi yırtub ḥaıat-i ḥāle vāṣıl olmamışsın.

4098. Neyābed behre tā der-perde bāṣed

Naṣīb bulmaduñ tā perde içinde oldua.

Cüz ez-sırrī ki bā-ḥod perde bāṣed

Bir sırruñ ayrı ki kendüñ perde içinde olduñ.

4099. Ne-dâred ân sırr illâ men eta'llâh

Țutmadı ol sırr-ı rahmeti illâ şol kimesne ki Allâha geldi.

Be-ķalb sâlimin mimmâ siva'llâh

Allâh-ı ‘azîmü’ş-şānuñ ğayrı olan şeylerden Allâh-ı ‘azîmü’ş-şāna ķalb-i selîm ile geldi bu şıfat ile muttaşır olan kimesne sırr-ı rahmeti Țıtdı. Bu beyt **يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ** [Yevme lâ yenfa‘ u mālun ve lâ benūn illâ men eta’llāhe bi-ķalbin selîm]¹⁸⁸ nazm şerîfine işâretdür.

4100. Velî kerde ez-în peygüle-i teng

Velâkin bu Țar bucaķda olmışsın murâd dünyâdur. “**Kerde** bi-kâfî’l-‘Arabî.”

Sûy-ı füşhat-serây-ı ķuds âheng

Vus‘ atlu sarây-ı ķudsuñ cānibine ķaşd eyle.

4101. Ez-în dām-ı giriftārān remîde

Bu tuzak içinde tutulmışlar ķapulmışlardır.

Be-zîr-i dāmen-i ‘arş āremîde

‘Arş etegi altında rāĥatlük iste.

4102. Derûn ez-naķş-ı keşret pāk şüste

Derûnını bu eşĝāl-i dünyâdan pāk eyle, yıķa. Naķş-ı keşretten murâd eşĝāl-i dünyâdur.

¹⁸⁸ “O ğün ki ne mal fayda verir ne oĝullar! Allah’a arınmış bir kalp ile gelen başka.” Şuarâ Sûresi 26/88, 89.

Zi keşret sırr-ı vahdet bāz cüste

Keşretten vahdet sırrını girü taleb eyle. Ya‘nî ‘âlem-i dünyâda kifâyet miqdârı kesb-i kârında olub Allâhun vahdâniyyetini lisânından düşürmeyüb dâ‘imâ ‘ubûdiyyetde olmaqdur.

4103. Be-pehlû-yı hod in dil rā ne-yābî

Kendi yanında bu gönlüni bulamazsın.

Çi bāşed ger zi hod pehlû bi-tābî

Ne olur kendi yanından şu‘lelendürürsin. “Şāhidî-i merhûmuñ:

Sen senden olma ġāfil iñende

Her ne dilerseñ var iste sende

didigi beyte işāretdür.”

4104. Nihî pehlû be-merd-i¹⁸⁹ kār-dānî

Ço pehlûñı iş bilici bir erüñ yanına. Murād mürşid-i kāmilden bî‘at eyle dimekdür. “**Kār-dānî** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

Miyān-ı [270^a] kār-dānān-ı pehlevānî

Kār bilicilerüñ ortasında pehlevān olursın. “Ya‘nî sen de evliyāu’llāhdan olursun. Kār-dānāndan murād evliyāu’llāhdur.” “**Kār-dānān** bi-kāfi’l-‘Arabî.”

4105. Çi hoş ġüft ān dil-i o genc-i ‘irfān

Ne güzel didi ol göñül şāhibi ki anuñ göñli ‘irfān ħazīnesidir. “**Genc** bi-kāfi’l-‘Acemî.”

¹⁸⁹ Yazmada “merdî” şeklidir.

Ki bâşed rûze-dârî şarfe-i nân

Ki oruc tutıcı oldu etmek ziyâdelüğinden. Ya' nî ta'âm ziyâde olduğda oruc tutmak efdâldür yoğsa yoklukda tutmada zarûretten olmuş olur maqbûl degüldür egerçi câ'iz olursa da.

4106. Hemî-âyed namâz ez-her zen-i pîr

Namâz getürdi her koca karı. Ya' nî hayzından kesilmesine binâ'en namâzı terk itmez.

Ki bâşed şive-i o 'acz u taqşîr

Ki anuñ şivesi ya' nî hareketi 'acz ve taqşîr oldu.

4107. Dilî ger merd in rāhî be-dest ār

Bir şāhib-göñül eri bu āhîret yolında ele getir.

Ki pîş-i kār-dānān in buved kār

İş bilicileruñ öñinde iş bu olur. Ya' nî bir şāhib-göñüle ta' alluğ itmekdür.

4108. Çünān dil rā ki şerheş bā-to güftem

Buncılayın şāhib-göñül şerhini saña didim.

Be-vaşfeş gevher-i esrār süftem

Anı vaşfiyla sırlar cevherini deldüm.

4109. Be-cūy ez-pehlū-yı rehber-mükemmel

Yanında bir kāmîl kulāvuz iste.

Ki in bâşed be-dest āverden-i dil

Ki bunuñla ele getürmemiş olursun göñli.

**Hâtime Der-Şükri İtmâm Ve Târîh-i İhtitâm ve Du‘ â-yı Ba‘ z Kirâm Ebķāhumu’l-lāhu
Te‘ ālā İlā Yevmi’l-kıyām**

Bu Sürh itmâm şükriñ hâtime si ve dahı ihtitāmuñ târihi ve ba‘ z-ı kirāma du‘ ā itmeklūgi beyānındadır. Ol ba‘ z-ı kirāmı Allāh-ı ‘ azīmü’ş-şān kıyāmete degin ibķā eylesün. Ba‘ z-ı nüshāda ihtitām yerine ihtimām düşmişdür yerinde degüldür. Zîrā ihtimām ikdām itmek ve kaçd itmek ma‘ nāsına Ahterī nakl eylemiş ama ihtitām āhir olmak ma‘ nāsınadır. Bu ma‘ nā ihtimām ma‘ nāsından ensebdür. [270^b] Lafz-ı hâtime tānuñ kesriyle her nesnenüñ āhiri. Yuķālu hâtime tū’ş-şey’i āhiruhū ve Muḥammed şallāllāhu ‘ aleyhi ve sellem hâtemü’l-enbiyā ey āhiruhum.

4110. Bi-ḥamdi’llāh ki ber-rağm-ı zamāne

Allāha ḥamd olsun ki zamāne ḥasūdlerinüñ burnını yire sürmeklülke.

Be-pāyān āmed in dil-keş fesāne

Āhirine yetüşdi bu gönül alıcı ḥikāye.

4111. Dilem k’ez-nazm-sencī der-‘ anā būd

Benüm gönülüm incü gibi manzūm beytleri söylemeden meşakķatde idi. “K’ez bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Zi fikr-i kāfiye der-tengnā būd

Kāfiye fikrinde tarluķda nā-būd idi vücūdum.

4112. Be-yefkend ez-kef-i fikret terāzū

Düşdi elümden fikr terāzū si. “Biyefkend bi-kāfi’l-‘ Arabī.”

Nişest ez-nazm-sencī süst-bāzū

İncü delmeden uyuşuk kolum oturdı.

4113. Zi dīvār-ı ferāġat yāft pūštī

Ferāġat dīvārına arķam buldı.

Be-rāh-ı nermī ūftād ez-dürüşti

Yumuşak yola düşdi kağılıkdan.

4114. Serem ber-dāšt ez-zānū girānī

Başımı yukarı tutdum dizimün ağırluġından. “**Girānī** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Sebük şod hātır ez-bār-ı nihānī

Yegnicecük oldı hātırım gözlü yükden.

4115. Kalem ān fārisī merkeb enāmīl

Ol fārise mensüb olan kalemün merkebi parmağlarımıñ ucıdır.

Ki kerdī ez-Habeş der-Rūm menzil

Habeşden Rūma menzil eylemişdür. “**Kerdī** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

4116. Be-Rūm ez-mağdemeş māndī eşerhā

Rūmda ol kalemün gelmesinden ol kalemde eşerler kalmışdur.

Be-hāzır dādī ez-gā’ib haberhā

Hāzır virmişdür gā’ib haberlerden.

4117. Pey-i rāhat zi-merkeb şod piyāde

Rāhat içün merkebinden yaya oldı.

Dırāz ūftād o bī-mehd ü visāde

Uzun düşüb yatdı yaşdıksuz, döşeksüz.

4118. Ne ez-dest-i kalem-zen tärekeş pest

Ğalem ucınuñ elinden ol ğalem telleri alçağ oldu. “**Tärekeş** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Ne gezlik rā ber-o ez-serzeniş dest

Ğalem, iş için ğalem üzerine başına urmadan el olmadı. Ya‘ nî ğalem iş ile ğat‘ olınmadı. “**Gezlik** bi-kāfi’l-‘ Acemî.”¹⁹⁰,

[271^a]

4119. Devāt ān ğabla-i müşk-i Hıṭāyî

Ol divit ğablası Hıṭāya mensüb olan müşkdür mürekkebi.

Be-imdād-ı kalem der-müşk-sāyî

Ğalemüñ imdādıyla müşk ezicidür.

4120. Dehān-ı ğabla rā zed mühr ez-müm

Ğablanuñ ağızına mühr urdılar mūmdan.

Ki bih bāşed dehān-ı ğabla maḥtūm

Yegrek oldu ğablanuñ ağızını mührlemek.

4121. Varakhā ez-periřānî rehîdend

Kāğıd yaprağları periřān olmadan ğurtuldılar.

Be-dāmen pāy-ı cem‘ iyyet keşîdend

Cem‘ iyyet ayaklarını eteklerine çekdiler.

¹⁹⁰ Yazmada “‘ Arabî” şeklindedir.

4122. Besân-ı gül dü şad bergest ü yek post

Gül gibi iki yüz yaprağdır post içinde. Postdan murād kitāb cildidür. “**Bergest** bi-kāfi’l-‘ Acemî.”

Ki tā key ber-kened z’îşân felek post

Kaçana dağ felek postını bunlardan koparur. Ya‘nî kaçana dağ cildsüz kalur bu kitābuñ evrākı. “**Ber-kened** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

4123. Çü gül her dem revâcî tâzeşân bād

Gül gibi her zamân kıymeti tâze olsun.

Zi peyvend-i beķā şîrāzeşân bād

Beķā ittişâlinde ol kâğıdlaruñ şîrāzesi olsun. Şîrāzeden murād kitāb şîrāzesidür.

4124. Kitābî bîn be-kilk-i şıd[k]-ı merķûm

Bir kitāb gör şıdķla yazılmış kalemle. “**Be-kilk** bi-kāfi’l-‘ Arabî.”

Be-nām-ı ‘āşık u ma‘ şûķ mersûm

‘Āşık, ma‘ şûķ nāmıyla ‘alāmetlenmiş.

4125. Zi nāmeş tûṭî-āsāyem şeker-ḥā

Ol kitābuñ nāmını tûṭî gibi şeker çiyneyicilük ile.

Çü bordem nām-ı Yūsuf bā-Züleyḥā

Çünkü ben Yūsuf [ile] Züleyḥā diyü isim kodum.

4126. Be-nāmized çi ḥurrem nev-bahārîst

Allāhuñ ismi ḥaķķıçün ne ķutlu yeñi bahārdur.

K'ez-o bāğ-ı İrem rā ḥārḥārīst

Andan bāğ-ı İrem için guşşalar vardır. Ya' nī bāğ-ı İrem bu kitāba ḥased eyler.
“K'ez-o bi-kāfi'l- Arabī.”

4127. Buved her dāstān z'o būstānī

Her ḥikāyesi ol kitābdan bir būstān oldu.

Be-her būstān zi gül-rūyī nişānī

Her būstānda bir gül yüzlüden nişān oldu.

[271^b]

4128. Hezārān tāze gül der-vey şüküfte

Biñ dāne tāze gül ol kitābda açılmışdur. Güllerden murād ebyāt-ı eş'ardur.
“Şüküfte bi-kāfi'l- Arabī.”

Dü şad nergis be-ḥ'āb-ı nāz ḥufte

İki yüz nergis ḥ'āb-ı nāz ile uyumışdur. “Nergis bi-kāfi'l- Acemī.”

4129. Çemenhā-yı ma' ānī şāḥ-der-şāḥ

Ma' nā çemenlerinüñ dalları dal içindedür.

İbārāteş nevā-sencān-ı güstāḥ

Bu kitābuñ sözleri şadā delicidür güstāḥluğla. “Güstāḥ bi-kāfi'l- Acemī.”

4130. Ḥaṭṭ-ı müşgīn-i o ber-levḥ-i kāfūr

Bu kitābuñ müşk gibi yazuları kāfūrī gibi beyāz kâğıdlaruñ üzerinde.

Çü der-pāy-ı dıraḥtān sāye-i nūr

Ağaçlaruñ dibine nūr gölgesini bırakmışdur.

4131. Her ān ḥarfı ki der-vey çeşmedārest

Her bir ḥarf bu kitābda ma‘ nā çeşmesini tutmuşdur.

Zi ma‘ nī mevc-zen yek çeşmesārest

Ma‘ nādan dalka urmaqluk ile çeşme akıcıdur.

4132. Be-her sū cedvel ez-her çeşmesārī

Her cānibūñ cedvelinden çeşme akıcıdur.

Pür ez-āb-ı leṭāfet cūybārī

Ṭoludur āb-ı leṭāfetden ırmağ yağıdırıcıdur. Ya‘ nī bu kitābuñ her bir şaḥīfesinden ma‘ nā-i leṭāfetler çeşmesi akıcıdur.

4133. Hoş ān reh-rev ki baḥt-ı sāzgāreş

Ne güzeldür ol yola gidici iş düzici baḥtdan. “Gāreş bi-kāfi’l-‘ Acemī.”

Nişāned ber-leb-i ān cūybāreş

Dikildi. Ya‘ nī oturdı ol ma‘ nā yağıdırıcı kitābuñ kenārında. Ya‘ nī anı oğudı dimekdür.

4134. Naẓar der-ābeş ez-dil ğam bi-şūyed

Naẓar itmek ol kitābuñ şuyına gönülde olan ğamı yıkar.

Ġubār ez-ḥāṭır-ı derhem bi-şūyed

Ġubārı biri biri içinde olan ḥāṭırdan yıkar.

4135. Zi cāneş ser zened sırr-ı vefāyī

Ol cūvān-merdūñ cānından baş urdı vefā sırrı.

Zi ceyb āred birūn dest-i du‘ āyī

Yakasından taşra getürdi du‘ ā elini.

4136. Zi mevc-i baḥr-i elṭāf-ı İlähī

[272^a] Allāhuñ luṭflarınıñ dalḳasından.

Koned in teşne-leb rā ḳatre-ḥ‘āhī

Bu dudağı şuşāmıñ Monlā Cāmī ḳatre isteyici oldı.

4137. Çü āred tāze gühā rā der-āgüş

Çünki tāze gülleri ḳucağından getürdi.

Ne-gerded bāḡbān ber-vey ferāmüş

Bāḡcı eylesün ol gülleri getür anuñ üzerine unutmaḳluḳ. “Bāḡbāndan murād cüvān-merddür. Gülleri getürenlerden murād Monlā Cāmīdür. Gülden murād bu kitābuñ ebyāt ve eş‘ arıdur.”

4138. Ḳalem-nessācī-i in cism-i fāḥir

Bu mücessem olan fāḥir kitābı yazmada ḳalem.

Resānīd āḫir-i sālī be-āḫir

Yetişdi senenüñ āḫirinde āḫirine.

4139. Ki bāşed ba‘d ez-ān sāl-i mücedded

Bu yeñi yıldan şoñra oldı.

Nühüm sāl ez-nühüm ‘aşr ez-nühüm şad

Toğuz yüz on toğuzda tamām oldı bu kitāb.¹⁹¹

4140. Giriftem beyt beyteş rā şumāre

Ben tutdum beyt beyt şaymaqluq.

Hezār āmed velākin çār bāre¹⁹²

Biñ geldi. Velākin dört biñ geldi. Ya‘nī yalnız biñ degildi. Dört biñdür dimekdür.

4141. Hudāvendā be-merdān-ı reh-i ‘aşq

Yā Allāh ‘aşq yolında olan erlere.

Nihāde bār der-menzilgeh-i ‘aşq

Qonulmuşdur yük ‘aşq menzilinde.

4142. Ki bād ın nev-‘arūs-ı hacle-i ğayb

Bu kitāb yeñi gelin gibi olsun ğayb cibinlügi içinde.

Tehī dāmān u ceyb ez-vaşla-i ‘ayb

Etegi yaqası boş olsun ‘ayb vaşlasından.

4143. Mübārek ber-şeh ü erkān-ı devlet

Dağı bu nev-‘arūs gibi olan kitāb pādīşāh ve erkān-ı devlet üzerine mübārek olsun.

¹⁹¹ Şarih bu beyti “Toğuzuncu yüzden toğuzuncu ondan toğuzuncı sene.” şeklinde tercüme etmesi gerekiyordu. Bu şekilde doğru tercümesi yapıldığında kitabın yazılış tarihi 889 olmaktadır.

¹⁹² Yazmada “pāre” şeklindedir.

Ġazanfer-heybetān-1 şir-şavlet

Arslan gibi ıamleli ve heybetlü olan pādīřāh üzerine. İsmi dağı ġazanferdür. Ġazanfer ile şir-şavlet şeh lafzından ‘atf-1 beyāndur.

4144. Be-tağşış ān cüvān-merdī keş ez-dır

Ba-đuřūř ol cüvān-merd ki pādīřāhuñ ođludur. Anuñ ġiclüğinden ya‘nī tül-1 ‘ömr ile mu‘ammer olmasından. “**Keř** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Neseb çü nām bāřed şir-ber-şir

Nesebi nāmı gibi olsun ol neseb arslan arslan üzerine. [272^b] Ya‘nī nesebi şevketlü ıutlu olsun.

4145. Zi bes der-pīře-i merdī dilirest

Çok erlük şan‘atında dilāverdür bahārdurdur.

Zi merdān-1 cihān nāmeř dü-şirest

Cihānuñ erlerinden anuñ ismine dü-şir dirler.

4146. Yekī der ez-der-i devrān kenende

Ol arslanuñ birisi devrānuñ ıapusunda olıcıdır. Ya‘nī pādīřāh ıapucılarının kethüdāsıdır.

Yekī ser-pençe bā-řirān-zenende

Birisi dağı pençesinüñ başıyla arslanları urucı idi. Ya‘nī pehlevān başı idi ziyāde ıutlu olup bir kimesne anuñ arıasını yere dökermiş idi. Mađřül-i beyt oldur ki pādīřāhuñ iki oğlu olup birisi ıapucılar kethüdāsı idi. Birisi dağı řāhib-ıırān-1 ‘ālem idi.

4147. Be-resm-i ta‘miye z’ân bordemeş nām

Beytün ma‘nāsını gizlemek ‘ādeti ile ol cüvân-merdden nām iletdüm.

Ki māned dūr ez-ân endiše-i ‘ām¹⁹³

‘Āmmuñ fikri ol cüvân-merdün fikrinden uzak kıla.

4148. Veger nī key tūvân z’ân fehmi [ü] idrāk

Kağan mümkindür ol reh-i ‘aşqdan fehmi [ü] idrāk eylemek. “**Veger** bi-kāfi’l-‘Acemī.”

Be-şad hoşka nühüft ān gevher-i pāk

Yüz dāne hoşka bu pāk gevheri gizlemiştir ki ol sırr-ı ‘aşqdur. Men lem yezuk lem ya‘rif¹⁹⁴ kabılindendür.

4149. Koned der-şi‘r tab‘eş mū-şikāfi

Anuñ tabi‘ati şi‘rde kılmı yarıcı oldu. “**Mū-şikāfi** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

Der-ān mū nūk-ı kilkeş şi‘r-bāfi

Ol şi‘r kılmı ol cüvân-merdün kaleminün ucu şi‘r doqıyıcı oldu. “**Kilkeş** bi-kāfi’l-‘Arabī¹⁹⁵”

4150. Nihed z’in şi‘r-i müşgīn dām-ı dilhā

Bu müşg rāyihāl ol şi‘rinden kodı gönüller tuzak.

Dihed ez-şi‘r-i şīrīn kām-ı dilhā

Kodı şi‘rinden tatlıluk gönüller dimāğına. “**Kām** bi-kāfi’l-‘Arabī.”

¹⁹³ Yazmada “ḥām” şeklindedir.

¹⁹⁴ “Tatmayan bilmez.

¹⁹⁵ Yazmada “‘Acemī” şeklindedir.

4151. Dil-i ‘uṣṣāk ez-ān yek mând der-bend

‘Āşıklarun gönlü ol birinden bukağuda kalmışdur.

Leb-i hūbān ez-în yek der-şeker-hand

Güzellerin tudağı ol birisinden [273^a] şeker çiyneyicidir. Ya‘nî ‘âlim-ı fâzıl olmağla andan ders okurlardı.

4152. Be-zikreş hatm şod in rūşen enfās

Ol cüvân-merdî zikri ile hatm oldu bu rūşen nefesler. Enfâsdan murâd elfâzlardur.

Besân-ı nūr-ı menzil hatm ber-nās

Qur‘ân nūrı gibi nâsuñ üzerine hatm du‘âsı olur.

4153. Belî der-bârgāh-ı âdemiyyet

Belî öyledür âdemiyyet otâğı içinde. “**Bârgāh** bi-kāfi‘l-‘Acemî.”

Cüz’ o kem yâft rāh-ı mahremiyyet

Anuñ gayrı mahremiyyet yolunda bulunmadı. “**Kem** bi-kāfi‘l-‘Arabî.”

4154. Hemîşe tâ ‘aṭā-yı devr-i ‘âlem

‘Âlemün devrinde ol cüvân-merdün ‘aṭâsı.

Koned ṭab‘-ı le’imān şād u hurrem

Eylesün dilencilerün ṭabī‘atini şād u hurrem.

4155. Çünān dil bā-Ḥudā-yı ‘ālemeş bād

Ancılayın şāhib-i günül Allāhuñ ‘āleminde mu‘ammer olsun.

Ki t yed ez- at -y    leme  y d

Ki   leme  at sından h t ra gele. Ya  n  c mle   lem an  c merdd r diy  z kr eyleyeler.

4156. S h n r  ez-du    d d  tam m 

S z i  n du   dan tam m vird k.

Be- murzi  zeb n b    y C m 

Ol c v n-merd  n yarlı anmasıyla zeb n n  a  i  C m .

4157. Siyehk r  me-kon   n h me-i h    

Siyehk rl kda ya  n  c rmde olma kendi  alem  n  gibi. “Siyehk r  bi-k f ’l-  Arab .”

Be-  y ez-   m-i p r-h n n me-i h    

 olu  an olan g zin  n  uy  ile kendi  ilmin  n defterini yı a. Ya  n  t vbe ve isti  f rda ol.

4158. Ez- n   hr  cev d-  h me pey kon

Bu kit bu n   hr s nda  alemin  n c merdl   n  kesmekl k eyle.

V ez- n sevd  sev d-  n me  ay kon

Bu kit b sevd s ndan sev d-  n me n . Ya  n  m svedde n  d y  rmekl k eyle.

4159. Zeb n r  g   -m l-i h mu   di 

Lis n na s k t  ula  n  burma lı  vir. L  at-  De   e g   -m l k f-    Acem  ile  ula  burma  mec zen te d b ma  n s na da ı [273^b] isti  m l olunur dimi . “G   -m l bi-k f ’l-  Acem .”

Ki hest ez-her çi gūyī hāmuṣī bih

Her neyi ki söyledük sükūt itmeklük yegrek oldı. Kūlī'l-ḥayr ve illā fe'skut¹⁹⁶
ḥadīṣ-i şerīfine işāretdür. “Gūyī bi-kāfī'l-‘Acemī.”

Temmet elḥamdu lillāh

[Mef' ūlū/Mefā' ilū/Mefā' ilū/Fe' ūl]

Ey ān ki to rā ṭālī' -i mes' ūd buved

Dānī ki merā ez to çi maḳṣūd buved

Yek fātiḥa ez behr-i nüvīsende be-ḥ' ān

Tā ' āḳıbet-i kār-ı to maḥmūd buved

[Müstef' ilün/Fe' ilün/Müstef' ilün/Fe' ilün]

Yā nāẓiren fihi sel bi'llāhi merḥameten

'Ale'l-muşannifi ve'stağfır li-kātibihi

Ve'tlub linefsike min ḥayri turīdu bihi

Min-ba' di-zālike gufrānā li-şāḥibihi

[Fe' ilātün/Mefā' ilün/Fe' ilün]

Bāyi' ez-müşterī bahā ḥ' āhed

Kātib ez-nāẓırān du' ā ḥ' āhed

Her ki ḥ' āned du' ā ṭama' dārem

Z' ān ki men bende-i günehkārem

¹⁹⁶ “Ya hayır söyle ya sus.” “Allah'a ve âhîret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun.” (Buhârî, Edeb 31, 85, Rikak 23).

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

İn kitāb ez faẓl-ı Hakk çün şod tamām

Mi-dihem ber-Muştafā bī-cevr selām

[Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün]

Ġarīķ-i raḥmet-i Yezdān kesī bād

Ki kātib rā be-elḥamdī koned yād

Kitāb irişdi çünkim intihāya

Hāķa ḥamd eyle şükr-i bī-nihāye

Ḥabībine şalāt ile taḥiyyāt

Daḥı āline kim ḥayrū'l-beriyāt

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Kātibine her kim ide bir du'ā

İde Mevlā aña biñ dürlü 'aṭā

Lemmā ḥāveltü ilā-istinsāḫi hazihi'n-nüşḥati's-şerīfeti'l-merġūbeti eşedde'l-iştiyāķi ve'l-merāmi¹⁹⁷. Fe-eredtü tenmiyetehā müste'inen bi'llāhi te'ālā ve hüve'l-mu'ṭīu ve'l-mu'īnu 'ale'l-enāmi.¹⁹⁸ Ve rāciyen bi-aḳdāri itmāmiḥā ve ikmāliḥā fi'l-ķādire'llezī hüve zū'l-ķudreti ve'l-celāli ve'l-ikrāmi.¹⁹⁹ Ve ķad-vaķa'a'n-nihāyetü bi-tevfīķi'lāhi te'ālā ve 'ināyetihi yevme's-şelūsā vaķte'z-zuhri fi-yevmi's-sābi' ve'l-

¹⁹⁷ Bu yazıyı çevirme arzum şiddetlendi.

¹⁹⁸ Allah'ın yardımıyla bu nüshayı yazarak çoğaltmayı geliştirdim.

¹⁹⁹ Tamamlama şerifini umarak,

‘iřrīne fī-rebī‘i’l-āhīr fī-řuhūri seneti řelāsūne ve mi’etūn ba‘de’l-elfī.²⁰⁰ Ve ene’l-faķīrū ileyhi ‘azza řānuhū ‘Abdu’l-‘azīz bin Muḥammedi’ř-řehīr bi-Mū‘min-zāde mūderrisūn bi-medreseti Sūheyl Beg²⁰¹ ġafera’llāhu lehū ve li-vālideyhi ve aḥsene ileyhimā ve ileyhi.²⁰² Ve tecāvez ‘an-seyyi’ātihim yevme yeķūmu’l-ḥisābu.²⁰³ Ve adḥalehūm dāre’l-cināni-ni‘me’l-mercī‘u ve’l-me’ābu.²⁰⁴

²⁰⁰ Salı öġle 27’sinde 1130 rebīūl ahir

²⁰¹ Sūheyl Bey Medresesi mūderrisi Mūminzāde lakaplı Abdūlaziz

²⁰² Allah onu affetsin ona gūzellik versin.

²⁰³ Kıyamette gūnahlarını silsin.

²⁰⁴ Ne gūzel dōnūř yeri ne gūzel sıġınak.

SONUÇ

Mollâ Câmî'nin kaleminden çıkan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisine ait bilinen üç şerh bulunmaktadır. Bunlar: Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî “*Şerh-i Dibâce-i Yûsuf u Züleyhâ*”; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Şem’î adına kayıt düşülen ama bu konuda belirsizlik olduğu düşünülen “*Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ*”; Hacı Sâlih-zâde Halil Hâcibî’ye ait olan Tek-Esin Vakfı Dr. Emel Esin Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi olmak üzere iki nüshası bulunan “*Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ*”dır.

İncelemesi yapılan eser; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY No: 3516’da Şem’î adına kayıtlıdır. Eserin müstensihisi ise Abdülaziz bin Mehmed eş-Şehir be-Müminzâde’dir. Eserde müstensihinin ismi Arapça bölümde geçmektedir²⁰⁵ fakat Şem’î’ye ait bir iz bulunamamaktadır. Eserin şerh yöntemi de Şem’î’den çok farklı olması şüpheyi düşülmeye zemin hazırlamıştır.

Eser incelendiğinde şârihin eseri şerh etmekten ziyade tercüme ettiği görülmektedir. Şârih, eseri şerh ederken iki yol izlediği görülmektedir. Bazı mısralar kelime kelime şerh edilmiş, bazı mısralar ise anlamdan hareketle direkt çevrilmiştir. Kelime kelime yapılan çevirilerin bazı cümlelerinde anlam kayması olmuş, anlamdan hareketle yapılan çevirilerin bazılarında ise verilmek istenen mesajın tam olarak anlaşılmamaktadır.

Eserde, anlam ve imlâ hatalarına düşülmüş olsa da bazı kelimelerin diğer anlamlarının ekstra verilmiş olması ile farklı şairlerin şiirlerinden alıntılar yapılması şârihin zengin bir eser ortaya koyma çabasını göstermektedir.

Der-kenar olarak kullanılan “*bi-kâfî’l-‘Acemî*”, “*bi-kâfî’l-‘Arabî*” ile şârih, kelimelerin hangi dilde ve nasıl telaffuz edildiğini göstermek istemiştir. Bu da çeviri, anlam ve yazım hatalarının önüne geçilmesini sağlamıştır.

²⁰⁵ “Ve ene’l-fakîrû ileyhi ‘azza şānuhū ‘Abdu’l-‘azîz bin Muḥammedi’ş-şehîr bi-Mü’minzâde müderrisün bi-medreseti Süheyl Beg”, “Süheyl Bey Medresesi müderrisi Müminzâde lakaplı Abdülaziz”.

Eserde telmih ve iktibaslar özenle şerh edilmiştir. Şârih, açıklama yapmaya gerek gördüğü yerlerde uzun uzun anlatımlar yaparak yüzeysel bir anlatımdan uzak durmuştur. Anlatımlarda kullanılan dil oldukça edebi bir nitelik taşımaktadır.

Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin tamamı incelendiğinde göze çarpan bir diğer konu da dariyye türüne uygun beyitlerin eserde yer verilmesidir. Devrin mimarî, siyasî, edebî ve maddî özelliklerini yansıtmada büyük rol oynayan dariyye türüne, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin üç ana yerinde yer verilmesi dikkat çekicidir. Eserde dariyye türü, yaptırılan sarayların ve ibadethanenin tasvirinde görülmektedir. Çalışmamızı içeren kısımda ise Yûsuf'un Züleyhâ'ya yaptırmış olduğu ibadethanede dariyye türünü görmekteyiz. Züleyhâ'nın kendini sorgulaması ve Yûsuf'tan uzaklaşması üzerine Yûsuf, Züleyhâ'nın arınması ve kalbinin refaha ulaşması için ibadethane yaptırmıştır. “*Galebe Kerden-i Maḥabbet-i Züleyhâ Ber-Yûsuf ‘Aleyhi’s-selām ve Binā Kerden-i ‘İbādethāne Berāy-ı Vey*” başlığının altında 243b-245a varakları arasını içeren 3702.- 3716. şekilde numaralandırılan 15 beyitte ibadethanenin tasvirine yer verilmiştir.

İncelemesi yapılan eser, Mollâ Câmi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* Mesnevîsinin son kısmını kapsamaktadır. Bu yüzden eser ile ilgili değerli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler eserin son başlığı olan “*Hātime Der-Şükri İtmām Ve Tārīḥ-i İḥtitām ve Du‘ā-yı Ba‘z Kirām Ebḳāhumu’l-lāhu Te‘ālā İlā Yevmi’l-ḳiyām*”da geçmektedir. Şârih burada kitabın iki yüz sayfadan oluştuğunu, eserin ismini *Yûsuf u Züleyhâ* koyduğunu, eserin yazılış yılının 889 olduğunu açıklamıştır.

Eserin son varaklarında Arapça kısımlar yer almaktadır. Bu kısımlarda eseri Allah'ın yardımıyla şerh ettiğini, 1130 rebiül ahir 27'sinde salı öğle vaktinde tamamladığını belirtir ve eserin müstensihi olan Abdülaziz bin Mehmed eş-Şehir be-Müminzâde'ye dualar eder.

KAYNAKLAR

- Ahterî Mustafa Muslihuddin el-Karahisarî, *Ahterî-yi Kebîr*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2017.
- ARSLAN, İclal, *Abdurrahmân el-Câmî ve el-Fevâidü'z-Ziyâiyye Adlı Eseri*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, İzmir 2008.
- ATALAY, Mehmet, “Unsurî”, DİA., C. 42 , s. 162-163.
- AYAN, Gönül, “Ahmed Yesevi Etkisiyle Yazılan İki Yusuf u Züleyha”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 1997.
- AYAN, Gönül, “Anadolu Sahasında Yazılan Bazı ‘Yûsuf u Züleyhâ’ Mesnevilerinde Sebeb-i Telifler”, *Turkish Studies-Language*, Volume 4/3, 2009.
- AYDIN, Şadi, “Mollâ Abdurrahman Câmî ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar”, *T.C. Ordu Üniversitesi Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Anısına)*, 10-11-12 Mayıs 2012, s.780-789.
- BİLGİN, Orhan, “Esedî-i Tûsî”, DİA., C. 11, s. 370.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, C. 5, Ötüken Neşriyat.
- ÇELEBİ, Asaf Halet, *Mollâ Câmî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2020.
- ÇETİN, Nurullah, Yeni Türk Şairinin Yusuf ile Züleyha Hikâyesi Duyarlığı, *Türkoloji Dergisi*, C. 13, S.1 Ankara 2000, s. 109-143.
- ÇIPAN, Mustafa, “Şâhidî, İbrâhim”, DİA., C. 38 , s. 273-274
- ÇİÇEKLER, Mustafa, “Şems-i Kays”, DİA., C. 38, s. 508.
- DAŞDEMİR, Özkan, *Halk Hikâyesi Olarak Yûsuf ile Züleyhâ*, Fenomen Yayınları, 1. Baskı, Erzurum 2012.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2010.

- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2013.
- DOLU, Halide, “Yûsuf Hikayesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar”, *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, C.4, S.4, 1952.
- DOLU, Halide, *Menşeyinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatı Versiyonları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Türkiyat Enstitüsü, No: 402, İstanbul 1953.
- DURMUŞ, İsmail, “İktibâs”, DİA., C. 22, İstanbul 2000, s. 52.
- DURMUŞ, İsmail, “Telmih”, DİA., C. 40, İstanbul 2011, s. 413.
- ECE, Selami, *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri 1-2*, Eser Basım Yayınları, Erzurum 2015.
- GÖZİTOK, Mehmet Akif, *Tellizade Vehbî ve Urfî-i Şirâzî Divanı Şerhi (Tenkitli Metin-İnceleme)*, [Yayımlanmış Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Erzurum 2017.
- HİKMET, Ali Asgar, *Câmî, Hayatı ve Eserleri*, çev. M. Nuri Gençosman, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2012.
- KAN, Yasin, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (110b-165b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi SBE, Erzincan 2020.
- KANAR, Mehmet (haz.), *Hafız-ı Şirâzî, Hafız Divanı*, Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011.
- KARACAN, Melek, *Mollâ Câmî'nin Levâiyh Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi SBE, Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul 2015.

- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, “Selmân-ı Sâvecî”, DİA., C. 36, s. 446-447, İstanbul 2009.
- KARAKAŞ, Aybike, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (165b-220b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi SBE, Erzincan 2020.
- KAYA, İbrahim, “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, Sûdî'nin Hâfız Dîvânı Şerhi” (E-kitap), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2020.
- KAYA, İbrahim, “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, Sûdî'nin Hâfız Dîvânı Şerhi” (E-kitap), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2020
- KILIÇ, Hulusi, “Ahterî”, DİA., C. 2, İstanbul 1989.
- KILIÇ, Hulusi, “Kâmûsu'l-Muhît”, DİA., C. 24, İstanbul 2001.
- KIRLANGIÇ, Hicabi, *Âriflerin Tesbihi Subhatü'l-Ebrâr- Mollâ Câmî*, VakıfBank Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2021.
- KONCU, Hanife, “Yûsuf u Züleyhâ Bibliyografyası”, *Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi*, V (10), 2007.
- KONCU, Hanife, “Yûsuf u Züleyhâ”, DİA., C. 44, İstanbul 2013.
- KÖSE, Bilgehan, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (56a-110b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi SBE, Erzincan 2019.
- KURTULUŞ, Rıza, “Emîr Hüsrev-i Dihlevî”, DİA., C. 11, s. 135-137
- KURTULUŞ, Rıza, “Heft Evreng”, DİA., C. 17, Ankara 1998.
- KUTLUER, İlhan, “Câlînûs”, DİA., C. 7, İstanbul 1993, s. 32.
- KÜLTÜR, Neslihan, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (1b-56a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-*

- İnceleme*), [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi SBE, Erzincan 2019.
- MACÎT, Muhsin “Mollâ Câmî’nin Osmanlı Edebiyatına Tesiri-1”, *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. C. 7. S. 20. s. 519-528, 1991.
- MENGİ, Mine, *Dîvân Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- MUŞ, Züleyha, *Arap ve Türk Edebiyatlarında ‘Yûsuf u Züleyhâ’ Hikâyelerinin Mukayesesi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi SBE, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, İstanbul 2000.
- Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Kâtı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 2009.
- Ni’metu’llâh Ahmed, *Lûgat-i Ni’metu’llâh*, haz. Adnan İnce, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- OKUMUŞ, Ömer, “Câmî Abdurrahman”, *DİA.*, C. 7, İstanbul 2013.
- ONAY, Ahmet Talât, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, haz. Cemal Kurnaz, Kurgan Edebiyat, İstanbul 2013
- ÖÇAL, Şamil, “Mutlak Hakikat ve Diğerleri-Mollâ Câmî’de Tasavvuf Felsefesi-”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 1999.
- ÖRDEK, Şerife, “*Cemşîd ü Hurşîd Mesnevileri ve Ahmedî ile Selmân-ı Sâvecî’nin Cemşîd ü Hurşîd Mesnevilerinin Mukayesesi*” [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir 2017.
- ÖZ, Yusuf, “Tuhfetü’s-Seniyye’de ‘Nevrûz’”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, ss. 127-130.
- ÖZDER, Deva, *Hâcibî’nin (Hacı Sâlih-zâde) Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ’sı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Sakarya Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Sakarya 2018.

- ÖZTEKİN, Özge, “Metinlerarası/ Göstergelerarası Bir Dönüşüm Örneği: Yûsuf Kıssası”. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*. S. 108, 2015.
- ÖZTÜRK, Mürsel, “Kisâ-i Mervezî” DİA., C. 26, s. 70-71, Ankara 2002.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2007.
- PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2009.
- POLATER, Kadir, “Kur’an ve Kitab-ı Mukaddes’e Göre Yûsuf Kıssası”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S. 3, 2007.
- SARAÇ, M. A. Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.
- SEVER, Mehmet, Şevâhidü’n-Nübüvve Adlı Eseri Bağlamında Abdurrahman Câmî’nin Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Ehl-i Beyt’in Emevîler’le İlişkilerine Dair Bazı Görüşleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 48, 2020, s. 330.
- SEVGİ, Ahmet, Mollâ Câmî’nin Erba’în’i ve Türkçe Manzûm Tercümeleri, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 1-145.
- ŞAHİN, Mehmet, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Yûsuf u Züleyhâ Hikâyeleri ve Muhammed B. İbrahim’in Yûsuf u Züleyhâ’sı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara, 2015.
- ŞANLI, İsmet, “Molla Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi”, *Turkish Studies*, S. 5, 2010.
- Şemsettin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.
- ŞİMŞEKLER, Nuri, *Şâhidî İbrâhim Dede’nin Gülşen-i Esrâr’ı (Tenkitledi Metin-Tahlil)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Selçuk Üniversitesi SBE, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Konya 1998.

- Şu'ûrî Hasan Efendi, *Lisânü'l-Acem Ferheng-i Şu'ûrî*, C.2. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, haz. Ozan Yılmaz, Editör Derya Örs, İstanbul 2019.
- TÖKEL, Dursun Ali, “Şiirde Mimariyi Bulmak: Divan Şiiri ve İstanbul’un İmar Tarihi”, Bildiri, 29 Mayıs Üniversitesi, Mayıs 2016, İstanbul.
- TÖKEL, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2016.
- TURGUT, Kadir, *Abdurrahman Câmî, Hayatı, Eserleri ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2013.
- TÜRKDOĞAN, Melike Gökcan “Klâsik Türk Edebiyatında Kur’ân Kıssalarını Konu Alan Mesneviler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı, 2010.
- TÜRKDOĞAN, Melike Gökcan “Yûsuf u Züleyhâ Mesnevilerinde Sosyal Hayatın Yansımaları”. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 38. s. 51-70, 2008.
- TÜRKDOĞAN, Melike Gökcan, *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma* (E-kitap), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2011.
- ULUDAĞ, Erdoğan, “Selâmân u Ebsâl”, DİA., C. 36, İstanbul 2009, s. 345-346
- ULUDAĞ, Erdoğan, *Vak’aya Dayalı Bir Eser Olarak Lâmi’î Çelebi’nin Salâmân u Absâl Mesnevîsi (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin- Sadeleştirme)*, [Yayımlanmış Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum 1997.
- ÜMÜTLÜ, Selim, *Bir Kur’an-ı Kerim Kıssasının Romana Dönüşü: Yûsuf Kıssası Örneği*, [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi], Hitit Üniversitesi SBE, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Çorum 2018.
- VANLIOĞLU, Mehmet, “Kâtibî”, DİA., C. 25, s. 42.

- YAVUZ, Salih Sabri, “Mi’râc”, *DİA*, C. 30, İstanbul 2005, s. 132-135.
- YAYLALI, Yasemin, “Selmân-ı Sâvecî’nin Firâknâme’sinde Mevsim Tasvirleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 58, s. 553-562
- YAYLALI, Yasemin, Emîr Hüsrev-i Dihlevî’nin Bir Gazelinin İncelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 63, Erzurum 2019, s. 553-562.
- YAZAR, Sadık, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul 2011.
- YAZICI, Tahsin, “Hâfız-ı Şîrâzî”, *DİA*, C. 15, s. 103-106.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili, Kur’ân Tefsiri*, Akçağ Yayınları, 2010.
- YILDIRIM, Nimet, *Farsça Dilbilgisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2014.
- YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.
- YİĞİT, İsmail, *Peygamberler Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://lugatim.com/> (E. T.: 09.01.2022).

<https://ganjoor.net/> (E. T.: 09.01.2022).

<https://iranicaonline.org/articles/jami> (E. T.: 09.01.2022).

SÖZLÜK

-A-

Āb (f.): Su.

Ābād (f.): 1. Mâmur, şen, bayındır. 2. Çokluk bildirir.

‘**Acz (a.):** 1. Beceriksizlik. 2. ed. Düz yazıda bir fikranın son cümlesi.

‘**Aded (a.):** Sayı.

Ādemiyyet (a.): Adamlık, isanlık; adamlık, namuslu adama yakışır hâl.

Āgāh (f.): Bilgili, haberli, uyanık.

Āğaşte (f.): 1. Bulaşmış. 2. Başlangıç

Āgende (f.): Doldurulmuş, dolu, tıklı.

Ağniyā (a.): Zenginler.

Āgūş (f.): Kucak.

Ağyār (a.): Gayrılar, başkalar, yabancılar.

Aḥbār (a.): 1. Haber, ortada dönen söylentiler. 2. Yahudi bilginleri, hahamları. 3. Meserretler; iyilikler.

Āḥir (a.): Son, sonraki, en sonra.

Aḥter (f.): Yıldız.

‘**Akd (a.):** 1. Bağ, bağlama, düğümlenme, bağlanma, düğümlenme. 2. Sözleşme, kararlaştırma. 3. Kurma, düzme. 4. Nikâh.

‘**Ākıbet (a.):** Nihâyet, son.

Ālāyış (f.): 1. Bulaşıklık, bulaşma. 2. Depdebe, tantana, gösteriş.

Ālūden (ālāy) (f.): Bulaşmak, bulaştırmak.

‘**Ām (a.):** Sene, yıl.

Āmeden (āy) (f.): Gelmek.

Āmīhten (āmīz) (f.): Karıştırmak, karışmak.

Āmurziden (āmurz) (f.): Bağışlamak

-**āne (f.):** Sıfatı isim yapan bir ek.

A‘**māl (a.):** İşler.

‘**Anā (a.):** Zahmet, meşakkat, güçlük.

‘**Ār (a.):** Utanma.

Ārām (f.): 1. Durma, eğlenme, dinlenmek. 2. Yerleşme, istirahat etme; karar kılma.

Āremiden (ārām) (f.): Dinlenmek.

‘**Ārız (a.):** 1. Gelen. 2. i. Tesâdüfî vak’a. 3. i. Dağ, bulut ve sâire gibi görmeye mânî olan her şey. 4. i. Yanak.

‘**Ārī (a.):** 1. Çıplak. 2. Hür.

Āsā (f.): 1. Esneme. 2. Vakar, ciddilik. 3. Süs, bezek.

Āsīb (f.): 1. Çarpışma. 2. Belâ, âfet, musîbet, zarar.

Āsmān (f.): Gök, sema.

Āstīn (f.): Esvap kolu, yen.

Asūde (f.): Rahat, gaillesiz, dinç (olan).

Āşiyāne (f.): 1. Kuş yuvası. 2. Mesken, ev.

‘**Atf (a.):** Eğme, meylettirme; bağlama; dokunma.

Aṭlas (a.): 1. Üstü ipek, altı pamuk kumaş. 2. Düz, havsız, tüysüz. 3. Büyük harita. 4. Atlas denizi.

-āver (f.): Getiren, taşıyan.

‘**Ayān (a.):** Belli, açık, meydanda.

Āyīn (f.): 1. Merasim, tören. 2. Alevilerin içki sohbetleri.

‘**Ayş (a.):** Yaşama.

Āzād (f.): 1. Kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden. 2. Ayıpsız, kusursuz.

‘**Azl (a.):** İşinden çıkarma, yol verme.

Āzmā (f.): Denemiş, sinamış.

Āzürden (āzār) (f.): İncitmek.

-B-

Bād (f.): Rüzgar, yel.

Bāften (bāf) (f.): Dokumak.

Baft (f.): Kumaş.

Bahā (f.): Kıymet, bedel, değer.

Baḥr (a.): Deniz; büyük göl veya nehir.

Bālā(f.): 1. Yüksek, yukarı, üst, yüce. 2. Boy.

Bālīn (f.): Yastık, koltuk.

Bālīş (f.): Yastık, yüz yastığı.

Bāng (f.): Ses, seda, haykırma.

Ba‘de (a.): Sonra.

Bār (f.): 1. Tanrı, Allah. 2. Yük.

Bārīden (bār) (f.): Yağmak.

Bārān (f.): Yağmur.

Bāre (f.): Defa, kez; kale; zülf; at.

Bārgāh (f.): Girmek için izin almak lazım gelen, girilebilecek yer, çadır, yüksek divan.

Bārīk (f.): Nazik, dakik, ince.

Bāşīr (a.): Görüp anlayan.

Bāşed (f.): Olur, ola.

Bāver (f.): 1. Tasdik, inanma. 2. Sağlam; pek doğru.

Bāyi‘ (a.): Satan, satıcı.

Bāz (a.): Geri, gerisin geriye. Tekrar, yeniden.

Bāzgūne (f.): 1. Ters, başaşağı. 2. Şom, uğursuz.

Bāzū (f.): 1. Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı. 2. **mec.** Güç, kuvvet ve istîdat.

Bed (f.): 1. Fena, yaramaz, çirkin. 2. Kötülük. 3. Ateş tutuşturmaya mahsus yarı yanmış paçavra.

Bedān (f.): 1. Fenalar, yaramazlar; çirkinler. 2. Onunla.

Behişt (f.): Cennet, uçmak.

Behr (a.): 1. Uzaklık, mesafe. 2. Felaket. 3. Ümidin boşa çıkması.

Behremend (f.): Behreli, hisseli.

Behrever (f.): Hisse ve nasibini almış.

Belī (f.): Evet.

Belī (f.): Evet. (Arapçadan Farsçalaştırılmıştır.)

Bend (f.): Bağ, yular, râbıta, bağlama.

Bende (f.): Kul, köle, bağlı.

Berāy (f.): İçin, maksadıyla.

Berd (a.): Soğuk.

Berf (f.): Kar.

Berg (f.): Yaprak.

Berī (a.): Sâlim, kurtulmuş; temiz.

Beriyye (a.): 1. Halk, insanlar, yaratık. 2. Çöl, kır, sahra.

Berķ (a.): Şimşek.

Berūmend (f.): 1. Taze. 2. Verimli, faydalı. 3. Hisseli, nasipli, isteğine ulaşan.

Bes (f.): Yeter, yetişir, tamam, kâfi; çok.

Best (f.): Düğüm.

Beste (f.): 1. Şarkının makam ve ahengi. 2. Kapalı, bağlı; bitleştirilmiş, bağlanmış. 3. Donmuş.

Besten (bend) (f.): Bağlamak, kapamak.

Bīdār (f.): Uyanık, uyumayan, uykusuz.

Bih (f.): 1. İyi, yeğ. 2. Ayva.

Bih (f.): Kök, asıl, temel.

Bīm (f.): 1. Korku. 2. Tehlike.

-bīn (f.): Gören, görücü.

Bingere (f.): İğne sarılmış pamuk ipliği.

Bī' at (a.): Kabul ve tasdik muâmelesi.

Birke (a.): 1. Büyük havuz, küçük göl, gölcük. 2. Göğüs.

Birūn (f.): 1. Dışarı. 2. Dış, harici. 3. Fazla, dışarı, hariçte.

Bişnev (f.): 'Dinle' anlamına gelen 'şeniden' mastarından türetilmiş emir kipidir.

Bişter (f.): Daha fazla, daha çok.

Biyā (f.): 'Gel' anlamına gelen 'ameden' mastarından türetilmiş emir kipidir.

Borden (ber) (f.): Götürmek.

Borīden (bor) (f.): Kesmek.

Būden (bāš) (f.): Var olmak; olmak;
hazır olmak; ikamet etmek, bulunmak;
zaman geçirmek.

Buğağ (t.): Hayvanın ayağına vurulan
köstek.

Būm (f.): 1. Yer, toprak, yurt. 2.
Sürülmemiş tarla. 3. Tabiat, huy.

Burc (a.): Kale, hisar çıkıntısı, kule;
yuvarlak bina; güneşin ayrıldığı on iki
kısımdan herbiri; herhangi bir şekil
gösterilen ve kendisine özel bir ad
verilen hareketsiz yıldızlar kümesi.

Būsiden (būs) (f.): Öpmek.

Būstān (f.): Gül ve çiçek kokularının
çok olduğu yer, bahçe.

būy (f.): Koku.

Bülend (f.): Yüksek, yüce.

-C-

Cāh (a.): İtibar, makam, *orun, mevki.

Cāme (f.): Elbise, çamaşır.

Cānib (a.): Taraf, cihet, yön.

Cāvidāne (f.): Dâimî kalacak olan,
sonrasız, ebedî, bengi.

Cāy (f.): Yer.

Cebābir (a.): Cebrediciler, zorlayıcılar,
zorbalar.

Cehd (a.): Çalışma, çabalama

Cehd (a.): Çalışma, çabalama.

Cemāl (a.): Yüz güzelliği

Cem' (a.): 1. Toplama, yığma. 2.
Birden fazla insan, hayvan ve eşyayı
gösteren isim.

Cenb (a.): Yan, taraf.

Cest (f.): 1. Atlayış, sıçrayış. 2. Çabuk
hareket eden. 3. Sıçrayarak,
atalayarak.

Cesten (ceh) (f.): Sıçramak, atlamak,
atılmak, kaçmak, kurtulmak.

Cev (f.): Arpa.

Cevād (a.): Cömert, eli açık .

Cevāhir (a.): 1. Cevherler, elmaslar,
kıymetli taşlar. 2. Mayalar, özler.

Cevr (a.): Haksızlık, ezâ, cefa, eziyet,
gadir, zulüm; sitem.

Ceyb (a.): Sinüs.

Cibāl (a.): Dağlar.

Cihān-bānī (f.): Hükümdarla ilgili.

Cūd (f.): Cömertlik, el açıklığı.

Cūy (f.): Nehir, akarsu, ırmak.

Cūybār (f.): Çay, dere, akarsu, ırmak;
ırmak kenarı.

Cūdā (f.): Ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

Cūft (f.): çift, ikili, eşi olan, tek
olmayan.

Cūnbīde (f.): Kımıldanmış, sallanmış,
hareket etmiş.

Cūrm (a.): Suç.

Cüst (f.): Arama, araştırma.

Cüvân (f.): Genç, taze, delikanlı.

Cüvânî (f.): Gençlik.

cüvân-merd (f.): Cömert, eli açık.

Cüz' (a.): Kısım, parça, bölüm.

-Ç-

Çâder (f.): 1. Çadır. 2. Kadınların başlarına büründükleri örtü.

Çâr-bâliş (f.): 1. Padişahların ve büyüklerin üzerinde oturdukları dört katlı şilte. 2. Dört unsur.

Çarḥ (f.): 1. Çark, tekerlek. 2. Felek, gök. 3. Yaka.

Çekiden (çek) (f.): Damlamak.

Çerâğ (f.): 1. Fitol, mum. 2. Otlama; otlak.

Çeşn (f.): 1. Bayram. 2. Ziyafet, şölen. 3. Düğün.

Çetr (f.): 1. Çadır; gölgelik. 2. Gece.

-çide (f.): Toplanmış, devşirilmiş manasına gelerek birleşik kelimeler yapar.

-çin (f.): "toplayan, derleyen" manalarıyla mürekkep kelimeler yapar.

Çiz (f.): şey, nesne.

Çüb (f.): Ağaç değnek, odun, sopa; çöp.

Çünân (f.): Bunun gibi, bu şekilde.

-D-

Dâden (dih) (f.): Vermek.

Dâğ (f.): 1. Yanık yarası. 2. İnsan ve hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga, işaret, im.

Dâm (f.): Tuzak, ağ.

Dâmen (f.): Etek.

Dânisten (dân) (f.): Bilmek.

Dâne (f.): Tane, tohum.

Dâs (f.): Orak.

Dâşten (dâr) (f.): Tutmak, mâlik olmak, elde etmek; görüp gözetlemek; zapetmek; eskimek.

Dehân (f.): Ağız.

Demiden (dem) (f.): Üflemek, nefes almak.

Derây (f.): Çingirak.

Derhem (f.): Karışık, karmakarışık; muzdarip; incinme.

Derûn (f.): 1. İç, içeri, dahil. 2. Gönül, kalp, yürek.

Dest (f.): El.

Devât (a.): Divit, kalem koymak için uzun madeni sapı ve ucunda bir hokkası bulunan alet.

Dey (f.): 1. Güneş yılının onuncu ayı. 2. Güneş yılının onuncu ayında ve her Güneş yılının 8, 15 ve 23. günlerinde

yapılacak işleri idareye memur sayılan melek. 3. Kış.

Deycūr (a.): Çok karanlık.

Deyr (a.): 1. Manastır, kilise. 2. İnsanlık alemi, bu dünya. 3. Meyhane.

Dıraht (f.): Ağaç.

Dırāz (f.): Uzun.

Dīdār (f.): Yüz, çehre.

Dīde (f.): Göz.

Dīden (bīn) (f.): Görmek.

-dih (f.): Sonuna geldiği kelimelere veren, verici anlamlar katarak birleşik kelimeler yapar.

Dihīş (f.): Verme, veriş, bağışlama.

Dil (f.): Gönül, yürek, kalp.

Dil-berī (f.): Dilberlik, güzellik.

Dilīr (f.): Yürekli, cesur, yiğit.

Dimāğ (a.): 1. Beyin. 2. Akıl, şuur.

Dīr (f.): Geç, çoktan, uzun müddet.

Direng (f.): Bekleme; gecikme; tutma; istirahat.

Dirīgā (f.): Yazık, eyvahlar olsun!

Dīvār (f.): Duvar.

Döyşürmek

Dūd (f.): Duman, tütün.

Dūr (f.): Uzak.

Dūrī (f.): Uzaklık.

Dūş (f.): Omuz.

Dūhten (dūz) (f.): Dikmek.

Düm (f.): Kuyruk.

Dürr (a.): İnci.

Dürüşti (f.): Kabalık, sertlik, katılık, kalınlık.

-E-

Ebrū (f.): Kaş.

Ebyāt (a.): İki mısradan meydana gelen manzum sözler.

Edīm (a.): 1. Tabaklanmış deri. 2. Satır, yüz.

Efdāl (a.): 1. Ziyâdeler, fazlalar. 2. İhsanlar, meziyetler, lûtuflar, iyilikler.

Efgān (f.): İztırap ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağırışma.

Efkār (a.): Düşünceler.

Efkenden (efken) (f.): Atmak, fırlatmak.

Eflāk (a.): 1. Semalar, felekler, gökler, küreler; zamanlar. 2. Bahtlar, talihler, kaderler.

Efrūhten (efrūz) (f.): Yakmak, aydınlanmak.

Efrūz (f.): Sonun geldiği kelimelere ‘aydınlatan, parlatan; yakan’ anlamları katarak birleşik sıfatlar yapar.

Efser (f.): Tac.

Efşānden (efşān) (f.): Saçmak, dağıtmak.

-efzā (f.): Artıran, çoğaltan.

Efzūden (efzāy) (f.): Artırmak, artmak.

Efzūn (f.): Fazla, çok, yukarı, aşkın.

Eḥibbā (a.): Dostlar, sevgililer, tanıdıklar.

Eknūn (f.): Şimid, el'an, hâlâ.

Elfāz (a.): Kelimeler, sözler.

Elṭāf (a.): Daha latif, güzel, hoş.

Enāmil (a.): Parmak uçları.

Enār (f.): Nar.

Encüm (a.): Yıldızlar.

Endāḥten (endūz) (f.): Atmak, fırlatmak.

Endek (f.): 1. Az, azıcık. 2. Yaşı küçük.

Ender (a.): Daha (en, pek) nadir, çok seyrek ve az bulunan.

Ender (f.): “de, içinde”.

Endūden (andāy) (f.): Sıvamak, kaplamak.

Endūh (f.): Gam, keder, tasa, kaygı, üzüntü, sıkıntı.

-endūz (f.): “kazanan, biriktiren, toplayan” manasıyla kelimeleri sıfat yapar.

Enfās (a.): 1. Nefesler, soluklar. 2. Nebi ve veli uluların irşad edici duaları.

Engīhten (engīz) (f.): Kışkırtmak.

Engüşt (f): Parmak.

Enīs (a.): Dost, arkadaş; yar, sevgili.

Enseb (a.): Daha münâsip, uygun, çok yerinde.

Envā' (a.): Çeşitler, türlüher.

Ercūmendī (f.): Şerefli, muhterem, itibarlı, haysiyetli, seçkin olma.

Erkān (a.): Esaslar, destekler; direkler, sütunlar; reisler.

Esbāb (a.): Vasıtalar, lazımlar.

Esrār (a.): Gizlenilen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremeyeceği işler.

Ester (f.): Katır.

Eşk (f.): Gözyaşı.

Eş'ār (a.): Vezinli kafiyeli sözler; kıllar.

Etbā' (a.): Birinin sözüne, işine, mesleğine uyanlar; hizmetçiler, uşaklar.

Evāḥir (a.): Sonlar; ayın son günleri.

Eyyām (a.): Günler, gündüzler.

Ez'āf (a.): Bir şeyi iki misli yapan fazlalıklar, katlar.

-F-

Fāhîr (a.): Fahreden, onurlu, şanlı, şerefli; mükemmel; kıymetli değerli.

Fāhîre (a.): 1. Fahreden, onurlu, şanlı, şerefli. 2. Mükemmel. 3. Kıymetli, değerli.

Fāhîte (f.): 1. Üveyik kuşu. 2. Türk müziğinin büyük usullerindendir.

Fāriğ (a.): 1. Vazgeçmiş, çekilmiş. 2. Rahat, asude. 3. Boş, boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz.

Fāsîk (a.): Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, fesatçı, kötülük eden.

Fazl (a.): 1. Fazla, ziyade, artık, bâki. 2. Fazlalık, üstünlük. 3. İyilik, fazilet, erdem, lûtf.

Fehm (a.): Anlama, anlayış.

Fehvâ (a.): Mana, anlam, mefhum, kavram.

Ferâgat (o.): 1. Vazgeçme, el çekme. 2. İstirahat, dinlenme. 3. Vazgeçecek kadar zengin olma.

Ferah (a.): Gönül açıklığı, sevinç, sevinme.

Ferâmûş (f.): Unutma, hatırdan çıkma.

Ferdâ (f.): 1. Yarın, yarınki gün, günün ertesi, ertesi gün. 2. Âtî, gelecek zaman. 3. Ahiret, öbür dünya, kıyamet.

Ferhunde (f.): Mübarek, mesut, meymenetli, kutlu, mutlu, uğurlu.

Ferruh (f.): Uğurlu, kutlu.

Ferzâne (f.): Hakîm, feylesof; bilgili [kimse].

Ferzânegî (f.): Bilgi, üstünlük.

Ferzend (f.): Oğul, çocuk.

Fesâne (f.): Asılsız hikâye, masal.

Feşân (f.): Saçan, saçıcı, serpen.

Feşâr (f.): Sıkıcı, sıkan.

Feyyâz (a.): Feyiz, bereket ve bolluk veren; Allah.

Firāk (a.): 1. Ayrılık, ayrılma; sevişenlerin ayrılığı.

Firâz (f.): Yokuş, çıkış.

-firîb (f.): Aldatan, aldatıcı.

Firķat (a.): Dostlardan vesaireden ayrılık, ayrılış.

Firûz (a.): Mesut, mutlu, Sevinçli, ferah, uğurlu, iyi bahtlı.

Fitrāk (f.): Atın terkisi, terki kayışı, eğerin arkasındaki tasma, at eğerinin arkasında bulunan ve eşya bağlamaya yarayan kayışlar.

Fuşûl (a.): 1. Ayrıntı; ayırma, ayrılma; kesme; kesinti; bölüm. 2. Halletme, neticelendirme. 3. Aleyhte bulunma, adam çekiştirme.

Fürce (a.): İki şey arasındaki açıklık, yarık, aralık.

Fürü (f.): Aşağı.

Fürüg (f.): Nur, ziyâ, ışık, parlaklık.

Fürüz (f.): Parlatan, aydınlatan.

Füşhat-serây (a.): Geniş saray, geniş yer.

Füsün (f.): Sihir, büyü.

Füşürden (fişār) (f.): Sıkamak.

Fütâde (f.): 1. Düşmüş, düşkün. 2. Tutkun, mübtelâ. 3. Bîçare.

Füzüden (fezā- fezāy) (f.): Artırmak.

-füzün (f.): Çok, fazla.

-G-

Ġāfil (a.): Gaflette bulunan, ihmâl eden, ilerisini iyi düşünmeyen, dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel.

Gāh (f.): 1. Zaman bildiren edat. 2. Yer bildiren edat. 3. Arasıra, kimi, bazı.

Ġār (a.): Mağara, in.

Ġarāz (a.): Hedef, gaye, maksat, meyil, istek.

Ġarık (a.): 1. Gark olmuş, suya batmış; suda boğulmuş. 2. Su içine dalmış.

Ġavr (a.): Dip, esas, hakikat.

Ġāze (f.): Kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün, allık.

Gedik (t.): 1. Eksik, noksan, ihtiyaç. 2. Çatlak, yarık, gedik.

Gehî (f.): Bazen, arasıra.

Gerdiden (gerd) (f.): Dönmek, dolaşmak.

Gerden (f.): 1. Gerdan. 2. Boyun.

Gerdün (f.): 1. Dönücü, dönen, devreden.

Germ (f.): Sıcak.

Geşten (gerd) (f.): Gezmek, dolaşmak.

Ġıll (a.): Gizli kin ve garez, düşmanlık.

Ġırbāl (a.): Kalbur, iri delikli elek.

Ġil (f.): Balçık, su ile ıslanmış toprak, lülecî çamuru, kil.

Gird (f.): Yuvarlak, çevre, değirmi.

Girift (f.): 1. Tutma, yakalama. 2. Dolaşık, birbiri içine girgin, karışık.

Giriftār (f.): 1. Tutulmuş, yakalanmış, esir. 2. Düşkün, uğramış, tutkun.

Giriften (gîr) (f.): Almak, tutmak.

Giryān (f.): Ağlayıcı, ağlayan.

Girye (f.): Ağlama, ağlayış; gözyaşı.

Gîti (f.): Dünya.

Goften (gūy) (f.): Söylemek, demek.

Gū[y] (f.): Söyleyen, diyen.

Ġubār (a.): Toz.

Ğull (a.): Suçlunun boynuna ve bileklerine geçirilen demir halka, zincir, pranga.

Güne (f.): Türlü, gidiş, tarz, yol; sıfat.

Gür (f.): 1. Mezar, kabir. 2. Yaban eşiği. 3. Meşhur pehlivan Rüstem'in lakabı.

Guşşa (a.): Keder, kaygı, tasa.

Güş (f.): 1. Kulak. 2. İşitme, dinleme.

Güşe (f.): Köşe, bucak.

Güş-māl (f.): Kulak bükme, yola getirme.

Guşūden (guşāy) (f.): Açmak, fethetmek.

Gūyī (f.): Söyleme, söyleyiş.

-güdāz (f.): Eriten, yakan, mahveden.

Güft (f.): 1. Söz, lâkırdı. 2. Dedi,söyledi.

Güher (f.): 1. Elmas, cevher. 2. İnci. 3. Değerli taş. 4. Bir şeyin aslı, esası.

Gülbün (f.): Gül kökü, gül biten yer.

Gülgün (f.): Gül renkli, pembe.

Güm (f.): Kayıp, yitlik.

Gümāne (f.): Zan, sanma, sezme.

Gürizān (f.): Kaçıcı, kaçan.

Güstāh (f.): Küstah, hayâsız, arsız, edepsiz, saygısız.

-güster (f.): Yayan, döşeyen.

Güşād (f.): Açma, açılma, açılış.

Güşāyiş (f.): Açılma, açıklık, açılış.

Güşāyeş tezde

Güşāf (f.): Bihûde, boş.

Güşār (f.): Geçme, geçiş.

Güşēsten (gūzer) (f.): Geçmek.

-H-

ḥār (f.): 1. Hor, hakir, aşağı, bayağı. 2. Yiyici, yiyen.

ḥāst (f.): 1. Yorgun. 2. Ada ve cezire. 3. İstek, talep.

ḥāsten (ḥāh) (f.): İstemek.

ḥış (f.): Akraba, soysop.

ḥışten (f.): Kendi.

Habbe (a.): Buğday, arpa gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, taneler.

Habs (a.): Hapis, alıkoyma, bir yere kapama, salıvermeme.

Hacle (a.): Gelin odası, gerdek.

Hadeng (f.): 1. Kayın ağacı. 2. Kayın ağacından yapılmış ok.

Hāk (f.): Toprak.

Hākāyık (a.): Doğru olan asıllar, şüphesiz bulunan şeyler, hakikatler, gerçeklikler.

Hakister (f.): 1. Kül, ateş külü. 2. mec. bülbul.

Ḥalās (a.): Kurtulma, kurtuluş.

Ḥalel (a.): 1. İki şey aralığı, boşluk. 2. Bozma, bozukluk, eksiklik.

Ḥālī (a.): 1. Tenha, boş, sahipsiz yer. 2. Açık yer.

Ḥāliden (ḥāl) (f.): Batmak.

Ḥalvet (a.): 1. Yalnız, تنها kalma, tenhaya çekilme, tenhalık. 2. Tenha yer.

Ḥam (f.): Eğri, bükülmüş.

Ḥāme (F.): Kalem.

Ḥamiden (ḥam) (f.): Eğilmek, bükülmek.

Ḥamīr (a.): Hamur.

Ḥāmuṣī (f.): Sessizlik, susma.

Ḥandiden (ḥand) (f.): Gülmek.

Ḥār (f.): Diken.

Ḥarem (a.): 1. Herkesin girmesine müsâade edilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer. 2. Hac zamanında ihrâma girilen yerden itibaren Kâbe'ye doğru olan kısım.

Ḥārḥār (f.): Gönül üzüntüsü, yürek sıkıntısı; devamlı istek; sürekli kaşıntı.

Ḥariden (ḥār) (f.): Satın almak.

Ḥarīf (a.): 1. Meslekdaş, sanat arkadaşı. 2. Herif, âdî ve bayağı adam. 3. Teklifsiz dost.

Ḥarīm (a.): 1. Biri için kutsal olan şeyler. 2. Harem dairesi, harem. 3. Evin içi gibi başkasına kapalı olan yer.

Ḥarīr (a.): 1. İpek. 2. Harâretli, ateşli.

Ḥar-püşte (f.): Harpuşta, balık sırtı biçiminde olan.

Ḥarr (a.): Hararet, sıcaklık, sıcak.

Ḥāsten (ḥīz) (f.): Kalkmak, sıçramak.

Ḥasūd (a.): Hasetçi, kıskanç, çekemeyen.

Ḥāṣāk (f.): Çöp, süprüntü; yonga.

Ḥaṣīn (a.): Katı, sert, kırıcı, gönül kırıcı, kaba.

Ḥaṣmet (a.): 1. “ḥaṣem”den meydana gelen büyüklük, heybet. 2. Saygıdan dolayı çekinme. 3. Nezâket. 4. Hiddet, kızgınlık.

Ḥatm (a.): Hitâma erdirmeye, bitirmeye; Kur’ân’ı başından sonuna kadar okuma; mühürleme; sağlamlaştırma.

Ḥaṭā-kār (a.): Hata eden, yanlış yapan, yanılan.

Ḥaṭar (a.): Tehlike.

Ḥaṭṭ (a.): 1. Çizgi. 2. Satır. 3. Yol. 4. Yazı.

Ḥāver (f.): Şark, doğu yönü, gün doğusu.

Ḥāyiden (ḥāy) (f.): Çiğnemek.

Ḥaylī (f.): Epeyce, çokça; bir takım; oldukça.

Ḥayme (a.): Çadır.

Ḥayz (a.): Aybaşı (kadınlarda).

Ḥazf (a.): Aradan çıkarma, çıkarılma, yok etme, silme, ortadan kaldırma, giderme, düşürme; eski yazıda noktasız harfli kelimelerden manzûm, mensur cümle tertipleme.

Ḥazîz (a.): 1. Zîr, en aşağı. 2. Dağ eteği.

Ḥazm (a.): Midedeki yiyecekleri eritme, sindirme.

Heft (a.): Yedi sayısı.

Heme (f.): cümle, hep, bütün.

Hemî (f.): ek; tamamen.

Hemîşe (f.): Daima, her vakit, her zaman.

Hem-râz (f.): Sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı.

Hendese (a.): Geometri

Hengâme (f.): Kavga, gürültü.

Herze (f.): Boş lakırdı, saçma.

Hestî (f.): Var olma, varlık.

Hezâr (f.): Bülbül; bin; pek çok.

Ḥıfz (a.): 1. Saklama. 2. Ezberleme.

-ḥırâş (f.): Tırmalayan.

Ḥirmân (a.): Mahrumluk; ümitsizlik.

Ḥırz (a.): 1. Sığınak. 2. Nazar değmemesi için kullanılan muska; nazar boncuğu. 3. Tılsım.

Ḥışt (f.): Kerpiç.

Hicr (a.): 1. Ayrılık. 2. Sayıklama, saçmalama.

Hicrân (a.): 1. Ayrılık. 2. Unutulmaz acı, keder, iç acısı.

Ḥil'at (a.): Eskiden, padişah veya vezir tarafından takdîr edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.

Ḥişâr (f.): 1. Kuşatma, etrafını alma. 2. Kale, etrafı istihkâmlı kale, bent.

Ḥiz (f.): Coşkunluk; dalgalanma.

Ḥizâb (a.): Boya.

Ḥod (f.): Kendi; baş zırhı, miğfer.

Ḥokka (a.): 1. İçine mürekkebe konan maden, cam veyâ topraktan yapılmış küçük kap. 2. İçine tükürülen kap.

Ḥorden (ḥor/ ḥ'âr) (f.): Yemek.

Ḥüb (f.): Güzel, hoş, iyi.

Ḥübân (f.): Güzeller, iyiler.

Ḥudâvend (f.): Tanrı, Allah; efendi, sahip, malik; hakim, hükümdar.

Ḥuften (ḥufte) (f.): Uyumak, yatmak.

Hulle (a.): 1. Cennet elbisesi. 2. Belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise..

Ḥûn (f.): 1. Kan. 2. Öldürme, öc.

Hûr (a.): 1. Âhû gözlüler, gözlerinin akı karasından çok olanlar. 2. Cennet kızları, hûriler.

Hûr (f.): 1. Güneş. 2. Yiyecek, yiyinti.

Hurrem (f.): 1. Şen, sevinçli, güler yüzlü, gönül açan; taze. 2. Bir yazı stili.

Hursend (f.): Kanaat eden, kısmetine razı olan, tokgözlü, gözü tok.

Hürşid (f.): Güneş.

Hurûşân (f.): Coşan, çağlayan; coşarak, çağlayarak.

Hûş (f.): Akıl, fikir, şuur, us.

Hûşe (f.): 1. Başak. 2. Salkım.

Huşk (f.): Kuru.

Hümâ (f.): 1. Devlet kuşu. 2. Saadet, kutluluk.

Hürre (a.): Cariye veya esir olmayan kadın.

-I-

İldırucı (t.): Parlak.

‘İzâm (a.): Büyüklük, büyük boy, irilik.

-İ-

‘İbârât (a.): Cümleler, paragraflar; bir metinden çıkarılmış olan satırlar.

İbkâ (a.): 1. Bâki, dâim, devamlı sürekli kılma. 2. Yerinde, evvelki hâlinde bırakma.

İbtîlâ (a.): Mübtelalık, bir şeye düşkün olma, düşkünlük, tiryâkilik.

İcmâl (a.): İhtisar etme, kısaltma, özetleme.

İctinâb (a.): Sakınma, çekinme, uzaklaşma.

İdbâr (a.): Talihsizlik, bahtsızlık; düşkünlük, işlerin ters gitmesi.

İhlâş (a.): 1. Halis, temiz, doğru sevgi. 2. Gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık.

İhtimâm (a.): Dikkatle, gayretle çalışma, özenle iş görme.

İhtirâz (a.): 1. Sakınma, çekinme. 2. Korkma.

İhtitâm (a.): Hitam bulma, bitme, sona erme.

İkbâl (a.): 1. Birine doğru dönme. 2. Baht, talih. 3. İşlerin yolunda gitmesi; bahtlı, saâdetli, mutlu olma.

İkdâm (a.): 1. Gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma. 2. İlerleme.

İktisâb (a.): Kazanma, edinme.

İlkâ (a.): Bırakma, bırakılma, terk, atma; telkin etme, ilham etme; bir kusuru başkasına yükleme.

‘İllet (a.): 1. Hastalık; sakatlık. 2. Sık sık tepen hastalık. 3. Sebep. 4. Gaye, hedef.

İmsāl (a.): Boşuna sarf etme, har vurup harman savurma.

İmtisāl (a.): 1. İcabedeni, gerekeni yapma; bir örneğe göre hareket etme. 2. Alınan emre boyun eğme.

İmtizāc (a.): 1. Karışabilme. 2. Birbirini tutna, uygunluk. 3. İyi geçinme; uyuşma.

İn (f.): Bu.

İnek (f.): Şimdi; işte.

İnhā (a.): 1. Ulaştırma, yetiştirme 2. Bir vazifeye tayin veya bir maaşa terfi için yazılan yazı.

İntihā (a.): Nihayet bulma, sona erme.

İrādet (a.): 1. İrade, dileme. 2. Gönül isteği.

İshāl (a.): Mülâyim dışarıya çıkma, iç sürme, sürgün.

İstāden (ist) (f.): Ayakta durmak.

İstiğfār (a.): Allah'tan günahının bağışlanmasını isteme.

İstīlā (a.): 1. Bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme. 2. Yayılma, kaplama.

isti' māl (a.): Kullanma.

İşān (f.): Türkistan'da ve İdil havzası Türklerinde 'sûfî, keramet sahibi, velî' manalarında, ulema ve şeyhlere verilen bir unvan; cemi 3. şahıs.

İşret (a.): 1. İçki. 2. İçki içme, içki kullanma.

İttişāl (a.): Bitişme, kavuşma, ulaşma; yakınlık.

İzār (a.): Yanak.

İzzet (a.): 1. Değer, kıymet; yücelik, ululuk. 2. Kuvvet, kudret. 3. Hürmet, saygı; ikram, îzâz.

-J-

Jeng (f): Pas, küf, kir.

Jengārī (f.): Bakır yeşili, bakır pası renginde boya.

-K-

Kābin (f): Güveğinin geline verdiği ağırlık, para, eşya, kalın.

Ḳabẓ (a.): 1. El ile tutma. 2. Avuç içine alma, kavrama. 3. Azrail tarafından ruh teslim alınma, ölme.

Ḳadem (a.): 1. Ayak. 2. Adım 3. Yarım arşın uzunluğunda bir ölçü. 4. Uğur.

Ḳadr (a.): 1. Değer, itibar. 2. Onur, şeref, haysiyet; meziyet. 3. Rütbe, derece.

Kāfūr (a.): 1. Uzak Doğu'da yetişir bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde.

Kāfūrī (a.): Kāfurdan yapılma, kâfurla ilgili.

Ḳaḥṭ (a.): Kıtılık, kuraklık; kuraklıktan dolayı mahsûlün yetişmemesi.

Kām(f.): Ağzın üstü, tavanı, damak; meram, arzu, emel, istek.

Ḳāmṛān (f.): Kām sürücü, süren, arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu.

Kānī (a.): Kinaye söyleyen, dokunaklı, içneli söz söyleyen.

Kār (f.): İş güç, iş.

Kārīr (a.): Sevinmiş.

Ḳarz (a.): 1. Ödünç verme, ödünç alma. 2. Ödünç verilen veya alınan şey; borç.

Ḳasāvet (a.): Sertlik, katılık; gam, keder, tasa.

Ḳasem (a.): Yemin, and.

Ḳatre (a.): Damla, damlayan şey.

Ḳavī (a.): 1. Kuvvetli, güçlü. 2. Güvenilir, sağlam.

Ḳavl (a.): Lakırtı, söz.

Ḳavs (a.): Yay, keman.

Kebūd (f.): Gök rengi, mavi.

Kec (f.): Eğri, çarpık.

Kef (f.): 1. Köpük. 2. Sünger taşı.

Keff (a.): El içi, el ayası, avuç.

Kefş (f.): Ayakkabı, pabuç.

Kelāg (a.): Bir cins karga.

Kem (f.): Fena, kötü; bozuk.

Kemkül eylemek (t.): İleri geri konuşmak, söz söylemek.

Kerden (kon) (f.): Yapmak, etmek.

Kesb (a.): Çalışıp kazanma

Keṣī (f.): Bir kimse; insanlık, mertlik.

Keṣret (a.): Çokluk, bolluk, ziyâdelik.

Keṣiden (keş) (f.): Çekmek.

Key (f.): Ne zaman, ne vakit.

Ḳışsa (a.): 1. Fıkra, hikâye, rivâyet. 2. Vak'a, macera.

Ḳıyām (a.): 1. Kalkma, ayakta durma. 2. Namazın iftitah tekbiriyle rükû arasındaki ayakta durma kısmı.

Kifāf (a.): Kefeler, terazi gözleri, terazi tablaları.

Kifāyet (a.): 1. Yetişme, elverme; yeterlik. 2. İktidar, yararlık.

Kilisā (f.): Kilise.

Kilk (f.): Kamış kalem.

Ḳır (a.): Zift, katran.

Kirām (a.): 1. Soydan gelenler, soyu temizler; ulular, şerefliiler. 2. Cömertler, eli açıklar.

Kişt (f.): Ekin, tarla.

Kişver (f.): İklim; memleket, vilayet, ülke.

Ḳoduḵ (ḵodaḵ) (t.): Sıpa.

Kūb (f.): Vuran, vurucu.

Kūdegī (f.): Çocukluk.

Ḳuds (a.): 1. Temizlik, paklık, arılık. 2. Kutsallık, mübareklik.

Ḳudūm (a.): Uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme; ayak basma.

Kūh (f.): Dağ.

Ḳunfuz (a.): 1. Kirpi. 2. Fare.

Kūrān (f.): Körler.

Kūrī (f.): Körlük.

Kūs (f.): Kös, eski savaşlarda, alaylarda deve veya araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul.

Kūṣiden (kūṣ) (f.): Çalışmak, çaba harcamak.

Kūṣiṣ (f.): Çalışma, çabalama.

Ḳūt (a.): 1. Yaşamak için yenilen şey. 2. Yiyecek.

Kūtāh (f.): Kısa, boysuz.

Kūy (f.): 1. Köy. 2. Mahalle ve işlek yol; sokak. 3. Sevgilinin bulunduğu yer.

Kūhen (f.): Eski, yıpranmış, modası geçmiş.

Kūlhen (f.): Külhan, han, hamamlarda suyu ısıtmak için yakılan ateş yakılan yer, hamam ocsğı.

Kūnc (f.): Köşe, bucak.

Kūrre (f.): Sıpa, tay.

-L-

Lāgar (f.): 1. Arık, zayıf, cılız. 2. Ağır, yavaş hareketli [kimse].

Lā'in (a.): Kovulmuş; nefret kazanmış; istenilmeyen.

Leb (f.): Dudak.

Lem'a (a.): Parıltı, parlamış.

Leng (f.): 1. Topal, aksak. 2. Tenasül aleti. 3. Yolculuk sırasında kafilenin bir yerde bir iki gün kalması.

Leṭā'if (a.): Latifeler, güldürecek güzel sözler ve hikâyeler.

Levh (a.): Yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.

Levlāk (a.): Bir kudsî hadisten alınmış olup, Hz. Muhammed'e hitaptır.

Libās (a.): Esvap.

Licām (a.): Hayvanın ağzına vurulan gem.

Līk (f.): Lâkin, fakat, amma, ancak.

Livā (a.): bayrak.

-M-

Māder (f.): Anne, ana.

Mağz (f.): 1. Beyin, dimağ. 2. İlik.

Māh (f.): 1. Ay. 2. Senenin on ikide bir kısmı, ay.

Maḥbūb (a.): 1. Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili. 2. Erkek sevgili.

Maḥbūs (a.): Hapsolunmuş, bir yere kapatılmış.

Maḥdūd (a.): 1. Tahdîd edilmiş, sınırlanmış. 2. Sınırlı. 3. Belirli.

Maḥmil (a.): Mahfe, deve üzerine konulan iki kişinin bineği; her yıl Haremeyn'e hacı kabileleriyle gönderilen armağanlar.

Maḥremiyyet (a.): Mahremlilik, mahrem olma hâli, gizlilik.

Maḥtūm (a.): 1. Hâtemlenmiş, mühürlenmiş. 2. Kilitlenmiş; bağlanmış.

Maḥdem (a.): 1. Gelme; dönüp gelme. 2. tar. Osmanlılar zamanında kalyoncuların kullandığı ve üzerinde ucu saçaklı bir sargı sarılı olan başlık.

Maḥşūd (a.): Kasdolunan, istenilen şey, istek.

Mālī (f.): 1. Çok, fazla. 2. Dolu.

Māliden (māl) (f.): Sıvamak, sürmek.

Mānden (mān) (f.): Kalmak.

Manşīb (a.): 1. Devlet hizmeti, memuriyet 2. Makam, rütbe, derece, orun.

Ma'ışet (a.): 1. Yaşama, yaşayış. 2. Geçinme, geçiniş, dirlik, geçinmek için lüzumlu olan şey.

Ma'mūr (a.): Bayındır, şenlikli.

Ma'zūl (a.): Azledilmiş, işinden çıkarılmış.

Mā-sebaḳ (a.): Sebkat eden, geçen, geçmiş.

Mashara (a.): Maskara, soytarı.

Māye (f.): 1. Maya, asıl ve lüzumlu madde; asıl, esas. 2. Para, mal. 3. İktidar, güc. 4. Bilgi.

Medd (a.): 1. Uzatma, çekme. 2. Yayma, döşeme.

Medḥal (a.): 1. Dahil olacak, girecek yer, kapı, antre. 2. Başlangıç. 3. Giriş.

Meges (f.): Sinek.

Mehcūr (a.): Hecrolunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş; uzaklaşmış, ayrılmış.

Melāl (a.): 1. Usanç, usanma, bıkmak. 2. Sıkılma, sıkıntı.

Melūl (a.): 1. Melâlli, usanmış, bıkmış, bezmiş. 2. Mahzun.

Memlaḥa (a.): Tuzla, tuz çıkan yer.

menhel (a.): 1. Hayvan sulanan, suvarılan yer. 2. Konulacak, durulacak sulak yer.

Merd (f.): 1. Adam, insan. 2. Erkek. 3. Özü, sözü doğru, kabadayı, yiğit.

Merdān (f.): Mertler, insanlar, erkekler, yiğitler.

Merdānegī (f.): Mertlik, yiğitlik, cesurluk.

Merdüm (f.): 1. İnsan, adam. 2. Gözbebeği.

Merg (f.): Ölüm.

Merḳad (a.): Mezar, kabir.

Merkeb (a.): 1. Rükûbedilecek, binilecek şey, binek. 2. Vapur, gemi, kayık gibi şeyler. 3. Eşek.

Merḳūm (a.): Yazılmış, adı geçmiş; bayağı, âdî, işsiz güçsüz, aşağılık kimse.

Mersūm (a.): Resmolanmış, yazılmış, çizilmiş; bahsi geçmiş; Müslüman olmayan kimseler için 'merkum' manasına kullanılan bi söz idi; gelenek.

Mes'tān (f.): Sarhoşlar.

Mesned (a.): 1. İsnadedilen, dayanılan şey. 2. Rütbe, derece, paye, makam.

mesrūr (a.): Sürurlu, memnun, sevinmiş; merâmına erişmiş.

Mestūr (a.): 1. Setrolmuş,örtülü, kapalı, gizli. 2. Açık saçık gezmeyen, namuslu kadın.

Meşakḳat (a.): Zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.

Meşāmm (a.): Burun, koku alacak yer.

Meşşāṭa (a.): Gelini süsleyen, gelin tuvaleti, kadın tuvaleti yapan kadın.

Metā' (a.): Satılacak mal, eşya; sermâye, elde bulunan varlık.

Mevc (a.): Dalga.

Mevzūn (a.): 1. Vezinli, tartılı, tartılmış. 2. Vezinli, vezinle yazılmış olan.

Mezīd (a.): Artma, arttırma, çoğalma.

Mıḳrāz (a.): Kesecek alet, makas.

Mihnet (a.): 1. Zahmet, eziyet. 2. Gam, keder, sıkıntı, dert. 3. Belâ, musîbet.

Mihr (f.): Güneş.

Minkār (a.): 1. Yırtıcı kuş gagası. 2. Taşçı kalemi.

Minvāl (a.): 1. Çulhaların tezgah aletlerinden üstüne bez sardıkları ağaç. 2. Tarz, yol, sûret, şekil.

Miyān (f.): 1. Orta. 2. Meyan, ara, aralık.

Mū (f.): Kıl.

Muhāṭaba (a.): 1. Birbirine hitabetme, söyleşme, konuşma. 2. Çekişme.

Muhriḳa (a.): İhrak eden, yakan, yakıcı.

Muḳbil (a.): İkbali, kutlu, mutlu.

Muḳīm (a.): İkamet eden, oturan.

Mu'ammer (a.): Ömür süren, yaşayan, yaşamış.

Mu'arrā (a.): 1. Çıplak, soyulmuş 2. Temizlenmiş, arınmış.

Mu‘aṭṭal (a.): 1. Tâtil edilmiş, bırakılmış; kullanılmaz, battal. 2. Boş, işsiz.

Mu‘āvenet (a.): Yardım etme, yardım etme; yardımcılık.

Mu‘zafer (a.): Safran renginde, sarı renkte.

Muraşşā‘ (a.): 1. Kıymetli taşlarla bezenmiş. 2. İki mısraı veya iki fıkrası kelime kelime birbiriyle aynı vezin ve kafiyede olan [söz, beyit]. 3. Bir yazı stili.

Murğ (f.): Kuş.

Muṣāhib (a.): 1. Biriyle musahabe eden, sohbette bulunan, konuşa arkadaşı. 2. Büyük bir zatın yanında bulunarak onu sözüyle sohbetiyle eğlendiren. 3. Padişahların hususi işlerinde bulunanlardan herbiri.

muttaşif (a.): İttisaf eden, vasıflanan, kendisinde bir hâl, bir sıfat, bir vasıf bulunan.

Muttaşıl (a.): 1. İttisâl eden, ulaşan, kavuşan, bitişen. 2. Aralıksız, hiç durmadan, biteviye.

Muṭarraz (a.): Tarazlandırılmış, zinetlendirilmiş, süslendirilmiş, nakışlı, işlenmiş; kenarları işlemeli.

Muṭavvaḳ (a.): 1. Boynu halkalı, zincirli. 2. Boynuna gerdanlık vesaire takılmış.

Muṭṭalī‘ (a.): Öğrenmiş, haber almış, bilgili, haberli [olan].

Mūy (f.): Kıl.

Mücedded (a.): Tecdîd olunmuş, yenilendirilmiş, yeni, yepyeni.

Mücessem (a.): Tecessüm etmiş, cisimlendirilmiş, cisimli; üç boyutlu.

Müdevver (a.): 1. Tedvir olunmuş, döndürülmüş. 2. Yuvarlak, tekerlek, değirmi.

Müft (f.): Bedava, beleş.

Müheyyā (a.): Hazır, hazırlanmış.

Mühmel (a.): İhmal edilmiş, boşlanmış, bakılmamış, bırakılmış.

Müje (f.): Kirpik.

Müjgān (f.): Kirpikler, kirpik.

Mükerrer (a.): Tekrarlı, tekrarlanmış.

Mülāḥaza (a.): 1. Dikkatle bakma. 2. İyice düşünme. 3. Düşünce.

Münevver (a.): 1. Tenvir edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış; ışıklı. 2. Aydın kimse.

Mürde (f.): Ölü, ölmüş.

Mürden (mīr) (f.): Ölmek.

Mürdegān (f.): Ölüler, ölmüşler.

Müsta‘idd (a.): 1. İstidadlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan. 2. Akıllı, anlayışlı.

Müstmendân (f.): Mahzun, kederli, üzgün, kimseler; biçareler, zavallılar; talihsizler, mutsuzlar.

Müşg (f.): Misk.

Müşgîn (f.): Miskli, misk kokulu; siyah, kapkara şey.

Müşkil (a.): Güç, zor, çetin.

Müş (f): 1. Yumruk, muşta. 2. Avuç.

Müşterî (a.): İştira eden, satın alan, alıcı; alışverişte bulunan; istekli.

Mütevellî (a.): 1. Birinin yerine geçen. 2. Bir vakfın idaresi, kendisine verilmiş olan kimse.

Müyesser (a.): Kolayı bulunup yapılan; kolay gelen, kolaylıkla olan.

Müzd(f.): 1. Ücret, karşılık. 2. Kira.

Müzevvir (a.): Tezvîr eden, yalanı telleyip pullayan, arabozucu.

Müzeyyen (a.): 1. Zînetlendirilmiş, süslenmiş, süslü.

-N-

Nâb (f.): Halis, katıksız, saf.

Nâ-būd (f.): 1. Yok olan, bulunmayan. 2. Sonradan yok olan. 3. İflâs etmiş, perişan olmuş.

Nâf (f.): Göbek.

Nâfe (f.): Misk âhûsu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku.

Naḥcîr (f.): 1. Av. 2. Yaban geçisi. 3. Av yeri, avlak.

Naḥl (a.): 1. Hurma ağacı. 2. Gümüş veya mumdan yapılarak gelinlerin önünde götürülmesi ve sonra gelin odasına konulması, vaktiyle âdet olan süs ağacı. 3. İnce, uzun, narin vücutlu dilber.

Nāḥun (f): Tırnak.

Naḥvet (a.): Kibir, gurur, büyüklenme, ululanma, kurulma, böbürlenme.

Naḥd (a.): 1. Akçe, maden para. 2. Para olarak bulunan servet.

Nākisü'r-re's

Nārven (f.): Karaağaç.

Naşb (a.): Dikme, saplama.

Nāzenîn (f.): cilveli, oynak; çok nazlı yetiştirilmiş, şımarık; nârin, ince yapılı.

Nāzır (a.): 1. Nazar eden, nezaret eden, bakan, gözeten. 2. Vekil, bakan. 3. Bir yüzü bir tarafa olan.

Nazîre (a.): 1. Örnek, karşılık. 2. ed. Bir şairin manzum bir eserine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye de olmak üzere yapılan benzer.

Nebvet (f): Resmi yerlerde muayyen vakitlerde çalınan davul, dümbelek gibi şeyler, bando, mızıka.

Necât (a.): Kurtulma, kurtuluş.

Nehy (a.): Yasak etme.

Nemekdan (f.): 1. Tuzluk. 2. **mec.** sevgilinin dudağı.

Nemnāk (f.): Nemli, yaş.

Neng (f.): 1. Ayıp, utanma. 2. Şöhret, ün.

Nermī (f.): Yumuşaklık, gevşeklik.

Neseb (a.): Nesil, soy.

Nesrīn (f.): 1. Yaban gülü, Ağustos gülü. 2. Mısır gülü. 3. Van gülü.

Nessāc (a.): Çulha, dokumacı; yalancı.

Nesteren (f.): Ağustos gülü, yaban gülü.

Nevā (f.): Ses, sedā, makam, ahenk, nağme.

Nevešten (neverd) (f.): Katetmek.

Nevha (a.): Ölüye seslenme ağlama.

Nev-‘arūs (f.): Yeni gelin.

Nevr (a.): 1. Parlaklık. 2. Ağaç çiçeği.

Neyyir (a.): 1. Nurlu, parlak. 2. Işıklı cisim; cisimlenmiş. 3. Güneş.

Nezdīk (f.): Yakın.

Nidā (a.): 1. Çağırma, bağırma, seslenme. 2. Ses verme. 3. Ünlem.

Nigār (f.): 1. Resim. 2. (Resim gibi güzel) sevgili. 3. **s.** Resmedilmiş, resmi yapılmış.

Nigeh (f.): Bakış, bakma.

Nigūn (f.): 1. Tersine dönmüş, altüst olmuş. 2. Ters, aksi, uğursuz.

Nigūn 1. Tersine dönmüş, alt üst olmuş. 2. Ters, aksi, uğursuz.

-nih (f.): 1. Şehir, belde. 2. Nihâden mastarından emr-i hazır: koy!.

Nihād (f.): Tabiat, huy, yaratılış.

Nihâden (nih) (f.): Koymak, yerleştirmek.

Nihādī (f.): Yaratılıştaki olan.

Nihāl (f.): Taze, düzgün fidan, sürgün.

Nihāye (a.): Son uc; son derece.

Nikāb (a.): 1. Peçe, yüz örtüsü.

Ni‘am (a.): Nimetler.

Nist (f.): Yoktur, değildir.

Nişān (f.): 1. Nişan, iz, belirti. 2. İşaret, fabrika işareti. 3. Yara izi.

Nişānden (nişān) (f.): Dikkat.

Nişesten (nişīn) (f.): Oturmak.

Nişīnende (f.): Oturucu, oturan.

Niz (f.): “-de, -da, dahi” anlamında bir atıf edatı.

Nuhust (f.): İlk, birinci.

Nūk (f.): Kuş gagası; gaga gibi ucu sivri olan şey; okun ucu, temren.

-nūş (f.): “İçen, içici” manalarıyla kelimelere takılır.

Nühüfte (f.): Gizli, saklı.

Nühüm (f.): Dokuzuncu.

Nükte (a.): 1. Herkesin anlayamadığı ince mânâ. 2. İnce mânâlı, zarif ve şakalı söz.

-nümā (f.): “Gösteren, bildiren” manalarıyla kelimelere katılır.

Nümūden (nümāy) (f.): Göstermek.

Nüvisende (f.): Yazıcı, kâtip.

Nüvišten (nüvis) (f.): Yazmak.

Nüzhetgāh (f.): Gezinti yeri.

-O-

Otāg (t.): Çok eskiden dilimize Toharcadan geçtiği ileri sürülen bu kelime Türkçe kabul edilegelmiş ve Osmanlıca kelimelerle birleştirilerek terkipler yapılmıştır.

-Ö-

Örgüç (t.): Hörgüç.

-P-

Pādāş (f.): Mükafat.

Pār (f.): 1. Geçen yıl, bıldır. 2. Para. 3. Sepilmiş deri.

Pās (f.): 1. Gecenin sekizde biri. 2. Bekleme, gözetme. 3. Gam, keder, gönül üzüntüsü, iç sıkıntısı.

Pāyān (f.): 1. Son, nihâyet. 2. Uc, kenar.

Pehlū (f.): Vücudun iki yanından biri, yan.

Pejmürde (f.): 1. Eski püskü, yırtık. 2. Dağınık. 3. Süflî, perişan.

Peleng (f.): Panter, leopar.

Penāh (f.): sığınma, sığınacak yer.

Pend (f.): Nasihat, öğüt.

-perdāz (f.): “Tertipleyen, düzenleyen, düzeltici” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

Perestārān (f.): Hizmetçiler, beslemeler; kullar, köleler; dalkavuklar; tapanlar, tapıcılar.

Perestīden (perest) (f.): Tapmak.

Perīden (per) (f.): Uçmak.

Pergāle (f.): 1. Parça. 2. Kaba iplikten yapılan bir çeşit dokuma.

Perrān (f.): Uçan, uçucu.

Pertev (f.): Işık, parlaklık, yalım.

Pervāz (f.): 1. Uçma, uçuş. 2. Saçak [dam ve elbise]. 3. Hücre. 4. Ayna.

Perverden (perver) (f.): 1. Beslemek, eğitmek.

Pesend (f.): 1. Beğenme, seçme. 2. Bir çeşit iğne işi.

Peşmīn (f.): 1. Yünden, yapağıdan yapılma. 2. Sof elbise; sofuların giydiği sade, süssüz elbise.

Pey (f.): 1. İz, işaret. 2. Ard, arka.

Pey-ā-pey (f.): 1. Birbiri ardınca. 2. Azar azar.

Peygüle (f.): Köşe, bucak.

Peyker (f.): 1. Yüz, surat.

Peyvend (f.): 1. Ulaşma, varma. 2. Bağ, ilgi.

-peyvest (f.): “ulaşma, kavuşma.” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

Pîç (f.): Büküm, kıvrım, dolaşık.

Pîçide (f.): Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış.

Pindār (f.): 1. Sanma, sanış. 2. Böbürlenme.

Pinhān (f.): Gizli.

Pirāmen (f.): Etraf, yan, çevre.

Pirehen (f.): Gömlek.

Pirī (f.): İhtiyarlık.

Pister (f.): Yatak, döşek.

Pîşe (f.): Sanat, meslek; iş; huy, tabiat, âdet, alışkanlık.

Post (f.): 1. Tüylü hayvan derisi. 2. **mec.** Makam, mevki sandalye.

Pū[y] (f.): 1. Araştırma, arama. 2. Koşma.

Puhte (f.): Pişmiş, pişkin; olgun, gün görmüş adam.

Puhten (pez) (f.): Pişirmek, pişmek.

Puhte-gī (f.): Pişkinlik, olgunluk.

Pūşiden (pūş) (f.): Giyinmek, giymek, örtmek.

Pūr-hūn (f.): Kan içinde.

Pūşt (f.): Arka, sırt.

Pūşte (f.): Yığın, tepe.

-R-

Rağm (a.): Aksine yapma, inadına, zıddına, davranma; körlük ve nisbet.

Rāh (f.): 1. Yol. 2. Tutulan yol, meslek, usul.

Rahīl (a.): 1. Göçen, göç eden. 2. Ölen

Rām (f.): 1. İtaat eden, boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan. 2. İnsanın bütün varlığıyla Allah’a bağlanması.

Rānden (rān) (f.): Sürmek, kovmak.

Ra‘nā (a.): Güzel; lâtif, hoş görünen.

Ra‘şe (a.): Titreme, titreyiş; ürkme.

Rāyiha (a.): Koku.

Rāz (f.): Sır, gizlenilen şey.

Ref’ (a.): 1. Kalkındırma, yüceltme. 2. Yukarı kaldırma.

Reften (rev) (f.): Gitmek.

Reg (f.): Damar.

Reh (f.): Yol.

Rehā (f.): Kurtulma, kurtuluş.

reh-rev (f.): Yola giden, yolcu.

Remiden (rem) (f.): Ürmek.

Renc (f.): 1. Ağrı, sızı. 2. Zahmet, eziyet, sıkıntı.

Rencūr (f): Sıkıntılı, incinmiş; rahatsız, hasta, dertli.

Reng (f.): 1. Renk. 2. Türlü sazların ses benzerliği. 3. Hile, oyun. 4. Sûret, şekil.

Re' āyā (a.): 1. Bir hükümdar idaresi altından bulunan ve vergi veren halk, 2. Bütün halk, 3. Hıristiyan tebaa.

-resān (f.): “Erişenler, yetişenler, ulaşanlar” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

Residen (res) (f): Yetişmek, ulaşmak.

Resten (res) (f): Kurtulmak.

Reşk (f.): Kıskanma, hased günü; kıskanılmış.

-rev (f): “giden, yürüyen” manaları ile birleşik kelimeler yapar.

Revāc (a.): Sürüm, geçerlik; kıymet, değer.

Revāk (a.): Üstü örtülü, önü açık yer; kemeraltı; sundurma; saçak altı; çardak.

Revnaķ (a.): Parlaklık, güzellik, tazelik, süs.

Revzen (f.): Pencere.

Rıhlet (a.): 1. Göç, göçme. 2. Ölme.

Ricāl (a.): 1. Erkekler. 2. Yayan, yaya olanlar. 3. Belli mevki sahibi kimseler.

Rif at: 1. Yükseklik, yücelik, büyük ve büyük rütbe.

Rīg (f.): 1. Toz. 2. Rıh, yazı kurutmaya yarayan ince kum.

Rīhten (rīz) (f): Dökmek, dökülmek.

Rikķat (a.): 1. Rakiklik, yufkalık, incelik. 2. Merhamet, acıma.

Rişte (f.): 1. İplik, tire. 2. İlgi, bağ.

Riyā (a.): Öz, sözü bir olmama, iki yüzlülük.

Riyāz (a.): Bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler.

Rū[y] (f.): Yüz, çehre.

Rūbehī (f.): Tilkilik; kurnazlık.

Ruhsār (f.): 1. Yanak. 2. Yüz, çehre.

Rūşen (f.): 1. Aydınlık, parlak. 2. Belli, meydanda.

Rūz (f): 1. Gün. 2. Gündüz.

-rūste (f.): “bitmiş, çıkmış, yetişmiş” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

-S-

Şabūr (a.): Çok sabırlı.

Şad (f): Yüz.

Şadr (a.): 1. Göğüs. 2. Yürek. 3. Her şeyin önü, başı, ilerisi, en yukarı, en baş.

Şahīl (a.): At kişnemesi.

Saht (f.): Katı, sert, çetin, pek;
kuvvetli, güçlü, sağlam.

Sāhte (f.): 1. Düzme, düzmece,
yapmacık; yalandan; taklit. 2. Kalp;
karışık.

Sahtiyān (f.): Serpilerek boyanmış ve
cilalanmış deri.

Sakāmet (a.): Sakimlik, bozukluk,
noksanlık, sakatlık; yanlışlık.

Sāl (f.): Yıl.

Sālha (f.): Yıl.

Şanevber (a.): 1. Çam fıstığı ağacı. 2.
Çam fıstığı kozalağı. 3. Sevgilinin
boyu bosu.

Sārā (f.): Hâlis, katıksız.

Saṭl (a.): 1. Tas, kova. 2. Küçük leğen.
3. At sulama kovanı.

Şavlet (a.): Şiddetli hücum, saldırma.

Sāye (f.): 1. Gölge. 2. Koruma, sahip
çıkma. 3. Yardım.

-sāz (f.): “yapan, uyduran, düzen”
manalarına gelerek birleşik kelimeler
yapar.

Sebük (f.): 1. Hafif, yeğni. 2. Çabuk. 3.
Ağırlığı ve ağırbaşlılığı olmayan.

Sebz (f.): Yeşil renkli.

Sefidī (a.): Aklık, beyazlık.

Seg (f.): Köpek, it.

Sehī (f.): 1. Düzgün, doğru. 2. Fidan
gibi [boy].

Selāṭīn (a.): Sultanlar.

Semen (f.): Yâsemin.

Senciden (senc) (f.): Tartmak, ölçmek.

Seng (f.): Taş.

Ser (f.): 1. Baş, kafa, kelle. 2. Baş,
başkan. 3. Tepe, doruk. 4. Uç kenar. 5.
Nihayet, son.

Ser-nigūn (f.): Başaşağı olmuş, altı
üstüne gelmiş.

Serv (f.): 1. Servi, selvi. 2. mec.
Sevgilinin boyu bosu.

Server (f.): Baş, başkan, reis, ulu.

Sevād (a.): 1. Karalık, siyahlık, karartı.
2. Yazı, karalama. 3. Uzaktan karartı
hâlinde görülen kalabalık.

Sidre (a.): En yüksek makam.

sīmīn (f.): Gümüştan, gümüş gibi,
gümüşe benzer.

Sipāh (f.): 1. Asker. 2. Ordu.

Sipih (f.): Talih.

Sīret (a.): 1. Bir kimsenin içi, hâli,
tavır, gidişi, ahlakı. 2. Hâl tercümesi.

Sirişk (f.): Gözyaşı.

Sitāden (sitān) (f.): Almak.

Sitil: (t.) Kulplu bakır su kabı.

Sitiz (f.): Kavga, çekişme.

Siyehkārī (f.): Günahlılık, suçluluk.

Şubḥ (a.): Sabah, sabah vakti.

Şubḥdem (a.): Sabah vakti.

Sūd (f.): Fayda, kâr, kazanç.

Sūgvār (f.): Acılı, kederli.

Sū' (a.): 1. Kötülük, fenalık. 2. Kötü, fena.

Sūy (f.): Taraf, cihet, yön.

Sūzān (f.): 1. Yakan, yakıcı. 2. Yanan, yanıcı.

Sübḥa (a.): 1. Çekilen tesbih. 2. Tesbih tanesi.

Süfte (f.): Delinmiş, delikli.

Sühān (f.): Söz, lâkırdı.

Şüreyyā (a.): Ülker yıldızı; asılmış avize.

Sūrḥ (f.): Kırmızı, kızıl; kırmızı mürekkep; bab veyā fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olan yazma kitap.

Sūrūr (a.): Sevinç.

Süst (f.): 1. Gevşek, sölpük; **mec.** tenbel. 2. Mânâsız, değersiz [kelime].

-Ş-

Şād (f.): Sevinçli.

Şādī (f.): Memnunluk, sevinçlilik, gönül ferahlığı.

şāh-nişīn (f.): Odanın sokak tarafına olan çıkıntısı, dışarıya doğru uzanan kısmı; baş köşe.

Şa'r (a.): Kıl.

Şehd (a.): Bal.

Şemīm (f.): Güzel kokan, güzel kokulu, güzel koku.

Şemme (a.): 1. Bir kere koklama. 2. Pek az şey.

Şem' : 1. Balmumu. 2. Mum.

Şenīden (şinev) (f.): İşitmek.

Şerī'at (a.): 1. Doğru yol. 2. Allah'ın emri. 3. Ayet, hadis ve icmâ-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.

Şigerf (f.): İyi, güzel, muhteşem, nadir.

-şikāf (f.): "Yırtan, yaran" manasına gelerek birleşik kelimeler yapar.

Şikem (f.): Karın

Şikesten (şiken) (f.): Kırmak.

Şir (f.): Arslan.

Şirāze (f.): Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam tutan, ibrişimden örülmüş inceşerit; pehlivan kispetinin paçası; esas, düzen, nizam; bağ, örgü.

Şitābān (f.): Acele eden, çabuk olan, koşan, seğirten.

Şīve (f.): Naz, eda.

Şoden (şev) (f.): Olmak.

Şüsten (şüy) (f.): Yıkamak.

Şuğl (a.): İş, uğraşacak, meşgul olacak şey; dert, gaile.

Şu'le (a.): 1. Alev, ateş alevi.

Şūr (f.): Tuzlu; kekremesi; şamata, gürültü.

Şükūh (f.): Heybet, haşmet.

-şükūfte (f.): Açılmış manasına gelerek birleşik kelimeler yapar.

Şümārden (şumur) (f.): Saymak.

Şüsten (şüy) (f.): Yıkamak.

-T-

Tāb (f.): Güç, kuvvet.

Taḥiyyāt (a.): “Allah uzun ömürler versin!” demeler; selamlar, hayır dualar; namazın ka'delerinde okunan 'ettehiyyâtü' duası.

Tahrīr (a.): Yazma, yazılma.

Taḥşīş (a.): Bir şeyi birine veya bir yere mahsus kılma, ayırma.

Taḥvīl (a.): 1. Değiştirme, değiştirilme, çevirme, döndürme. 2. Borç senedi; aksiyon.

Takdīm (a.): 1. Öne geçirme, geçirilme, öne alma, ileriye sürme, sürülme. 2. Büyük bir kimsenin huzuruna bir şey götürme, verme. 3. Sunma, küçük büyüğe bir şey verme.

Takrīr (a.): 1. Yerleştirme, yerleştirilme. 2. Sağlamaştırma, sağlamaştırılma. 3. Anlatma, anlatış.

Takşīr (a.): 1. Kısaltma. 2. Bir işi eksik yapma. 3. Bir şeyi yapabilir iken çekinip yapmama. 4. Kusur.

Ta'ām (a.): Yemek, aş.

Ta'miye (a.): Körletme, kör etme; kapalı şekilde anlatma; ebced hesabıyla düşürülen bir tarihte, hesabı doğru bulmak için çıkartılacak veya eklenecek sayı.

Ta'zīm (a.): 1. Büyükleme, ululanma, büyük sayma. 2. Saygı gösterme, ikram etme.

Tārek (f.): Tepe, başın tepesi.

Tārīk (f.): Karanlık.

Taşrīḥ (a.): Açık açık söyleme, açıktan açığa bildirme, bildirilme, belirtme, belirtilme.

Tāziyāne (f.): Kırbaç, kamçı.

Teb (f.): 1. Harâret. 2. Sıtma.

Tecerrüd(a.): Soyunma, çıplak olma.

Tehī (f.): 1. Boş. 2. Boşuna. 3. Hünersiz, marifetsiz; bilgisiz. 4. Boşu boşuna, nafile.

Tek ü dü (f.): Öteye beri koşuşmalar.

Tekellūf (a.): 1. Külfetli, zahmetli iş görme. 2. Özenme, bir işi gösterişli bir hâle koymak için uğraşma. 3. Gösteriş, yapmacık.

Tekfîn (a.): Kefene sarma, kefenleme, kefenlenme.

Telhî (a.): Acılık.

Temâşâ (f.): 1. Bakıp seyr etme. 2. Gezme.

Temyîz (a.): 1. Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme. 2. İyiyi kötüden ayırt etme.

Teneşşür (a.): Neşrolunma, yayılma, dağılma; üreme; gizli bir şeyin ağzından yayılması; umûmîleşme.

Teng (f.): 1. Dar, sıkıntılı [şey, yer]. 2. Küçük.

Tengnâ (f.): 1. Dar yer; geçit, boğaz. 2. Mezar.

Tengnây (f.): Sıkıntılı yer.

Te'dîb (a.): Edeplendirme, edeplendirilme.

Ter (f.): Taze.

Terakķî (a.): 1. Yukarı kalkma, yükselme. 2. İlerleme.

Terâzû (f.): Terazî.

Ters (f.): Korku.

Teşne (f.): Susamış; çok istekli.

Teşnegî (f.): susama.

Tevfîk(a.): Uydurma, uydurulma.

Tezyîn (a.): Zînetlendirme, süsleme, süslenme.

Timâr (f.): 1. Yara bakımı. 2. Ağaç bakımı. 3. Hayvanı temizleme, tımar. 4. Beslediği sipahilerle harbe giden beylere –öşrünü almak üzere- ayrılan arazi.

Tîr (f.): Ok.

Tîregî (f.): 1. Bulanıklık. 2. Karalık.

Tîz (f.): 1. Tez, çabuk. 2. Keskin. 3. Sık.

Tüşe (a.): Ölmeyecek kadar yenecek şey, azık.

Tüy-ber-tüy (f.): Kat kat.

Tünük (f.): İnce, latif; hacimsiz; yaygın; seyrek, aralı; az.

Tüvân (f.): Güç, tâkat.

Ṭa' ayyüş (a.): Yaşama, geçinme.

Ṭab' (a.): 1. Tabiat, huy, yaradılış. 2. Mühür, damga basma. 3. Kitap basma.

Ṭâķ (a.): 1. Bina kemeri 2. Yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü. 3. Kubbe, künbet.

Ṭâķat (a.): Güç, kuvvet.

Ṭâli' (a.): Nişangâhın arkasına düşen ok; tulû' eden, doğan.

Ṭama' (a.): Doymazlık; çok isteme; aç gözlülük.

Ṭanz (a.): Alay etme, eğlenme.

Ṭarab (a.): Sevinçlilik, şenlik; sevinçten gelen coşkunculuk ve tepinme, ayş ve sefa.

Ṭarīk (a.): Yol.

Ṭavk (a.): Gerdanlık.

Ṭāvus (a.): Tavus kuşu.

Ṭayy (a.): 1. Dürüp bükme, dürülüp bükülme, sarma, katlama. 2. Atlama, üzerinden geçme.

Ṭıfl (a.): Küçük çocuk.

Ṭül (a.): Uzunluk, boy; zaman çokluğu, uzun müddet; boylam.

-U-

Uşturlāb (a.): astr. [Eskiden] yıldızların Arz'a nazaran yükseklik derecesini bulmakta kullanılan alet.

‘Uzlet (a.): Bir yana çekilip kendi kendine tenhada yaşama, yalnızlık köşesine çekilme.

-Ü-

Üftāden (üft) (f.): Düşmek.

Ülfet (a.): 1. Alışma, kaynaşma. 2. Görüşme, konuşma. 3. Ahbaplık, dostluk.

Ümem (a.): Ümmetler.

Üns (a.): Alışıklık, alışkanlık, alışma.

Ünsiyyet (a.): Alışkanlık, ahbaplık, arkadaşlık.

Üstüvār (f.): 1. Sağlam, kuvvetli, dayanıklı. 2. Güvenilir.

Üştülüm (f.): Bir kimse üzerine zor, galebe ve ta’addi eylemekle ve ünfle birinden bir nesne almak manasınadır.

-V-

Vāfir (a.): Çok, bol.

Vahdet (a.): 1. Yalnızlık, teklik, birlik. 2. tas. Allah’a yakınlık, Allah’a ulaşma.

Vām (f.): Borç.

Vaşl (a.): 1. [bir şeyi başka bir şeye] ulaştırma, birleştirme; ulaşma, birleşme. 2. Kavuşma. 3. Ulama.

Vāveylā (a.): 1. Eyvah, yazık! 2. Çılgılık, yaygara.

Vehm (a.): 1. Kuruntu, yersiz korku. 2. Şüphe, tereddüt.

Veliyyü’n-ni‘am (a.): 1. Dinine sınımsız bağlı bulunan kimse; 2. Şeyhülislâm.

Vey (f.): “Ve ey!” yerinde “ey” karşılığı olarak şiirde kullanılır.

Visād, visāde (a.): 1. Yastık. 2. Şilte.

Vişāl (a.): 1. Ulaşma, bitişme. 2. Sevgiliye kavuşma.

Vüs‘at (o.): 1. Genişlik, bolluk. 2. Para durumu. 3. Boş meydan, fırsat.

-Y-

Yāften (yāb) (f.): Bulmak.

Yābende (f.): Bulucu, bulan; keşfeden.

-yāfte (f.): Bulmuş, bulunmuş, bulunan manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

Yaḥ (f.): Buz.

Yarlıganma (t.): Günahı bağışlanmak.

Yegnicecük (T.): Hafif, pek hafifçe.

Yegrek (t.): Daha iyi, daha üstün.

Yek (f.): bir, tek; birlik, bir oluş.

Yevm (a.): Gün.

-Z-

Zāden (zāy) (f.): Doğmak, doğurmak.

Zāḡ (f.): Karga.

Zaḥm (f.): Yara.

Zaḥm-dār (f.): Yaralı.

Ẓalām (a.): Karanlık

Zānū (f.): Diz.

Ẓarūret (a.): 1. Çaresizlik. 2. Muhtaçlık, yoksulluk; sıkıntı.

Ẓāyi‘ (a.): Elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyan.

Zebān (f.): Dil, lisan.

Zebūn (f.): Zayıf, güçsüz, âciz.

Zeḥārif (a.): 1. Altınlar, sahte zinetler. 2. Yalancı süsler, gösterişler, yaldızlar.

Zeden (zen) (f.): Vurmak.

Zen (zen) (f.): Kadın.

Zer (f.): Sarı; altın; akçe, para.

Zerd (f.): 1. Sarı. 2. Solgun, soluk.

Zimām (a.): Yular, hayvan yuları.

Zindegānī (f.): 1. Dirilik, hayat. 2. Yaşayış; geçim.

Zīr (f.): Alt, aşağı.

Ẓirā‘ (a.): Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü.

Zişt (f.): Çirkin.

Ziyāde (a.): Artma, çoğalma.

Zūdī (f.): Çabukluk, tezlik.

Zūr (a.): Yalan, asılsız, uydurma.

DİZİN

A

A. Rogers, 18, 22
Abdurrahman b. Nizâmeddîn Ahmed
 b. Şemsiddîn Muhammed, 9
Abdurrahman Gubarî, 7
Abdurrahman Paşa, 25
Abdülaziz bin Mehmed eş-Şehir be-
 Müminzâde, 24, 251, 253
Abdülmecîd, 8
Afgan, 1
Âgâh Sırrı Levend, 7
Ahdî, 5
Ahmed, 7
Ahmed Mürşidî, 7
Ahmedî, 7
Ahsenü'l-Kasas, 4, 8
Ahsenü'l-Kasas-ı Şerîfe, 8
Ahterî-yi Kebîr, 34
Alâü'd-dîn Alî b. Muhammed b.
 İbrâhim b. Hazîni's-Şihî el-Bağdâdî,
 4
Ali, 6, 7
Ali es-Semerkindî, 9
Âl-i İmrân, 44
Ali Kuşçu, 9
Ali Şîr Nevâî, 11, 13, 14, 20, 22
Almanca, 18, 22
Amasyalı Mehmed Efendi, 33
Anadolu, 6
Arap, IV, 3, 11, 13
Arapça, IV, IX, 8, 13, 29, 34, 251, 252
Aristo, 19
Asaf Halet Çelebi, 13
Atâî, 11
Âtezâde Mehmed İzzet Paşa, 6
Auguste Bricteux, 18, 23
Âzerî-i Tûsî, 5

B

Bahâeddin Nakşibend, 17
Bahâristân, 12, 20
Bahrü'l-Mahabba, 3
Bahtiyârî-i Ahvâzî, 4
Behîştî, 7, 8
Behîştî Ahmed Sinan, 7
Bihiştî Ramazan Efendi, 20
Bombay, 3
British Museum, 3
Bursalı Kadızâde-i Rûmî, 9
Bursalı Mahmûd Lâmi'î Çelebi, 20
Bursalı Muhammed Rahmi Çelebi, 11,
 17

C

Câlînûs, 42, 43
Cam, 9
Câm-ı Cem, 16
Câmi'u Letâ'ifi'l-Besâtîn, 4
Celâlzâde Koca Nişancı Mustafa
 Çelebi, 8
Celilî, 7
Cemâlî, 5, 29
Cevâhirü'l-Ahbâr fî-Hasâili'l-Ahyâr, 8
Cevherî-i Tebrîzî, 5
Cilâu'r-Rûh ve Lücetü'l-Esrâr, 15

Ç

Çağatayca, 7
Çakerî Sinan Çelebi, 7, 8

D

Delhi, 3
Devletşah Tezkiresi, 11

Dûr Big, 7

E

Ebu Hafs Siracüddin b. Ömer b.
İbrahim el-Ensârî el-Avsî el-Malîkî
el-Müzekkir, 3
Ebû Hanîfe İskâfî, 4
Ebu'l-Müeyyed-i Belhî, 4
Ebubekir Ahmed Tarsûsî, 8
Edward G. Browne, 4
Eflâtun, 19
Emel Esin Kütüphanesi, 25, 251
Emîr Hüsrev-i Dihlevî, 17, 18, 19, 29
Erba'in, 19
Erzurumlu Darîr, 7
Esad Efendi, 25
Esedî, 29, 31
Evhadüddîn-i Merâgî, 16
Ez-Zehrû'l- Anik fî Kıssa-yı Yûsuf u
Siddîk, 3
Ez-Zehrû'l-Kimam fî Kıssati Yûsuf, 3

F

Fars, IV, 1, 3, 4, 5, 6, 12
Farsça, IV, IX, 5, 13, 15, 19, 20, 21,
24, 26, 29, 33, 48
Fatih Sultan Mehmed, 22
Fâtihatü's- Şebâb, 15
Feiyyâye Ferhabûn Ayetinin Tefsiri,
14
Ferezdak, 13
Ferruhî-yi Sîstânî, 4
Fevâidü'z-Ziyâiyye, 14
Firdevsî, 4, 5, 12
Fransızca, 18, 23
Futûhu'l-Müşâhidîn li-Tervîhi
Kulûbi'l-Mücâhidîn, 20

G

Galatalı Mehmed bin İbrahim, 8
Galen, 43
Galenos, 43
Galien, 43
Gazalî, 3
Gubarî, 11, 18
Gubârî Abdurrahman, 6
Gülistân, 20

H

Hâ'im Süleymân, 5
Habîbî, 5
Hâce Mes'ûd el-Kumnî, 5
Hâce Şemseddin Muhammed, 28
Hâce Ubeydullah Ahrâr, 10
Hacı Sâlihzâde Halil Hâcibî, 251
Hadîkatü'l-Hakîka, 16
Hâfız, 28, 31
Hâfız-ı Şîrâzî, 28
Haleb, 10
Halife, 7
Halil Ağâ, 8
Haliloğlu Ali, 6
Hamdî, 18
Hamdi Çelebi, 11
Hamdullah Hamdi, 6
Hamidî, 7
Hamzavî, 7
Harcird, 9
Haşmet, 5
Hatâî, 7, 8
Hâtîmetü'l-Hayât, 15
Havaî Abdurrahman, 7
Havaî Mustafa, 7
Hâverî, 5
Heft Evreng, 6, 11, 15, 16, 22
Herat, 9, 11
Hıradnâme-i İskenderî, 11

Hirednâme-i İskenderî, 16

Hindistan, 12, 21, 22, 29

Horasan, 9, 12, 22

Huneyn b. İshak, 16

Hüseyin Baykara, 11, 13, 16, 19, 22,
23

Hüsrev, 28

Hız. Âdem, 17

Hız. İbrahim, 41, 42

Hız. Muhammed, 43, 277

Hız. Yakub, 2

I

II. Bayezid, 16, 22

İ

İbn Ebû Usaybia, 43

İbn Sînâ, 16

İbn Tufeyl, 16

İbnü'l-Cevzî Abdurrahman b. Ali b.

Muhammed Ebu'l-Ferec

Cemâlüddin, 3

İncil, 1

İngilizce, 18, 23

İran, 12, 14, 28, 29

I

İsâ, 43

İ

İskender, 19

İsmail Hikmet Ertaylan, 6

İsmet Şanlı, 24, 26

İstanbul, III, 8, 14, 21, 47, 251

İstanbul Üniversitesi, II, IV, 24, 26,
47, 251

İtikadnâme, 10

K

*Kalbin Üstünde Titreyen Hüzün: Yusuf
ile Züleyha*, 8

Kâmî, 11

Kami Mehmed, 7

Kâmî Mehmed, 6

Kanpûr, 15

Karamanlı Kâmî, 18

Kâtibî, 29, 31

Katip Çelebi, 24

Kemalpaşazade, 7

Kesâî-yi Mervezî, 29, 30, 31

Keşfü'z-Zünûn, 24

Keşmir, 1

Kıpçak Türkçesi, 6

Kırım, 8

Kırımlı Abdülmecid, 7

Kırımlı Mahmud, 6

Kıssa-i Yûsuf, 1

Köprülüzade Esad Paşa, 7

Kur'an, 1, 272

Kur'an-ı Kerim, 41, 44

Kur'an-ı Kerim, 1, 25

L

Lahor, 15

Lâmiî Çelebi, 11, 12, 17, 20, 21

Leknev, 15, 21

Levâyah, 21

Leylâ vü Mecnûn, 15, 19

Likaî, 7

London, 18

Lugat-ı Deşîşe, 33

Lutf Ali Beg (Âzer), 5

Lutf Ali Beg Âzer, 4

M

M. Nuri Gencosman, 20

Mahmud Big Sâlim-i Tebrîzî, 5
Mahzenü 'l-Esrâr, 17
Manastırlı Kadı Sinan, 7
Matla 'u 'l-Envâr, 17
Mâverâünnehir, 12, 22
Mehmed bin Mehmed Altıparmak, 8
Mehmet İzzet Paşa, 7, 18
Melek Özlem Sezer, 8
Menâkıb-ı Hazret-i Mevlevî, 14
*Menâkıb-ı Şeyhü 'l-İslâm Hâce
Abdullâh Ensârî*, 14
Mescid-i Aksâ, 43
Mescid-i Harâm, 43
Mevlânâ Cüneyd-i Usûlî, 9
Mevlânâ Fethullah-ı Tebrîzî, 9
Mısır, 2, 33, 281
Mısır Azizi, 2, 35
Mîr Ma'sûm-ı Safevî-i Nâmî, 5
Mîrzâ Abdullâh b. Habîbillâh Şihâb-ı
Terşîzî, 5
Mîrzâ Muhammed b. Muhammed
Şerîf el-Hasanî-i Kazvînî, 5
Mollâ Câmî, II, III, IV, 5, 9, 10, 11,
12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23,
24, 26, 29, 40, 42, 47, 251, 252
Molla Hasan, 7
Mollâ Mu'înî-i Cuveynî, 4
Mollâ Şâh Muhammed b. Abd
Muhammed, 5
Muhammed İbrâhîm Halîlullâh, 5
Muhammed Kâsım Hân Mevcî-i
Bedahşânî, 5
Mûsâ, 43
Müctebâ Mînovî, 5
Müncik, 29
Müncik-i Tirmizî, 4
Mütekellimîne ve Hükemâ, 14

N

N. Lees, 11
Nafahat, 11
Nakdû 'n-Nusûs fî Şerhü 'l-Fusûs, 14
Nazan Bekiroğlu, 8
Nâzım, 5
Nâzım-ı Gülpâyigânî, 5
Nâzım-ı Herevî, 5
Nefehâtü 'l-Üns, 12, 20, 21
Nefehâtü 'l-Üns', 12
Nesâyimu 'l-Mehabbe, 20
Nimetullâh, 7, 8
Nizâmî, 12, 17, 19, 47
Nizâmî-i Gencevî, 17
Nurullah Çetin, 8, 253

O

Orta Asya, 6

Ö

Ömer el-Halvetî el-Manisavî, 24

P

Paris, 18
Pîri Ubeydullah-ı Ahrâr, 23
Prizrenli Şem'î Şemdullâh, 11, 17
Profesör Browne, 12

R

Rabguzî, 7
Reşehât, 11
Rızâ Kulı Han Hidâyet, 4
Rif'atî Abdülhayy, 7
Risâle fî 'l-vücûd, 14
Risâle-i Arûz, 14
Risâle-i Kâfiye, 14

Risâle-i Muammâ, 14
Risâle-i Mûsikî, 14
Risâle-i Münşeât, 14
Risâle-i Sagîr Der Muamma, 20
Risâle-i Suâl ve Cevâb Hendûsetân, 14
Risâletü Lâ İlâhe İllallâh, 14
Risâletü Tahkîk Mezhebü Sûfiyye, 14
Risâletü Tarîk Sûfiyâne, 14
Rûknü'd-dîn Mes'ûd b. Muhammed
İmâmzâde, 5

S

Sa'deddîn-i Kaşgârî, 9, 10, 11
Sa'dî, 20
Saîd-i Nefîsî, 5
Salâhî, 5
Salamân u Absal, 11
Salâmân u Absâl, 15, 16, 17
Sâvecî, 5
Sebk-i Hindî, 12
Selmân-ı Sâvecî, 29
Senâî, 16
Seyyid Safir Ahmed Belgirâmî, 5
Seyyid Şerîf el-Cürcânî, 9
Silsiletü 'z-Zeheb, 15, 16
Sobhetü 'l-Ebkâr, 11
Sokrat, 19
Sokulluzâde Hasan Paşa, 33
Subhatü 'l-Ebrâr, 11, 18
Sultan Ebû Sa'îd, 22
Sultan I. Mustafa, 8
Sultan III. Murad, 8
Sübhânân-ı Hâce Pârsâ, 14
Süheyli, 22
Süle Fakih, 7
Süleyman Tevfik Bey, 7
Süleymaniye Kütüphanesi, 25, 251

Ş

Şahîdî, 29
Şam, 10
Şehâbeddin Muhammed el-Câcermî, 9
Şem'î, 24, 251
Şemsi Fahrî, 29
Şerh-i ba'z ez Miftâhü 'l-Gayb, 14
Şerh-i Beyt-i Çend-i Mesnevî, 14
Şerh-i Ebyât-ı Mir Hüsrev, 14
Şerh-i Gazelliyyât-ı Urfî, 24
Şerh-i Manzûme-i Muammâ, 20
Şerh-i Muammiyyât-i Câmi, 14
Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ, 25
Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ, 24
Şerhü 'l-Fusûsü 'l-Hikem, 14
Şevâhidü'n-Nübüvve, 21
Şevket, 5
Şeyhoğlu Mustafa, 7
Şeyyad Hamza, 7
Şihâbü'd-dîn Am'ak-ı Buhârî, 5
Şikârî, 7, 8
Şîrâz, 28
Şu'le-i İsfehânî, 5

T

Tâce'd-dîn Ebû Bekr Ahmed b.
Muhammed bin Yezîd et-Tûsî, 3
Tahrân, 19, 21
Takıyyü'd-dîn-i Evhadî, 5
Taşlıcalı Yahya, 7
Tebriz, 10
Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf, 4
Teftâzânî, 9
Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî, 23, 251
Terceme-i Erba'in Hadîs, 19
Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve, 21
Tercüme-i Erbaîn Hadîs, 14
Tevrat, 1

Tuhfetü'l-Ahrâr, 11, 17
*Tuhfetü's-seniyye ile'l-Hazreti'l-
Hasaniyye*, 33
Türk, IV, 1, 6, 7, 13, 29, 268
Türkçe, IX, 13, 20, 29, 33, 34, 48, 204,
282

U

Ubeydullah Ahrâr, 17
Unsurî, 29
Urdu, 1
Uzun Hasan, 10, 16

V

V. E. von Rosenzweig, 18, 22
Vâsitatü'l-Ikd, 15
Vienne, 18

Y

Yâkub Bey, 16
*Yeni Türk Şairinin Yusuf ile Züleyha
Hikâyesi Duyarlığı*, 8, 253
Yesevî, 6
Yûsuf ile Zelihâ, 1, 8
Yûsuf Kıssası, 1, 257
Yûsuf u Züleyhâ, II, III, IV, 1, 2, 3, 4,
5, 6, 7, 8, 11, 15, 18, 19, 22, 23, 24,
26, 40, 47, 251, 252
*Yûsuf u Züleyhâ'sının Bilinmeyen İki
Türkçe Şerhi*, 24
Yûsufnâme, 8

Z

Zihnî Abdü'd-delil, 7
Zihnî Bağdâdî, 8
Ziyaî Yusuf Çelebi, 7
Ziyaüddin Yûsuf, 23